SOCIETATEA DE ŞTIINŢE FILOLOGICE
DIN ROMÂNIA
FILIALA TIMIŞOARA

philologica BANATICA

1

2018

EDITURA

MIRTON

SOCIETATEA DE ŞTIINȚE FILOLOGICE
DIN
ROMÂNIA
FILIALA TIMIŞOARA

PHILOLOGICA BANATICA

1

Timişoara, 2018

90
de ani

Prof. onorar dr. dr. h. c. mult.

MARIA ILIESCU

OMAGIU

1 Iunie 2017

REVISTĂ INDEXATĂ BDI

Philologica Banatica apare de două ori pe an, sub egida
Societăţii de Ştiinţe Filologice. Filiala Timişoara

Coperta: Dan Niţu; Tehnoredactare computerizată: Ladislau Szalai

ISSN 1843-4088

Notă: În cazul studiilor referitoare la alte limbi decât româna, Redacţia a stabilit ca trimiterile bibliografice să respecte normele din limbile respective.

Sumar

OMUL ŞI OPERA

STUDIES

RECENZII

CONTENTS

OMUL ŞI OPERA

STUDIES

REVIEWS

OMUL ŞI OPERA

CURRICULUM VITAE

DATE PERSONALE
Data și locul nașterii: 1 iunie 1927, Viena, Austria
Stare civilă: căsătorită, 1 copil

STUDII

1972 Doctorat în Lingvistică romanică (sub conducerea academicianului Iorgu Iordan), cu teza *Le frioulan à partir des dialectes parlés en Roumanie*

1946 – 1950 Universitatea din București a) Facultatea de Filologie (specializarea: Filologie clasică); b) Facultatea de Istorie (specializarea: Istorie medievală)

ACTIVITĂȚI DIDACTICE ȘI DE CERCETARE

1999 Profesor consultant cu drept de conducere de doctorate la Universitatea din Craiova

1989 – 1997 Profesor titular la Catedra de limba și literatura română a Facultății de Litere și Filosofie, Universitatea din Trento, Italia

1993 – prezent Profesor onorar la Institutul de Limbi Romanice al Universității din Innsbruck, Austria

1987 – 1998 Profesor invitat la Facultățile de Filologie ale Universităților din Düsseldorf și Köln, Germania

1986 – 1987 Profesor asociat la Institutul de Limbi Romanice al Universității din München, Germania

1985 – 1986 Profesor asociat la Catedra de limbi romanice a Facultății de Filologie, Universitatea din Zürich, Elveția

1983 – 1993 Profesor invitat și profesor cu contract la Institutul de Limbi Romanice al Universității din Innsbruck, Austria

1972 – 1882 Profesor titular la Catedra de limbi romanice și lingvistică generală a Universității din Craiova

1952 – 1972 Cercetător principal la Institutul de Lingvistică al Academiei Române, București

1950 – 1952 Asistent la Catedra de filologie clasică și lingvistică generală a Universității din București

ACTIVITĂȚI ȘTIINȚIFICE

Distincții

2010 Membru de onoare al Societății Internaționale de Lingvistică Romanică, Strasbourg, Franța

2009 Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de „Comandor” acordat de Academia Română

2009 Medalia de onoare a Universității din Gent, Belgia

2008 *Doctor honoris causa* al Universității din Innsbruck, Austria

2008 Diploma „Meritul Academic” acordat de Președintele Academiei Române

2007 – 2010 Președinte al Societății Internaționale de Lingvistică Romanică, Strasbourg, Franța

2005 *Professor honoris causa* al Universității din București

2005 Marele Premiu de Știință *Wissenschaftspreis* al Landului Tyrol

2001 – 2007 Vicepreședinte al Societății Internaționale de Lingvistică Romanică, Strasbourg, Franța

2000 Numirea în *Research Board of Advisors 2000* a Institutului Biografic American

1999 Membru de onoare al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române

1998 Publicarea unui volum omagial Maria Iliescu (ca număr al revistei „Analele Universității din Craiova”)

1998 *Doctor honoris causa* al Universității de Vest din Timișoara

1992 Publicarea unui volum omagial Maria Iliescu (coordonat de G. Plangg și J. Kramer, apărut la Editura Buske)

1991 Președinte al *Societății de Latină Târzie și Medievală*

1987 Numirea în comitetul *Societas Linguistica Europaea*, Kiel, Germania; ulterior, vicepreședinte al societății

1980 Numirea în comitetul *Societății Internaționale de Lingvistică Romanică*, Strasbourg, Franța

1974 Premiul Academiei Române pentru lucrarea *Le frioulan à partir des dialectes parlés en Roumanie*

1954 Premiul de Stat (clasa a II-a) pentru participarea la elaborarea *Gramaticii limbii române*, Academia Română

Conducător de doctorat

1999 Profesor – conducător de doctorat al Universității din Craiova (20 de teze susținute public)

1983 – prezent Profesor invitat (1983-1984), profesor cu contract (1985-1993), profesor onorar (din 1994) la Institutul de Limbi Romanice al Universității din Innsbruck, Austria

Organizare de manifestări științifice

2007 *Al XXV-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică*, Innsbruck, Austria (în colaborare cu Heidi Siller)

1990 Colocviul *Rumänisch – Typologie. Klassifikation. Sprachcharakteristik*, München, Germania (în colaborare cu Sanda Șora și W. Österreicher)

1997 Colocviul *L'Italia settentrionale crocevia delle lingue romanze*, Trento, Italia (în colaborare cu Patrizia Cordin și E. Banfi)

1991 *Al III-lea Congres Internațional de Latină Vulgară și Târzie*, Innsbruck, Austria

1985 *Colocviul Internațional „Thomas Gartner"*, Innsbruck, Austria (în colaborare cu G. Plangg)

Colective de cercetare

- Membră a colectivului de Lingvistică romanică (elaborarea lucrării *Crestomație romanică*)
- Membră a colectivului de Etimologii pentru DLR (1960-1983)
- Responsabila sectorului de Lexicografie bilingvă (1954-1958)
- Responsabila colectivului pentru elaborarea *Dicționarului limbii române moderne* (1954-1955)

Redactor al unor publicații științifice

Membră în Comitetul de redacție al revistei *Bulletin de la Société roumaine de linguistique romane*

Membru al unor Societăți științifice internaționale

- Membru de onoare al *Societății Internaționale de Lingvistică Romanică* (fost membru al comitetului, fost vicepreședinte, fost președinte)
- *Societas Linguistica Europaea* (fost vicepreședinte)
- *Società Linguistica Italiana*
- *Deutscher Romanistenverband*
- *Associazione Italiana di Rumenistica*

Conferințe

2009 *Was hält din romanischen Sprachen zussamen*, semestrul al doilea, Universitatea din Köln, Germania

Iulie 2008, Iulie 2009 Cursuri de lingvistică romanică (Diversitatea latinei, Formarea limbilor romanice), la Cursurile de vară de la Procida, organizate de profesorul Alberto Varvaro, în cadrul *Société de Linguistique romane*

1969 Invitație la Catedra de lingvistică romanică a Universității din Gent, Belgia, din partea profesorul Louis Mourin

August 1968 Invitație pentru conferințe la Universitatea din Kiel, Germania, în cadrul *Societas Linguistica Europaea*

Participare la colocvii și simpozioane (după 2000)

2016 *Al XXVIII-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică* (CILPR), Roma, Italia

2013 *Al XXVII-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică* (CILPR), Nancy, Franța

2010 *Al XXVI-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică* (CILPR), Valencia, Spania

2009 *Romania omnis: antiqua et moderna. Symposium linguistique en hommage à Maria Iliescu*, Gent, Belgia

2007 *Al XXV-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică* (CILPR), Innsbruck, Austria

2006 *Al IX-lea Congres Internațional al Societății Internaționale de Lingvistică și Filologie Italiană* (SILFIE), Florența, Italia

2006 *Langue et littérature française*, Universitatea din Craiova

2005 *Tagung des deutschen Romanistenverbandes*, Universitatea din Saarbrücken, Germania

2005 *Langue et littérature française: nouvelles méthodes de recherches*, Universitatea din Craiova

2004 *On the Expression of Time and Space*, Universitatea din Anvers, Belgia

2004 *Al XIV-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică* (CILPR), Universitatea din Aberystwyth, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, organizatoare a secțiunii de semantică și lexicologie

2004 *Zum romanisch-deutschen und innerromanischen Sprachvergleich*, Universitatea din Leipzig

2003 *Al VII-lea Congres de Latină Vulgară și Târzie*, Universitatea din Sevilla, Spania

2002 *Lingua e cultura romena di fronte all'Occidente*, Universitatea din Udine, Italia

2002 *Al XIV-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică* (CILPR), Universitatea din Salamanca, Spania

PUBLICATIONS

A. I. Livres/Books

Le frioulan à partir des dialectes parlés en Roumanie, The Hague/Paris, Mouton, 1972.

Latina vulgară. Introducere în studiul limbilor romanice I, Reprografia Universității din Craiova, 1978 (avec Michaela Livescu).

Limbile romanice. Introducere în studiul limbilor romanice II, Reprografia Universității din Craiova, 1980 (avec Michaela Livescu).

Rätoromanische Bibliographie, Innsbruck, 1985 (avec Heidi Siller-Runggaldier). (Romanica Aenipontana 13)

La typologie de la morphologie verbale romane. Vue Synchronique, (Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 80) Innsbruck, 1991 (avec Louis Mourin).

Du latin aux langues romanes. Choix de textes traduits et commentés (du IIe s. av. J.Ch. – X e - s. ap.J.C.), Wilhelmsfeld, W. Egert, 1991 (avec Dan Sluşanski).

Rumänische Grammatik, Hamburg, Buske, 2013 (avec Victoria Popovici).

Manuel des anthologies, corpus et textes romans (*Manuels de linguistique romane*, Günter Holtus et Fernando Sánchez Miret (éds) (= MRL 7), Berlin/Boston, Walter de Gruyter, 2015 (avec Eugeen Roegiest).

II. Anthologies/Anthologies

Româna din perspectivă romanică – Le roumain dans la Romania - *Rumänisch: die östlichste Sprache der Romania*, Bucureşti, Editura Academiei, 2007 (ROM)[1]

[1] Ces anthologies contiennent une partie des articles publiées pendant plusieurs décennies, qu'on trouve avec difficulté et que l'auteur a considérés comme importants. À chaque article inclus dans une de ces anthologies, nous avons indiqué avec le sigle le nom du volume.

Pan- und Raetoromanica. Von Lisabon bis Bukarest, von Disentis bis Udine, Stuttgart, Ibidem Verlag, 2007. (préface de Johannes Kramer) (PR)

Miscellanea Romanica (1956 – 2007), (ed. Nicolae Mocanu), Cluj-Napoca, Clusium, 2008 (MR)

Varia Romanica (2007 – 2013) *Universaux linguistiques, analyse du discours et caractère variationnel de la Romania*, Berlin, Frank &Timme, 2013. (Préface de Gerhard Ernst) (VR)

B. Contributions à des anthologies et à des travaux collectifs/ Contributions to anthologies in collective works

Gramatica limbii române I-II, Ed. Academiei RSR, Bucureşti, 1954.

Crestomaţia romanică (ed. Iorgu Iordan), vol. I, 1962, *Limba latină* (avec Liliana Macarie) 1- 136; *Limba retoromană*, sec. XVI (avec Florenţa Sădeanu) 292-463; vol. II, 1965, *Limba retoromană*, sec. XVII-XVIII, 367-522; vol. III/1, 1968, *Limba retoromană*, sec. XIX-XX, 975-1330; *Idiomurile romanice din R.S.F*. (avec Alexandru Niculescu) 487- 532; vol. III/3, *Dialectul valon* 487-552, Bucureşti, Ed. Academiei, (3 vol) 1968-1974.

Istoria limbii române vol. I (Al.Graur éd.): *Conjuncţia*, 210-214, *Propoziţia relativă* 290- 293, *Propoziţia completivă* 338-343, *Propoziţia cauzală* 338-356, *Propoziţia consecutivă* 353-356, *Propoziţia condiţională* 356-363, *Construcţii absolute* 371-382, Bucureşti, Ed. Academiei,1965.

Istoria limbii române vol. II, in I. Coteanu/ I. Fischer/ M. Sala (éds.), Bucureşti, 1969: *Morfologia şi sintaxa părţilor de vorbire* (*Substantivul*, *Adjectivul*, *Pronumele*) 52-74, *Adverbul*, *Prepoziţia*, *Conjuncţia*, 104-109 (avec Liliana Macarie).

Manual de linguistică romanică. *Latinitate – Romanitate* II, *Latina vulgară,* in Alexandru Niculescu (éd.) *Limbi şi Populaţii antice de pe teritoriul Romaniei*, 40-53, *Latină vulgară–Latină târzie*,79-191. Bucureşti, Universitatea din Bucureşti, 1979.

Latin vulgaire – latin tardif, Actes du IIIe Colloque International sur le latin vulgaire et tardif (Innsbruck, 2-5 septembre 1991) Maria Iliescu / Werner Marxgut (éds), Tübingen, Niemeyer, 1992.

La classification historique des langues romanes, in G. Holtus / M. Metzeltin / Ch. Schmitt (éds.) *Lexikon der romanistischen Linguistik*, Band 7, Art. 502, Tübingen, Niemeyer, 1998, 893-906.

Rumänisch, in M. Okuka /G. Krenn (éds.) *Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens, Wiesers Enzyklopädie des europäischen Ostens*, Band 10, Klagenfurt/Celovec, Wien, Ljubljana, Wieser, 2002, 145-166.

Rumänisch, in Thorsten Roelcke (éd.) *Variationstypologie. Ein Sprachtypologisches Handbuch der europäischen Sprachen*, Berlin - New York, Walter De Gruyter, 2003, 530 - 571.

La typologie des langues romanes. État de la question, in F. Sánchez Miret (éd.), *Actas del XXIII Congreso Internacional de Linguística y Filología Románica, Tübingen, Niemeyer*, 2003, 61-81. (PR, 27-55).

Actes du XXVe congrès international de linguistique et de philologie romanes, Innsbruck 2007, Maria Iliescu /Heidi Siller-Runggaldier /Paul. Danler (éds.), vol. I-VII,Walter De Gruyter, Berlin/New York.

Phénomènes de convergence et de divergence dans la Romania (Art. 257) in G. Ernst / D-M., Glessgen / Chr. Schmitt / W. Schweickard (éds.) *Romanische Sprachgeschichte, Histoire linguistique de la Romania*, 3. Teilband, 2008, Walter De Gruyter, Berlin / New York, 3266-3281. (VR, 101-130).

C. Dictionnaires/Dictionaries

Academia Română, *Dicționar German-Român*, (Mihai Isbăşescu / Maria Iliescu), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966. (3e édition en 2007).

Wörterbuch Rumänisch - Deutsch, Leipzig, Veb Verlag Enzyklopädie, 1972.

Grundwortschatz Rumänisch-Deutsch, Englisch, Französisch, Frankfurt am Main, Bern/New York, Peter Lang,1979. (Iliescu ed. alii); Coordination, révision, rédaction de la partie en allemand; révisé et élargi dans a), b), c)

a) *Vocabularul minimal al limbii române curente*, Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, 1981.

b) *Vocabularul minimal al limbii române curente*, Bucureşti, Ed. Demiurg, 1994. (avec Adriana Costăchescu).

c) *Dicționar poliglot*, Bucureşti, Teora, 2001.

D. Articles/Articles

I. Latin

'Evoluția semantică a cuvîntului 'venalis'', in *Studii şi cercetări lingvistice* 7 (1956) 3-4, 281- 284. (MR, 17-22)

'Lat. DISCULCIUS', in *Studii şi cercetări lingvistice* 9 (1958) 411. (MR, 23)

'O construcție populară latinească: Propoziția completivă cu conjunctivul fără conjuncție', in *Studii clasice (*1960) 331-336. (MR, 25-31)

'Observații asupra evoluției propoziției completive introduse prin *ut* sau *ne* în limba latină', in *Studii şi cercetări lingvistice* 12 (1961) 4, 331-336.

'Encore une cause de la disparition de *fero'*, in *Revue Roumaine de Linguistique* 9 (1964) 5, 755-758. (MR, 33-37)

'Aspects de l'évolution syntaxique du génitif et du datif en latin tardif', in *Revue Roumaine de Linguistique* 9 (1964)4, 437-444 (avec Liliana Macarie).

'Travaux récents de latin vulgaire', in *Revue roumaine de Linguistique* 9 (1964) 5, 559-564.

'Schiță de evoluție a declinării din latina tîrzie', in *Studii şi cercetări lingvistice* 10 (1965)4, 469-498 (avec Liliana Macarie) (MR, 39-76).

'Stammen die romanischen Hauptwörter lateinischen Ursprungs von der Akkusativform ab?', in *Revue Roumaine de Linguistique* 14 (1969)5, 477-479.

'Encore à propos des mots 'reconstruits' et des mots 'attestés'', in *Revue Roumaine de Linguistique* 15 (1970) 5, 463-469. (MR, 77-88)

'Gibt es einen Casus generalis?' in *Revue Roumaine de Linguistique* 16 (1971) 4, 327-331 (MR, 89-94).

'Les substantifs romans proviennent-ils du nominatif ou de l'accusatif latin?' in *Revue Roumaine de Linguistique* 18 (1973) 1, 93-98. (MR, 89-94)

‘Dynamik der semantischen Veränderungen eines lateinischen Wortes (CONUENTUS) und seiner romanischen Fortfahren’, in *Actes de la XIIe Conférence internationale d'études classiques 'Eirene'* (Cluj-Napoca 2-7. oct. 1972), Bucarest, Ed. Academiei/Amsterdam, Hakkert, 1975, 193-198. (ROM, 13-18)

‘Per lo studio linguistico dei testi latini: Il lessico della *Lex Salica* e la linguistica romanza’, in *Studi mediolatini e volgari*, 24 (1976) 135-141. (MR, 83-88)

‘Cîmpul lexematic al noțiunilor ‘vechi’ – ‘bătrîn’ în latină, în perspectivă romanică’, in *Antichitatea şi moştenirea ei spirituală*, in *Studii şi cercetări linguistice*, Iaşi, 1982, 27-36. (MR, 95-102)

‘Ce que nous apprend le Vocabulaire de base du latin sur la diversification lexicale des langues romanes’, in J. Herman (éd.) *Latin vulgaire-latin tardif* I, Tübingen, Niemeyer, 1986, 109-119. (ROM, 19-26)

‘Les suffixes d'élargissement verbaux. État de la question. Évolution sémantique de -ESC/-ISK’, in G. Calboli (éd.) *Latin vulgaire-latin tardif* II, Tübingen, Niemeyer, 1990, 159-169. (ROM, 27-35)

‘Les racines latines du factitif roman’, in (ed. L.Callebat) *Latin vulgaire-Latin tardif* IV, Hildesheim/Zürich/New York, Olms/ Weidemann, 1995, 355-366. (PR, 137-149)

‘L'origine des syntagmes à/a + SN (COI) dans les langues romanes’, in H. Petersmann/ R. Kettemann (éds.), *Latin vulgaire-latin tardif* IV, Heidelberg, Winter, 1999, 268-275. (MR, 287-298)

‘Allgemeine Tendenzen des vulgärlateinischen Wortschatzes (als Vorstufe der romanischen Sprachen), in *Linguistica* 40 (2000) 2, 263-272.

‘Importanța semnificantului pentru lexicul latinei târzii în trecerea spre limbile romanice’, in Lucia Wald /Theodor Georgescu (éds.) *In memoriam I. Fischer. Omagiul foştilor colegi şi discipoli*, Bucureşti, Humanitas 2004, 235- 242. (MR, 103-110)

‘Split Grammaticalization: Lat. SIC, rom. ŞI’, in *Romanistik in Geschichte und Gegenwart*, 11, (2005) 1. 3-18. (avec Maria M. Manoliu) (ROM, 307 -32)

‘Considérations sur l'évolution sémantique du lat. MERGERE’, in Sandor Kiss/ Luca Mondin/ Giampaolo Salvi (éds), *Latin et langues romanes. Études linguistiques offertes à Joszef Herman à l’occasion de son 80e anniversaire*, Tübingen, Niemeyer, 2005, 601- 606. (ROM, 37-43)

‘Le soi-disant "Latin vulgaire” et les premières différentiations dans la Romania” (Coseriu 1954), in *Lingua, Language & Culture*, IX (2010) 1, New Series, Cluj-Napoca, 87-97. (VR, 61-74)

‘L’expression de «rien» largo sensu en latin et dans quelques langues romanes, in Frédérique Biville / Marie-Karine Lhommé / DanielVallat (éds.) *Latin vulgaire – Latin tardif* IX, Lyon, AAMO, 2012, 585- 596. (VR, 75-90)

Comptes rendus/Reviews

‘Stati Sorin, Limba latină în inscripțiile din Dacia şi Scythia Minor, Bucureşti, Ed. Academiei, 1961’, in *Studii şi cercetări lingvistice* 7 (1963) 1, 151-156.

‘József Herman (con la collaborazione di Luca Mondin), La transizione dal latino alle lingue romanze, Tübingen, Niemeyer, 1998’, in *Zeitschrift für Romanische Philologie* 116 (2000) 4, 651-656.

‘Reinhard Kiesler, Einführung in die Problematik des Vulgärlatein, Tübingen, Niemeyer, 2006’, in *Revue de linguistique romane*, 72 (2008) 578-582.

II. Langues romanes (sauf le roumain et le rhétoromain)
Romance languages (except Romanian and Rhaeto-Romanic)

‘La productivité de la IVe conjugaison latine dans les langues romanes’, in I. Coteanu/ I. Iordan/ A. Rosetti (éds.) *Récueil d'études romanes*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1959, 87- 102. (MR, 113-131)

‘Zur Etymologie einiger romanischer Wörter (CAPITINA, CURTIS, LUCOR, CAMISA, ARUNCARE, DEBATTERE)’, in *Revue de linguistique* 5 (1960) 2, 319-321. (MR, 133- 136)

‘Note lexicale romanice’, in *Revista de filologie romanică şi germanică* 6 (1962) 2, 375-376. (MR, 137-139)

‘Haustiernamen in den romanischen Sprachen’, in *Revue de linguistique* 7 (1962) 1,101- 120. (MR, 141-164)

‘Ressemblances et dissemblances des langues romanes du point de vue de la morphologie verbale’, in *Revue de linguistique romane*, 33 (113-132) 1, 1969. (PR, 87-108)

‘Sur l'origine de la désinence de la première personne du singulier de l'indicatif présent des langues romanes’, in *Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique romane*, 6 (1969) 61-66. (PR, 129-135)

‘L'analyse sémique des suffixes italiens *-aio* et *–aia*’, in *Cahiers de Linguistique théorique et appliquée*, 9 (1972) 2,177-200. (MR, 165-193)

‘L'analyse sémique du suffixe italien *–iere*’, in *Cahiers de Linguistique théorique et appliquée*, 10 (1973) 2, 185-194.

‘L'analyse sémique du suffixe italien *–iera*’, in *Cahiers de Linguistique théoriques et appliquée*, 11 (1974) 2, 299-311.

‘Structura semantică a urmaşilor sufixului lat. -ARIUS,-ARIA, -ARIUM, în română şi în italiană’, in *Studii şi cercetări lingvistice*, 28 (1977) 6, 599-608. (MR, 195-206)

‘Cu privire la desinența -*i* de la pluralul substantivelor în română şi italiană’, in *Analele Universității din Craiova*, 5 (1977) 15-17. (MR, 207-210)

‘Considérations sur le système des démonstratifs déictiques dans les langues romanes’, in *Bulletin de la Société roumaine de Linguistique romane*, 11 (1975-76) 33-45. (PR, 163-178).

‘L'occitan et le système des démonstratifs’, in *Hommage à J. Séguy* vol. I, Toulouse, Université Le Mirail 1978, 233-236.

‘Semantica verbelor franceze cu sufixul *–is*’, in I. Coteanu / L. Wald (éds), *Semantică şi semiotică*, Bucureşti, 1981, 333-336.

‘Semantica descendenților romanici ai lat. VETULUS’, in *Studii şi cercetări lingvistice*, 32 (1981) 5, 537-542. (MR, 221-228)

‘Die Typologie des Perfekts in den romanischen Sprachen’, in Ursula Pieper/ Gerhard Stickel (éds.), *Werner Winter sexagenario anno MCMLXXXIII Studia linguistica Diachronica et Synchronica*, Berlin/New York/Amsterdam, Mouton-De Gruyter, 1985, 393-403

‘I verbi italiani con l'infisso –ISCO’, in K. Lichem/ E. Mara/ S. Knaller (éds.) *Parallela 2. Aspetti della sintassi dell'italiano contemporaneo*, Tübingen, Narr, 1986, 137-143. (MR, 229- 234)

‘Les caractéristiques de la flexion synthétique des verbes réguliers en istro-roman en perspective romane’, in G. Holtus/ J. Kramer (éds.), *Romania et Slavia Adriatica. Festschrift für Žarko Muljačić*, Hamburg, Buske, 1987, 365-372.

‘La classification des langues romanes’, in *Actes du XVIII-e Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes,* vol. 7, Tübingen, Niemeyer, 1987, 47-63. (MR, 235-252)

‘Le roumain et la spécificité des langues romanes’, in M. Iliescu / W. Marxgut (éds.), *Latin vulgaire-latin tardif* III, Tübingen, Niemeyer, 1992, 17-27. (ROM, 217-224)

‘Réstructurations fonctionnelles dans la typologie verbale romane. Les désinences’, in J. Schmidt-Radefeld/A. Harder (éds.), *Sprachwandel und Sprachgeschichte. Festschrif tfür Helmut Lüdtke zum 65 Geburtstag*, Tübingen, Narr, 1993, 103-108 (PR,121-129)

‘Les groupes consonantiques et la classification des langues romanes’, in A. Bochnakowa/ S. Widlak (éds.) *Munus amicitiae, Studia linguistica in honorem Witoldi Manczak septuagenarii*, Cracoviae, Universitas Iagellonica, 1995, 87-91. (MR, 265- 271)

‘Le catalan prototype de la morphologie verbale’, in *Estudis de linguistica oferts a Antoni Badia i Margarit*, Publications de l'Abadia de Montserrat, 1, 1995, 409-421.

‘Le factitif dans les langues romanes’, in *Romanistik in Geschichte und Gegenwart*, 2 (1996) 1, 3-14. (PR 149-163)

‘La classification (historique) des langues romanes’, in G. Holtus / M. Metzeltin / Ch. Schmitt (éds.), *Lexikon der romanistischen Linguistik*, Art. 502, Band 7, Tübingen, Niemeyer, 1998, 893-906. (PR, 55-86)

‘Polysémie et / ou clarté française’, in Alexandra Cuniță/ Janeta Drăghicescu (éds.), *Linguistique et alentour. Hommage à Teodora Cristea*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2001, 259 - 273. (MR, 297-309).

‘Ist ein interromanisches Leseverständnis möglich?’ in Gerd Wotjak (éd.) d.) S*tudien zum romanisch-deutschen und interromanischen Sprachvergleich,* Tübingen, Peter Lang, 2001, 95-104. (PR, 179-192)

‘La typologie des langues romanes. État de la question’, in F. Sánchez Miret (éd.), *Actas del XXIII Congreso Internacional de Linguística y Filología Románica*, Tübingen, Niemeyer, 2003, 61-81. (PR, 27-55)

‘Auf der Suche nach dem Romanischen Prototyp’, in Chr. Schmitt/Barbara Roviro (éds) *Beiträge zum romanisch-deutschen und innerromanischen Sprachvergleich*, I, 2005,133 – 142. (PR 109-120)

‘Traits lexicaux généraux dans le vocabulaire latino-roman’, in Carmen Arias Abellan (éd.) *Latin vulgaire– Latin Tardif* VII, Sevilla, Universidad de Sevilla, 2006, 369 – 380. (ROM, 45- 55)

‘Kollokationen in den romanischen Sprachen’, in Wolf Dietrich/ Ulrich Hoinkes/ Barbara Roviró/ Matthias Warnecke (éds.), *Lexicalische Semantik und Korpuslinguistik*, Tübingen, Narr / Francke, 2006, 189 - 208. (ROM, 251 – 267)

‘Colocații în limbile romanice’, in *Lingua* V, 2006, 17-29.

‘Les fonctions discursives des déterminants démonstratifs en espagnol, en français et en roumain’, in Juan Cuartero Otal/ Martina Emsel (éds.) *Vernetzungen, Festschrift für Gerd Wotjak zum 65. Geburtstag*, Band 1, Frankfurt am Main etc, Peter Lang, 2007, 235-247. (ROM, 237-250)

‘Rédondance et expressivité: autour d’un problème posé par l’article défini français et roman’, in A. Cuniță /L.Tasmowski (éds.) *Studii de lingvistică şi filologie romanică, Hommage offerts à Sanda Reinheimer-Rîpeanu*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2007, 289-294.

‘Je sème à tout vent’, in Juani Härmä/ Elina Suomela-Härmä /Olli Velikangas (éds.) *L’art de philologie, Mélanges en honneur de Leena Löfstedt*, in *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki*, 70 (2007) 131 – 137. (MR, 325-330)

‘Gab es eine kontinentale Romania?’ in Elisabeth Stark/ Roland Schmidt-Riese/ Eva Stoll (éds.) *Syntax im Wandel*, Tübingen, Narr, 2008, 133-143. (VR, 131-141)

‘Variations contradictoires dans le galloroman d’oïl’, in *Revue de linguistique romane*, 72 (2008) 287-294. (VR, 299-310)

‘Phénomènes de convergence et de divergence dans la Romania’, in Christian Schmitt/ Gerhard Ernst/ Martin-Dieter Glessgen/ Günter Holtus (éds.), *Romanische Sprachgeschichte, Histoire linguistique de la Romania,* 3.Teilband, Art. 257, 2008, Berlin / New York, De Gruyter, 3266-3281. (VR, 101-130)

‘Marqueurs discursifs d’appel’, in Gabriele Blaikner-Hohenwart et alii (éds.) *Ladinometria, Festschrift für Hans Goebl zum 65. Geburtstag,* in *Studi e ricerche,* Istitut Cultural Ladin "Majon di Fascegn", 5 (2009) 141-158.

‘Pour une romanistique panromane. Coup d’œil sur l’étymologie de l’italien *niente* «rien»’, in Anja Overbeck/ Wolfgang Schweickard/ Harald Völker (éds.) *Lexikon, Varietät Philologie,* De Gruyter, Berlin/New York, 2011, 97- 101. (VR, 91-97)

‘Der Balkanbund in romanischer Perspektive’, in Wolfgang Dahmen/ Günter Holtus/ Johannes Kramer et alii (éds.) *Südosteuropäische Romania, Romanistisches Kolloquium* XXV, Tübingen, Narr, 2012, 17-29 (VR, 143-155)

‘Encore sur l’apparition de l’article défini (et de son fonctionnement en ancien français’, in Dominique Lagorgette (éd.) *Repenser l’histoire du français*, in *Collection Langages* No 16, Université de Savoie, Chambéry Cedex, Imprimerie Brailly, 2014, 63-72.

‘Le profil combinatoire des lexèmes pour ‚peur’ et ‚crainte‘ en français et en roumain. (Suivant la voie de P. Blumenthal)’ in, Gaston Gross / Salah Mejri (éds.), *Phraséologie et profil combinatoire: lexique, syntaxe et sémantique*. Paris, Champion 39-50.

‘Coup d’œil sur les fonctions des déterminants démonstratifs (DD) ‘d’éloignement’ dans les langues romanes (à partir d’exemples italiens, espagnols, français et roumains)’ in Paul Danler (éd.) *Dall’architettura della lingua italiana all’architettura dell’Italia, Saggi in omaggio a Heidi Siller-Runggaldier*, Frankfurt a. M./ Bern/ Wien, Peter Lang, 2014, 667-682.

‘Call markers in French, Italian and Romanian’, in Chiara Ghezzi / Piera Molinelli (éds.) *Discourse and pragmatic markers from Latin to the Romance Languages,* Oxford, University Press, 2014, 29-40.

Comptes rendus/Reviews

'Posner, R./ Green, J., Trends in Romance Linguistics, vol. 1-2, The Hague, Mouton', in *Revue de Linguistique Romane* 47 (1983) 2, 166-174.

'J.-M. Klinkenberg, Des langues romanes, Introduction aux études de linguistique romane, Louvain la Neuve, Duculot, 1994', in *Travaux de Linguistique* 32 (1996) 169-176.

'Gianluca Frenguelli, L'Espressione della causalità in italiano antico, Roma, 2002, Aracne Editrice', in *Revue de Linguistique romane* 70 (2006), 545-547.

'Société Linguistique de Paris, L'évolution grammaticale à travers les langues romanes', *in Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, Nouvelle Série, Tome 19, Leuven, Peeters, 2011', in *Zeitschrift für französische Sprache u. Literatur*, 123/1 (2013) 90-92.

III. Le roumain/Romanian language

'Concurența dintre pronumele relative *care* şi *ce'*, in *Studii de Gramatică* 1, 1956, 25-36. (MR, 333-347)

'Din istoria terminologiei fiscale româneşti: *-ărit*, sufixul dărilor feudale', in Alexandru Rosetti (éd.) *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1958, 403-411. (MR, 349-360)

'Sufixul adjectival *-bil* în limba română', in *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, Bucureşti, Ed. Academiei, 1959, 85-99. (MR, 361- 378)

'Du latin au roumain. Sur quelques traits romans méconnus de la langue roumaine', in *Revue roumaine de linguistique*, 10 (1965) 1-3, 91-100. (MR, 379-390)

'Roum. *măcriş*', in *Limba română*,14 (1965) 106-108.

'Encore une fois sur la place de la langue roumaine parmi les langues romanes', in *Philologica Pragensia*, 9 (1966) 2, 129-138. (MR, 391-304)

'Sur l'origine du démonstratif daco-roumain *ăl'*, in *Revue roumaine de linguistique*, 12 (1967) 1, 59-60.

‘Encore sur la perte de l'infinitif roumain’, in *Actes du premier congrès international des études balcaniques et sud-est européennes*, VI, Sofia, Éditons de l'Académie Bulgare des Sciences, 1968, 115-118.

‘Contribuție semantică la etimologia lexemului rom. *cuvînt*’, in *Analele Universității din Craiova*, Secțiile Istorie, Geografie, Filologie, II, (1973) 199-205.

‘Pentru o sistematizare a predării pronumelui personal neaccentuat românesc’, in *Limba Română*, 24 (1975) 1, 51-62 (avec Carmen Nedelcu).

‘Notă etimologică în domeniul numelor de păsări: rom. *gaie*, fr. *milan*’, in *Analele Universității din Craiova*, 4 (1976) 11-14.

‘Das Rumänische im Blickpunkt der heutigen sprachwissenschaftlichen Forschungen’, in *Beiträge zur romanischen Philologie*, 16 (1977) 2, 313-323. (ROM, 59-70)

‘Retoromana şi cuvintele româneşti de substrat’, in *Studii şi cercetări lingvistice*, 28 (1977) 2, 181-186. (MR, 405-414)

‘Le roumain et les autres langues romanes’, in *Etudes romanes* II, *Bulletin de la Société roumaine de linguistique romane*, 12 (1977/78) 31-40. (MR, 415-425)

‘Pentru un vocabular fundamental al limbii române’, in *Limba română* 26 (1977) 3, 239

‘Sistematizarea gramaticală a vocabularului fundamental’, in *Limba Română* 28 (1979) 2, 129-142 (avec Carmen Nedelcu).

‘Probleme de terminologie semantică românească’, in *Analele Universității din Craiova* 6 (1978) 9-13.

‘Vocabular fundamental şi vocabular reprezentativ’, in *Studii si cercetări lingvistice* , 31 (1980) 81-83.

‘Les affriquées roumaines en perspective romane’, in *Revue Roumaine de Linguistique* 25, (1980) 2, 97-100. (MR, 427-431)

‘Din nou în legătură cu originea pronumelui demonstrativ daco-român *ăla*’, in *Studii şi cercetări lingvistice* 32 (1981) 1, 29-31.

‘Sistemele deicticelor în graiurile olteneşti’, in *Arhivele Olteniei*. Serie Nouă, (1981) 253-255.

‘Sur les fonctions du pronom réfléchi au datif en roumain’, in *Revue de Linguistique Romane* 51 (1987) 2, 321-329 (avec Lotte Zörner). (ROM, 97-104)

‘La prammatica degli aggettivi dimostrativi rumeni’, in *Linguistica* 28 (1988) 15-33. (ROM, 111-127)

‘Reprise et non-reprise pronominale d'un complément d'objet direct à valeur neutre’, in *International Journal of Roumanian Studies* 6 (1988) 2, 69-79.

‘Lat. *sic* - roum. *şi*’, in *Linguisitca* 31 (1991) 127-131. (MR, 253-263)

‘Habent sua fata verba. Rum: *banc decoltat*’, in G .Holtus/ J. Kramer (éds.) *Das zweisprachige Individuum und die Mehrsprachigkeit in der Gesellschaft. W. Th. Elwert zum 85. Geburtstag*, Stuttgart, Steiner, 1991, 127-129. (ROM, 269-271)

‘Les correspondants roumains du syntagme nominal français: N_1+ *de* +N_2, in *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen*, 228 Band 143 (1991), 52-63. (ROM, 273-284)

‘Die rumänische Standardsprache des ausgehenden 19. und 20. Jahrhunderts’, in G. Ernst/P. Stein/B. Weber (éds.) *Beiträge zur rumänischen Sprache im 19. Jahrhundert*, Tübingen, Niemeyer, 1992, 17-27. (ROM, 71-82)

‘Typologie des actions analogiques dans le système verbal roumain’, in G. Birken Silvermann/ G. Rössler (éds.), *Beiträge zur sprachlichen, literarischen und kulturellen Vielfalt in den Philologien, Festschrift für Ruprecht Rohr zum 70. Geburtstag*, Stuttgart, Steiner, 1992, 82-93 (avec Louis Mourin). (ROM, 149-160)

‘Le factitif roumain’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 38 (1993) 4, 297-305. (MR, 433- 443)

‘*Său, sa* ou *lui, ei’*, in *Studi rumeni e romanzi*, in C. Lupu/ L. Renzi (éds.) *Omaggio a Florica e Alexandru Niculescu*, vol. I., Padova, Unipress, 1995, 162-172. (ROM, 105-110)

‘Neuere Beiträge zur Grammatik der rumänischen Sprache’, in *Balkan-Archiv*. Neue Folge, 19/20 (1994/95) 267-286 (avec Otto Winkelmann).

‘Etymologie und Konnotation. Wörter griechischer Herkunft in der rumänischen Umgangssprache’, in G. Hassler/J. Starost (éds.) *Kontinuität und Innovation, Festschrift für Werner Bahner, Münster, Nodus Publikationen*, 1997, 325-334. (MR, 445-455)

‘Cîteva observații privind etimologiile germane din DEX, Litera Ş’, in *Studii şi cercetări lingvistice*, 48 (1997) 1-4, 181-188.

‘Rumänisch *şuetă*, Plausch, Plauderei‘, in Peter Holzer/ Cornelia Feyrer (éds.) *Text, Sprache, Kultur*, Frankfurt a. M./ Berlin, Peter Lang, 1998, 301-304. (ROM, 297-299)

‘Das rumänische Dativobjekt’, in W. Dahmen/ G. Holtus et al. (éds.) *Neuere Beschreibungsmethoden der Syntax romanischer Sprachen, Romanistisches Kolloquium* XI, Tübingen, Narr, 1998, 29-39. (MR, 457-467)

‘Prepoziția *cu*: fără şi cu articol?’, in *Studii şi cercetări lingvistice*, 50 (1999) 2, 331- 339. (ROM, 129-137)

‘Pour un statut sémantique et syntaxique du «présomptif» roumain’, in R. Brusegan/ M.A.Cortelazzo (éds.) *Il Tempo, I Tempi*. Omaggio a Lorenzo Renzi, Esedra, Padova, 1999, 97- 112. (ROM, 161-172)

‘Der Einfluss des österreichischen Deutsch auf das Rumänische’, in I. Ohnheiser/ M.Kienpointner/ H. Kalb (éds.), *Sprachen in Europa*, Innsbruck, 1999, 71-76. (ROM, 199- 204)

‘La moltiplicità dell'adstrato romeno. Un tentativo di classificazione’, in V. Orioles/ A. Parmeggiani (éds.), *Processi di convergenza e differenziazione nelle lingue dell'Europa medievale e moderna*, Udine, Forum, 2000, 247–260. (ROM, 83-95)

‘Grammaticalisation et modalités en roumain: le futur déictique et épistémique’, in M.Coene/ W. De Mulder/ P. Dendale/ Y. D'Hulst (éds.), *Traiani Augusti vestigia pressa sequamur*. *Studia linguistica in honorem Lilianae Tasmowski*, Padova, Unipres, 2000, 429-441. (ROM, 173-184)

‘Caratteristiche tipologiche del romeno nell'ambito delle altre lingue romanze’, in *Studi linguistici alpini in onore di Giovan Battista Pellegrini*, Firenze, Istituto di studi per l'Alto Adige, 2001, 45-53. (ROM, 225-230).

‘Die Vielfältigkeit des Adstrats. Versuch einer Klassifizierung am Beispiel der externen Geschichte der rumänischen Sprache’, in P. Cordin/ R. Franceschini / G. Held (éds.) *Parallela 8*, Milano, Bulzoni, 2002, 269-288. (MR, 469-486)

‘Heimtückische Entlehnungen im Rumänischen. Zur Geschichte rumänischer Entlehnungen aus dem Französischen’, in W. Busse/ J. Schmidt-Radefeldt (éds.) *Rumänisch und Romanisch. Festschrift für Rudolf Windisch, Rostocker Beiträge zur Sprachwissenschaft*, Heft 13 (2003), 149 - 157. (ROM, 301-306)

‘Rumänisch’, in Thorsten Roelcke (éd.), *Variationstypologie*, Berlin/New York, De Gruyter, 2003, 530-571.

‘Le roumain langue de compromis’ in Larissa Schippel (éd.) *Im Dialog: Rumänistik im deutschsprachigen Raum*, Frankfurt am Main/ Berlin/ Bern, Peter Lang, 2004, 205- 211. (ROM, 231-235)

‘Din soarta împrumuturilor româneşti din franceză’, in *Analele ştiintifice ale Universității* Al. I. Cuza, din Iaşi, 49-50, 2003-2004, 49-50, 277-280. (MR, 487-491)

‘Wie man mit bezw. über rumänische(n) Frauen spricht’, in Al. Gil/ D. Osthus / Cl. Polzin-Hausmann (éds.) *Festschrift für Christian Schmitt zum 60. Geburtstag*, Frankfurt am Main/ Bern, Peter Lang, 2004, 193 - 2003. (ROM, 205-213)

‘Istoria cuvântului românesc *duduie*’, in *Analele Universității din Craiova*, *Lingvistică*, 27 (2005) 1-2, 132-136.

‘L’article adjectival roumain: un exemple de récurrence typologique cyclique’, in *Revue roumaine de linguistique*, 51, (2006) 1, 159-164. (MR, 501-507)

‘Aspecte pragmatice ale sintagmei N + Dem. în limba româna contemporană’, in Ana Cristina Halichias (éd.) *In honorem Luciae Wald*, 2006, 328-334. (MR, 483-499)

‘Griechisch und Rumänisch unter Berücksichtigung des aus der Phanariotenzeit stammenden umgangsprachlichen Wortgutes’, in Wolfgang Dahmen/ Günter Holtus et alii (éds.) *Lexikalischer Sprachkontakt in Südosteuropa*, Tübingen, Narr, 2006, 237-254. (ROM, 185-198)

‘Notă asupra genului personal în limba română’, in Sanda Reinheimer Rîpeanu / Ioana Vintilă Rădulescu (éds.) *Limba română, limbă romanică*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, 211-215.

‘Notes sur deux verbes visuels perceptuels roumains : *a se uita* et *a privi* «regarder»’, in Sanda Reinheimer Rîpeanu (éd.) *Studia*

Linguistica in honorem Mariae Manoliu, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2009, 146-152. (VR, 275-282)

'«Rumänisch» und die «Romania continua»', in *Balkan-Archiv*, 30/31/32 (2005/2006/2007),7- 20. (VR. 261-274)

'Observations sur *A*, préposition roumaine épistémique', in Renata Enghels / Machteld Meulleman/ Clara Vanderschueren (éds.) *Peregrinatio in Romania, Artículos en homenaje a Eugeen Roegiest*, Academia Press, Gent, 2011, 225-231. (VR, 383-389)

'Aspects de la négation en roumain en perspective romane', in Ştefan Cluceriu/ Emanuela Timotin (éds), *Bătrânul înţelept de la Pylos, Volum omagial Andrei Avram*, Bucureşti, Editura Academiei române, 2012, 103-113. (VR, 283-297)

'Le roumain' (traduction et révision de l'article 'Rumänisch', paru dans Thorsten Roelcke (éd.) *Variationstypologie*, Berlin/ New York, De Gruyter, 2003, 530- 57), in *Varia Romanica*, Berlin, Frank & Timme, 2013, 159-260

'Die zeitgenössische rumänische Wortbildung', in Joachim Born /Wolfgang Pöckl (éds.), *Wenn die Ränder ins Zentrum dränge*, Berlin, Frank & Timme, 2013, 101-117.

'Mecanisme de creativitate lingvistică (cu lustrate de limba română)', in Ilona Bădescu, Mihaela Popescu (éds.) *Studia linguistica et philologica in honorem prof. univ. dr. Michaela Livescu*, Craiova, Editura universitaria, 2014, 164-172.

'Typologie sémantique des mots roumains empruntés au français' in Herrero Casanova Emilili / Cesáreo Calvo Rigual (éds.) *Actes du 26ème Congrés Internacional de Lingüistica i Filologia Romàniques València 2010*, Espagne, tome III, section 3, Berlin, De Gruyter, 2013, pp. 195-205 (avec Adriana Costachescu et Ramona Dragoste).

Comptes rendus/Reviews

'Constantinescu, Dobridor, *Mic dicţionar de terminologie lingvistică*, Bucureşti, 1980', in *Studii şi cercetări lingvistice*, 33 (1982)1, 1985 (avec Katalin Dumitraşcu).

'Graham Mallinson, *Rumanian*, London/ Sydney/ Dover, Helm 1986, in *Revue de Linguistique Romane*, 53 (1989) 515-519 (ROM, 391-394)

‘Le roumain, in G. Holtus/M. Metzeltin/ Ch. Schmitt (éds), *Lexikon der romanistischen Linguistik* III, Tübingen, Niemeyer, 1989’, in *Revue de Linguistique Romane*, 56 (1992) 178-190. (ROM, 399-407)

IV. Rhéto-roman (sans le frioulan)/Rhaeto-romanic (except Friulian)

‘Une particularité syntaxique romanche d'origine obscure: Le groupe nominal formé par deux substantifs juxtaposés’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 13 (1968) 5, 433-437. (PR, 363-368)

‘La fréquence des finales vocaliques dans les parlers rhétoromans’, in Bohuslav Hála/ Milan Romportl / Prüemsyl Janota (éds.) *Proceedings of the Sixth International Congress of Phonetic Sciences*, Prague, Publishing House of the Czechoslovak Academy of Science, 1970, 435-455.

‘Rätoromanisches zu Gerhard Rohlfs «Romanische Sprachgeographie», in R*evue Roumaine de Linguistique*, 17 (1972) 5, 479-488. (PR, 307-317)

‘ «Parler», «bavarder» et «aboyer» en rhétoroman central’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 18 (1973) 5, 431-434. (PR, 359-362)

‘«Parler» en rhétoroman’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 22 (1977) 2, 165-169. (PR. 289- 295)

‘Contribution lexicale au problème de l'unité ladine (Les ornithonymes en rhéto-roman)’ in *Revue de Linguistique Romane*, 42 (1978) 2, 355-383. (PR, 289-295)

‘Le rhéto-roman’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 22 (1982) 2, 143-145. (PR,195-204)

‘«Weinen» im Rätoromanischen’, in O. Winkelmann / M. Braisch (éds.) *Beiträge zur allgemeinen indogermanischen und romanischen Sprachwissenschaft. Festschrift für J. Hubschmid zum 65. Geburtstag*, Bern/München, Francke, 1982, 523-533. (PR, 297- 305)

‘Tendenzen zur Vereinfachung und Regelmäßigkeit in den rätoromanischen Sprachsystemen‘, in G. Holtus / K. Ringger (éds.), *Raetia antiqua et moderna. W. Th. Elwert zum 80 Geburtstag*, Tübingen, Niemeyer, 1986, 379-389. (PR, 319- 334)

‘Particularités de la flexion des descendants de ESSE dans les dialectes rhéto-romans’, in G. Plangg/ F.Chiochetti (éds.), *Studi ladini in onore di Luigi Heilmann, Mondo Ladino,*10 (1986) 1-4, 85-95 (avec Louis Mourin). (PR, 335-342)

‘Retoromana,’ in Marius Sala (éd.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, Bucureşti, Ed. Stiințifică şi enciclopedică, 1988, 185-206.

‘Der Repräsentative Wortschatz der Romanischen Sprachen. Das Rätoromanische’, in *Ladinia*, 14 (1990) 171-215. (PR, 199-259)

‘Das Faktitiv in den Rätoromanischen Mundarten’, in M. Iliescu / W. Marxgut / E. Mayr et al. (éds.) *Ladinia et Romania. Festschrift für Guntram Plangg, Mondo Ladino,* 21 (1997) 281-299. (PR, 343-358)

‘Une particularité syntaxique romanche d'origine obscure: Le groupe nominal formé par deux substantifs juxtaposés’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 13 (1968) 5, 433-437. (PR, 363-368)

‘«Parler, «bavarder» et «aboyer» en rhétoroman central’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 18 (1973) 5, 431-434. (PR, 359-362)

Comptes rendus/Reviews

‘Concordanțe între limba română şi dialectele retoromane’, in *Studii şi cercetări lingvistice*, 22 (1971) 4, 369-375 (voir aussi Compte-rendus, VI.3)

V. Le frioulan/Friulian language

‘Vorbitori de retoromană pe teritoriul țării noastre’, in *Cercetări ştiintifice*, 14 (1963) 2, 321- 325.

‘Contribuție la problema palatalelor şi prepalatalelor în friulană’, in *Revista de filologie romanică si germanică*, 7 (1963) 2, 321-325.

‘Y a-t-il en frioulan un pronom pléonastique?’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 9 (1964) 3, 634-642.

‘Rätoromanische Chronik’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 9 (1964) 3, 649-655.

‘À propos du pluriel des substantifs féminins de la 1-ière déclinaison latine’, in *Orbis*, 16 (1967) 1, 197-201.

‘Observations sur la langue des Frioulans de Roumanie’, in *Actas del XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Rómanicas*, Madrid, C.S.I.C., 1969, 1532- 1545. (ROM, 337-349)

‘In legătură cu un fenomen dialectal friulan: pronumele personal enclitic în dativ’, in *Studii şi cercetări linguistice*, 19 (1968) 5, 497-499.

‘Il friulano e la sua individualità’, in *Atti del Congresso internazionale di linguistica e tradizioni popolari*, Udine, Società Filologica Friulana, 1969, 133-138.

‘Le présent de l'indicatif et du subjonctif en frioulan et la morphologie comparée’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 15 (1970) 4, 335-343. (PR, 465-474)

‘Notes frioulanes en marge du FEW’, in *Revue Roumaine de Linguistique*, 16 (1971) 2, 145- 147. (PR, 501- 503)

‘Addenda frioulanes au REW’, in *Revue roumaine de linguistique*, 17 (1972) 3, 185-191. (PR, 505-514)

‘Considerazioni sopra il lessico fondamentale friulano’, in V. Pisani (éd.), *Italia linguistica nuova e antica*, vol. I, Galatina, Congedo, 1976, 513-526. (PR, 491-500)

‘La typologie du verbe frioulan’, in E. Roegiest/ L. Tasmowski (éds.), *Verbe et phrase dans les langues romanes. Mélanges offerts à L. Mourin*, Romanica Gandensia 20, 1983, 193- 204.

‘L'individualià del verbo friulano contemporaneo’, in D. Messner (éd.), *Das Romanische in den Ostalpen*, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1984, 175-180.

‘Rumänisch-friaulische Substratwörter’, in G. Holtus / E. Radtke (éds.), *Rumänistik in der Diskussion*, Tübingen, Narr, 1986, 70-74. (PR, 515-518)

‘Die Originalität des friaulischen Wortschatzes’, in G. Holtus/ J. Kramer (éds.), *Rätoromanisch heute*, Tübingen, Niemeyer, 1986, 91-94 (PR, 485-489)

‘Dix années de linguistique frioulane (1977-1987)’, in *Revue de Linguistique Romane*, 53 (1989) 2, 463-479.

‘Zur Normierung der Graphie des Friaulischen’, in W. Dahmen et alii (éds.), *Zum Stand der Kodifizierung romanischer Kleinsprachen, Romanistisches Kolloquium V*, Tübingen, Narr, 1991, 41-53.

‘Les analogies dans le système verbal frioulan’, in J. Kramer (éd.), *Siue Padi ripis Athesim seu propter amoenum. Festschrift für G.B. Pellegrini*, Hamburg, Buske 1991, 175-194. (PR, 443-464)

‘Der friaulische Sprachatlas‘, in O. Winkelmann (éd.), *Stand und Perspektiven der romanischen Sprachgeographie*, Wilhelmsfeld, Egert, 1993, 91-100. (PR, 519- 528)

‘Il posto del friulano tra le lingue romanze, in *Ce fastu*?, 70 (1994) 1, 7-14. (PR, 397-406)

‘Le conditionnel frioulan’, in *Scritti di linguistica e dialettologia in onore di Giuseppe Francescato*, Università degli studi di Trieste, Trieste, Ed. Ricerche, 1995, 159- 166. (PR. 475-484)

‘La posizione del friulano nella Romania’, in Günter Holtus / Fernando Sánchez Miret (éds. de la série MLR); a cura di Sabine Heinemann e Luca Melchior, *Manuale di Linguistica Friulana*, Vol.3, Berlin / Boston, De Gruyter, 2015, 41-56.

‘Friulano nel mondo’ in Günter Holtus / Fernando Sánchez Miret (éds. de la série MLR); a cura di Sabine Heinemann e Luca Melchior, *Manuale di Linguistica Friulana*, Vol. 3, Berlin / Boston, De Gruyter, 2015, 338-363

Comptes rendus/Reviews

‘Sabine Heinemann, Studien zur Stellung des Friaulischen in der nördlichen Italoromania. Bonn. Romanistischer Verlag, 2003, 255’, in *Revue de Linguistique romane* 69 (2005) 241-244.

VI. Linguistique contrastive/Constrastive linguistics

VI.1. Français – Roumain/French – Romanian languages

‘Roumain et français’, in *Études romanes, Buletinul Societății Române de Lingvistică romanică*, 13 (1978) 287-294. (MR. 211-220)

‘Le connecteur adversatif *mais* et ses correspondants roumains dans la phrase (p *mais* q), in R. Van Deyck (ed.) *Communication & Cognition* 27 (1994) 351-366. (ROM, 285 –296)

‘Die logisch-semantische Präposition *mit* im Französischen und im Rumänischen, in S. Heinemann/ G. Bernhard/ D. Kattenbusch

(éds.) *Roma et Romania*, Tübingen, Niemeyer, 2002,169- 182. (ROM, 323-329)

'La grammaticalisation de l'expression du déterminant d'appartenance en ancien français et en roumain', in *Revue roumaine de linguistique,* 51 (2006) 2, 211-222. (MR. 311-321)

'Das possessive Genitivattribut im Altfranzösischen und im Rumänischen', in Sabine Heinemann/ Paul Videsott (éds.), *Sprachwandel und (Dis-)Kontinuität in der Romania*, Niemeyer; Tübingen, 2008, 15-25.

'Observations sur les présentatifs français *voici* et *voilà* et leurs correspondants roumains, in Christiane Maaß/ Angela Schrott (éds.) *Wenn Deiktika nicht zeigen*, Berlin, LitVerlag, Band 2010, 205-225. (VR, 323-341)

'Aspects de l'évolution de l'article défini en français et en roumain, in *Travaux de linguistique*, 59 (2009) 2, 13 -25. (VR, 311-323)

'Typologie des emprunts lexicaux au français en roumain. Présentation d'un projet en cours', in *Revue de linguistique romane*, 74 (2010), 589-603 (avec Adriana Costăchescu, Daniela Dinca, Mihaela Popescu, Gabriela Scurtu).

'Les marqueurs d'appel en français et en roumain (et en allemand et en anglais)', in, Eva Lavric/ Wolfgang Pöckl/ Florian Schallhart (éds.), *Comparatio delecta., Akten der VI. internationalen Arbeitstagung zum romanisch-deutschen und interromanischen Sprachvergleich*, Teil 1, Fankfurt a.M. usw., Peter Lang, 2011, 115-135. (VR 343-366)

'Comment se fait-il que *bouchée* et *baiser* se trouvent sur les menus roumains', in M. Iliescu / A. Costăchescu / M. Popescu / D. Dincă / G. Scurtu (éds.), *Actes du colloque international* «*Les emprunts lexicaux au français dans les langues européennes*», Craiova, Editura Universitaria, 2011, 196-203.

VI.2. Rhéto-roman et Roumain/Rhaeto-romanic in Romanian languages

'Concordanțe între limba română şi dialectele retoromane', in *Studii şi cercetări lingvistice*, 22 (1971) 4, 369-375.

‘Die Präpositionalsyntagmen [Präp.+Art./0+N] im Engadinisachen und im Rumänischen’, in P. Wunderli/ I. Werlen /M. Grünert (éds.) I*talica - Raetica - Gallica. Studia Linguarum literarum artiumque in honorem Ricarda Liver*, Tübingen u. Basel, Francke, 2001, 615- 625. (PR, 383-396)

‘Die logisch-semantische Präposition «mit» im Surselvischen und im Rumänischen’, in M. Iliescu/ G. Plangg/ P. Videsott (éds.) *Die vielfältige Romania, Gedenkschrift für Heinrich Schmid*, Istitut Cultural Ladin ‘Majon di fascegn’, 2001, 87 - 99. (PR, 369-382)

‘Il friulano e il romeno: due idiomi con una «spiccata» individualità’, in Teresa Ferro (ed.) *Romania e Romània. Lingua e cultura romena di fronte all'occidente*. Udine, Forum, 2003, 31-39. (ROM, 351-358)

‘Revenons aux neiges d’antan… Das Präpositionalsyntagma im Rumänischen und im Surselvischen in W. Dahmen/ Rainer Schlösser (éds.) *Festschrift für Johannes Kramer*, Hamburg, Buske, 2007, 177-188. (VR, 367-382)

VI.3. Italien – Allemand – Ladin – Roumain/Italian – German – Ladin – Romanian

‘Structura semantică a urmaşilor sufixului lat. *-arius*, *-aria*, *-arium* în română şi în italiană’, in *Studii şi cercetări lingvistice*, 28 (1977) 6, 599-608. (MR, 195-206)

‘Cu privire la desinenţa *-i* de la pluralul substantivelor în română şi italiană’, in *Analele Universităţii din Craiova*, 5 (1977) 15-17. (MR, 207-210)

‘La costruzione perifrastica fattitiva nell'italiano e nel tedesco’, in P. Cordin/ M. Iliescu / H.Siller-Runggaldier (éds.) *Parallela 6, Italiano e tedesco in contatto e a confronto*, Trento, Dipartamento di scienze filologiche e storiche, 1998, 103-200. (MR, 273-286)

Comptes rendus/Reviews

‘Peter Gallmann / Heidi Siller-Runggaldier / Horst Sitta (avec la collaboration de Giovanni Mischi et Marco Forni), *Sprachen imVergleich: Deutsch – Ladinisch – Italienisch*. vol. I Das Verb 2008, 222 p.; vol. II Determinanten und Pronomen, 2010, 230 p. Istitut Pedagogich Ladin, Bolzano, in *Revue de Linguistique romane*, 75 (2011) 1, 212- 216.

'Peter Gallmann / Heidi Siller-Runggaldier / Horst Sitta (avec la collaboration de Giovanni Mischi et Marco Forni) *Sprachen imVergleich: Deutsch – Ladinisch – Italienisch*, vol. III. Der einfache Satz', in *Revue de linguistique romane*, 79, (2015) 537-540.

VII. Linguistique générale/General linguistics

'Grundfragen der zweisprachigen Wörterbücher', in Al. Rosetti/ Emil Petrovici (éds.), *Mélanges linguistiques à l'occasion du 8e Congrès international des linguistes à Oslo* 1957, Bucarest, Ed. de l'Academie, 1957, 207-222.

'Zu einigen neueren Arbeiten über Zweisprachigkeit', in *Revue Roumaine de Linguistique*, 9 (1964) 2, 223-229.

'Observations sur le bi- et multilinguisme des frioulans en Roumanie', in *Actes du XIe Congrès International des Linguistes* IV, 1967, Bucarest, Editura Academiei, 1970, 777-781.

'Problema lexicului reprezentativ', in *Studii şi cercetări lingvistice*, 27 (1976)1, 61-66.

'Oppositions sémantiques. Antonymie linguistique et antonymie logique', in *Folia linguistica*, 10 (1977) 1-2, 157-168. (ROM, 361-374)

'Die Muttersprache in der Auseinandersetzung mit einer fremdsprachigen Umgebung', in M. Kienpointner/ H. Schmeja (éds.) *Sprache, Sprachen, Sprechen. Festschrift für H.M. Ölberg zum 65 Geburtstag*, Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Germanistische Reihe 34, Innsbruck 1987, 133-145 (avec Lotte Zörner). (ROM, 375- 388)

'La sémantique du prototype', in *Analele Universității din Craiova*, 9 (2005) 1, 26-34. (MR, 511-521)

'Niveau de base, termes de base et vocabulaire fondamental', in David Trotter (éd.), *Actes CILPR XXIV* Aberystwyth, Tübingen, Niemeyer, 2007, IV 119-129. (MR, 523-533)

'Pentru o categorie de mărci discursive de appel', in *Omagiu Vintilă-Rădulescu, Studii şi cercetări lingvistice*, 59 (2008) 2, 389-399.

'Universaux linguistiques et négation', in Frédérique Duval (éd.), *La «logique» du sens. Autour des propositions de Robert Martin*. Université Paul Verlaine, Metz, *Recherches linguistiques*, 32, (2011) 183-199. (VR, 45-58)

‘A la recherche des universaux de contact: anglo-saxon et normand versus roumain et slave’, in David Trotter (éd.), *Present and future research in Anglo-Normand*, Aberystwyth Colloquium, July 2011, *The Anglo-Norman Online Hub*, UK, 2012, 61-67. (VR, 33-44)

‘Comment une langue améliore-t-elle ses déficiences?’, in *Analele Universității din Craiova, Langues et Littérature*, 16 (2012), 1, 128-139. (VR, 17-32)

‘Code-Switching (CS) *vs* Interferenz (IF) Eigenanalyse eines mehrsprachigen Individuums’ in Peter Anreiter/ Elisabeth Mairhofer/ Claudia Posch (éds.) *Argumenta, Festschrift für Manfred Kienpointner zum 60 Geburtstag*, Wien, Praesens Verlag, 2015, 165-176.

VIII. Varia

‘Labor omnia uincit improbus’, in H-M. Gauger/ W.Pöckl (éds.) *Wege in der Sprachwissenschaft. Vierundvierzig autobiographische Berichte*, Tübingen, Narr, 1991, 118-123.

‘Henri Frei’, in J. Wüest (éd.), *Les linguistes suisses et la variation linguistique*, Basel / Tübingen, Francke, 1997, 45-55.

‘Amintiri despre maestru’, in L. Wald / I. Fischer / C. Dominte (éds.), *Alexandru Graur. Omagiu*, Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2000, 83-86.

‘Draculea’, in *Marius Sala, contemporanul lor, contemporanii lui*, Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, 2002, 192-194.

‘Cum am devenit romanistă’, in Emanuela Timotin / Ştefan Colceriu (éds.), *Dece am devenit linguist? Omagiu acad. Marius Sala*, Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold, 2012, 169- 174.

‘L’importance du hasard’ in Klaus-Dieter Ertler (éd.), *Romanistik als Passion*. Sternstunden der neueren Fachgeschichte III, Romanistik Bd. 4, Lit. Verlag, Wien / Berlin 2014, 137-155.

IX. Nécrologies/Necrologies

‘O. Parlangèli, in memoriam’, in *Studii şi cercetări linguistice*, 21(1970) 3, 387.

‘Iorgu Iordan’, in *Zeitschrift für romanische Philologie*, 103 (1987) 695-697.

‘Alexandru Graur’, in *Revue de linguistique romane*, 52 (1988) 571-573. (MR, 541-543)

‘H. Schmid’, in *Zeitschrift für romanische Philologie*, 115 (1999) 4, 765-766. (PR, 529)

‘Mioara Avram’, in *Revue de linguistique romane*, 69 (2005) 317. (MR, 545)

‘Lotte Zörner’, in *Revue de linguistique romane*, 73, (2009) 307 - 308.

‘Michaela Livescu’, in *Revue de linguistique romane*, 79, (2015) 639 -640

X. En cours d’apparition/In course of issue

‘Observations contrastives sur une partie du champ lexical de la température en francais et en roumain’, in Eva Lavric / Wolfgang Pöckl / Carmen Konzett / Christine Konecny / Eduardo Jacinto García (éds.), *VIII. Internationale Arbeitstagung «Romanisch-deutscher und interromanischer Sprachvergleich*,

‘I corrispondenti di fare causativo in italiano e romeno’ in Felisa Bermejo Calleja / Peggy Katelhön, (éds.) *Lingua parlata Un confronto fra l'italiano e alcune lingue europee* (avec Adriana Costăchescu).

‘L’imprecisione nella costruzione causativa in italiano e rumeno’, in Anamaria Ghebăilă *et alii* (éds.), *L’espressione dell’imprecisione nelle lingue romanze*, (avec Adriana Costăchescu).

‘Pragmatique et lexicologie: (angl.) *then* et ses correspondants romans (fr. *alors*, it. *allora*, esp. *entonces*, roum. *atunci*) in *Actes du XXVIIIe Congrès de Linguistique Romane*, Rome 2016 (avec Adriana Costăchescu et Mihaela Popescu).

‘The history of Romanian lexicon’ in Francesco Gardani / Michele Loporcaro (eds.), *Oxford Encyclopedia of Romance Linguistics*.

Nécrologie/Necrology

David Trotter, in *Zeitschrift für französische Sprache u. Literatur*

Calde mulțumiri Doamnei Prof. univ. dr. Adriana Costăchescu pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție datele despre viața și opera Distinsei Doamne omagiate.

LABOR OMNIA VINCIT IMPROBUS[1]

ILEANA OANCEA, LUMINIȚA VLEJA
Universitatea de Vest din Timişoara

Profesoara Maria Iliescu, personalitate deosebit de complexă şi un savant de renume internațional, a avut o existență neobişnuită, ea însăşi complicată, desfăşurată pe diverse spații ale Europei. Acest fapt de natură biografică a presupus o impresionantă capacitate de adaptare, în care munca neîntreruptă, erudiția şi credința în puterea spiritului de a domina volutele destinului au constituit temelia unei cariere excepțional de bogate, stând mereu sub semnul creativității, generozității intelectuale şi al strădaniei întemeietoare de noi direcții de cercetare şi noi spații de desfăşurare a activității academice. A adus efervescență şi emulație oriunde s-a aflat, încă din anii tineri, şi apoi mereu, fără răgaz.

Traseul vieții sale este impresionant. S-a născut în 1927, într-o distinsă familie burgheză (mama, chimistă, printre altele, a fost şi asistentă universitară la Viena). Într-o perioadă sfâşiată de frământările iminentului război mondial, familia s-a stabilit în România, unde Profesoara Maria Iliescu a făcut studii serioase, la Universitatea bucureşteană, de filologie clasică, o primă formație în zarea valorilor umaniste ale antichității pe care şi le-a asumat profund ca suport existențial şi apoi ca romanist de mare vocație. *Labor omnia vincit improbus*...

România a reprezentat țara în care şi-a realizat o formație ştiințifică extrem de vastă în care românistica şi romanistica întâlnesc orizontul larg şi fertil al lingvisticii generale. A participat cu fervoare

[1] Acest articol a apărut în volumul Adriana Costăchescu, Cecilia Mihaela Popescu (coordinateurs), *Hommages offerts à Maria Iliescu*, Craiova, Editura Universitaria, 2017, p. 52-60.

la proiecte ştiinţifice ample, gramatică, dicţionare, manuale etc., în calitate de colaboratoare a unor mari lingvişti români: Al. Graur şi Iorgu Iordan. A muncit enorm, cu o pasiune ardentă, pe care o va demonstra mereu, căci era adânc convinsă că *Labor omnia vincit improbus*, cum a mărturisit într-un text exemplar pentru acest crez al vieţii sale[2].

A trăit, de asemenea, în Austria şi Germania; ca Profesor universitar a predat şi în Italia, la Trento, încât ne întrebăm, cu firească uimire, cum a reuşit să realizeze opere fundamentale cu puncte de vedere înnoitoare, în avatarurile unei existenţe petrecute între spaţii lingvistice şi culturi atât de diferite.

România nu a părăsit-o, de fapt, niciodată cu adevărat, fiind şi ea o altă veritabilă patrie. A activat ca Profesor consultant după 1989 la principala sa ctitorire românească, Universitatea din Craiova, unde a condus teze de doctorat cu tematică incitantă şi dificilă, a ţinut cursuri şi întâlniri pe teme de lingvistică deosebit de stimulatoare.

Apelăm la felul cum Prof. Maria Iliescu şi-a prezentat evoluţia sa profesională, spornic luminată de crezul amintit, în alocuţiunea ţinută în 1998 la Universitatea de Vest din Timişoara, cu prilejul decernării titlului de Doctor Honoris Causa, al doilea titlu, după cel decernat lui Eugen Coşeriu în 1994. A fost primul titlu de Doctor Honoris Causa din cariera Profesoarei Maria Iliescu, eveniment care a însemnat un moment important în procesul de europenizare a Universităţii de Vest, din capitala Banatului.

Este important modul în care şi-a gândit Maria Iliescu impresionanta sa devenire ştiinţifică. Redăm din alocuţiunea rostită cu acest prilej: „Preocupările mele ştiinţifice au cuprins într-adevăr o arie destul de întinsă, aş spune chiar prea întinsă, dar aceasta nu numai din cauza interesului meu pentru multiplele aspecte ale fenomenului limbii, care este, de fapt, unul din cele mai fascinante fenomene ale societăţii umane, ci şi din cauza împrejurărilor în care s-a desfăşurat activitatea mea de când, în toamna anului 1950, am fost numită

---

[2] Trimitem la textul cu acest titlu: Maria Iliescu, *Labor omnia vincit improbus*, în Hans-Martin Gauger, Wolfgang Pöckl (coord.), *Wege der Sprachwisswnschaft*. Tübingen, Editura Narr,1991, p. 118-124.

asistentă la Catedra de lingvistică clasică şi lingvistică generală, condusă de profesorul Alexandru Graur, un mare lingvist şi totodată un mare dascăl. (Țin minte că prima prelegere pe care am făcut-o într-un amfiteatru plin al Universității din Bucureşti, de față fiind profesorul însuşi, dar şi toți colegii de catedră, care urmau, după cum se obişnuia, să-mi discute lecția, avea ca temă **Accidentele fonetice**).[3][...]

Din toamna anului 1952 şi până în toamna anului 1972, am lucrat ca cercetătoare la Institutul de Lingvistică al Academiei (în urma unui „cutremur" ideologic, despre care nu e cazul să vorbesc aici). Aceasta a avut pentru carierea mea consecințe foarte importante şi foarte pozitive.

În primul rând am început să lucrez în colectivul de gramatică, la prima ediție a *Gramaticii Academiei*. Mi-am dat seama atunci ce câmp enorm de explorare ştiințifică se deschide pentru cei care vor să se ocupe de acest domeniu.[4] Am fost nevoită să-mi schimb direcțiile de cercetare. A trebuit să mă inițiez singură în problemele *lingvisticii aplicate*, mai bine spus ale *lexicografiei monolingve şi bilingve.* În această fază, am lucrat la **DLRC**, la **DLRM** şi am elaborat normele pentru dicționarele german-român, englez-român şi francez-român, fiind responsabila sectorului până în 1958. Efectiv, am lucrat la dicționarul francez-român şi în special la cel german-român.[...]

Din anul 1959, am lucrat într-un colectiv de specialişti la etimologiile **DLR**, o muncă absolut pasionantă, dar extrem de grea, în special datorită *etimologiilor germane* şi slave de adstrat şi de civilizație, precum şi filierelor şi etimologiilor multiple[5].

---

[3]De această lecție îşi mai aduc aminte profesorii I. Fischer, I. Tohăneanu, cărora le mulțumesc că au acceptat să facă parte din comisia care a apreciat activiatea mea de până acum. (Nota aparține M. Iliescu).

[4] Munca mea a fost recompensată, în mod cu totul neaşteptat, întrucât am primit în anul 1954 Premiul de Stat cl. II pentru contribuția mea la această lucrare. (Nota aparține M. Iliescu).

[5] Fostul meu coleg, Marius Sala, actualul director al Institutului, care a luat asupra sa sarcina îndrăzneață de a pune în lucru şi de a publica un mare dicționar etimologic românesc, ştie cât de greu este să găseşti etimologii corecte pentru o limbă „ospitalieră" ca limba română. Si lui vreau să-i mulțumesc pentru timpul pe care l-a găsit pentru a se ajunge la ceremonia de azi. (Nota aparține M. Iliescu).

În anul 1958, Profesorul Iorgu Iordan a înființat la Institutul de Lingvistică o secție de lingvistică romanică, din care am făcut parte de la înființare. În acest colectiv, la inițiativa regretatului meu coleg, Constant Maneca, a luat naştere ideea de a face o *Crestomație romanică*, carte unică în genul ei şi din păcate prea puțin cunoscută în străinătate şi, aş spune, şi în țară[6]. Am redactat, împreună cu colega mea Liliana Macarie, capitolul privitor la latina vulgară şi singură capitolele de *retoromană*. Aceasta a avut ca urmare să descopăr existența unor colonii de friulani şi de belunezi în România şi am avut ocazia să le studiez nu numai limba,[7] dar să mă ocup şi de dezvoltarea unor meserii, aduse de ei în secolul trecut, în România.

Ediția franceză a crestomației nu a putut vedea lumina tiparului, dar cu ocazia întocmirii ei am avut plăcerea să lucrez cu profesoara Sanda Reinheimer Râpeanu[8], care preluase partea de franceză.

În acelaşi timp a început să mă pasioneze *lingvistica romanică comparată* şi în special *locul limbii române între limbile romanice.*

La sfârşitul anilor '60 a fost elaborată, la acelaşi institut, o istorie a limbii române, din care au apărut, din păcate, numai două volume. În cel de-al doilea volum, care trasează trecerea de la latină la limba română, de fapt, în mare parte, o reconstrucție a unor epoci puțin sau deloc atestate, am elaborat – împreună cu Liliana Macarie – o parte privitoare la latina foarte târzie.[9]

Anii în care am lucrat la Universitatea din Craiova, unde am ocupat o catedră de lingvistică romanică şi de lingvistică generală,

---

[6] Despre această lucrare, considerată de specialişti completă, unică în bibliografia disciplinei, şi deci extrem de importantă, Maria Iliescu spunea: „E păcat că o lucrare atât de importantă precum *Crestomația romanică* nu a avut parte de o receptare pe măsură şi asta, în primul rând, din cauza contextului politic, dar şi, probabil, din cauza metalimbii române". (Iliescu 2014: 168).

[7] Limba friulanilor din România a fost tema lucrării mele de doctorat, care a fost distinsă ulterior cu *Premiul Academiei* (1974). (Nota aparține M. Iliescu).

[8] Îi mulțumesc acum pentru că a fost de acord să facă parte din comisia care s-a ocupat de activitatea mea şi țin să-i exprim mulțumirile mele nu numai pentru aceasta, dar şi pentru faptul că ține sus steagul lingvisticii romanice comparate, disciplină la care țin foarte mult. (Nota aparține M. Iliescu).

[9] La această carte a colaborat şi profesorul I. Fischer. (Nota aparține M. Iliescu).

m-au obligat să mă pun la punct cu lingvistica generală modernă, în special cu *semantica*, cu *sociolingvistica*, cu *problemele bilingvismului*, ale *lingvisticii discursului* şi, în general, cu *pragmatica*. Aceste discipline le-am predat mulți ani în cadrul cursurilor facultative. În ce priveşte lingvistica romanică, am scos, împreună cu Micaela Livescu, acum conferențiar la aceeaşi facultate, un curs de lingvistică romanică, epuizat de mult, care, după părerea mai multor specialişti străini, ar fi folositor să fie tradus într-o limbă de mare circulație, bineînțeles după o serioasă punere la punct. În felul acesta, cred că romaniştii străini ar putea să cunoască mai bine aspecte ale limbii române, care de obicei sunt ignorate sau fals înțelese, cum am avut ocazia să arăt chiar aici, la universitatea dumneavoastră, acum un an, într-o conferință pe care am avut ocazia s-o țin.

Printr-un fel de întoarcere în spirală la lexicografie, am făcut, în anii craioveni, un vocabular al limbii române. Deşi a fost gândit inițial doar ca un material de lucru pentru studenții străini, care în momentul respectiv nu dispuneau încă de nici un fel de manuale, dicționarul acesta, tradus în mai multe limbi, care se află acum la a treia ediție şi după care se învață româna la multe lectorate din străinătate, este de fapt un vocabular minimal al limbii curente citadine, un aspect, după părerea mea, neglijat în studiile stilistice ale limbii române.[10]

Şi pentru că e vorba de stilistică, aş vrea să adaug că una dintre legăturile nu lipsite de importanță cu universitatea dumneavoastră este şi faptul că, în 1976, am avut onoarea şi plăcerea să fac parte din comisia de doctorat a doamnei decan Ileana Oancea.

Din cei 15 ani de predare la Universitatea din Innsbruck, unde, trebuie să spun, mă simt de asemenea acasă, probabil din cauza originii mele austriece şi a primilor 12 ani petrecuți la Viena, am continuat, atât în predare cât şi în cercetare, direcțiile pe care le-am expus până acum. În ce priveşte limba română, care nu e materie de

[10] Acest dicționar a apărut, revizuit şi adăugit, în mai multe ediții: *Vocabularul minimal al limbii române curente*, Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, 1981; *Vocabularul minimal al limbii române curente*, Bucureşti, Editura Demiurg, 1994 (cu Adriana Costăchescu); *Dicționar poliglot*, Bucureşti, Teora, 2001.

licență, şi aceasta nu din vina părții austriece[11], fac româna cu un colectiv de profesori pasionați de lingvistica romanică; or această disciplină nu poate fi stăpânită fără cunoaşterea limbii române, care e ca o piatră de hotar între latină şi restul limbilor romanice, pentru că atestă faze de dezvoltare dispărute în celelate limbi.

Am fost opt ani de zile şi profesor titular de limba şi literatura română la Universitatea din Trento, unde am avut plăcerea să fiu vizitată de doamna decan Ileana Oancea, care va fi mai obiectivă decât mine în aprecierea rezultatelor obținute acolo. [...]" (Oancea 2005: 17-21)

În acest context, menționat aici de Prof. Maria Iliescu, îmi amintesc, cu nespusă emoție şi bucurie, de întâlnirile internaționale de la Innsbruck în cele câteva zile când veneam adesea la dânsa de la Graz, unde am fost lector de limba română la universitate. Dincolo de discuții pline de semnificație şi încărcătură emoțională, în orele petrecute în biblioteca facultății, am avut prilejul să constat felul extrem de riguros şi de intens în care doamna Iliescu citea şi scria, într-o atmosferă de concentrare şi de bucurie creatoare. Este una din cele mai importante şi mai pline de sens experiențe ale vieții mele. Personalitate cu adevărat polarizatoare, Prof. Maria Iliescu se înconjura de romanişti de mare valoare, ca Lorenzo Renzi şi Liliane Tasmovski de Ryck, pe care i-am cunoscut atunci. La Innsbruck, spațiul romanic se manifesta plenar.

Cu Universitatea de Vest din Timişoara doamna Prof. Maria Iliescu a avut o relație intens-intelectuală, care ne-a marcat enorm pe cei care i-am stat în preajmă, o ramificație semnificativă, am spune, din trunchiul atât de complex, fără răgaz afirmat, al vieții sale, în planul profesiei, care întotdeauna a avut şi o aură subtil afectivă. Aceste legături au început cu mult înainte de 1998, anul în care i s-a conferit titlul de DHC la universitatea timişoreană. În anul 1980, fiind aleasă în Comitetul Societății Internaționale de Lingvistică romanică din Strasbourg, Franța, comunitatea lingvistică internațională, nu doar

[11] Domnul Profesor Munteanu cred că știe unele amănunte despre această problemă, iar eu vreau să nu pierd ocazia să-i mulțumesc, *last but not least*, pentru timpul pe care l-a dedicat analizei lucrărilor mele. (Nota aparține M. Iliescu).

cea timişoreană, a avut de câştigat în urma acestei numiri, care a dat roade întemeietoare unei imense investiții de muncă, generozitate şi credință în valoarea actului intelectual. Apoi, în 2001, alegerea domniei sale ca Vice-preşedintă a Societății Internaționale de Lingvistică Romanică, la fel ca şi statutul de membră în Comitetul de redacție a revistei *Bulletin de la Société roumaine de linguistique romane* au avut un impact extrem de benefic pentru relațiile ştiințifice cu colegii din alte țări şi au reprezentat o onoare deosebită pentru studenții şi profesorii timişoreni, cărora Maria Iliescu le-a lăsat ca moştenire nu doar opera sa scrisă, de mare valoare pentru lingvistică, ci şi o operă vie, lecția prin care a stimulat cercetarea ştiințifică şi legăturile interumane.[12] În prezent, Prof. Maria Iliescu este membră de onoare a Societății de Lingvistică Romanică.

Amintiri deosebite are şi Luminița Vleja de la congresele internaționale de romanistică organizate chiar de Maria Iliescu (în special cele din 2007 şi 2010 de la Innsbruck şi Viena). Am considerat emblematică prezența Profesorei Maria Iliescu la congresele de romanistică din cele două mari oraşe europene la care cam participat atunci şi consider un privilegiu întâlnirea mea cu „marea doamnă a lingvisticii romanice", „acasă", la Innsbruck. Acolo am putut să constat felul cum se năşteau acele atât de importante congrese internaționale de romanistică. Figura şi participarea Profesoarei Maria Iliescu se detaşau prin energia intelectuală pe care o degaja, prin prezența activă şi prin tot ceea ce însemna buna desfăşurare a congreselor. Am fost alături în aceste întâlniri atât de gratificante, la care au participat foarte mulți romanişti; au fost experiențe foarte importante, ocazii de maturizare ştiințifică şi spirituală. La Innsbruck, la al XXV-lea din seria acestor prestigioase congrese, Maria Iliescu a fost Vice-Preşedinte al Congresului, împreună cu Jean-Pierre Chambon, iar la Valencia, al XXVI-lea în această ordine, a fost

[12] „Crezul" pedagogic al excelentei Profesoare este unul care merită transmis întregii comunități academice: „Cred că prima obligație a profesorului e să îndrume studenții prin susținerea de prelegeri bune, uşor de înțeles şi folositoare şi prin coordonarea activă a lucrărilor de seminar, a temelor pentru acasă, a lucrărilor de diplomă, masterat sau doctorat. Propriile interese ştiințifice ar trebui să se afle pe locul al doilea." (Iliescu 1991: 122).

Preşedinta Comitetului de organizare. Impresia generală, împărtăşită de participanți, era bucuria de a intra în relații ştiințifice cu colegii din alte țări: marea romanistă Maria Iliescu coagula interesul tuturor, lansa propuneri novatoare, de actualitate, strălucea, pur şi simplu, prin latura umană. Mereu preocupată de identificarea unor soluții teoretice şi aplicative privind integrarea şi recunoaşterea importanței cercetării legate de românitate şi de anvergura internațională a cercetării de acest tip, de o rigoare absolută, dar împletită în mod fericit cu umorul, caracteristic erudiților de mare clasă... Era impresionantă, în primul rând, diversitatea tematică a preocupărilor ştiințifice ale doamnei Maria Iliescu, mergând dinspre perioada clasică, a romanității de fond, până la romanitatea supraregională şi supratemporală. Aducea puncte noi de vedere încă puțin exploatate, care permiteau o analiză inedită a faptelor de limbă. Efortul de a pune în valoare lunga şi bogata tradiție a congreselor de romanistică, cu organizarea şi amploarea lor deosebită, cu vizibilitatea şi prestigiul internațioal, implica o viziune profundă şi coerentă asupra domeniului, un înalt reper moral şi profesional, o neobosită curiozitate, caracteristice constante ale marii romaniste Maria Iliescu.

La Innsbruck[13], aşadar, „marea doamnă a lingvisticii romanice” se simțea acasă. *Labor omnia vincit improbus.*

---

[13] O radiografie succintă, semnificativă în configurația a ceea ce a însemnat Innsbruck-ul în devenirea altor mari romanişti şi românişti, precum şi în colaborarea dintre aceştia, este extrem de grăitoare. Iată ce spunea, în acest sens, cu privire la legăturile profesionale şi umane, Teresa Ferro, de la Universitatea din Udine: „În 1985 doamna Prof. Maria Iliescu m-a invitat la Innsbruck şi după aceea la Munchen, pentru două importante congrese de românistică, la care au participat şi mulți colegi din Republica Moldova şi din Germania.” (Oancea 2005:139). Sau Liliane Tasmowski de Ryk, de la Universitatea din Anvers: „Grație Mariei Iliescu, devenită profesoară la Universitatea din Innsbruck, am putut face cunoştință cu Profesorul Coşeriu, cu care am lucrat la Tübingen.” (Oancea 2005:158). Tot la Innsbruck apărea în 1991 *Typologie de la morphologie verbale romane. Vue synchronique*, monografia scrisă de Maria Iliescu în colaborare cu Louis Mourin de la Universitatea din Gand din Belgia, o analiză unică a modului în care se conjugă verbele regulate şi neregulate în optsprezece idiomuri romanice. Despre Louis Mourin, Liliane Tasmowski mărturisea: „Grație influenței oculte şi binevoitoare a lui Louis Mourin, pe care toată lumea îl cunoştea şi-l respecta pentru studiile sale asupra românei vechi, am avut şansa să o cunosc pe doamna Rosetti, o femeie

Profesoara Maria Iliescu face parte din „noosfera” care s-a conturat în spațiul academic timişorean, aşa cum rezultă din cartea citată (Oancea 2005). La facultatea timişoreană au fost făcute Doctor Honoris Causa câteva personalități foarte importante ale lingvisticii romanice, marcând efervescența care a dominat devenirea filologiei timişorene întru valorile academice europene şi romanice după 1990.[14]

Deosebit de revelator, tot în acest sens, al relației Profesoarei Maria Iliescu cu Timişoara, este frumosul articol al Karlei Lupşan (Lupşan 2016), doctoranda sa timişoreană, articol care vine să completeze datele oferite în alocuțiunea citată. Activitatea de cercetare şi de îndrumare sistematică a rămas o constantă în cadrul preocupărilor sale filologice din ultimii ani. Trimitem, pentru conturarea tabloului unei activități rămase la fel de intense şi după 1998, desfăşurate însă la nivel internațional, la această completare a direcțiilor de cercetare, extrem de importantă pentru cunoaşterea mai exactă a viziunii sale ca romanist, completare pe care o face însăşi Prof. Maria Iliescu, în articolul său, *L'importance du hasard*, în Klaus Dieter Ertler (coord.), „Romanistik als Passion. Sternstunden der neueren Fachgeschichte III”, Berlin, Editura LIT, 2014, p. 136-155, referindu-se la temele sale de cercetare:

„– *latina târzie*, descrierea morfologiei (fără partea verbală); evoluția sa, aşa cum se reflectă în texte (conform comentariilor făcute pe textele din latina târzie, numită „vulgară”; tendințele generale ale vocabularului în latina târzie;

---

admirabilă şi de o extraordinară demnitate, pe Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Al. Graur, Tudor Vianu, pe lectorii Al. Niculescu şi Florica Dimitrescu, ca şi pe asistenta Olga Tudorică şi alte personalități ieşite din comun.” (Oancea 2005:156).

[14] Printr-un efort coerent de investigare a “lumii romanice” și valorile ei, li s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa al Universității de Vest din Timişoara următoarelor figuri emblematice pentru romanistică şi românistică: Eugen Coseriu, Universitatea din Tubingen, 1994; Maria Iliescu, Universitatea din Innsbruk, 1998; Alexandru Niculescu, Universitatea din Udine, 1998; Marius Sala, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Alexandru Rosetti” din Bucureşti, 1999; Lorenzo Renzi, Universitatea din Padova, 1999; Liliane Tasmowski de Ryck, Universitatea din Anvers, 2002; Teresa Ferro, Universitatea din Udine, 2003; Michael Metzeltin, Institutul de Romanistică/ Universitatea din Viena, 2006.

– *configurarea Romaniei*: o punere în discuție a conceptelor de *Romania continua* şi *non continua*, a existenței unei Romania continentale, care unea Galia centrală şi Romania orientală (asemănări între sintaxa din franceza veche şi sintaxa din limba română);

– *asemănări şi deosebiri între limbile romanice* (punctual, în *Introducerea în lingvistica romanică*, vol. II; *in extenso*, puncte de vedere despre formele verbale, pronumele demonstrative şi parțial despre construcțiile factitive); fenomene de convergență în Romania;

– *importanța constituirii unei norme* pentru explicarea diferențelor dintre limbile romanice, cum ar fi, de exemplu, folosirea articolului nehotărât plural;

– *limba română*: tipologia limbii române (o vedere de ansamblu asupra arhitecturii limbii în diacronie şi sincronie);

– *poziția limbii române în Romania*: o critică a caracteristicilor considerate reprezentative pentru limba română; româna şi limbile balcanice;

– *retoromana*: vocabularul reprezentativ al limbii retoromane în ansamblu; *friulana*: fonetica istorică (v. capitolul din cartea *Le frioulan parlé en Roumanie*); relațiile contrastive dintre friulană şi română; poziția limbii friulane în Romania;

– *câteva contribuții la semantica şi pragmatica comparativă* (antonimia, folosirea diferită a unor lexeme ce exprimă concepte similare; marcatorii discursivi ce provin de la verbe în limbile romanice etc.);

– *contribuții punctuale cu referire la etimologie* (limba română, friulană şi alte limbi romanice).” (v. Lupşan 2016: 193).

Unele studii relevante, selectate din puncte de vedere tematic, au apărut, în ultima vreme, reunite în patru volume: *Româna din perspectiva romanică*, Bucureşti, Editura Academiei, 2007; *Pan- und Raetoromanica: von Lisabon bis Bukarest, von Disentis bis Udine*, Stuttgard, Ibidem-Verlag, 2007; *Miscellanea Romanica* (1956-2007), Cluj-Napoca, Clusium, 2008; *Varia Romanica (2007-2013). Universaux linguistiques, analyse du discours et caractère variationnel de la Romania*, Berlin, Frank&Timme, 2013.

Aceste repere pot servi ca un *vademecum* pentru romanistica actuală.

Revenind la Universitatea din Craiova, România fiind o a doua patrie a sa, reținem, cu adâncă admirație, capacitatea, consecvența, pasiunea cu care Prof. Maria Iliescu a condus aici lucrări de licență şi de doctorat din domenii foarte variate, voința sa neobosită de a coagula şi coordona echipe de cercetare. Din această muncă intensă[15] s-au născut lucrări care nu numai că folosesc metodele de cercetare drept instrumente de lucru, dar sunt chiar dedicate problemelor de ordin metodologic şi îmbunătățirii calității actului de cercetare cu o bază foarte solidă. Un singur exemplu, grăitor în acest sens, şi o dovadă că Prof. Maria Iliescu a coordonat cercetări doctorale de înaltă ținută ştiințifică, este complexa teză de doctorat a Mihaelei Popescu, *Exprimarea potențialului şi a irealului în latină, franceză şi română*, în care autoarea foloseşte „o dublă abordare metodologică, (i) în *sincronie*, pentru a selecta, în planul expresiei, fiecare unitate morfosintactică aptă să concretizeze valorile semantice studiate în cadrul sistemului fiecăreia dintre cele trei limbi aduse în discuție şi (ii) în *diacronie*, această operație metodologică realizându-se atât la nivelul fiecărei limbi abordate, cât şi din perspectiva evoluției lingvistice, avându-se în vedere relația parentală, respectiv, de filiație romanică dintre acestea.” (Popescu 2015: 15). În continuarea acestei idei redăm ceea ce spunea în *Cuvânt înainte* chiar îndrumătoarea tezei, Prof. univ.dr. dr. h. c. mult. Maria Iliescu: „Dacă cercetătoarea, doamna Popescu, a izbutit să învingă toate aceste greutăți, reuşind să scrie o teză care reprezintă o contribuție serioasă la cunoaşterea diferitelor mijloace pe care le-a folosit atât latina, cât şi franceza şi româna pentru exprimarea „potențialului” şi a „irealului”, acest lucru se datorează unei munci asidue, demne de admirat.” (Popescu 2015: 7). Din comisia de susținere a doctoratului au făcut parte Prof. univ.

[15] Profesoara Maria Iliescu şi-a continuat, în tot acest timp, activitatea de cercetare, din perspectivă panromanică, prezentând comunicări la colocvii din România, dintre care reținem Colocviul Internațional de studii coşeriene de la Cluj, la care a susținut, în 2009, comunicarea *„Le soi-disant « latin vulgaire » et ses premières différenciations dans la Romania” (Coşeriu 1954) et l’état actuel de la question*, analizând magistral articolul lui Coşeriu şi conceptul de latină vulgară. Este o dovadă vie a prețuirii deosebite față de marele savant român.

dr. Sanda Reinheimer-Rîpeanu, Prof. univ. dr. Ileana Oancea şi Prof. univ. dr. Katalin Dumitraşcu.

Pe baza acestor calități şi a rezultatelor muncii sale de cercetare, Mihaela Popescu a fost aleasă consilier delegat al Biroului Societății de Lingvistică Romanică pentru perioada 2016-2019.

Toate acestea sunt doar câteva aspecte, evocate dintr-un mult mai amplu parcurs existențial, bogat în activități întemeietoare, care pun într-o lumină specială spațiul semantic complex al latinescului *labor*.

Ne înclinăm cu iubire, emoție şi gratitudine în fața acestei mari personalități a lingvisticii romanice şi româneşti, încercând să transmitem mai departe lecția fundamentală a vieții sale: *Labor omnia vincit improbus*, într-o lume tulburată, care caută cu fervoare să-şi afirme valorile, acele prețioase valori umaniste, de solidaritate în lumea sprìritului şi a culturii care ne constituie perenitatea.

Referințe bibliografice

Iliescu, Maria, „Labor omnia vincit improbus”, în Hans-Martin Gauger, Wolfgang Pöckl (coord.), *Wege der Sprachwisswnschaft*. Tübingen, Editura Narr, 1991, p. 118-124.

Iliescu, Maria, Mourin, Louis, *Typologie de la morphologie verbale romane, I. Vue synchronique*, Verlag des Instituts für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 1991.

Iliescu, Maria, „Le soi-disant « latin vulgaire » et ses premières différenciations dans la Romania” (Coşeriu 1954) et l’état actuel de la question, în Eugenia Bojoga, Oana Boc, Dumitru-Cornel Vîlcu, în *Coseriu : Perspectives contemporaines*. Actes du deuxième Colloque International d’études coériennes CoseCluj 2009, 23-25 septembre, Cluj-Napoca, Roumanie, Tome 1, Presa Universitară Clujeană, 2013, p. 137-146.

Iliescu, Maria, *L’importance du hasard*, în Klaus Dieter Ertler (coord.), „Romanistik als Passion. Sternstunden der neueren Fachgeschichte III”, Berlin, Editura LIT, 2014, p. 136-155.

Lupşan, Karla, „Marea doamnă a lingvisticii romanice – Profesor onorar dr. dr. h. c. mult. Maria Iliescu”, in *Quaestiones Romanicae, Lucrările Colocviului Inter-național Comunicare şi cultură în Romania europeană* (ediția a IV-a, *Personalități, fenomene şi momente în evoluția spațiului romanic*, Timişoara, 2-3 octombrie 2015), Jatepress, Szeged şi Editura Universității de Vest, Timişoara, 2016, p. 186-197.

Oancea, Ileana, *Despre noosferă. O construcție a memorei*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2005.

Popescu, Cecilia Mihaela, *Exprimarea potențialului şi a irealului în latină, franceză şi română*, Craiova, Editura Universitaria, 2015.

Vleja, Luminița, "Perspectivas recientes en la lingüística románica rumana", in Quaestiones Romanicae, Lucrările Colocviului Internațional *Comunicare şi cultură în Romania europeană* (ediția a IV-a, *Personalități, fenomene şi momente în evoluția spațiului romanic,* Timişoara, 2-3 octombrie 2015), Jatepress, Szeged și Editura Universității de Vest, Timişoara, 2016, p. 522

Sitografie

http://www.fromisem.ro/CV_ILIESCU%20Maria.pdf

DOAMNA PROFESOR MARIA ILIESCU, „ACASĂ”, LA UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA

CECILIA MIHAELA POPESCU
Universitatea din Craiova

Anul care a trecut a avut o semnificație cu totul deosebită pentru Universitatea din Craiova, care a împlinit 70 de ani de existență. Nici Facultatea de Litere, una dintre cele mai vechi facultăți ale acestei instituții, nu putea să nu dedice evenimente speciale unui astfel de moment.

Astfel că, spre mijlocul lunii lui Florar, a început seria de manifestări științifice, îndelung pregătită și chibzuită de dacălii, studenții și prietenii acestei instituții, serie deschisă de Conferința Internațională de Științe Umaniste și Sociale „Creativitate. Imaginar. Limbaj”, care s-a bucurat de o amplă audiență și de participanți numeroși, cadre didactice şi doctoranzi de la Universitățile din Craiova, Bucureşti, Iaşi, Cluj, Sibiu, din Polonia, Turcia, Serbia, Republica Moldova. În concordanță cu logo-ul desemnat de universitate pentru a ilustra acest moment, și anume „Tradiție, performanță, viziune”, incipit-ul seriei de manifestări de care vorbeam la început a fost dedicat *Tradiției*, prin celebrarea și acordarea titlului de *Doctor Honoris Causa* unuia dintre magiștrii „de suflet” ai Filologiei din Bănie, decanul care a contribuit enorm la modernizarea și „întinerirea” acestei facultăți, renumitul profesor și critic literar Eugen Negrici. Vizibil emoționat, distinsul nostru oaspete ne-a facut o imensă bucurie mărturisind că „este de-al casei, cum s-ar zice”. Ecoul vobelor sale în celebra Sală Albastră a Universității din Craiova se rostogolește încă în auzul și în inimile noastre.

Zilele de 19 și 20 mai au continuat cu dezbateri, ateliere și prezentări ştiințifice, cu comunicări plenare și alocuțiuni, prezentate de prof. Eugen Negrici, care a vorbit despre „Evoluția poeziei

româneşti după 1964”, de prof. Alexandru Gafton (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi), care a discutat pe tema „Lingvistica – parte sau întreg?” și de prof. Marin Manolescu (Universitatea din Bucureşti), care a dezvoltat ideea „Evaluării în educație – sursă a meritocrației şi a mediocrității.”

Printre acești invitați deosebiți s-a aflat de față și dna prof. univ. dr. Maria Iliescu, Dr. H. C. al mai multor universități prestigioase din străinătate și din țară, printre care se numără, din 2015, și Universitatea din Craiova. Domnia Sa a vorbit despre atributele profesiei de dascăl – pe care a mărturisit cât de mult o iubește! – şi a cartografiat nivelul general științific și profesional al studenților europeni de azi, scoțând în evidență totodată foarte buna pregătire a alumnilor noștri. Spiritul de generozitate umană și dăruirea sufletească ce o caracterizează, a ieșit din nou la iveală, căci, în finalul discursului său, dna prof. Maria Iliescu a propus un moment de reculegere pentru foştii profesori ai Facultății de Litere ai Universității din Craiova, care nu mai sunt astăzi printre noi și ale căror nume le-a citit, cu durere în suflet și cu tarie, de pe o listă ce părea că nu se mai sfârșește.

Bucla ceremonială închinată *Tradiției* nu s-a încheiat aici, căci ziua de 20 mai avea să ne prilejuiască un alt moment emoționant: o lansare de carte surpriză, pentru că oricărui moment aniversar îi stă bine și cu un cadou alături. Am pregătit și noi, un mic dar în care am adunat gânduri, amintiri și, bineînțeles, priceperea noastră științifică. Este vorba de volumul „Hommages offerts à Maria Iliescu”, dedicat aniversării „Marii Doamne a Lingvisticii romanice” la împlinirea celor nouăzeci de ani. Volumul, coordonat de Adriana Costăchescu și de Cecilia Mihaela Popescu și apărut chiar în acele zile la Editura Universitaria a Universității din Craiova, cuprinde, pe lângă o *Tabula Gratulatoria* și descrierea detaliată a lungului și prolificului parcurs științific și profesional al dnei Maria Iliescu, numeroase articole și fragmente de amintiri, panseuri și studii de caz, în limbile română, franceză, spaniolă, portugheză, italiană, germană și engleză. Printre autori se numără Florica Bechet (Universitatea din București), Emanuela Timotin, Ion Giurgea, Carmen Mîrzea Vasile (Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”), Piera Molinelli (Universitatea din Bergamo), Maria Manoliu Manea (Universitatea din California), Cristina Florescu, Dinu Moscal (Institutul de Filologie Română „Al. Philippide” din Iași), Georges Kleiber (Universitatea din Strasbourg), Alexandru Mardale (InaLCO – Paris), Merleen van Peteghem, Mihaela Ilioaia (Universitatea din Ghent, Belgia), Eva Lavric, Paul Danler, Heidi Siller-Runggaldier (Institutul de Romanistică din Innsbruck), Fernando Sànchez Miret (Universitatea din Salamanca), Bogdana Crivăț, Adriana Costăchescu, Daniela Dincă, Ana-Maria Trantescu, Cecilia Mihaela Popescu, Gabriela Scurtu, Lelia Trocan (Universitatea din Craiova) și foștii doctoranzi, astăzi profesori în învățământul preuniversitar, Felicia Călmuc, Raluca-Iulia Dăneț, Cornelia Stancu și Elena Trifan. Remarcabilă este secțiunea „Mémoires”, în care sunt copleșitoare și emoționante gândurile și amintirile semnate de Iulia Frânculescu, „O mare vocație, un mare om”, Karla Lupşan, „Fragmente de amintiri”, Ileana Oancea și Luminița Vlejea, „Labor omnia vincit improbus” sau de Anda Rădulescu „À Madame Maria Iliescu, avec toute ma considération”, panseuri care conturează personalitatea distinsului pedagog și lingvist

Maria Iliescu și subliniază profundul caracter uman a celui pe care volumul o celebrează.

Lansarea a avut loc, așa cum am mai spus, pe data de 20 mai 2017, la ora 12, într-un cadru festiv, la Sala de Consiliu a Universității din Craiova, ce se distinge prin frumusețea și rigoarea neoclasică a arhitecturii sale. Au lua parte membri din conducerea Facultății de Litere și cea a Universității din Craiova, foști și actuali colegi, prieteni și apropiați, foști studenți aparținând unor generații diferite ca timp și ca spațiu și o mare parte din cei douăzeci de doctoranzi pe care dna prof. Maria Iliescu i-a îndrumat la Universitatea din Craiova, după 1990, când a revenit „acasă”.

Emoția a fost puternică din toate părțile, cu atât mai mult cu cât reușisem să păstrăm cu toții secretul volumului – cadou. Aflată așadar în fața unei suprize de acest fel și profund emoționată, doamna Maria Iliescu a multumit tuturor celor care „au pus la cale” într-un fel sau altul acest eveniment și apoi, printr-un admirabil exercițiu de memorie, ne-a făcut diverse destăinuri din îndelungata carieră a Domniei Sale, scoțând în evidență momentul celei dintâi întâlniri (în

1972) cu Facultatea de Litere a Universității din Craiova, după părăsirea Institutului de Lingvistică de la București și rememorând reîntâlnirea de peste ani (începând cu anul 1999) cu aceeași facultate și colegi dragi. A descris apoi relația cu diferiți colegi și șefi din diferite perioade ale activității, punctând pe alocuri și contribuția, deloc neînsemnată, pe care Domnia Sa a adus-o la dezvoltarea Facultății de Litere.

Rând pe rând, cei prezenți au luat cuvântul și au încercat să contureze personalitatea Doamnei Maria Iliescu. Domnul Prorector Nicu Panea, unul din foștii studenți ai Doamnei Profesor, a subliniat faptul că Doamna Maria Iliescu a fost și este pentru toți cei din jur un model și un tutore statornic și neobosit, care a coordonat, a însuflețit, a dat sfaturi atâtor și atâtor generații de studenți și doctoranzi. Chiar dacă în 1982 Domnia Sa a părăsit acestă instituție, de fapt, a fost în permanență prezentă aici cu noi, contribuind la reconfigurarea occidentală a Facultății de Litere a Universității din Craiova şi la creșterea vizibilității ei europene.

Discursul Domnului Prorector Nicu Panea a fost completat de un cel al unui invitat special, dna prof. dr. Piera Molinelli, de la

Universitatea din Bergamo (Italia), un prieten foarte drag și un colaborator important al Doamnei Profesor, cu care împărtășește și pasiunea comună (și, din nefericire, din ce în ce mai rară azi!) pentru studiul latinei clasice și vulgare. Dna prof. Piera Molinelli a apreciat contribuția extraordinară a Doamnei Profesor la dezvoltarea lingvisticii și a filologiei romanice, dar și la construirea multor cariere științifice a unor tineri pasionați de acest domeniu. Maria Iliescu este fără doar și poate – a adăugat prof. Piera Molinelli – o femeie puternică și valoroasă pentru toate instituțiile academice pe care le-a onorat cu prezența.

Alocuțiunile au continuat. Erau așa de multe lucruri de spus! Dna prof. Janetta Drăghicescu și-a amintit, de exemplu, cum, în anii 50, studentă fiind, lua parte la sedințele Societății de Lingvistică Romanică, la care Doamna Profesor Maria Iliescu, prin dinamismul, calmitatea și permanenta bună dispoziție ce o caracterizează, reușea să destindă atmosfera pe alocuri rigidă. Dna prof. Adriana Costăchescu a completat „portretul” Doamnei Maria Iliescu amintind faptul că Domnia Sa a fost prima femeie preşedinte (2007 – 2010) a Societății Internaționale de Lingvistică Romanică (a cărei Preşedină de Onoare continuă să fie alături de alte câteva personalități marcante ale domeniului), ocazie cu care, grație spiritului organizatoric și întreprinzător extraordinar, s-a remarcat în organizarea ireproşabilă a Congresului de Lingvistică și Filologie Romanică de la Innsbruck, din septembrie, 2017, la care au participat aprox. 800 de profesori, cercetători, doctoranzi și studenți.

Așa cum am spus în acea zi memorabilă de 20 mai, îmi place să cred că avem nevoie și trebuie să continuăm să-i celebrăm pe cei care ne-au făcut cinste, purtând cu sine în lume imaginea Facultății de Litere a Universității din Craiova. Doamna Maria Iliescu rămâne pentru toți cei care am avut privilegiul să o cunoaștem, un exemplu de profesionalism, de dăruire pedagogică, de generozitate umană, un Om de o înaltă ținută morală și intelectuală, un model de stil și de comportament.

Să ne trăiți întru mulți ani, Stimată Doamnă Maria Iliescu!

Craiova, 1 iunie 2018

STUDII

DERIVATE CU PREFIXUL *PREA*- INTEGRATE ÎN NUMELE DIVINITĂȚII ÎN POEZIA LUI TRAIAN DORZ

FLORINA-MARIA BĂCILĂ
Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte-cheie: *derivare*, *lexicologie*, *poezie mistico-religioasă*, *semantică*, *stilistică*

Mărcile expresive de redare a intensității dețin o importanță majoră în textul beletristic, constituind unul dintre mijloacele întrebuințate adesea pentru a conferi culoare şi relief stilului, îndeosebi atunci când construcțiile respective nu sunt dintre cele obişnuite. În limbajul poetic cu precădere, superlativul, de pildă, creează efecte unice din punctul de vedere al conținutului şi al expresiei estetice, reflectând, nu o dată, originalitatea creatorului de versuri, „forța lui de imaginație şi de prelucrare artistică a limbii”[1]. Fenomenul devine cu atât mai interesant în creațiile impregnate de un puternic filon mistico-religios – subsumate deci dimensiunii sacrului –, în care sintagmele cu caracter hiperbolizant cunosc o frecvență notabilă.

Printre procedeele de care dispune româna spre a reda gradul maxim al intensității, se numără şi formarea cuvintelor prin derivare cu afixele superlative; în acest sens, lucrările de specialitate menționează câteva prefixe vechi (*prea*-, *răz*-, *stră*-) şi neologice (*arhi*-, *extra*-, *hiper*-, *super*-, *supra*-, *ultra*-), a căror folosire „răspunde necesității de a reda cât mai expresiv impresiile pe care le produce asupra oamenilor o calitate oarecare.”[2]. „Procedeul se situează la

[1] Toma Măruță, *Ideea de superlativ în limba română*, în „Limbă și literatură”, I (1955), p. 204.

[2] Rodica Ocheşeanu, *Prefixele superlative în limba română*, în ***, *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. Redactori responsabili: Al. Graur şi Jacques Byck, Bucureşti, Editura Academiei, 1959, p. 48.

limita dintre morfologie şi vocabular. Derivatele [...] respective nu sunt însă forme de superlativ ale cuvântului de bază, ci reprezintă cuvinte noi, a căror semnificație cuprinde trăsătura «superlativ»"[3] şi care sunt înregistrate astfel în multe dicționare explicative.

Prefixul superlativ *prea-* apare frecvent cu această funcție în limba veche a primelor texte româneşti (mai cu seamă în scrierile bisericeşti), marcând „varianta superlativului excesiv"[4], adică faptul că s-a trecut dincolo de limita obişnuită a „unei calități de obicei psihice"[5]. Derivatele cu *prea-* sunt, în special, adjective (adesea substantivizate): ***prea****bun*, ***prea****cinstit*, ***prea****cucernic*, ***prea****curat*, ***prea****cuvios*, ***prea****fericit*, ***prea****iubit*, ***prea****înalt*, ***prea****înălțat*, ***prea****înțelept*, ***prea****lăudat*, ***prea****luminat*, ***prea****milostiv*, ***prea****plecat*, ***prea****puternic*, ***prea****sfânt*, ***prea****slăvit* etc. Deşi a fost, în trecut, un prefix foarte productiv, *prea-* se întrebuințează rar (cu caracter livresc) în româna contemporană şi se întâlneşte în derivate (împrumuturi sau calcuri din slava veche) aparținând terminologiei religioase, ca atribute date preoților sau călugărilor, ori în limbajul liturgic, ca epitete (de obicei, în vocativ) conferite lui Dumnezeu, Fecioarei Maria sau unor sfinți; formațiile circulă şi în diferite producții populare (cum sunt, de pildă, basmele), în stilul arhaizant al literaturii culte (a se vedea, în romanele istorice, titlurile date unor împărați sau unor domnitori) şi în poezie[6].

*

[3] ***, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p. 164; vezi şi Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997, p. 125.

[4] Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iaşi, Editura Polirom, 1997, p. 92.

[5] Rodica Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 34.

[6] Pentru aspecte privind originea controversată a prefixului românesc *prea-* şi pentru prezentarea detaliată a situațiilor în care se utilizează acesta, vezi I. Rizescu, *Prefixul* ***pre-*** *în limba română*, în ***, *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. Redactori responsabili: Al. Graur şi Jacques Byck, Bucureşti, Editura Academiei, 1959, p. 5-16; idem, ***Pre-*** *(****pri-****,* ***pră-****$_1$,* ***pe-****)*, ***prea-***, în ***, *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al II-lea. *Prefixele*, de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficşinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu. Redactori responsabili: Al. Graur şi Mioara Avram, Bucureşti, Editura Academiei, 1978, p. 192-198; Rodica Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 32-36.

În creația lui Traian Dorz, derivatele (adjective ori substantive) cu prefixul *prea-* sunt utilizate cu funcție expresivă și cu referire la numele Divinității sau la atribute ale Sale, pentru a exprima sugestiv „semnificația de prezență în exces a calității”[7], de intensificare a ei (până la exagerare), de grad al „intensității depășite”[8].

Astfel, un adjectiv la superlativul absolut marcat cu *prea-* și frecvent întâlnit în lirica dorziană este *preasfânt*, determinant (în antepunere ori în postpunere) al unor substantive proprii, cu rolul de a reda intensitatea maximă a manifestării unor însușiri fundamentale ale Dumnezeirii – în acest caz, desăvârșirea, atotputernicia, modelul suprem al sacralității, întruchiparea idealului de perfecțiune și de puritate vrednică de cinstire. Este vorba, mai întâi, despre sintagme nominale cu caracter generic, ce-şi găsesc corespondențe în rugăciunile şi în cântările bisericeşti, dar și în *Cartea Psalmilor* din *Biblie*: „Dumnezeu **Preasfânt**” (CNoi 4, *Cântăm Domnului*[9]); „Dumnezeului **Preasfânt**” (CP 120, *Psalmul 68*); „Dumnezeule **Preasfânt**” (CUit 105, *Fericit şi fericit*); „**Preasfinte** Dumnezeu” (CBir 60-61, *Al Tău sunt eu* – de trei ori; CBir 83, *Tu, Care-auzi*); cf. și: „Tu, Cel / al Căruia Nume e Domnul **Preasfântul**” (CP 155, *Psalmul 83*); „Numele-I **Preasfânt**” (CNem 109, *Slăvit să fie Domnul*); „Numele **Preasfânt**” (CUrm 88, *Slăviți pe Domnul Savaot*). Sunt și situații când termenul are rol de substitut ori apare cu formă de vocativ, în construcții cu adresare directă, însoțit sau nu de anumite determinări: „Cel **Preasfânt**” (CUrm 87, *Slăviți pe Domnul Savaot*; EP 43, *Biblia, Cuvântul Sfânt*); „**Preasfinte**” (CP 91, *Psalmul 51*; CUit 12, *O, Foc Ceresc...*); „**Preasfântule**-al lui Israel” (CP 128, *Psalmul 71*). Se pot distinge asemenea teonime în funcție de fiecare

[7] ***, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, p. 161.

[8] Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978, p. 408.

[9] Spre a nu îngreuna parcurgerea trimiterilor, am optat, în lucrarea de față, pentru notarea, în text, a referirilor (cu abrevieri) la volumele (aparținându-i lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvențele ilustrative, alături de numărul paginii / paginilor la care se află fragmentul respectiv şi de titlul poeziei. Evidențierile cu caractere cursive din versurile citate îi aparțin autorului.

Persoană a Sfintei Treimi (unele – așezate în construcții simetrice, cu rol decisiv în organizarea mesajului poetic):

● *Dumnezeu-Tatăl* (cf. *Ioan* 17: 11[10]) – „**Preasfinte** Tată" (O 207, *Rugăciune după masă*; O 399, *O, cum să-Ți mulțumim?*);

● *Dumnezeu-Fiul* (cf. *Fapte* 4: 30): „Iisuse,-al meu **Preasfânt**", „Iubitul meu **Preasfânt**" (CVeşn 8, *Iisuse,-al meu...*); cf. și: „Maica Domnului **Preasfânt**" (MT 59, *Binecuvântăm iubirea*), unde adjectivul în discuție este integrat într-o sintagmă ce substituie numele Fecioarei Maria, subliniind relația unică și indestructibilă cu Fiul ei;

● *Dumnezeu-Duhul Sfânt*, „cel care manifestă și comunică sfințenia lui Dumnezeu făpturilor Lui"[11] (de altfel, acestea sunt cele mai numeroase și apar în diferite variante formale, iar la vocativ – cu flexiune la regent și / sau la determinant): „Duh **Preasfânt**" (CUit 12, *O, Foc Ceresc...*; CNoi 6, *Cântări Noi* – de două ori); „Duhului **Preasfânt**" (O 355, *Dați voi, Răsărit şi-Apus*; CM 195, *Suflet nou-născut*; CM 177, *Ne rugăm pentru Maria*; CA 160, *Doresc să-Ți fiu, Iisuse*; CUrm 115, *N-ai mai bun părinte*; CÎnv 109, *Liniştită-i moartea...*; CNoi 82, *Binecuvântarea*; CCnț 81, *Veniți să-I cântăm!* – de două ori); „Duh **Preasfinte**" (CBir 54, *Cât voi trăi pe lume*); „**Preasfinte** Duh" (CR 99, *Legături*); „Duhule **Preasfânt**" (O 433, *Fii slăvit în cor*; CM 191, *Binecuvântează-l, Doamne!*; CS 7, *Slavă şi-nchinare*; CNoi 183, *Tu suferi pentru mine*; CE 179, *Cei chemați de Domnul*); „Duhule **Preasfinte**" (CDin 81, *Duhule **Preasfinte*** – în titlu și o dată în text; CÎnd 147, *O, Duhule **Preasfinte*** – în titlu și o dată în text; CÎnd 161, *O, Duhule **Preasfinte*** – în titlu, plus alte două ocurențe; CBir 157-158, *Duhule **Preasfinte*** – în titlu, plus alte patru ocurențe; CUit 12, *Era în ziua Cincizecimii...*; CUit 13, *O, Foc Ceresc...*; CNoi 19, *Veniți toți să-I cerem*; CViit 181, *Surorilor iubite*); „Duhule **Preasfinte**, Doamne" (CDin 80, *Duhule **Preasfinte*** – în titlu

---

[10] Trimiterile la textele biblice din lucrarea noastră conțin titlul cărții respective, urmat de numărul capitolului şi al versetului / al versetelor la care se face referire. Pentru toate ilustrările din *Biblie*, am folosit ediția apărută la Bucureşti, în Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

[11] J. D. Douglas (red.), *Dicționar biblic*. Traducători: Liviu Pup, John Tipei, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creştină", 1995, p. 1195, s.v. *sfințenie, sfânt, sfinți*.

și o dată în text); „Doamne Duhule **Preasfinte**” (CBir 31, *Fericită-i ascultarea*); „Doamne, Duhule **Preasfinte**” (CNoi 21, *Doamne, Duhule **Preasfinte*** – în titlu, plus alte două ocurențe); „Duh **Preasfânt** al Ascultării” (CA 155, *O, Duh **Preasfânt*** – în titlu și o dată în text); „Duhul / Cel **Preasfânt** de Sus” (CViit 19, *Mai cântați o dată*); „**Preasfinte** Duh de viață darnic, / **Preasfinte**-mpărțitor de har”, „**Preasfinte**-mpărțitor de har” (CDin 145-146, ***Preasfinte** Duh* – în titlu, plus alte trei ocurențe).

De remarcat, aici, și ocurența adjectivului *preacurat* într-o secvență care face referire la numele lui Hristos, conturând imaginea prototipică a transcendenței divine, esența decenței și a neprihănirii, lucrarea Lui mântuitoare și sfințitoare: „Numai o iubire este cu-acest nume **preacurat**: / e Iisus, e Iisus, e Iisus, e Iisus” (CNem 36, *Numai o iubire este*).

După cum reiese din multitudinea imaginilor scripturistice care o ilustrează într-o manieră aparte, sfințenia I se atribuie în mod expres fiecărei Persoane a comuniunii treimice; ea rămâne caracteristica fundamentală a lui Dumnezeu, exemplul suprem de manifestare a ei în însăși ființa Sa, în diverse moduri, fapt ce presupune jertfă mai presus de fire, alături de o frumusețe neasemuită. În definitiv, este vorba despre transcendența Divinității și, deopotrivă, despre prezența Sa atotputernică, menită să elibereze de orice limitare, despre standardul desăvârșirii privite (aproape redundant!) – în cazul teonimelor – la intensitate maximă. „Sfințenia reprezintă alteritatea absolută; Dumnezeu este cu totul altul, fără măsură comună cu oamenii, fără slăbiciune sau întinare”[12]; El este Sfințenia prin excelență, derivând din misterul și strălucirea Ființei Lui (cf. *Evrei* 7: 26), dar și, totodată, Izvorul a tot ceea ce e impregnat de pecetea sacralității.

Un alt adjectiv care, în viziune biblică, trimite la manifestarea ideală a beatitudinii de esență divină, a harului binecuvântării, a bucuriei, a dragostei și a deplinei mulțumiri sufletești este *preafericit*, în sintagme nominale cu referire la Dumnezeu-Tatăl: „**Preafericitul** Tată” (EP 18, *Ce loc frumos*) ori la Dumnezeu-Fiul: „Iisuse, / Puterea

[12] Maria Ivăniș Frențiu, *Aspecte ale limbajului liturgic românesc*. Prefață de Ovidiu Moceanu, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2013, p. 76.

Harului **preafericit**” (CUrm 113, *Cred numai în iubirea Ta*); „Nădejdea mea **Preafericită**, / Prieten Bun şi Scump, şi Drag” (CCm 14, *Nădejdea mea **Preafericită*** – în titlu și o dată în text); „Slăvita noastră Veşnicie, / Mântuitor **Preafericit**” (CCm 34-35, *Slăvita noastră Veşnicie* – de două ori); cf. și: „Numele Tău **Preafericit**” (CCm 198, *Numele Tău*). El presupune implicații semantice strâns legate de sfera sacrului, de ideea Împărăției Cerurilor – năzuință a credincioșilor, după plecarea în veșnicie, către absolutul lui Dumnezeu, ca sentiment regenerator al aspirației spre o trăire autentică, eliberată de sub auspiciile limitărilor și desprinsă de conveniențele impuse de condiția umană (deci, în sensul mistic al dorului, ca încercare de căutare a adevăratului rost al ființei și de regăsire a Edenului pierdut).

Simbolismul biblic al transcendenței Creatorului este relevat și de prezența adjectivului de proveniență participială *preastrălucit*, amintind aceleași atribute de excepție ale Sale, de gloria divină și de venerarea ce I se cuvine dincolo de barierele obișnuitului: „**Preastrălucite** Dumnezeu” (EP 55, *Tu, Care-ntreci*); cf. și următorul pasaj în care, prin acumulări succesive așezate în poziția sintactică de nume predicativ, alcătuind o veritabilă definiție lirică, sunt evidențiate frumusețea și măreția numelui Său: „Şi Numele Tău este putere şi avânt, / şi dragoste, şi taină, şi dor, şi legământ, / şi mângâiere dulce, şi-avut **preastrălucit** / – oricine Ți-l iubeşte, să fie fericit.” (CBir 168, *O, Numele Tău dulce*).

Și, pentru că „toate denumirile din acest câmp semantic surprind forța creatoare sau mântuitoare a Divinității și nu o atotputernicie abstractă”[13], să nu uităm două dintre derivatele cu *prea*- constituite de la baze adjectivale sinonime, tot de proveniență participială, integrate în sintagme teonimice generice sau specifice fiecărei Persoane a comuniunii trinitare, subliniind faptul că El este vrednic de slavă în virtutea atributelor Lui ființiale transcendente, ca manieră de a recunoaște și de a mărturisi prezența Sa concretă, legătura indestructibilă cu întreaga făptură, în rugăciune și cu mulțumire; este vorba despre *preamărit*: „**Preamărit** Dumnezeu” (CNem 17, *Te*

[13] Idem, *ibidem*, p. 78.

*slăvim, **Preamărit** Dumnezeu* – în titlu și o dată în text)[14]; „Domnului Cel **Preamărit**” (CP 223, *Psalmul 118*); „Hristos Cel **Preamărit**” (CL 9, *Cu Iisus Biruitorul*; CÎnv 91, *Nu te-ntrista prea mult*) și *preaslăvit*: „Doamne **Preaslăvit**” (CP 140, *Psalmul 76*); „Celui **Preaslăvit**” (CUrm 115, *N-ai mai bun părinte*); „Părinte **preaslăvit**” (CCm 31, *Din focul vieții Tale*); „Tatăl **Preaslăvit**” (CS 7, *Slavă şi-nchinare*); „Fiul **preaslăvit**” (CUrm 141, *Spre Dumnezeu arată Crucea*).

În această categorie se încadrează și adjectivul *preaînalt*, prezent în pasaje cu ecouri în *Cartea Psalmilor*, cu profunde referiri la aceeași treaptă supremă a Dumnezeirii, a puterii Sale inconfundabile, care inspiră teama sfântă și dorința de glorificare eternă din partea ființei umane, fiind asociată cu armonia și cu ascensiunea, cu experiențele spirituale ale închinării: „Cel **Preanalt**” (CL 144, *Lăudăm pe Domnul nostru*); „Celui **Preaînalt**” (CP 141, *Psalmul 77*); „Celui **Preaînalt** de Sus” (CP 173, *Psalmul 91*). „Imaginea înălțimii este, astfel, un element esențial în verbalizarea răspunsului nostru în închinare, în admirare sau în reverență [...]. Este implicită aici structura ierarhică verticală în care Dumnezeu și lumea spirituală nevăzută în care locuiește se află «deasupra» experiențelor lumii din punct de vedere calitativ.”[15]. De asemenea, construcțiile conținând adjectivul *preaputernic* ilustrează autoritatea Sa deplină, dincolo de care se manifestă măreția, atotștiința și strălucirea Lui, călăuzirea și ocrotirea Sa excepțională față de întregul univers, guvernat, aşadar, în chip magistral de Veşnicul Stăpân al timpului şi al spațiului: „Dumnezeul **Preaputernic**” (CP 33, *Psalmul 20*); „**Preaputernic** Dumnezeu” (CP 154, *Psalmul 82*; CUrm 32, *Iisus, când spui cât mă iubeşti*); „Cel **Preaputernic**” (CP 155, *Psalmul 83*; CS 95, *Căutat-am cândva umbra dulce*); cf. și construcția „al Tău Nume **Preaputernic**” (CP 80,

---

[14] Cf. și: „Osana, Te slăvim, Scump Iisus, / c-ai venit **preamărit** şi supus, / Dumnezeu, Arhiereu şi-Mpărat, / fii în veci **preamărit** și-nchinat!” (CNem 17, *Te slăvim, Preamărit Dumnezeu*); „**Preamărit** e Mielul, fiindcă S-a jertfit” (CA 49, *Crucea-i Ascultarea*).

[15] Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (editori), *Dicționar de imagini şi simboluri biblice*, Oradea, Casa Cărții, 2011, p. 486, s.v. *înalt, înălțime, loc înalt*. Autorii arată, exemplificând, că epitetul *Cel Preaînalt* apare de peste 50 de ori în textele biblice.

Psalmul 44) sau structurile cu adjectivul amintit, utilizat ca nume predicativ sau ca element predicativ suplimentar, cu referire la numele lui Dumnezeu-Fiul: „Hristos e-n veci Cel **Preaputernic**” (CUrm 115, *Încrede-te-n Hristos*); „Tu, Cel Ce, prin toate, / Măreț / şi **Preaputernic** treci” (CBir 213, *Iisus a fost Biruitorul...*).

Cu numeroase ocurențe în lirica dorziană este și adjectivul (provenit tot din participiu) *preaiubit,* la același grad al intensității maxime, vizând nemărginita dragoste a celor credincioși față de Creator. Și aici avem în vedere teonime generice, reprezentate de sintagme nominale ori de substitute (unde termenul devine centru de grup) al căror sens trimite uneori, în context, la una dintre Persoanele Sfintei Treimi: „Domnul **Preaiubit**” (O 287, *Demult, odată, undeva...*; CM 235, *Slăvit să fie Domnul*; CA 92, *După focul ce-a trecut*; CÎnv 108, *O, ce lăcaş slăvit!*); „Domnul nostru **Preaiubit**” (CL 63, *Martor credincios*; CCm 42, *Ținta alergării noastre*; CÎnv 181, *Domnul nostru **Preaiubit*** – în titlu, plus alte trei ocurențe); „**Preaiubite**” (CÎnv 139, *Pentru Cine-aştepți?* – de două ori; CS 36, *Am fost în mii de locuri dragi*); „**Preaiubitule**” (CNem 209, ***Preaiubitule**, nu-i nimeni* – în titlu și o dată în text); „Cel **Preaiubit**” (O 443, *Dumnezeu este Viața*; CDr 204, *O, viața mea!*; CBir 35, *Iubirea mea,-ndrăzneşte!*); „Celui **Preaiubit**” (CDr 17, *Ci parcă numai...*; CUrm 202, *Iată, Dimineața...*; CNoi 119, *Bine-ai venit*; LD 198, *Când ai luat pe umăr crucea...*); „**Preaiubitul** meu” (CCm 165, ***Preaiubitul** meu e Unul* – în titlu, plus alte două ocurențe; CNem 199, *Tu Mă iubeşti?*; CÎnv 118, *Să nu uit!*; CVeşn 145, *Cum va fi Acolo?* – de patru ori; CNoi 97, *Sufăr pentru Tine*); „**Preaiubit** Ceresc”, „**Preaiubite** Sfânt” (CNoi 98, *Sufăr pentru Tine*); „**Preaiubitul** meu ascuns” (CNoi 116, *O, **Preaiubitul** meu...* – în titlu și o dată în text); „Dulce **Preaiubitul** meu” (CÎnv 8, *Ce-Ți voi spune oare Ție?*); „**Preaiubitul** nostru Dulce” (CVeşn 33, *Tu, Care-ai făcut*); „**Preaiubitul** Dulce al Slăvilor Cereşti” (CNoi 146, *Tu, Veşnicule Tânăr...*); „**Preaiubite** Drag” (CViit 16, *Vino, dormi cu mine* – o structură cvasiredundantă, având în vedere că *preaiubit* are sensul „foarte drag”) ori, în mod explicit, la fiecare dintre acestea:

● Dumnezeu-Tatăl: „Tată **Preaiubit**” (CÎnd 17, *Părinte-Atotputernic*); „Părinte **Preaiubit**” (CÎnd 39, *Atât de mult...*; CÎnd 145, *Slăvit, slăvit să fii*; CCnț 106, *Pe dragii noştri tineri*);

● Dumnezeu-Fiul (cele mai numeroase): „Iisus **Preaiubit**” (MT 155, *Pe Crucea Golgotei*); „Iisuse **Preaiubit**” (CÎnd 24, *Cu tot întregul...*; CÎnd 145, *Slăvit, slăvit să fii*; O 203, *Frumoasă şi curată*; CNem 20, *Mărire Ție, Doamne*; CÎnv 146, *Cu cât mai mult*; CVeşn 136, *Părinte-al Veşniciei*; CBir 15, *Ce nalți sunt* – de trei ori; CBir 59, *Câți crini frumoşi*; CBir 69, *Ce fericiți venim*; CBir 166, *Ne-am încrezut în Tine*; CNoi 60, *Ce zi a fost aceea!*); „**Preaiubit** Iisus” (O 253, *Țara Minunată* – de două ori; CNem 188, *Doamne, fie-n veci slăvit*; CÎnv 152, *Tu eşti din vecie*; CBir 170, *Dulcele Iubirii Domn*; CUit 150, *Eu vreau să vin*; CS 7, *Slavă şi-nchinare*; CNoi 76, *Ştim că vei veni*; CNoi 77, *Te-aşteptăm, Iisuse* – de două ori; CNoi 97, *Sufăr pentru Tine*); „**Preaiubit** Iisuse” (CUrm 31, *Oricât eram de singur*; CVeşn 8, *Iisuse,-al meu...*; CVeşn 32, *Când Îți spunem noi*); „Hristos Cel **Preaiubit**” (CUit 119, *Cine crede în Iisus*; CCnț 132, *Cine-i oare fericit?*); „Mântuitorul nostru **Preaiubit**” (CVeşn 88, *Vom preamări*); „Iisuse, **Preaiubitul** meu” (CVeşn 217, *De ce uit eu?*); „Domnul / şi **Preaiubitul** meu” (CVeşn 32, *Tu-mi ceri*); „Iisuse Scump, Mântuitorul / şi Domnul nostru **Preaiubit**” (CR 28, *Unire*); „Răscumpărătorul nostru / **Preaiubit** – **Preaiubit**” (CNem 21, *Lăudat să fii, Iisuse*); „Dulce **Preaiubitul** inimii din mine”, „**Preaiubitul** inimii din mine” (CÎnv 139, *Pentru Cine-aştepți?*); cf. și următoarele secvențe lirice care subliniază concretizarea acestei iubiri tainice, inclusiv prin chemarea încrezătoare adresată lui Dumnezeu de către cei credincioși: „Glasul **Preaiubit**” (CR 74, *Babel*); „Acelaşi Nume **Preaiubit**” (CCm 24, *Iisuse, Taina vieții*); „al Tău Nume / **Preaiubit**” (CNem 187, *Doamne, fie-n veci slăvit*). Să nu uităm că dragostea – principiu al lumii și „ipostază sacră a comunicării”[16] – reprezintă mijlocul de întâlnire a omului cu Divinitatea, ca aspirație spre împlinire și desăvârșire, dincolo de limitele obișnuite ale acestei existențe, spre reunificarea primordială (în sens mistic), spre idealul paradisului pierdut, spre transfigurarea care instituie rostul căutării și al ascensiunii spirituale, ca act de comunicare cu transcendența divină

[16] Doina Ruști, *Dicționar de teme şi simboluri din literatura română*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 194, s.v. *iubire*.

– o experiență unică, modelatoare, dătătoare de sens și de binecuvântare, trăire complexă a ființei și reflex al sacralității[17]: „omul a păstrat amintirea cunoașterii paradisiace, a păstrat un dor, o dragoste și legătură între el și Dumnezeu și care nu se păstrează decât prin puterea harului”[18]. Prin abandonarea sinelui în starea de extaz, se dobândește sentimentul îndumnezeirii, într-o atitudine lirică impregnată de rugăciune și lumină, iar iubirea cu valențe legate de speranța izbăvirii depline ajunge să fie „resimțită ca act mistic fără de care nu se poate trăi”[19].

Un adjectiv sinonim cu cel menționat mai sus este *preascump* „foarte drag, foarte iubit, de mare preț”: „**Preascump** Iisus” (CÎnv 69, *Te voi iubi nemărginit*; CE 127, *Eu nu mă las de Tine*); „**Preascumpul** meu Iisus” (CBir 38, *Nu-i nimeni mai dator*); „**Preascumpul** meu Hristos” (CBir 209, *Pân’ la sfârşit*); „**Preascumpul** meu Mântuitor Iisus” (CUrm 113, *Cred numai în iubirea Ta*); „Iisus, **Preascump** Mântuitor” (CVeşn 47, *Când ne gândim la tot*; CVeşn 126, *Cum n-am putut gândi*; CE 178, *Veniți şi lăudați*); „**Preascump** Odor” (CNem 193, *Preasfântă Maică, te privesc*; în secvența citată, este sugerată relația specială a Fecioarei Maria cu Fiul ei).

Un număr apreciabil de ocurențe are, în poezia lui Traian Dorz, derivatul cu iz arhaic *preadulce*, care actualizează sensul figurat „(despre oameni sau alte ființe) foarte iubit, foarte drag, plăcut”, „deosebit de bun, de blând, de milostiv, de îngăduitor”, „plin de frumusețe”, înregistrat, de altfel, și în lucrările lexicografice, întrebuințat cu o certă valoare hipocoristică atât în construcțiile cu rol de adresare (cu vocativul), cât şi în cele ce fac referire la Divinitate. În lumina statisticii – având în vedere faptul că axa în jurul căreia gravitează universul liricii dorziene este legătura intimă cu Dumnezeu –, pe locul întâi se situează asocierile adjectivului în discuție cu numele Lui (în diverse variante) sau cu substitute contextuale

---

[17] Idem, *ibidem*, p. 192, s.v. *iubire*.
[18] Ene Branişte, Ecaterina Branişte, *Dicționar enciclopedic de cunoştințe religioase*, Caransebeş, Editura Diecezană, 2001, p. 515, s.v. *transcendent*.
[19] Doina Ruști, *op. cit.*, p. 193, s.v. *iubire*.

(generice ori specifice): „**Preadulce** Dumnezeu” (CUrm 155, *Ce minunat e graiul!*); „Domnul nostru Cel **Preadulce**” (CVeşn 86, *Te vom preamări-n vecie*); „**Preadulce** Iisus” (CNoi 92-93, *O, Cuiele Tale...* – de șase ori; CCnț 109, *O, milele Tale*); „Tu, **Preadulcele** Iisus” (CVeşn 88, *Vom preamări*); „**Preadulcelui** Iisus” (CVeşn 36, *O, dulce Duh*; CE 127, *Eu nu mă las de Tine*; CViit 13, *Să mai cântăm o dată*); „*Pentru Numele Nespus / al **Preadulcelui** Iisus, / pentru Numele Frumos / al **Preadulcelui** Hristos*” (CVeşn 157, *Doamne, Tatăl nostru*); „**Preadulcele** meu” (CNoi 188, *O, Dulce Iisus*; CCnț 110, *O, milele Tale*); „Iisus, **Preadulce** Dumnezeu”, „Iisus, Iubit Iisus, **Preadulce** Dumnezeu” (CNem 206, *Aici unde eşti Tu, Iisus*); „**Preadulce-**al meu Iisus” (CVeşn 32, *Tu-mi ceri*); „Prietenul **preadulcilor** iubiri” (CUrm 113, *Cred numai în iubirea Ta*); „*Tu eşti al bucuriei noastre* / *Izvor **preadulce** şi curat*” (CDr 200, *Mai dulce-i bucuria noastră*); „Duh **Preadulce** al Nădejdii” (CA 156, *O, Duh Preasfânt*); cf. și grupul nominal „al Tău **Preadulce** Nume” (CViit 136, *Să nu mai văd*) sau construcția cu un derivat din aceeași sferă semantică, având semnificații similare legate de mulțumirea și liniștea sufletului copleșit de strălucirea prezenței divine: „Cel **Preaplăcut**” (CNem 13, *Slăvit fii Tu, slăvit mereu*). Asemenea formații lexicale au rolul de a reda mai sugestiv intensificarea însuşirii respective, din nevoia de a exprima anumite stări afective (în speță, dragostea pentru Dumnezeu).

Un adjectiv însoțit de marca superlativului absolut și care trimite la ideea de unitate, de echilibru, de armonie, de linişte şi seninătate (ce tind spre desăvârşire) este *preafrumos*, vizând frumusețea atribuită în chip minunat caracterului lui Dumnezeu, perfecțiunii Lui descoperite de cei credincioși în ea, ceea ce trezește, prin intermediul mesajului etern al speranței şi al reînnoirii, sentimente de admirație, de prețuire, de emoție, de încântare în experiența umană și spirituală: „Iisuse **Preafrumos**” (CNem 169, *În cele mai frumoase*; CNoi 146, *Tu, Veşnicule Tânăr...*); „Iisus, Iisus – Cel **Preafrumos**” (CCnț 69, *Nu pot*); cf. și: „o Mână **Preafrumoasă**” (CCm 59, *La Nunta noastră*); „**Preafrumos**, **preafrumos**, **preafrumos** / e din veci, pe vecie Hristos” (CUrm 51, *Frumos ai fost, Iisuse*). De remarcat că utilizarea,

în context, a acestui adjectiv evidențiază „substanța sa semantică simplă, extensivă, reductibilă la conținutul conceptului respectiv.”[20]. Purtând morfemele duble ale superlativului, ca termen calificativ, el apare în mod repetat (pentru intensificarea nuanțelor de sens), la gradul pozitiv (cu funcție sintactică de nume predicativ), într-o poezie dorziană ce conturează, din perspectivă creştină, calitățile excepționale ale lui Iisus Hristos în situații variate ale activității Sale pământeşti (Logosul Întrupat, Mirele şi Regele Universului, Mântuitorul lumii, Întruchiparea iubirii şi a adevărului, Dumnezeul atotbiruitor şi vrednic de slavă, dar, mai ales, Mielul blând adus drept jertfă pentru izbăvirea din păcat a neamului omenesc – statut unic, impresionant, de importanță majoră, impunând prețuirea şi venerația oamenilor, ca exponent al perfecțiunii în frumusețe, peste toate celelalte aspecte): „Frumos eşti ca Stăpânul, ca Drept Judecător, / Frumos ca Mire Veşnic, Frumos Biruitor, / Frumos ca Împăratul ori Leul Glorios, / – ca Mielul Jertfei însă eşti cel mai **Preafrumos**.” (CUrm 57, *Frumos eşti, Drag Iisuse*).

Perspectiva teologică asupra frumuseții lui Dumnezeu atestă faptul că El reprezintă, în realitate, însăși Frumusețea supremă, în forma ei pură și perfectă (cf. *Psalmul* 49: 2), ce depășește orice imagine pământească asupra conceptului, și, mai mult decât atât, Sursa adevăratei și veșnicei frumuseți, cea transcendentă, spre ale cărei adâncimi insondabile năzuiește în permanență ființa umană, în dorul de a-L vedea „față în față” (cf. *Psalmul* 26: 8); dar, dincolo de certitudinea că frumusețea Îl definește pe Dumnezeu, El definește frumusețea[21]. Ca atare, într-o încercare de a reda inefabilul, „limbajul artistic devine modalitatea optimă a credinciosului de a-și exprima încântarea și satisfacția pe care le găsește în Dumnezeu.”[22]. Măiestria acestei imagini „vizuale”, în care se îmbină maiestuozitatea, gloria și suveranitatea lui Dumnezeu, este evidențiată într-un poem dorzian

---

[20] Livia Vasiluță, *Câmpul lexico-semantic al conceptului de „frumos” în limba română* (teză de doctorat), Timişoara, Universitatea din Timişoara, Facultatea de Filologie, 1984, p. 139.
[21] Vezi Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (editori), *op. cit.*, p. 361, s.v. *frumusețe*.
[22] Idem, *ibidem*, p. 361, s.v. *frumusețe*.

alcătuit prin acumulări simetrice care vin să o contureze în chip magistral: „În fața Ta plec ochii umezi, / cu suflet copleşit de drag, / Strălucitoarea Ta Frumsețe / uimit m-a-ngenuncheat pe prag. // O, eşti Frumos ca Adevărul / Strălucitor şi Minunat / ce-n limpezimea Lui e veşnic, / atotputernic şi curat! // O, eşti Frumos cum e Iubirea, / dumnezeiescul Har slăvit, / Iubirea care, ca şi Tine, / e fără margini şi sfârşit! // O, eşti Frumos cum e Nădejdea / din jertfa inimii fierbinți, / ce, pentru-o clipă fericită, / îndură ani de suferinți! // O, eşti Frumos cum e Credința / curată şi de neclintit, / mereu mai mare, mai frumoasă, / dar cea dintâi pân-la sfârşit! // O, eşti Frumos cum e Iertarea / ce-mbrățişează pe vrăjmaş, / primindu-l frate şi făcându-l / aceloraşi comori părtaş! // O, eşti Frumos, ca Mântuirea / ce-a şters atât adânc alean / şi-arată veşnic mai frumoasă / din zi în zi, din an în an! // O, eşti Frumos cum de frumoasă / e numai Frumusețea Ta, / mi-e sufletul pe veci, Iisuse, / robit şi fermecat de Ea! // Şi-mi uit şi zbuciumul, şi lupta, / şi-ntregul plânset dureros / şi Te privesc uimit, Iisuse, / o, eşti Frumos, aşa Frumos!” (CCm 142-143, *În fața Ta plec ochii umezi*). Să nu uităm că, în viziune mistică, cunoașterea lui Dumnezeu înseamnă inclusiv contemplare a frumuseții Lui, însă, mai presus de orice, unirea definitivă cu El.

Adjectivul *preabun*, cu care nu numai textele biblice, ci și dicționarele explicative arată că intră în sinonimie însuși numele lui Dumnezeu (prin schimbarea valorii gramaticale și trecerea în clasa substantivului), prezintă, de asemenea, ocurențe multiple în lirica dorziană, fiind utilizat cu rol de teonim ori integrat în grupuri nominale cu atari valențe: „**Preabune**” (CP 49, *Psalmul 28*; CP 62, *Psalmul 35*); „Cel **Preabun**” (CÎnv 179, *Iisuse, Dumnezeul*); „**Preabune** Doamne” (CP 108, *Psalmul 59*); „**Preabunul** Domn” (CM 199, *Hai, somn uşor, iubit odor*); „Tatălui **Preabun**” (CVeşn 197, *O, numai Tu*), „**Preabunule** Părinte” (CNoi 28, *... Şi-n Ziua Bucuriei (3)*); „**Preabun** Iisus” (CNoi 31, *... Şi-n Ziua Bucuriei (6)*); „**Preabun** Iisuse” (CÎnd 48, *Rugă pentru cei osteniți*); „**Preabunule** Iisus” (CBir 64, *Mi-a devenit povară*); „**Preabunule** Iisuse” (O 191, *Tu, **Preabunule** Iisuse*); „**Preabunului** Iisus”, „**Preabunul** meu Stăpân” (CUit 45, *Se lasă înserarea*); „**Preabunul** meu Iisuse” (CCm 54, *Iisuse, Mire-al vieții mele*; CUrm 165, *La țărmul mării mele*);

„**Preabun** Hristos” (CVeşn 46, *Vai de cei ce n-au acum*); „**Preabun** Păstor” (CCm 49, *Noi Te dorim*); „**Preabun** Mântuitor” (CUit 132, *Iisuse, Domnul nostru*); „**Preabunului** Mântuitor” (CS 215, *Ai fost dator...*); „**Preabunul** meu Mântuitor” (CCm 88, ***Preabunul*** *meu Mântuitor* – în titlu și o dată în text); „**Preabun** Mângâietor” (CNoi 183, *Tu suferi pentru mine*); cf. și secvențele ce ilustrează integrarea adjectivului în definiții lirice care subliniază acest atribut fundamental al Său: „Tu ai fost **Preabun** cu mine, / Dumnezeul meu” (CVeşn 154, *Tu ai fost* ***Preabun*** *cu mine* – în titlu și o dată în text); „**Preabun** e Domnul” (MStr 8, *Mărturia despre Domnul*).

Din perspectivă biblică, bunătatea lui Dumnezeu presupune o profunzime care depășește înțelegerea firească a lucrurilor, o taină aducătoare de bucurie, una dintre trăsăturile esențiale ale Lui (conformă cu însăși natura Sa și inerentă caracterului acesteia – cf. *Luca* 18: 19). „Creația lui Dumnezeu, incusiv oamenii, care sunt creați după chipul Lui, este o extindere a propriei Lui bunătăți”[23]; ea implică o sumă de atribute spirituale și morale definitorii – iubire, generozitate, milă, răbdare, har, măreție, dreptate, iertare, înțelepciune (cf. *Psalmul* 30: 19; *Psalmul* 144: 7-9), toate la modul suprem –, reprezentând, deopotrivă, una dintre roadele Duhului Sfânt care îi caracterizează pe cei ce Îi aparțin lui Hristos, Izvorul tuturor bunătăților.

Pe aceeași linie se înscriu și alte derivate (cvasisinonime) de acest gen – *preadarnic*: „**Preadarnic** Dumnezeu” (CS 41, *Îți mulțumim cu lacrimi*); *preamilostiv*: „**Preamilostiv** Samaritean” (CA 41, *Când ne-ai lăsat*); *preaîndurat*: „**Preaîndurate**” (CP 163, *Psalmul 88*). De altfel, în concepție biblică, ele presupun sentimentul de compasiune și, simultan, acțiune în consecință, la intensitate maximă; poate cea mai adecvată imagine este, în acest sens, parabola despre bunul samaritean – reper al comportamentului în acord cu principiile Împărăției Cerurilor.

O componentă evocatoare a caracterului lui Dumnezeu, în strânsă legătură cu cele de mai sus, este blândețea, care, de altfel, se numără

[23] Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (editori), *op. cit.*, p. 124, s.v. *bunătate*.

printre virtuțile creștine (așa-numitele „daruri ale Duhului” – cf. *Galateni* 5: 23; *Coloseni* 3: 12) și comunică, deopotrivă, un sentiment al păcii copleșitoare, ca ideal al împlinirii sufletești prin sfințenia ei, al frumuseții interioare, al neprihănirii, al delicateții și al sincerității care se jertfește pe sine în smerenie (cf. *Matei* 11: 29 – un verset ce reliefează faptul că Hristos rămâne exemplul absolut de blândețe și, totodată, întruparea ei). „Blândețea este imaginea puterii ultimative a lui Dumnezeu care subminează structurile puterii din această lume”[24] – idee ce transpare și din următoarele secvențe lirice: „Tatălui **Preablând**” (CA 136, *Fii binecuvântată, ziua!*); „Părintelui **Preablând**” (CUit 45, *Se lasă înserarea*); „Copil **Preablând**” (CDin 63, *Copil iubit*); „Duhul Tău **preablând**” (CP 92, *Psalmul 51*).

Există și situații în care asemenea derivate cu prefixul *prea*- sunt integrate în grupuri nominale care includ încă un termen coordonat: „Domnul cel **Preabun** şi-ndurător” (CL 145, *Lăudăm pe Domnul nostru*); „Dumnezeul / Cel **Preabun** şi Înțelept” (CNoi 99, *Oricând sunt lovit*); „lui Hristos, lui Hristos, / Cel **Preadulce** şi Frumos” (O 371, *Soare cu apus frumos*); „**Preadulce** şi Drag Iubitul meu” (CViit 129, *În Clipa Întâlnirii*); „Tu, al Bucuriei / **Preafericit** şi Sfânt Izvor”, „Tu, al nostru Veşnic / şi **Preaiubit** Mântuitor” (CNem 8, *Slăvit fii Tu, al Bucuriei...*); „Celui / în veci Ales şi **Preaiubit**” (CL 82, *O, florile Lucrării*); „Scump şi **Preaiubit** Iisus” (CDr 127, *Când munca mea*); „Celui / în veci Cântat şi **Preaiubit**” (SNS 9, *O, florile Credinței Sfinte!...*); „Miel **Preamărit** şi Dulce” (CVeşn 7, *Tot cerul Veşniciei*); „Doamne, Dumnezeul nostru, / **Preaputernic** şi-nțelept” (CDin 147, *Doamne, Dumnezeul nostru*); „**Preascump** şi drag Mântuitor” (CÎnv 106, *Cât e de dulce-a Ta lumină!*); „Dumnezeul nostru Cel **Preasfânt** şi Mare” (CP 154, *Psalmul 83*); „Duh **Preasfânt** şi-adevărat” (CVeşn 36, *O, dulce Duh*) sau un adjectiv-atribut dependent de același substantiv, fără a fi însă coordonate: „Însângeratul Miel **Preasfânt**, Iisus” (CVeşn 174, *Cântând Osana Celui-Care-Vine*); „**Preafericitul** Mire Scump, Iisus” (CVeşn 175, *Cântând Osana Celui-Care-Vine*); „Drag Iisuse **Preaiubit**” (CVeşn 28, *Pe toate drumurile noastre*); „Dulce Duhule **Preasfânt**” (CE 19, *Înger, dulce îngerel...*).

---

[24] Idem, *ibidem*, p. 112, s.v. *blândețe*.

Alteori, se coordonează două derivate cu *prea-* integrate în numele Divinității sau făcând referire la atributele Sale definitorii, privite la intensitate maximă: „**Preadulce** şi **Preabun** Iisus” (CÎnd 31, *Mântuitorul meu iubit*); „**Preaputernicul**, **Preabunul** şi Cerescul nostru Tată” (CL 50, *Prin umbre şi lumini*); „*Dulce Duh al lui Hristos,* / ***preacurat** şi **preamilos***” (CVeşn 121, *O, dulce Duh al Curăției*); cf. și: „al Tău Nume-i **Preaputernic** şi **Preasfânt**, şi Minunat” (CP 185, *Psalmul 99*); „**Preanalt** şi **Preaputernic** / este Domnul Savaot” (CL 145, *Lăudăm pe Domnul nostru*).

*

După cum se observă, întrebuințarea derivatelor cu prefixul *prea-* menite să exprime sugestiv însuşirea la gradul extrem, legată de transgresarea dimensiunilor comune, generează asocieri ce configurează ipostaze variate ale intensității, concentrând, pe lângă aceasta, şi mărturisiri de credință sau adevăruri dogmatice revelatoare. De altfel, în relație cu Dumnezeu, cu dimensiunea sacrului şi a eternității, trăsăturile redate de adjective sunt evaluate la nivelul cel mai înalt şi chiar dincolo de acesta, implicând, grație unui impact emoțional superior, depăşirea limitelor firescului[25]. În definitiv, „nu limbajul e totul, ci energia care îi dă viață, trăirea care îl face posibil.”[26].

Utilizarea, cu intenții stilistice, a unor adjective diferite (uneori, substantivizate, devenite centre de grup, cu rol de substitute) la superlativul absolut alcătuit cu *prea-* generează combinații lexicale ce contribuie la îmbogățirea şi dezvoltarea expresivității creațiilor poetice consacrate Divinității, conturând ipostazele Sale variate, prin structuri comune cu textele biblice, cu limbajul bisericesc, din registrul colocvial sau prin construcții complexe. De altfel, înseși rugăciunile adresate lui Dumnezeu încep cu invocarea numelui Său, care presupune adesea implicarea unor astfel de formații, iar ocurența lor în opera dorziană conferă textului solemnitate, impunând imaginea unei Prezențe unice, sporind muzicalitatea textului și făcând ca poezia să devină o experiență spirituală eliberatoare care facilitează accederea

---

[25] Vezi Rodica Ocheşeanu, *op. cit.*, p. 48.

[26] Puiu Ioniță, *Poezie mistică românească*, Iaşi, Institutul European, 2014, p. 209.

inedită spre comuniunea cu Divinitatea chiar prin numirea ei. „Teologii, știind aceasta, o proslăvesc ca pe Cel fără de nume sau având orice nume. Așa, de pildă, când o numesc: *Cel fără de nume*, ei susțin că Dumnezeirea însăși, manifestându-se în chip simbolic în una din viziunile mistice, a respins pe cele ce întreba: *Care este numele Tău?* și, ca și cum ar fi evitat orice cunoaștere a lui Dumnezeu după nume, a spus: *Pentru ce întrebi de numele Meu?* și *el este minunat*. Au nu este acesta cu adevărat numele cel minunat, care este peste tot numele, El fiind fără de nume și sălășluit *dincolo de orice nume numit, nu numai în veacul acesta, ci și în cel ce va să vină?* Când însă îi dau ei mai multe nume, atunci spune ea: *Eu sunt cel ce sunt*: viață, lumină, Dumnezeu, adevăr; iar când înțelepții divini proslăvesc pe Dumnezeu drept cauză a tuturor lucrurilor, cu multe denumiri scoase din întreaga lume creată, ei Îl numesc: bun, înțelept, iubitor; Dumnezeul Dumnezeilor, Domnul Domnilor și Sfântul Sfinților; Cel veșnic, Cel ce există, pricinuitorul veacurilor, dătătorul de viață, înțelepciune, minte; Cuvânt, Cunoscător; Cel ce are din belșug toate comorile oricărei cunoștințe; putere, cârmuitor, împărat al celor ce împărățesc; Cel vechi de zile; Cel ce nu îmbătrânește și nu se schimbă; mântuire, dreptate, sfințenie, răscumpărare; Cel ce pe toate le întrece în măreție și totuși este și în suflarea ușoară a zefirului. Dar ei susțin că El este și în sufletele noastre; în spirite și în trupuri; în cer și pe pământ; și că, în vreme ce rămâne El însuși, (Dumnezeu) este în același timp în lume, în jurul și deasupra ei; mai presus de ceruri și de existență. Ei Îl numesc pe El soare, astru, foc, apă, duh, rouă, nour, piatră arhetipică și stâncă; toate cele ce există și nimic din cele existente."[27].

Unele dintre sintagmele teonimice care includ asemenea adjective (cu valoare de nume proprii și cu rol de adresare, în vocativ, sau de referire) vizează numai o Persoană a Sfintei Treimi, altele se referă la una și aceeași Dumnezeire, în integralitatea ei. Mai mult, există cazuri când ele sunt așezate în simetrii (la începutul și la finalul unei poezii ori în același loc din fiecare strofă) sau apar în versuri realizate sub

---

[27] Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine. Teologia mistică*. Traducere de Cicerone Iordăchescu și Theofil Simenschy. Postfață de Ștefan Afloroaei, Iași, Institutul European, 1993, p. 51-52.

forma unor acumulări succesive. De asemenea, în anumite cazuri, este de reținut un fenomen caracteristic limbajului popular şi arhaic: nearticularea adjectivului antepus, deşi el precedă un substantiv articulat în structura inițială. Alteori, adjectivele respective sunt însoțite de morfemul *cel*, ca indice al individualizării, nu o dată în asociere cu un alt adjectiv care-i amplifică valoarea semantică. Cu certitudine, ele pun în lumină, aşa cum e firesc, însușirile fundamentale ale lui Dumnezeu, dar, mai ales, ilustrează nevoia comunicării cu El a eului auctorial și a comunității credincioșilor – act cu finalitate în perspectiva transcendenței, ca aspirație primordială a ființei umane. „Chemarea repetată a Numelui, făcându-ne rugăciunea mai adunată, ne-o face și mai adâncă, parte din noi înșine – nu ceva ce facem în anumite momente, ci ceva ce *suntem* [subl. aut.] tot timpul; nu un act ocazional, ci o stare continuă."[28].

Surse

Biblia sau Sfânta Scriptură, București, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

CA = DORZ, Traian, *Cântarea Anilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2006.

CBir = DORZ, Traian, *Cântarea Biruinței*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CCm = DORZ, Traian, *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CCnț = DORZ, Traian, *Cântările Căinței*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

CDin = DORZ, Traian, *Cântările Dintâi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2004.

CDr = DORZ, Traian, *Cântări de Drum*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2006.

CE = DORZ, Traian, *Cântările Eterne*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

CÎnd = DORZ, Traian, *Cântări Îndepărtate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2004.

CÎnv = DORZ, Traian, *Cântarea Învierii*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CL = DORZ, Traian, *Cântări Luptătoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2005.

CM = DORZ, Traian, *Cântă-mi, mamă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 1998.

CNem = DORZ, Traian, *Cântări Nemuritoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2007.

CNoi = DORZ, Traian, *Cântări Noi*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2008.

[28] Kallistos Ware, *Puterea Numelui. Rugăciunea lui Iisus în spiritualitatea ortodoxă*. Cuvânt-înainte: Constantin Galeriu. Traducere din limba engleză: Gabriela Moldoveanu, București, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, 1992, p. 48.

CP = DORZ, Traian, *Cântările Psalmilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2005.
CR = DORZ, Traian, *Cântările Roadelor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2006.
CS = DORZ, Traian, *Cântări de Sus*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2008.
CUit = DORZ, Traian, *Cântări Uitate*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2008.
CUrm = DORZ, Traian, *Cântările din Urmă*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2007.
CVeșn = DORZ, Traian, *Cântarea Veşniciei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2007.
CViit = DORZ, Traian, *Cântarea Viitoare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2008.
EP = DORZ, Traian, *Eternele poeme*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2010.
LD = DORZ, Traian, *Lucrători cu Dumnezeu*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 1999.
MStr = DORZ, Traian, *Mărturisirea strălucită. Scurte cugetări duhovniceşti*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2007.
MT = DORZ, Traian, *Minune şi Taină. Imne, colinde, cântece şi plângeri cu Maica Domnului*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2006.
O = DORZ, Traian, *Osana, Osana*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2005.
SNS = DORZ, Traian, *Scumpele noastre surori*, ediția a II-a, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2004.

Bibliografie

***, *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al II-lea. *Prefixele*, de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficşinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu. Redactori responsabili: Al. Graur şi Mioara Avram, Bucureşti, Editura Academiei, 1978.
***, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997.
BRANIŞTE, Ene, BRANIŞTE, Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoştințe religioase*, Caransebeş, Editura Diecezană, 2001.
DOUGLAS, J. D. (red.), *Dicționar biblic*. Traducători: Liviu Pup, John Tipei, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creştină”, 1995.
IONIȚĂ, Puiu, *Poezie mistică românească*, Iaşi, Institutul European, 2014.
IORDAN, Iorgu, ROBU, Vladimir, *Limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
IRIMIA, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iaşi, Editura Polirom, 1997.
IVĂNIȘ FRENȚIU, Maria, *Aspecte ale limbajului liturgic românesc*. Prefață de Ovidiu Moceanu, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2013.
MĂRUȚĂ, Toma, *Ideea de superlativ în limba română*, în „Limbă și literatură”, I (1955), p. 188-212.

OCHEȘEANU, Rodica, *Prefixele superlative în limba română*, în * * *, *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. Redactori responsabili: Al. Graur şi Jacques Byck, Bucureşti, Editura Academiei, 1959, p. 29-50.
PSEUDO-AREOPAGITUL, Dionisie, *Despre numele divine. Teologia mistică*. Traducere de Cicerone Iordăchescu și Theofil Simenschy. Postfață de Ștefan Afloroaei, Iași, Institutul European, 1993.
RIZESCU, I., *Prefixul* ***pre-*** *în limba română*, în * * *, *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. Redactori responsabili: Al. Graur şi Jacques Byck, Bucureşti, Editura Academiei, 1959, p. 5-16.
RUŞTI, Doina, *Dicționar de teme şi simboluri din literatura română*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2002.
RYKEN, Leland, WILHOIT, James C., LONGMAN III, Tremper (editori), *Dicționar de imagini şi simboluri biblice*, Oradea, Casa Cărții, 2011.
VASILUȚĂ, Livia, *Câmpul lexico-semantic al conceptului de „frumos” în limba română* (teză de doctorat), Timişoara, Universitatea din Timişoara, Facultatea de Filologie, 1984.
WARE, Kallistos, *Puterea Numelui. Rugăciunea lui Iisus în spiritualitatea ortodoxă*. Cuvânt-înainte: Constantin Galeriu. Traducere din limba engleză: Gabriela Moldoveanu, București, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, 1992.

DERIVATIVES WITH THE PREFIX *PREA*- INTEGRATED IN THE NAME OF DIVINITY IN TRAIAN DORZ'S POETRY

Abstract

Key-words: *derivation*, *lexicology*, *mystical-religious poetry*, *semantics*, *stylistics*

Our paper's objective is to take into consideration the meanings of the derivatives formed with the prefix *prea*-, integrated in the name of the Lord, as they appear in the lyrical work of Traian Dorz. Such derivatives (adjectives or nouns) materialize meanings related to the fundamental attributes of Divinity, being part of the group of lexical creations which demonstrate a clear analogy with the biblical texts or with the liturgical Romanian speech. The author's creative capacity lies not only in the presences in the text, but mostly in the position he assures them in comparison with other elements, in certain constructions in which they convey the idea of maximum intensity. Beyond the simple usage of some meanings, more or less known, this fact proves, once again, that studying a poet's vocabulary represents one of the most adequate means to understand his artistic belief, orientations and life philosophy (in this case – the attitude towards Divinity), the intensity of perceiving the world, the various unpredictable experiences, as well as his specific way to transpose them in expressive images.

CONTRIBUȚII LA ISTORIA LEXICOGRAFIEI ROMÂNE

LIVIUS PETRU BERCEA
Universitatea „Drăgan”, Lugoj

Cuvinte-cheie: *lexicografie, germană, română, neologism*

Lexicografia istorică românească este ilustrată de lucrări mai mult sau mai puțin extinse, care descriu și interpretează dicționarele (în general operele lexicografice) prin care s-a concretizat interesul pentru această importantă secțiune a lingvisticii în spațiul românesc. Deși ușor depășită de trecerea celor cinci decenii de când a apărut, cartea lui Mircea Seche, **Schiță de istorie a lexicografiei române** (I, București, Editura Științifică, 1966; II, 1969), rămâne un punct de reper în acest domeniu prin vastitatea informației și prin stabilirea unor criterii clare de cercetare, mai ales că valorifică semnificative contribuții teoretice și documentare. Pentru secolul al XIX-lea se înregistrează o bogată „recoltă” lexicografică, fără a se epuiza însă materialul de bază pe care se clădește cartea. Prin cercetarea sa, Mircea Seche încearcă să șteargă „impresia, falsă, că lexicografia română veche și modernă ar fi extrem de săracă în realizări” (**SILR,** I, p. 6). Informațiile despre preocupările lexicografice în Țările Române coboară până în secolul al XVII-lea (v. **SILR,** I, p. 7). Recent, o cercetătoare a investigat fondul de manuscrise din acest domeniu, aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române. Sub forma unor vocabulare, lexicoane sau glosare (mai târziu dicționare, e drept, mai reduse ca număr de cuvinte înregistrate), multe rămase în manuscris, se află mici lucrări lexicografice cu caracter explicativ, bilingve, de neologisme etc. (v. **POPESCU,** p. 3; passim). Bogata colecție de manuscrise lexicografice a Academiei Române (peste 100) beneficiază, în studiul semnat de Lorența Popescu (**POPESCU,** p. 3-

16) de o atentă înregistrare și descriere, mult înlesnitoare pentru posibile investigații viitoare. Pentru că sunt în posesia unui exemplar de dicționar mai puțin obișnuit (tipărit), apărut la mijlocul secolului al XIX-lea la Sibiu, o să încerc o prezentare cât mai detaliată a lui, întrucât nu l-am găsit semnalat în niciun studiu de istorie a lexicografiei române. Îmi iau rezerva necesară în ce privește obiectivitatea acestei ultime afirmații, întrucât n-am putut recurge la informațiile dintr-o recentă lucrare apărută la Iași, în noiembrie 2017: *Alina Mihaela Pricop, Andreea Georgiana Marcu, Mihaela Mocanu, Oana Zamfirescu,* **Lexicografia poliglotă în secolele al XVII-lea – al XXI-lea,** Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2017. De asemenea, trebuie să adaug faptul că o semnalare, minimală, a acestui dicționar am mai făcut, în *Revista de Studii Banatice* (Timișoara), anul II (2011), nr. 1-2, p. 51-55, dar, de la publicarea acelor informații, am mai găsit și alte date care pot poziționa exact dicționarul în contextul lexicografic al epocii.

Într-o apreciere generală a lexicografiei din cele trei țări române la mijlocul secolului al XIX-lea, Mircea Seche precizează: „În primul sfert al veacului trecut [al XIX-lea, n.n. – L. B.], preocupările lexicografice au fost concentrate […] în Transilvania. Curând după apariția **Lexiconului budan**, dar mai ales către jumătatea secolului, se constată o nouă repartiție geografică a preocupărilor lexicografice: Muntenia începe să concureze în mod evident și chiar să depășească, în acest domeniu, Transilvania. Se mai observă și faptul că Transilvania și Muntenia tind să se specializeze, fiecare, în anumite tipuri de dicționare, specializare determinată, în primul rând de nevoile și de influențele locale specifice. Astfel, în domeniul lexicografiei bilingve – și acum cea mai bogată în realizări – Transilvaniei îi aparțin mai toate dicționarele germano-române (și româno-germane), iar Munteniei mai toate cele francezo-române (și româno-franceze). Influența latinistă, răspândită din Transilvania în Muntenia și foarte activă pe la jumătatea secolului al XIX-lea în această din urmă provincie, explică de ce majoritatea dicționarelor latino-române care apar acum aparțin de asemenea Munteniei. În sfârșit, dicționarele de neologisme, surprinzător de numeroase și de consultate în aceste decenii, apar numai în țările române și în primul

rând în Muntenia, unde influența occidentală, directă și indirectă, s-a exercitat mai puternic”. (**SILR,** p. 34). Citatul extins, de mai sus, ne înlesnește câteva concluzii care interesează pe parcursul demersului nostru. În primul rând, se afirmă că lexicografia bilingvă germano-română și româno-germană este aproape în totalitate grupată numai în Transilvania, în prima jumătate a veacului al XIX-lea – un fapt „firesc”, dacă ținem seama de realitățile istorice (și geografice) ale perioadei. În al doilea rând, dicționarele de neologisme sunt specifice doar țărilor române, cu precădere Munteniei, ceea ce ne-ar face să ne gândim că mai cu seamă limbile romanice (cu care țările române sunt în contact) reprezintă sursă de împrumut pentru lexicul limbii române. În acest interval are loc „o dezvoltare excepțională, sub raport statistic, a lexicografiei de neologisme”, după cum afirmă același Mircea Seche (**SILR**, p. 85), deși autorul pare a se contrazice, câteva paragrafe mai încolo, unde se contată că „dacă exceptăm numeroasele glosare de împrumuturi noi anexate diverselor traduceri (și chiar operelor originale) nu înregistrăm, până către jumătatea veacului trecut (al XIX-lea – n. n., L.P. B.) decât o singură încercare de redactare a unui dicționar de neologisme, ca lucrare de sine stătătoare: este vorba de **Lexiconul pentru cărturari** al lui I. Budai Deleanu, operă neterminată și rămasă în manuscris. Începutul lexicografiei tipărite de neologisme este făcut, la noi, de **Vocabularulu romanu** publicat la București, în 1848, de filologul și pictorul muntean I. D. Negulici” (**SILR**, p. 85-86).

Sunt, cum spuneam mai sus, în posesia unui exemplar dintr-un dicționar (destul de bine conservat, dar nu în stare excelentă), căruia bănuiesc că îi lipsește doar o filă dintr-o posibilă prefață (la început, paginile nu sunt numerotate). Data apariției dicționarului este anul 1848, exact același cu data la care Mircea Seche situează tipărirea primului dicționar de neologisme. E necesară o descriere cât mai exactă a exemplarului pe care îl am, fiindcă acest dicționar se încadrează, din multe puncte de vedere, atât perioadei luate în considerare (secolul al XIX-lea), cât și criteriilor după care Mircea Seche clasifică dicționarele din acest veac.

Dicționarul are dimensiunile 12,5 / 20,5 cm; e tipărit pe hârtie gri-maro, de calitate nu prea bună, cu foile cusute minimal la cotor (acum

cusătura e destrămată); coperțile sunt din hârtie subțire (de altă calitate, superioară celei a filelor interioare), cu un chenar dreptunghiular negru pe coperta 1, cu 4 motive florale în colțurile dreptunghiului (în interior). Același desen îl are coperta 4. Titlul de pe coperta 1 este în limbile germană și română. Textul în limba germană este cu caractere gotice de mărimi diferite, în funcție, probabil, de importanța informației transmise: *Fremdwőrterbuch mit deutsch und walachisch ausgelegter Bedeutung...*, text urmat de câteva precizări (amănunte) și de numele autorului (îl redau exact, cum e grafiat pe copertă): Kiricu Krekana. Textul românesc al titlului este o traducere a celui german: *CARTE DE CUVINTE STRĂINE, cu semnificarea și esplicarea lor în limba Germană și Română. Cu o spețificare de unele plânte veninoase ce crescu în Ardealu, de KIRIKU KREKANA, Învățătoriu la c. r. scòlă de regimentu în Orlatu.* Între textul german și cel român, de o parte și de alta a chenarului (pe linia verticală a acestuia) – o semnătură cu cerneală maro, aproape sigur: Balint și precizarea: Învățăt[or]. Aceeași semnătură, cu aceeași cerneală – pe coperta 4, unde se află și textul (tipărit): „Hermannstadt, Gebrudt bei Georg v. Clodius. 1848”. Suprafețele coperților 2 și 3 sunt nescrise. Supoziția că semnătura de pe coperțile 1 și 4 este „Balint” e susținută de textul scris de mână pe pagina de gardă, în partea de sus a acesteia, pe două rânduri, cu creion negru „Cumperata la anul 1865 de Învățietoriul Iuonu Balint din Criciova (?)” (? – întrebarea noastră, L. B.). Numele topic este nesigur (greu descifrabil, deși notarea este caligrafică, dar unele litere „încalecă” scrisul de pe rândul 1 – poate fi și „Crivina” sau „Crocsma ?”). Pe verso-ul paginii de gardă se află textul (tipărit) numai în limba română, ușor modificat (prin completare) față de cel de pe copertă: *CARTE DE CUVINTE STRĂINE, ori adunare de mai multe CUVINTE STRĂINE, ce vinu adese în limba și literatura Germană cu Semnificarea și esplicarea lor în limba Germană și Română. Manualu fòrte de lipsă și trebuinciosu pentru òmeni în Diregătorie, Neguțători, cetitori de novele, Profesori și Studenți de classe mai înalte. Cu o spețificare DE UNELE PLÂNTE VENINOASE ce crescu în Ardealu, de KIRIKU KREKANA, Învățătoriu la c. r. scòlă de regimentu în Orlatu. Sibiiu, În privil.*[*egiata*] *tipografie alui* (sic !) *Georgiu de Klozius. 1848*”. Am

reprodus întocmai textul, inclusiv scrierea cu majusculă a unor cuvinte. Titlul în limba română e scris în alfabetul de tranziție (= alfabetul civil) , utilizat în acea perioadă (oficial, în 1862, se renunță la el, printr-un decret al domnitorului Al. I. Cuza). Am putut găsi și câteva informații (minimale) despre autor și despre editor. În 1834, Kiriku Krekana (Chiriac Crăcană) era profesor la Școala Militărească de la Vișta de Jos (probabil Viștea de Jos, lângă Brașov), după cum își informează el însuși cititorii pe coperta unei traduceri din germană, care se tipărește la Sibiu: **Estract din Testamentul cel vechiu, pre scurt și pre înțăles, despre nemție în românie prefăcut de patriota Kiriku Krekana.** Această traducere mai cunoaște o ediție, în 1852, ambele ediții fiind tipărite în același alfabet – de tranziție. Din textul românesc de pe coperta dicționarului pe care îl prezentăm aici putem afla și alte informații despre autor. În 1848, când apare dicționarul, Chiriac Crăcană era profesor (în text „învățătoriu") la Școala militară de la Orlat (localitate lângă Sibiu, sediul Regimentului I românesc de graniță). Era clar preocupat de probleme culturale, dar și naționale (cred că așa trebuie interpretat termenul „patriota", din titlul traducerii din 1834); în plus, din prefața dicționarului de la 1848, rezultă, cum vom vedea, motivele etice, dar și practice, ale conceperii și publicării unui astfel de dicționar. Filele acestei prefețe (cel puțin una lipsește, cum precizam, *supra*, în exemplarul meu) nu sunt numerotate. Numerotarea începe cu 1 la pagina primelor cuvinte de la litera A. S-a păstrat o filă din această presupusă prefață, cu text tipărit față / verso, pe două coloane, în germană și română. Puținele dicționare (sau glosare) din epocă prezentau câteva inconveniente care le făceau dificil de utilizat și Chiriac Crăcană sesizează aceste puncte slabe ale lexicografiei epocii: (dicționarele) „cele voluminoase (groase) sunt foarte incomode; altele se perdu în esplicările (tîlcuirile) cele lungi și în compunerile (alcătuirile) cele științifice; și cele ce se află se capătă numai cu prețuri mari. Deci scopul cel de căpetenie al autorului a fost să se vindece neajunsurile acestea". Fără îndoială, Chiriac Crăcană a constatat aceste „neajunsuri" la dicționarele explicative germane care circulau atunci în Transilvania, și nu la cele românești. Autorul susține inițiativa sa, considerând că această **Carte de cuvinte străine**, prin dimensiunile ei rezonabile și prin felul în care a fost conceput

conținutul, va fi de folos unor categorii largi de public: „La crescânda poftă de a ceti și a se folosi de învățătură, speremu (= sperăm) că această carte va afla părtinire și plăcere la toate classele de oameni, cu atât mai vârtosu că Autorul s-a îngrijitu mai întâiu ca, pentru mai acurata înțelegere a celor ce cunoscu limba Română să fie alăturată esplicarea acestor cuvinte străine și în limba Română; apoi, ca în privința comodității, a acurateții, a tiparului plăcutu și a prețului în proporțiune foarte eftinu, să nu mai rămână nimica de doritu". O „reclamă" în toată legea !

În ce privește locul tipăririi, acesta este tipografia „Closius" din Sibiu. Georg von Closius (1790-1859), proprietar al tipografiei în anul apariției dicționarului, este deținătorul acestei tipografii din anul 1832, când o preia de la socrul său, Johann-Andreas Barth, ultimul descendent al unei vechi familii de tipografi sibieni (Barth). Tipografia „Barth" devine din 1832 tipografia „Closius" și va funcționa cu această denumire până în 1890. A avut sediul pe str. Nicolae Bălcescu, nr. 11, în Sibiu. A tipărit carte românească și calendare românești, primii tipografi din familia Barth îngrijindu-se ca tipografia să fie dotată cu caractere tipografice slave și latinești.

Paginile strict de dicționar (adică cele care cuprind numai lista de cuvinte, ordonată după alfabetul german), sunt numerotate de la 1 la 144. Pe fiecare pagină sunt explicate, în medie, între 22 și 25 de neologisme din limba germană, așadar un total de aproximativ 3500 de cuvinte (poate ceva mai multe). Autorul a avut în vedere cele mai circulante neologisme din limba germană, în epoca respectivă, un număr însemnat fiind de origine romanică (în special franceză). Cantitativ, este, deci, o lucrare lexicografică de nivel mediu, în comparație cu alte dicționare bilingve din perioada respectivă (v. **SILR**, vol. I, p. 87). Fiecare unitate lexicală (cuvânt) este urmată de explicarea sensului (sau a sensurilor), mai întâi în limba germană, fie printr-o sintagmă cu valoare de definiție, fie printr-un sinonim; urmează imediat o sintagmă explicativă sau un sinonim (ori mai multe) în limba română. Pentru explicarea în limba română a sensului neologismului, autorul recurge de multe ori la cuvinte populare sau la termeni cu circulație mai largă, asigurându-se astfel că neologismul este înțeles mai ușor. Las să urmeze câteva exemple, unde voi face

abstracție de sintagmele explicative sau de sinonimele germane ale respectivului neologism, pentru că mă interesează, mai întâi, ce soluții lingvistice a găsit autorul pentru indicarea corespondențelor de semnificație între neologismul german și termenii românești.

Abbé – „preot, abate”

Ablativ – „a șasea cădere în declinăciunile numelor (în gramatică)

Menagerie – „curte de feară (gădini), grădină cu feară (mai cu seamă gădini dintralte țări)”

Student – „studentu, tânăru ce învață învățături înalte”.

Uneori sunt înregistrate două sau mai multe sensuri ale neologismului, atât în germană, cât și în română, deși neologismul este, în general, monosemantic. Sensurile sunt numerotate:

Favorit – „1. favoritu, iubitu de cineva; 2. barbă (păru)”

Horizont – „1. orizontu, locul cât se poate vedea împrejurul nostru; 2. pricepere, sfera și putința preceperii noastre; 3. orizonul pământului sau cercul acela unde se hotărește (= se desparte, se separă) lumina de umbră pe pământu.

Mai rar, am întâlnit o situație, pe care am văzut-o și în dicționarele contemporane, care depune mărturie despre grija autorului privind asigurarea acurateții informației transmise. În paranteză, lângă unele cuvinte, se indică domeniul științific sau spiritual căruia îi aparține termenul, autorul înlesnind astfel perceperea semnificației:

Furien (mithol.) – „niște zeițe ale iadului în forma șerpilor.

Alte domenii care beneficiază de o asemenea informație: gramm. (= gramatică); geom. (= geometrie, matematică); jurid. (= juridic, științe juridice); milit. (= militar).

Pentru unele neologisme, neadaptate complet limbii germane, cele mai multe provenite din franceză, se adoptă grafierea franțuzească și se indică, imediat, în paranteză, pronunțarea: **Convoi (convoa); Escuse (escüs), Plaisir (plesir)** etc. Situația am întâlnit-o destul de rar, absolut întâmplător.

În afara termenilor propriu-zis neologici, există în dicționar câteva zeci de expresii (locuțiuni, termeni) latinești (de câteva ori, din alte limbi romanice), care pot fi considerate neologisme, cu semni-

ficația (de obicei una singură) precizată în limbile germană și română. Adresându-se unor categorii intelectuale și socio-profesionale multiple, autorul consideră firească și necesară prezența acestor expresii în corpusul de cuvinte din dicționar. Sintagmele și cuvintele sunt, cel mai adesea, din domeniul juridico-administrativ: **ab hinc** „de atunci încolo"; **da capo** „din capu, din începutu"; **quid** „ce"; **sub rosa** „în taină, între noi" etc. Spre deosebire de neologismele dicționarului, grafiate cu caractere gotice, expresiile aparținătoare acestei categorii de cuvinte sunt scrise în exclusivitate cu caractere latinești.

Sunt necesare și câteva considerații asupra modului (modurilor) în care se face „definirea" sensurilor neologismelor. Aproape întotdeauna e utilizată sintagma explicativă, ca fiind cea mai adecvată pentru precizarea unui sens. Acest procedeu se mai aplică și din rațiuni strict lingvistice, și anume când autorul nu are la îndemână un sinonim (de obicei, termen uzual, popular sau un alt neologism) care să „acopere" semnificația. Sintagma explicativă e folosită fără reținere, ca fiind cea mai apropiată și utilizatorului (cititorului): **Disponibel** – „a fi în putere de a face ce vrea cu ceva"; **Revers** – „1. carte de legătuință; 2. fața de dincolo a unui banu". În cele mai multe situații, conținutul sintagmei explicative este completat de unul sau mai multe sinonime: **Intim -** „din lăuntru, credincios, intim"; **Prinzip** – „principiul, izvorul, temeiul de unde se trage ceva". De mai multe ori, singurul procedeu de „definire" este utilizarea doar a unuia sau a mai multor sinonime pentru neologismul respectiv. Seria sinonimică „definitoare" este, de obicei, aproximativă, unii termeni ai seriei îndepărtându-se destul de mult de semnificația esențială a neologismului: **Imagination** – „imaginare, închipuire"; **Product** – „productu, roadă, prăsire, creștere, plantă"; **Ratification** – îngăduire, întărire, ratificare" etc. Unora dintre neologisme li se dă doar definiția în germană, iar corespondentul românesc lipsește: **Contraction, pressant, indifferent.**

De la pagina 145 la 152, autorul inserează informații despre nouă plante veninoase. Textul e tipărit pe două coloane, prima în limba germană și alături – textul în limba română, având ca titlu: *„ARĂTARE de unele plânte veninoase ce crescu în țeara noastră"* (pe copertă era precizarea: *„în Ardeal"*). Numele plantei în limba

germană este urmat, în paranteză, de denumirea latinească, științifică, a plantei respective. Ex.: **mătrăguna** (bella dona); **cucuta** (conium maculatum) etc. Informațiile se referă la: descrierea plantei, utilizare farmaceutică, pericole în folosirea ei, perioade de culegere. La finele volumului sunt descriși sumar câțiva bureți (ciuperci) comestibili, cu accent pe locurile unde cresc (munte, pădure, câmpie).

Dicționarul prezentat *supra* poate fi încadrat, concomitent: a) lexicografiei bilingve (dicționar german – român); b) dicționarelor germane de neologisme ; c) lexicografiei românești de neologisme, deoarece are caracteristici care îndreptățesc această triplă plasare a lui. Însemnarea cu creionul de pe pagina de gardă stă mărturie despre circulația cărților în Banat, în secolul al XIX-lea. Autorul (Chiriac Crăcană) stăpânește ambele limbi (română și germană) exact și nuanțat, făcând, prin acest dicționar, servicii reale culturii române.

Sigle:

POPESCU = Popescu, Lorența, **Scrieri lexicografice românești în colecțiile Bibliotecii Academiei Române,** în „Revista Bibliotecii Academiei Române”, 2017, nr. 1, p. 3-16.

SILR = Seche, Mircea, **Schiță de istorie a lexicografiei române**, I, București, EȘ, 1966.

CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF ROMANIAN LEXICOGRAPHY

Abstract

Key-words: *lexicografie, germană, română, neologism*

The autor records and describes a German dictionary of neologisms (**FREMDWŐRTERBUCH...**), with an exceptional structure, printed in Sibiu, in 1848. Since it also offered the Romanian translation of the neologisms, the dictionary proved to play an actual and important cultural role in that age.

PARADIGMA CAVALERULUI HOMERIC. TERMENI CONCEPTUALI DEFINITORII AI EROULUI GREC

ADINA-DANIELA CRĂCIUNESCU
Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau”

Cuvinte-cheie: *erou, paradigmă, onoare, noblețe, renume.*

Este un fapt bine cunoscut că eroii se bucură de un loc privilegiat în peisajul religios al grecilor: „numai în Grecia structura religioasă a eroului și-a găsit o expresie atât de perfectă; numai în Grecia eroii s-au bucurat de un prestigiu religios atât de mare, deși figuri comparabile eroilor greci se reîntâlnesc și în alte religii.”, afirma marele nostru istoric al religiilor în privința acestei categorii aparte de ființe create.[1]

Eroul homeric reprezintă un prototip uman, un imitator al modelului sacru, care este zeul: „formele de *agon* din sfera sacrului, având ca substanță sau model imaginea exemplară a mitului, proiectau prin ea imaginea exemplară a omului, invitându-l să-și depășească, prin elevație spirituală, propriile limite.”[2] Similitudinea cu zeul este, deci, una din coordonatele în jurul căreia gravitează ființa eroului: „Eroul homeric știe că singura *aretē* absolută aparține divinității. Dacă în această lume legendară omul comunică direct cu zeii, ascultându-le

---

[1] Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, București, Editura Științifică, 1991, p. 258. În asentimentul exegetului român sunt și alți erudiți, autohtoni, sau alogeni. Conform Stellei Petecel, instituția agonisticii „a singularizat Grecia printre toate popoarele lumii antice.” (Stella Petecel, *Agonistica în viața spirituală a cetății antice*, București, Editura Meridiane, 2002, v. nota 8, p. 28), iar savantul german Erwin Rohde face următoarea afirmație: „credința în eroi a rămas multă vreme vie în popor și și-a păstrat un conținut plin de substanță.” (Erwin Rohde, *Psyché*, București, Editura Meridiane, 1985, p. 145).

[2] Stella Petecel, *op. cit.*, p. 17.

sfatul, invocându-le ajutorul, uneori chiar adresându-le reproșuri, el nu ar cuteza niciodată să se imagineze situat pe același plan cu ei, ci doar să aspire, atât cât permite natura umană, spre a le fi «asemănător» (*θεῖος ἀνήρ*), prin capacitatea de a excela în confruntarea cu egalii săi."[3] Așadar, eroul devine un model uman în măsura în care se raportează la modelul divin.[4] Să nu uităm, de asemenea, de Pindar, poetul religios care nu ezita să sublinieze în fiecare odă de-a sa ierarhia zeu–erou–om și să prezinte eroul mitic drept un model exemplar prin pietatea față de zei.

Eroii homerici se individualizează de muritorii obișnuiți printr-o serie întreagă de particularități, dintre care, de departe, „Trăsătura cea mai semnificativă, [...], constă în faptul că, deși la origine au fost oameni care au murit, spre deosebire de restul muritorilor ei acced după moarte la o condiție supraumană, care le permite să fie în continuare *activi*; este chiar condiția generică de erou, excepțională prin definiție, înregistrată de conștiința elenă ca aparținând unui trecut legendar."[5] Nu moartea propriu-zisă le conferă eroilor un statut aparte, supraomenesc și evidențiază caracterul eroic al unor aleși, proiectați de tradiție în îndepărtatul *illo tempore* (timpul originar revolut), ci activitatea conștientă de după moarte, creatoare și utilă oamenilor.

Excepționalitatea eroilor, faptul că nu oricărui pieritor îi era menit acest sfârșit o dovedește și caracterul miraculos al morții eroice: „din mulțimile de suflete care se îndreptau spre Hades, eroii, cărora le era menită o altă soartă, reprezentau numai o minoritate de aleși. Chiar dacă numărul celor ridicați la rangul de eroi a crescut mult, de fiecare dată când un suflet omenesc era ridicat la demnitatea de erou, acest lucru rămânea mereu un miracol, care, oricât de des s-ar fi repetat, nu

---

[3] *Ibidem*, p. 52.
[4] A se vedea, de asemenea, raporturile dintre zei și eroi, analizate de Stella Petecel la p. 24-25.
[5] *Ibidem*, p. 35. Aceeași concepție o regăsim și la Mircea Eliade, *op. cit.*, vol. I, p. 283: „O trăsătură caracteristică a eroilor este *moartea* lor. [...] Totuși, moartea lor este aceea care confirmă și proclamă condiția lor supraumană. Dacă nu sunt nemuritori, precum zeii, eroii se disting de oameni prin faptul că ei continuă să acționeze și după moarte".

putea deveni o regulă, o lege valabilă pentru toți."[6] Ceea ce înseamnă că în mentalul religios grec „nu din credința în eroi s-a dezvoltat credința într-o nemurire inerentă, prin însăși esența lor, tuturor sufletelor omenești".[7]

O altă caracteristică esențială a eroilor este aceea că „în ierarhia planurilor ontologice, eroii dețin o poziție intermediară între oameni și zei, fără însă a îndeplini rolul de mediatori între unii și alții".[8] Aceasta înseamnă că eroii nu au un statut propriu-zis divin; așa cum s-a văzut, eroii au fost inițial oameni, care abia după moarte au primit un statut superior. Însă această stare existențială a eroilor este ambiguă, „cu atât mai mult cu cât, încă de la naștere, se disting nu numai de condiția obișnuită a oamenilor, ci și între ei: unii descind din zei și muritoare sau invers, alții reprezintă fructul unei «duble paternități» (cum este cazul lui Herakles, născut din Zeus și Amphytrion, sau al lui Theseus, fiul lui Poseidon și Egeus); de asemenea, traiectoria lor diferă de la unul la altul, particularizându-i. [...] S-ar putea spune că eroii greci împărtășesc o modalitate existențială *sui-generis*, [...], acționând într-o epocă primordială, și anume în cea care urmează cosmogoniei și triumfului lui Zeus, imediat după apariția oamenilor."[9]

---

[6] Erwin Rohde, *op. cit.*, p. 153. Reputatul savant consideră această calitate eroică drept definitorie pentru aristocrația militară homerică, de vreme ce insistă asupra ideii și cu altă ocazie: „Dar dacă eroii sunt oameni care au devenit eroi, aceasta nu înseamnă că toți oamenii devin eroi după moarte. Dimpotrivă, chiar dacă numărul eroilor nu era strict limitat, rândurile lor sporind continuu, ei reprezintă totuși *o excepție*, sunt o minoritate aleasă care, tocmai de aceea, poate fi opusă oamenilor. Figurile principale, [...] reprezentanții exemplari ai acestei falange de eroi, sunt oameni a căror viață legenda și istoria o situează într-un trecut îndepărtat, sunt strămoși ai celor ce trăiesc mult mai târziu. Cultul eroilor nu este deci cultul sufletelor, ci [...] *cult al strămoșilor*." (*Ibidem*, p. 126). În ceea ce privește apartenența eroilor unei minorități, cea a aleșilor, regăsim aceeași viziune și la clasicista, Stella Petecel. (v. Stella Petecel, *op. cit.*, p. 38).

[7] *Ibidem*.

[8] Stella Petecel, *op. cit.*, p. 36.

[9] *Ibidem*, p. 36-37. După cum o mărturisește, această idee este preluată de autoare de la Mircea Eliade, *op. cit.*, vol. I, p. 283-284: „Într-un anumit sens, se poate spune că eroii se apropie de condiția divină grație morții lor: ei se bucură de o postexistență nelimitată, care nu este nici larvară, nici pur spirituală, ci constă într-o supraviețuire

Dacă nu le este înnăscută, nemurirea le este conferită eroilor de faima numelui (*κλέος*), respectiv de gloria faptelor de arme: „Eroul se bucură, de asemenea, de o «imortalitate» de ordin spiritual, de *glorie*, de perenitatea *numelui* său. El devine astfel modelul exemplar pentru toți aceia care se străduiesc să-și depășească condiția efemeră de muritori, să-și salveze numele de uitarea definitivă, să supraviețuiască în memoria oamenilor."[10] În privința faptei eroice trebuie precizate cele două trăsături definitorii ale acesteia: „este *individuală* (proiectând în prim plan proeminența unei singure figuri, autorul ei); este *exterioară*, actul reprezentând manifestarea (sau concretizarea) unei potențialități excepționale (care altfel ar rămâne latentă)."[11] Superioritatea eroilor homerici constă, astfel, „în a excela prin *vorbă* și *faptă*"[12], unitate ființială umană pe care o vom regăsi în formula armoniei dintre corp și spirit, care va face carieră în lumea grecească și reflectă întruchiparea perfecțiunii omenești, *καλοκάγαθία* (*kalokagathía*).[13] În concluzie, în epoca homerică, idealul paideutic eroic și aristocratic acesta este: „a fi «cel mai valoros» (*âριστος*), în orice împrejurare, prin tot ce te reprezintă ca ființă umană; a te arăta demn, prin noblețea personală, de noblețea de sânge a lungului șir de strămoși (*γένος*), care la rândul lor și-au cucerit rangul și prestigiul prin propria valoare. Imaginea gloriei lor, ca și faima altor eroi din vechime, funcționează ca model (*παράδειγμα*) paideic pentru tânărul astfel îndrumat."[14]

---

sui generis, pentru că ea depinde de rămășițele, urmele sau simbolurile trupurilor lor."

[10] Mircea Eliade, *op. cit.*, vol. I, p. 284.

[11] Stella Petecel, *op. cit.*, p. 50.

[12] *Ibidem*. „Dublul ideal de cavaler perfect: orator și războinic, capabil să aducă suzeranului său atât serviciul de sfătuitor, cât și serviciul de ostaș" este menționat și de H. I. Marrou: „*Odiseea* ne-o arată în aceeași manieră, pe Athena instruindu-l pe Telemachos sub chipul lui Mentes sau Mentor." (Henri-Irénée Marrou, *Istoria educației în antichitate*, vol. I, București, Editura Meridiane, 1997, p. 32).

[13] Despre „complexul *kalokagathia*" în *Odiseea*, a se vedea Florica Bodiștean, *Eroica și Erotica: Eseu despre imaginile feminității în eposul eroic*, București, Editura Pro Universitaria, 2013, p. 20-21.

[14] Stella Petecel, *op. cit.*, p. 50. Nu întâmplător Erwin Rohde identifică cultul eroilor greci cu cel al strămoșilor, surprinzând excelent evoluția acestuia de la origini și

Relația de interdependență între termenii grecești *άρετή – τιμή – κλέος*[15] „sintetizează idealul de viață al eroului homeric."[16] *Areté* (cuvânt intraductibil în limba română, convențional tradus prin „virtute" sau „valoare") „este ființa eroului"[17]; „concentrând esența a tot ceea ce calitatea propriei naturi, modelarea ei în spiritul unei educații care cultivă excepția, precum și efortul personal dirijat, ea exprimă **nivelul suprem pe care-l poate atinge valoarea individuală**, făcând din erou un om exemplar (*aristos*). *Aretē* nu este identică, așadar, nici cu darul înnăscut, nici cu simplul rezultat al educației, nici cu vreun alt element înscris în codul eroic, luat separat. Ea reprezintă, [...], rezultanta unei complexități de trăsături și aspecte, iar veritabilul sens pe care i-l putem atribui ține de sfera perfecțiunii."[18] *Timé* (cuvânt tradus prin „onoare") „ca recunoaștere publică a valorii, este mai prețioasă pentru eroul homeric decât viața

până la apogeu: „Relația cu eroii este mai apropiată decât cea cu maiestatea zeilor din înalt; credința în eroi creează o altfel de legătură, mai intimă, între oameni și lumea superioară a spiritelor. La originea credinței în eroi stă cultul strămoșilor; cultul eroilor a rămas în esență un cult al strămoșilor, dar el s-a lărgit, devenind un cult al marilor suflete ale unor oameni din trecutul nu prea îndepărtat sau chiar recent, care, prin puteri speciale, de multiple feluri (și nu neapărat în primul rând morale), s-au ridicat deasupra semenilor lor." (Erwin Rohde, *op. cit.*, p. 152). Este o bună ocazie să menționăm imaginea aureolată a unor figuri istorice devenite legendare, precum Ștefan cel Mare și Sfânt, Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, Vlad Țepeș etc., care, în cadrul culturii noastre, îndeplinesc rolul de strămoși iluștri, păstrați în memoria colectivă datorită unor fapte remarcabile, care-i individualizează.

[15] Henri-Irénée Marrou conturează imaginea idealizată a eroilor homerici, în care autorul vede **„cu totul altceva decât niște războinici barbari"** (Henri-Irénée Marrou, *op. cit.*, vol. I, p. 30), adică niște aristocrați războinici, raportându-se la aceeași terminologie: *areté* (*άρετή*) reprezintă „valoarea ideală, căreia viața însăși îi era sacrificată", iar „în accepție foarte generală, valoarea în sensul cavaleresc al cuvântului, ceea ce face din om un brav, un erou": „eroul homeric trăiește și moare pentru a incarna în conduita sa un anume ideal, o anume calitate a existenței, pe care o simbolizează acest cuvânt, *άρετή*." (*Ibidem*, p. 37); *timé* (*τιμή*) este „singurul lucru care contează" (*Ibidem*, p. 38), etica homerică fiind una a onoarei; *kléos* (*κλέος*) este „gloria, renumele dobândit în mediul competent al vitejilor, este măsura, recunoașterea obiectivă a valorii." (*Ibidem*, p. 37).

[16] *Ibidem*, p. 51.

[17] *Ibidem*, p. 52.

[18] *Ibidem*, pp. 51-52.

însăși."[19] „Onoarea rămâne centrul de convergență al întregii viziuni eroice despre viață. Numai onoarea dă vieții un sens înalt, o face demnă de a fi respectată și iubită. Respectul față de viață coincide, pentru erou, cu respectul față de sine, cu conștiința propriei valori, a propriei demnități. Inflexibil față de cei care-i ating onoarea, este la fel de inflexibil în a respinge o viață lipsită de onoare. El poate cădea în *hybris* printr-un exces de virtute, dar nu ar putea accepta sub nicio formă compromisul, meschinăria sau orice altă trăsătură ignobilă, străină de măreția sa interioară, străină de măreția faptei prin care se exprimă pe sine, indiferent de împrejurare."[20] În cazul lezării onoarei, eroul este obligat să-și apere propria cinste inclusiv cu armele, dacă împrejurarea o impune.[21] *Kléos* (cuvânt tradus prin „glorie") „suscitată de victorie (fie la Jocuri, fie pe câmpul de luptă) poate fi privită ca prelungire a elogiului adus valorii excepționale, destinată să reverbereze, de-a lungul generațiilor, numele eroului. **Idealizat, eroul va trăi atâta timp cât va rămâne înscris în memoria oamenilor.** Numai cuvântul poetului inspirat de Muze îl va imortaliza, fixând într-un prezent continuu efigia frumuseții pure a gestei sale, sublimată în model pentru posteritate."[22]

Deși eroii homerici aspiră spre perfecțiunea umană, nu întotdeauna caracterul lor însumează exclusiv virtuțile: „Provocarea eroilor nu cunoaște limite. Ei îndrăznesc să violenteze chiar zeițele (Orion și Acteon o asaltează pe Artemis, Ixion o atacă pe Hera etc.) și nu șovăiesc în fața faptei sacrilege (Ajax o atacă pe Cassandra lângă altarul Atenei, Ahile îl doboară pe Troilos în templul lui Apollon). Aceste fărădelegi și ofense arată un ***hybris* nemăsurat**, trăsătură specifică naturii eroice. Eroii îi înfruntă pe zei ca și cum aceștia ar fi egalii lor, dar *hybris*-ul lor este, mereu, necruțător pedepsit de către

---

[19] *Ibidem*, p. 48.
[20] *Ibidem*, p. 52.
[21] A se vedea, de exemplu, *Iliada*, CXXIII, v. 401-447, 514-527, 566-613: în cadrul Jocurilor funerare oficiate de Ahile în cinstea mult iubitului său tovarăș, Patrocle, la cea mai iubită competiție – întrecerea cu care –, Menelau este învins de Antiloh prin șiretlic, iar nu prin vrednicie, motiv pentru care fratele Atridului se vede nevoit să-și apere onoarea.
[22] Stella Petecel, *op. cit.*, p. 53.

Olympieni."[23] Exemplar în acest sens este destinul lui Agamemnon, arhontele eroilor, care își merită sfârșitul rușinos ca sancțiune pentru lungul șir de sacrilegii comise, între care cel mai cunoscut este cel cu care debutează epopeea *Iliada*, când eroul îl ofensează pe zeul Apollon prin necinstirea preotului său, Hrises.[24] În *Odiseea* ni se povestește că Telemah, călătorind în Pilos, unde conducător era Nestor, acesta nu poate să-i ofere informații despre tatăl său, dar îi relatează finalul nedemn de care a avut parte Agamemnon, omorât de soața-i, Clitemnestra, în complicitate cu Egist. Impietatea comisă de Agamemnon la adresa zeilor, îndrăznind să se considere egalul lor și să pășească pe covorul roșu întins de infidela-i soață – onoare cuvenită doar ființelor divine – la întoarcerea din războiul troian, este exploatată tragic de către făuritorul acestui gen, Eschil, în tragedia omonimă, *Agamemnon*.

Semnificativă este o altă însușire a eroilor homerici, și anume că activitatea lor postumă este dependentă de locul în care li s-a oficiat ceremonialul funerar: „Pretutindeni, venerația unui erou se leagă de locul unde acesta își are *mormântul*. Este o regulă generală pe care o confirmă nenumărate cazuri particulare. De aceea, atunci când eroul se bucură de o venerație deosebit de adâncă, mormântul său, centru al acestei venerații, se înalță la un loc de cinste, în piața orașului, în pritaneu sau, ca mormântul lui Pelops la Olimpia, în *Altis*, exact în mijlocul incintei sacre în care se adună lumea în zilele de sărbătoare. Alteori mormântul eroului, protector al orașului și al țării, era așezat sub poarta orașului sau la marginea extremă a țării. Unde este mormântul, acolo se află și eroul, mormântul îi este locuința. [...] Ideea este de regulă că mormântul eroului conține osemintele sale. Aceste oseminte, orice rămășiță a trupului îl țin pe erou legat de mormântul său. De aceea, atunci când se dorea ca un erou, cu puterea lui protectoare, să fie legat de un oraș, i se aduceau de departe, din

[23] Mircea Eliade, *op. cit.*, vol. I, p. 285-286. Lipsa de măsură (*hybris*) le este caracteristică și oamenilor de bronz pomeniți de Hesiod în poemul *Munci și zile*.

[24] *Iliada*, C I, v. 9-13: *„cuprins de mânie pe craiul, / Molimă rea a stârnit prin oștire, pierind multe neamuri, / Fiindcă pe preotul Chryses primitu-l-a făr'de cinstire / Marele-Atrid, când acela veni la Ahei, la corăbii, / Ca să-și răscumpere fiica și dând necuprinse odoare."*

porunca oracolului, osemintele sau ce se considera a fi rămășițele lui pământești, pentru ca ele să fie îngropate în patrie. Există o serie întreagă de relatări care ne vorbesc despre asemenea transferuri de relicve. Cele mai multe sunt din timpuri foarte îndepărtate. [...]

Întrucât posesia rămășițelor trupești ale unui erou garanta posesia eroului însuși, orașele țineau adesea secret locul mormântului, pentru ca nu cumva străinii să le răpească prețioasele oseminte. Un mormânt este întotdeauna necesar pentru a-l lega pe erou de un anumit loc; uneori ajungea pentru aceasta, chiar și un «mormânt gol».”[25]

Cultul eroilor are în centru cavourile vitejilor, care găzduiesc relicve tămăduitoare: „acțiunea eroilor este mai strict delimitată, ea cuprinde doar patria și cercul strâns al celor ce-i venerează. Ei sunt legați de un loc anume, în timp ce zeii sunt de mult desprinși de orice contingențe (un erou desprins de legături locale tinde deja spre divinizare). Legați de un loc anume erau în mod sigur acei eroi care trimiteau din adâncurile pământului, unde locuiau, ajutor celor bolnavi sau preziceri pentru viitor. Astfel de intervenții nu puteau fi așteptate decât la mormântul lor, căci numai acolo își avea locuința.”[26]

---

[25] Erwin Rohde, *op. cit.*, pp. 130-131. Despre importanța monumentului funerar în cadrul cultului eroilor ne vorbesc și Stella Petecel, *op. cit.*, p. 38, precum și Mircea Eliade, *op. cit.*, vol. I, p. 283: „**Rămășițele eroilor sunt încărcate de redutabile puteri magico-religioase.** Mormintele, relicvele lor, cenotafurile operează asupra celor vii timp de secole. Într-adevăr, contrar obiceiului general, rămășițele eroilor sunt înmormântate în interiorul cetății; ele sunt admise chiar în sanctuare (Pelops în templul lui Zeus din Olympia, Neoptolemus în acela al lui Apollon, la Delfi). Mormintele și cenotafurile lor constituie centrul cultului eroic. Toate aceste fapte reliefează valoarea religioasă a «morții» eroice și a rămășițelor pământești ale eroului. Decedând, eroul devine un geniu tutelar care ocrotește cetatea împotriva invaziilor, a epidemiilor și a tot felul de flageluri.” Majoritatea exegeților (Erwin Rohde, H. I. Marrou, M. I. Finley, Stella Petecel etc.) insistă asupra rolului capital deținut de *mormânt* în cadrul cultului eroilor, fără însă a preciza motivul acestei semnificații aparte. Aspectul evidențiat de istoricul religiilor băștinaș apare în *Iliada*, în momentul în care, la moartea lui Hector, aheii îl deposedează pe eroul troian de arme și își înfig săbiile în trupu-i neînsuflețit, pentru ca *κῦδος*-ul dobândit de erou în luptă să treacă în arma care l-a atins: ceva din măreția, lumina și tăria eroului răpus se transferă eroilor rămași în viață (*Iliada*, CXXII, v. 361-377).

[26] *Ibidem*, p. 145.

Enumerăm lapidar alte câteva atribute care desăvârșesc portretul eroului grec din perspectivă homerică:

• „Nepieritori ca zeii, eroii nu erau cu mult mai puțin respectați, de zei deosebindu-i «doar faptul că nu-i egalau ca putere.»”[27] ;

• „darul de a cunoaște viitorul și de a transmite cele știute oamenilor aflați încă în viață era un atribut al tuturor sufletelor eroilor ridicați la rangul de spirite.”[28] Așa se explică faptul că „eroii oraco-lelor sunt legați întru totul de locurile unde li se află mormintele”.[29]

• trupul eroului era mistuit de flăcări pentru ca sufletul să nu fie reținut de rămășițele sale trupești și să rămână în lumea celor vii[30]: „obiceiul de a incinera cadavrul, mistuit astfel de foc, a slăbit în chip firesc credința că sufletul, reținut de rămășițele sale trupești, putea rămâne în lumea celor vii.”[31]

Dintre figurile eroilor homerici legendari se desprinde, prin unicitate și exemplaritate, „nobila și pura figură a lui Ahile [...] care incarnează idealul moral al cavalerului homeric perfect; el poate fi definit printr-un cuvânt: o morală eroică a onoarei.”[32] Tristețea lui Ahile, care l-a tulburat îndelung pe Nietzsche, sintetizează „pesimismul radical al sufletului elen”[33]: „Viața scurtă, obsesia morții,

---

[27] *Ibidem*.

[28] Erwin Rohde, *op. cit.*, p. 147. În *Iliada* (CXXIII, v. 62-107), sufletul lui Patrocle îi prezice lui Ahile sfârșitul *„sub zid, la bogații din Troia”*.

[29] *Ibidem* (v. și supra, nota 12).

[30] A se vedea, de exemplu, *Iliada*, CXXIII, v. 71-76: *„Dă-mi un mormânt cât mai iute, să trec și de poarta lui Hades: / Duhuri m-alungă departe, ce-s umbrele date pedepsei, / Și nu mă lasă să merg printre ele, trecând peste fluviu, / Ci rătăcesc tot așa, lângă casa cea mare-a lui Hades! // Jalea mă prinde, dă-mi mâna: căci nu voi pătrunde încoace / Iarăși, din Hades venind, când pe rug mă veți pune odată!”*.

[31] Erwin Rohde, *op. cit.*, p. 132.

[32] Henri-Irénée Marrou, *op. cit.*, p. 36.

[33] *Ibidem*. Asupra acestui pesimism specific mentalului grec insistă și Mircea Eliade, justificându-l prin particularitatea credințelor în existența de după moarte: „În opinia generală a grecilor, diferența radicală dintre zei și oameni este de ordin ontologic: zeii sunt nemuritori, în timp ce oamenii nu se bucură de *imortalitate*, ci, doar în cazuri izolate, cum sunt eroii, au parte de o post-existență beatifică. (Mircea Eliade, *op. cit.*, vol. I, p. 252, nota 15); „Moartea, totuși, nu rezolvă nimic, întrucât ea nu aduce extincția totală și definitivă. Pentru contemporanii lui Homer, moartea era o postexistență diminuată și umilitoare în beznele subpământene ale Hadesului, locuit

slaba consolare ce putea fi sperată de la viața de dincolo de mormânt: nu există încă nimic ferm în ideea unei sorți privilegiate ce ar putea fi primite în Câmpiile Elysee; cât despre destinul comun al umbrelor, această existență incertă și vană, ce deriziune! Se știe cum o judecă Ahile însuși în faimoasa apostrofă adresată, din Hades, lui Ulise, care admira felul respectuos cum umbrele de rând se retrăgeau din fața umbrei eroului: «Ah, nu mă înfrumusețează moartea, Ulise! Aș prefera, rândaș la boi, să trăiesc slujind un biet fermier, decât să domnesc peste acești morți, peste întreagă această lume stinsă!».

Această viață scurtă, pe care destinul lor de războinici le-o face încă și mai precară, eroii noștri o iubesc cu ardoare, din toată acea inimă atât de terestră [...]. Și totuși, această viață de aici, atât de prețioasă, nu reprezintă în ochii lor valoarea supremă. Ei sunt gata – și cu câtă hotărâre! – să se sacrifice pentru ceva mai înalt decât viața însăși, iar prin aceasta etica homerică este o etică a onoarei."[34]

Prin raportarea la ființa divină, prin activitatea misionară pusă în slujba oamenilor după moarte, prin lupta cu patimile (*hybris* nemăsurat) pentru dobândirea virtuților (onoarea, noblețea personală, dar și a sângelui, faima nemuritoare), nu în ultimul rând prin măreția faptelor, eroii homerici pot fi considerați, pe bună dreptate, modele umane demne de urmat, ființe muritoare excepționale care, prin viața lor exemplară, îi cheamă la perfecțiune și pe muritorii de rând. Nu întâmplător, paradigma eroului grec își găsește prelungirea în imaginea sfântului din tradiția creștină.

---

de umbre palide, lipsite de forță și memorie." (*Ibidem*, vol. I, p. 258) „Cu alte cuvinte, la greci moartea este asimilată cu uitarea; morții sunt aceia care și-au pierdut memoria." (*Ibidem*, vol. II, p. 189).

[34] *Ibidem*, p. 37. Aceeași idee o întâlnim și la filologul clasicist, Stella Petecel: „A alege fără ezitare, în situații limită, o moarte prematură dar glorioasă în schimbul unei vieți obscure înseamnă nu numai a alege între onoare și viață, ci a rămâne consecvent cu sine în a iubi viața doar sub forma ei cea mai înaltă. Eroul homeric poate fi recunoscut în cuvintele prin care Aristotel subliniază frumusețea morală a omului superior: «El va prefera bucuria intensă a unei clipe în locul unei durabile dar palide satisfacții, un singur an trăit în frumusețe decât mulți ani de viață mediocră, o singură faptă nobilă și mare decât multe și insignifiante. Așa se întâmplă, fără îndoială, cu cei ce-și sacrifică viața : ei aleg astfel pentru sine ceva de o înaltă frumusețe morală.»" (Stella Petecel, *op. cit.*, pp. 52-53).

Bibliografie:

Bodiștean, Florica. 2013. *Eroica și Erotica: Eseu despre imaginile feminității în eposul eroic*. București: Editura Pro Universitaria.
Eliade, Mircea. 1991. *Istoria credințelor și ideilor religioase*. Vol. I. București: Editura Științifică.
Homer. 1998. *Iliada*. Traducere în hexametri, cu o Postfață, o Bibliografie esențială și Indici de Dan Slușanschi. București: Editura Paideia.
Marrou, Henri-Irénée. 1997. *Istoria educației în antichitate*. Vol. I. București: Editura Meridiane.
Petecel, Stella. 2002. *Agonistica în viața spirituală a cetății antice*. București: Editura Meridiane.
Rohde, Erwin. 1985. *Psyché*. București: Editura Meridiane.

THE PARADIGM OF HOMER'S HERO. REPRESENTATIVE CONCEPTUAL TERMS OF THE GREEK HERO
Abstract

Key-words: *hero, paradigm, honor¸ virtuosity, fame*

The Greek hero occupies a special place in Greek religiosity. He is a human model through its piety to gods, by being an imitator of the god, the sacred prototype to which the hero relates. At the same time, the Homeric hero is a chosen man, constituting a minority among the mortals, holding an intermediate position between god and man. The conscious activity of the Greek hero begins after his death and it is conditioned by the place where the funeral ceremony was celebrated. Practically, it is this creative and useful activity that transforms a mortal into a hero.

The Heroic virtuosity means a sum of virtues: *κλέος* - fame of name, *τιμή* - honor, *άρετή* - personal virtuosity, *γένος* - nobility of the people, but the character of the heroes it is not only a sum of the virtues, it is also defined by a violent nature, is marked by a *hybris* immeasurable, by the boldness of confronting even the gods, *hybris* cruelly punished by the gods.

Not by chance, the Greek hero's paradigm finds its prolongation in the image of the saint in the Christian tradition.

DESPRE ORIGINILE LEXICULUI LIMBII SPANIOLE

ROXANA MARIA CREȚU
Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte cheie: *influențe, împrumut, lexic, origini, spaniolă*

Limba spaniolă se vorbeşte atât pe teritoriul Spaniei, cu excepția teritoriilor unde se vorbeşte limba catalană (Catalonia, Insulele Baleare, Comunitatea Valenciană), limba bască (Álava, Guipúzcoa, Vizcaya şi Navarra) şi limba galiciană (Galicia), cât şi pe teritoriul Americii Centrale şi de Sud, cu excepția Braziliei.[1]

În formarea limbii spaniole se disting trei mari perioade: perioada medievală, numită şi a castilienei vechi, între secolele X-XV; perioada medie, între secolele XVI-XVII şi perioada modernă, de când a fost înființată Real Academia de la Lengua, în 1713 şi până în zilele noastre.

Numele de castiliană provine de la regiunea Castilia. În secolul al X-lea apar primele texte în limbă romanică *Glosas Silenses* şi *Glosas Emilianenses*. În secolul al XIII-lea, regele Alfonso al X-lea cere să se scrie în limbă romanică marile opere istorice, astronomice şi juridice, nu în latină [2].

Începutul castilienei medii începe în 1492 şi este marcat de patru evenimente importante în istoria Spaniei: descoperirea Americii, publicarea primei gramatici a limbii spaniole, *Gramática de la lengua española*, scrisă de Antonio de Nebrija; recucerirea regatului Granadei, ultimul califat arab, ceea ce a dus la dispariția dialectului

---

[1] Iorgu Iordan, Maria Manoliu, *Introducere în lingvistica romanică,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1965, p. 59-60.

[2] Ileana Oancea, Luminița Panait, *Schiță de istorie a romanității*, Timişoara, Excelsior Art, 2002, p. 141.

mozarab şi expulzarea evreilor din Spania, eveniment care a avut ca efect apariția iudeo-spaniolei. Prin căsătoria Isabelei de Castilia cu Fernando de Aragón s-a unificat Castilia cu Aragón, iar limba oficială a regatului a fost castiliana, astfel că spaniola a devenit limba în care se redactau documentele legale şi limba folosită în politica externă. În timpul domniei lui Carol al V-lea, pentru a intra în grațiile regelui, oamenii trebuiau să i se adreseze în limba castiliană, care era şi limba oficială la curțile europene.

Înainte de romanizare, Hispania a avut o configurație etnică şi lingvistică deosebit de complexă. În Iberia s-a păstrat limba bască, limbă vorbită şi astăzi în câteva provincii din nord-estul Spaniei, în provinciile Viscaya, Guipúzcoa, o parte din Álava şi Navarra; şi în sud-vestul Franței, în regiunile Labourd, Basse Navarre, Soule şi în districtele Bayonne şi Mauléon. Basca este un idiom preindo-european, nu se cunoaşte cu certitudine originea acestuia.[3]

Există teorii care susțin că numele de *Iberia* ar face trimitere la Iviria din Caucaz, ceea ce ar întări ideea apartenenței la familia limbilor paleocaucaziene. Studii recente arată că iberii ar fi locuit doar în partea de răsărit a Spaniei, originea lor fiind hamitică, din nordul Africii; iar strămoşii bascilor ar fi populația vasconă (Vascones), înrudiți cu acvitanii. Aşadar, bascii au ajuns pe tărâmul iberic probabil într-o epocă foarte veche din Caucaz, trecând prin Africa de nord, ceea ce ar fi dus la o combinare între cele două populații, explicând astfel asemănările dintre cele două limbi. După ei, pe teritoriul peninsulei au sosit celții, s-au amestecat cu populația autohtonă şi aşa s-au format celtiberii. În nordul şi nord-vestul teritoriului se mai găseau şi ligurii. Cu sosirea romanilor, iberii, celții şi liguri au fost asimilați, bascii fiind singurii care au „supraviețuit” romanizării[4].

Pe teritoriul Spaniei au urmat fenicienii, care au întemeiat oraşele Cádiz, Málaga, Adra, Cartagena (care a devenit capitala lor) şi Mahón (în Insula Menorca); grecii care au întemeiat Alicante, Denia (lângă Alicante), Rosas (în Catalonia), Ampurias; populația ligurică: Langa,

---

[3] Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine,* Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1977, p. 105.

[4] Ileana Oancea, Luminița Panait, *op. cit*., p. 31.

Berganza, Toledo; celții, care s-au amestecat cu iberii dând naştere unei populații numite de istorici celtiberici; prezența lor este atestată prin toponime: Conimbriga (Coimbra), Mundobriga (Munebrega), Brigantium (Betanzos) unde *briga* însemna „fortăreață”), Segontia (Sigüenza), Segovia (Segovia), Navardum, Lacobriga[5].

În ceea ce priveşte vocabularul, spaniola a împrumutat din substrat: termeni referitori la[6]:

- accidente de teren: *charco* „baltă”, *arroyo* „pârâu”, *vega* „vale”, *barro* „noroi”;
- termeni pentru a denumi elemente ale florei sau faunei: *alondra* „ciocârlie”, *zorra* „vulpe”, *becerro* „vițel”, *cachorro* „cățel”, *perro* „câine”, *pico* „cioc”, *galápago* „broască țestoasă de apă”, *gusano* „vierme”, *berro* „untişor”, *abedul* „mesteacăn”;
- obiecte legate de meşteşuguri străvechi, creşterea animalelor, alimente: *colmena* „stup”, *manteca* „grăsime vegetală”, *cerveza* „bere”, braga „chiloți”.

Fiind limbă romanică, stratul limbii spaniole este latin, iar superstratul limbii spaniole a fost influențat de: vandali, vizigoți, arabi[7].

Referitor la lexic, spaniola a preluat din latină termeni privitori la[8]:

- om şi părți ale omului: *brazo* „braț”,, *cerebro* „creier”, *dedo* „deget”, *diente* „dinte”, *higado* „ficat”, *frente* „frunte”, *mano* „mână”, *nariz* „nas”, *ojo* „ochi”, *pelo* „păr”, *pecho* „piept”, *oreja* „ureche”;
- familie: *padre* „părinte”, *madre* „mamă”, *suegra* „soacră”, *suegro* „socru”, *cuñado* „cumnat”, *nuera* „noră”,

---

[5] Iorgu Iordan, *Istoria limbii spaniole,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1963, p. 13.
[6] Rafael Cano Aguilar, *El español a través de los tiempos,* Madrid, Arco Libros, 1992, p. 21-22.
[7] Iorgu Iorgan, *op. cit,* p. 97-98.
[8] Rafael Lapesa, *Historia de la lengua española,* Madrid, Gredos, 1981, passim.

- natură: *agua* „apă”, *campo* „câmp”, *lago* „lac”, *río*„râu”, *montaña* „munte”, *piedra* „piatră”, *tierra* „pământ”;
- locuința omului: *casa* „casă”, *pared* „perete”, *mesa* „masă”;
- numele animalelor, păsărilor şi insectelor: *caballo* „cal”, *cabra* „capră”, *lobo* „lup”, *toro* „taur”, *vaca* „vacă”, *oso* „urs”, *hormiga* „furnică”, *gallina* „găină”, *mosca* „muscă”, *animal* „animal”, *buey* „bou”;
- vegetație: *árbol* „arbore”, *flor* „ floare”, *hierba* „iarbă”,
- timp: *año* „an”, *día* „zi”, *ayer* „ieri”, *luna* „lună”, *noche* „noapte”, *semana* „săptămână”;
- verbe care indică acțiunea: *tener* „a avea”, *beber* „a bea”, *cantar* „a cânta”, *conocer* „a cunoaşte”, *dar* „a da”, *dormir* „a dormi”, *morir* „a muri”, *nacer* „a naşte”, *nombrar* „a numi”, *escribir* „a scrie”, *sentir* „a simți”, *saber* „a şti”, *ver* „a vedea”, *vender* „a vinde”, *decir* „a zice”;
- zilele săptămânii, lunile anului, anotimpurile; *lunes* „luni”, *martes* „marți”, *abril* „aprilie”, *septiembre* „septembrie”, *diciembre* „decembrie”, *primavera* „primăvară”;
- termeni religioşi: *altar* „altar”, *ángel* „înger”, *bautizar* „a boteza”, *cristiano* „creştin”, *creer* „a crede”, *demonio* „demon”.

Peninsula Iberică a fost cucerită şi colonizată treptat, la fel ca celelalte provincii ale Imperiului Roman. Au fost aduşi colonişti, militari, funcționari, agricultori, meseriaşi. Pentru pătura conducătoate a autohnonilor s-au înființat şcoli, rezultatele s-au resimțit timpuriu, cum arată apariția unor filosofi şi scriitori latini originari din Peninsula Iberică: Seneca, Lucanus, Marțial, Quintilian etc. Colonizarea s-a făcut în două direcții. Una a pornit din sud (Betica), în apropiere de Gibraltar, mergând spre nord, spre Galicia; şi cea de-a doua din est (Tarraconenses, actuala Tarragona) spre vest până la Galicia (care înseamnă de fapt granița dintre spaniolă şi portugheză), ceea ce a dus la formarea a două provincii: Hispania citerios şi Hispania ulterior. Limba latină clasică s-a menținut mai bine în sud decât în nord, unde s-a păstrat latina populară, deoarece în sud condițiile materiale de viață erau mai bune, favorabile dezvoltării culturale, majoritatea populației era orăşenească, iar cea a nordului țărănească, în nord.

Un rol important în procesul de romanizare l-a avut creştinismul. Limba folosită de autorii creştini, de biserica creştină era latina, limba de cultură şi limba oficială a Imperiului Roman. Spaniola nu se deosebeşte prin nimic de celelalte limbi romanice, în ceea ce priveşte contribuția latinei ecleziastice la formarea ei[9].

În Peninsula Iberică s-au aşezat patru triburi germanice, venite de peste Pirinei: alanii, vandalii, suebii şi vizigoții, ultimii fiind cei mai numeroşi şi importanți. Vizigoții au ocupat meseta castiliană (centrul Spaniei) şi au stabilit capitala la Toledo. S-a păstrat un număr nesemnificativ de cuvinte, deoarece la venirea lor în Peninsula Iberică vizigoții erau romanizați. Aceştia au stat în Peninsula Iberică până la sosirea arabilor.

Dintre cuvintele vizigotice păstrate în limba spaniolă menționăm: *espía* „spion”, *guardia* „pază, gardă”, *guerra* „război”, *sayón* „călău”, *escanciano* „paharnic”, *tapa* „dop”, *aspa* „meliță”, *aleve* „trădare”, *alevoso* „trădător”, *agasajar* „a primi cu bună voință”, *rapar* „a răpi, a smulge din rădăcină”. De asemenea, spaniola are şi un sufix de origine vizigotică: *-engo*: *abadengo, abolengo, realengo.* Din toponimie s-au păstrat: *Gadón* (în Oviedo, La Coruña, Pontevedra), *Vilagude* (Pontevedra), *La Goda* (Barcelona), *Palacios de Goda* (Ávila), *Valdegoda* (Oviedo), *Goda* (La Coruña), *Godella* (Valencia), *Gudillos* (Segovia). În spaniolă regăsim şi nume de origine germanică: *Ramiro* (Ranimirus), *Fernando* (Frithunandus), *Elvira* (Gailiviro), *Alfonso* (Ildifunsus)[10].

În anul 711 arabii, popor semitic, au pătruns în Peninsula Iberică, unde au stat până în 1492. Cel mai surprinzător amănunt este acela că cucerirea Peninsulei Iberice a durat 7 ani, până în 718 şi numărul invadatorilor a fost de 12000. În cele opt secole în care arabii au convieţuit cu populația romanizată pe teritoriul Hispaniei niciuna din limbi nu a câştigat o supremație definitivă, spre deosebirile de limbile germanice, care au fost absorbite de cele romanice. Această situație particulară a dus la scindarea graiurilor romanice pe teritoriul peninsulei în trei grupe: castiliana (spaniola de azi), galiciana (din care

---

[9] *Ibidem,* p. 19-22.
[10] *Ibidem.,* p. 26-29.

s-a dezvoltat portugheza) şi catalana (limbă apropiată de spaniolă şi de provensală). Aşadar, deşi a fost din punct de vedere politic sub dominație arabă, populația romană a „supraviețuit”, singurele influențe în limbă fiind de natură lexicală. [11]

În partea de sud a Hispaniei o parte din populația romanizată a fost puternic influențată de arabă, localnicii au preluat obiceiuri arabe, dar nu şi-au schimbat religia, continuau să vorbească şi romanica, dar au învățat şi araba, care era limba de cultură. Se numeau mozárabes şi datorită lor avem elemente arabe în limbile ibero-romanice. [12]

Meyer-Lübke, referitor la influența arabă, menționează „că prin conținutul lor, cuvintele împrumutate desemnează, aproape toate, obiecte materiale, expresii care se referă la cucerirea şi conducerea militară şi mai ales civilă, la cultura şi fertilizarea pământului, nume de plante, de meşteşuguri, obiecte de lux oriental şi noțiuni aparținând ştiințelor cultivate în mod special de către arabi”. Cuvintele împrumutate de limbile romanice ne arată un popor cu o mare cultură originală, cu instituții publice proprii, pe care le-au impus cuceritorilor, dar totodată ne arată relații pline de înțelegere între două popoare foarte deosebite nu numai prin limbă, ci şi prin religie şi rasă”[13].

Cultura arabă era foarte dezvoltată în toate ramurile ei. Regele arab Alhákem al II-lea a întemeiat capitala la Córdoba, unde a construit o bibliotecă ce avea 400.000 de volume şi a întreținut la curtea sa o atmosferă intelectuală superioară. Au apărut numeroase şcoli, în special de filosofie; literatura arabă a întrecut literatura latină. Numai în Córdoba erau 27 de şcoli pe care le putea frecventa oricine gratis. Istoricii epocii afirmă că în Spania musulmană toată lumea ştia să citească şi să scrie, pe când în Europa creştină majoritatea erau analfabeți.[14]

Arabii au fost cei care au contribuit la dezvoltarea ştiinței şi a culturii, aşadar cuvintele importante din arabă au pătruns în limbile romanice prin intermediul spaniolei. În spaniolă, majoritatea cuvintelor arabe au fost preluate cu articolul hotărât *al: alcalde* „primar”,

---

[11] *Ibidem,* p. 114-115.
[12] Carlo Tagliavini, *op. cit.,* p. 247.
[13] Iorgu Iordan, Maria Manoliu, *op. cit.,* p. 280-281.
[14] Iorgu Iordan, *op. cit.,* p. 35.

almirante „amiral”, *azúcar* „zahăr”, *azucena* „crin”, *alfombra* „covor”, *ajedrez* „şah”, *zahareño* „sălbatic”. De asemenea, s-au păstrat şi unele toponime: *Alhambra, Gibraltar.*[15]

Din limba arabă s-au păstrat aproximativ 4000 de cuvinte. Cuvintele arabe desemnează noțiuni din[16]:

- armată: *almirante* „comandant”, *alaride* „zgomot de luptă”, *barbacana* „întăritura exterioară a unei fortărețe”, *alférez* „purtător de drapel”;
- administrație: *aldea* „sat”, *alcalde* „primar”, *aguacil* „portărel”;
- industrie: *alambique* „alambic”, *azúcar* „zahăr”, *almáciga* „răşină aromatică”, *almagra* „ocru roşu”, *aceite* „ulei”, *zumo* „suc”;
- agricultură: *noria* „roată de scos apă”, *arrealo* „fermă”, *sequía* „secetă”;
- comerț: *carraca* „corabie mare”, *almoneda* „licitație”, *almojarrife* „vameş”, *tarida* „corabie de mărfuri”;
- îmbrăcăminte: *babucha* „papuci”, *barragan* „stofă din păr de cămilă”, *albornoz* „halat”;
- obiecte diverse: *albornia* „vas de lut”, *jarra* „vas de apă”, *alfiler* „ac”, *alfombra* „covor”, *almohada* „pernă”, *taza* „ceaşcă”;
- plante: *abenus* „abanos”, *albaricoque* „piersică”, *berenjena* „vânătă”, *bellota* „ghindă”, *arroz* „orez”, *zanahoria* „morcov”, *azafrán* „şofran”, *azahar* „floare de portocal”, *aceituna* „măslină”;
- animale: *alacrán* „scorpion”, *adiva* „şacal”, *alfaraz* „cal arab”, *alfil* „elefant”, *jabalí* „mistreț”, *atún* „ton”;
- viață în familie: *laúd* „instrument muzical”, *naipe* „joc de cărți”, *ajedrez* „şah”, *azar* „la întâmplare pentru jocurile de noroc”;
- cultură, ştiință: *álgebra* „algebră”, *almanaque* „calendar”, *cero* „zero”, *cifra* „cifră”;
- diverse: *garrido* „frumos, cuminte”, *hacino* „trist”, *horro* „liber”, *zafio* „greoi”, *fulano* „cutare”, *hasta* „până”, *ojalá* “dacă ar vrea Dumnezeu”

---

[15] Carlo Tagliavini, *op. cit.*, p. 249.
[16] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 281-287, passim.

După cum am observat anteriormente, particularitatea limbii spaniole este dată de amestecul elementelor de substrat, superstrat şi adstrat. Am observat că fiecare popor care a cucerit teritoriul actual al Spaniei a lăsat într-o măsură mai mică sau mai mare o influență asupra lexicului limbii spaniole.

Bibliografie

CANO AGUILAR, Rafael, *El español a través de los tiempos,* Madrid, Arco Libros, 1992.

HUALDE, José Ignacio; OLARREA, Antxon; ESCOBAR, Anna María, RAVIS; Catherine E., *Introducción a la lingüística hispánica, Segunda edición,* New York, Cambridge University Press, 2010.

IORDAN, Iorgu, *Istoria limbii spaniole*, Bucureşti, Editura. Didactică şi Pedagogică, 1963.

IORDAN, Iorgu, MANOLIU, Maria, *Introducere în lingvistica romanică*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1965.

LAPESA, Rafael, *Historia de la lengua española,* Madrid, Gredos, 1981.

OANCEA, Ileana, PANAIT, Luminița, *Schiță de istorie a romanității,* Timişoara, Excelsior Art, 2002.

TAGLIAVINI, Carlo, *Originile limbilor neolatine*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1977.

ON THE ORIGINS OF THE SPANISH LANGUAGE LEXICON

Abstract

Keywords: *influence, loanword, vocabulary, origin, Spanish.*

In this article we intend to do a review regarding the history of the lexicon of the Spanish language and observe in what measure the nations who passed through the Iberian Peninsula left footprints into the Spanish language. It is known that the Spanish is a romance language, but as any other languages that have particularities, Spanish too has differences and distinguishes itself from the other languages that resulted from Latin. And, evidently, these differences have something to do with the nations who lived in the present territory of Spain. That's why we intend to present in this article the nations which left footprints into the Spanish lexicon, regardless of the time they lived in the Peninsula. We will classify the vocabulary by keeping in mind the types of the linguistic layer: substratum, superstratum and adstratum.

AN APPLICATION

CĂTĂLIN DEHELEAN
Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca

Keywords: *application, literature, round-trip translation*

Abstract

This is article about an attempted round-trip translation English to Romanian to English using a machine translation engine. It tries to explain explains the mechanism of the round trip-translation. This is followed by a quick presentation of a machine translation engine. Then it introduces the original text in English. The translation into Romanian is discussed. The back-translation is featured to complete the picture.

Introduction

A few years ago one has attempted to translate a text using a machine translation engine. Its name is Google Translate. It was in 2010, and, one may consider that, at the time, this service was in its infancy. In the mean time its status has changed to the extent that, form being one of many machine translation engines providing automated translation services, back in the day, it has become the rather ubiquitous. The results were acceptable for the time, since it did translate most of the text and has produced a human readable text. However, the quality of the content of the translated text was, as expected, rather poor and left much room for improvement.

The round-trip translation

This is a method of assessing the ability of a machine translation engine, also known as translation software to translate texts. There are two steps in any round-trip translation, namely the translation and the back-translation. (See Figure 1.)

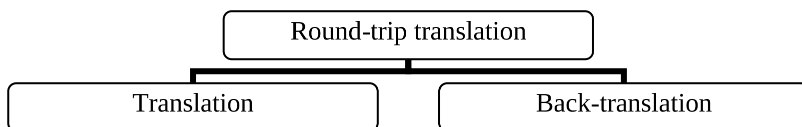

Figure 1: A graphic representation of the stages of round-trip translation

The first stage in the process of the round-trip translation is to use a machine translation engine to automatically translate the original text from Language A to Language B. (See Figure 2.)

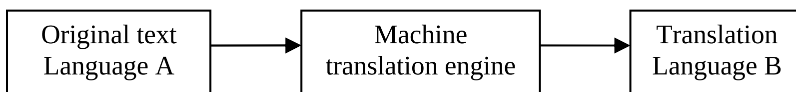

Figure 2: A graphic representation of the first stage of the round-trip translation

The second stage in the process of the round-trip translation is to use the same machine translation engine to automatically translate the text from Language B back into Language B. (See Figure 3.)

Figure 3: A graphic representation of the second stage of the round-trip translation

The machine translation engine

It is possible to use any of the several machine translation engines available online, but this would create a huge influx of information. For the purposes of this endeavour the translations produced by just of one of them will be discussed. This machine translation engine is Google translate. The reason is that, for the past 10 years, the awareness of and, thus, the use of Google translate has exceeded the others'. However, Google is unlike the other machine translation engines also because its algorithm is not grammar-based, but based on

statistics. This means it is faster and more efficient when it comes to simple texts, but it still has some shortcomings with more complicated texts

The original text

The choice of a text for a round-trip translation fell on a classical piece of twentieth century literature. It is the novel *From Russia with Love* by Ian Fleming[1]. The chosen fragment renders a short conversation between James Bond and his comrade-in-arms Darko Kerim:

The car sped through the deserted streets, past shadowy mosques from which dazzling minarets lanced up towards the three-quarter moon, under the ruined Aqueduct and across the Ataturk Boulevard and north of the barred entrances to the Grand Bazaar. At the Column of Constantine the car turned right, through mean twisting streets that smelled of garbage, and finally debouched into a long ornamental square in which three stone columns fired themselves like a battery of space-rockets into the spangled sky.

'Slow,' said Kerim softly. They crept round the square under the shadow of the lime trees. Down a street on the east side, the lighthouse below the Seraglio Palace gave them a great yellow wink.

'Stop.'

The car pulled up in the darkness under the limes. Kerim reached for the door handle. 'We shan't be long, James. You sit up front in the driver's seat and if a policeman comes along just say "Ben Bey Kerim'in ortagiyim". Can you remember that? It means "I am Kerim Bey's partner". They'll leave you alone.'

Bond snorted. 'Thanks very much. But you'll be surprised to hear I'm coming with you.

[1] Fleming, I. [2004]. From Russia with Love, London: Penguin Classics, p. 219

At a glance one is bound to notice several characteristics of the text which may be problematic for any translation. These characteristics concern the semantics, the syntax, the morphology of the text. (See Figure 4)

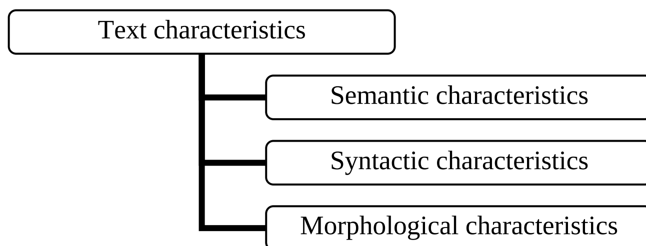

Figure 4: A graphic representation of the characteristics of the text

The most obvious semantic characteristics of the text refer to the language of the text, the structure of the text and to the expressivity of the text. (See Figure 5.)

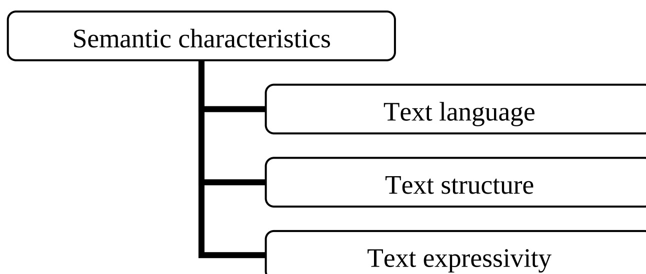

Figure 5: A graphic representation of the semantic characteristics of the text

When it comes to the problematic of the language of the text, one may be quick to point out that the text is in English. However on a closer lecture, a key sentence proves to be in Turkish (i.e. *"Ben Bey Kerim'in ortagiyim"*). Furthermore, there are Turkish names (i.e. *Ataturk Boulevard*, *Grand Bazaar*, *Kerim*, *Seraglio Palace*).

Having this in mind, a more appropriate manner of describing the language of the text would be to say that most of the text is in English with a clearly marked sentence in Turkish. (See Figure 6.)

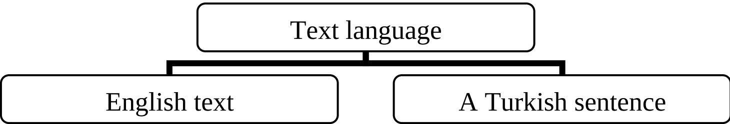

Figure 6: A graphic representation of the language of the text

The structure of the text is also intricate since it involves the use of two forms of textual expression which are closely intertwined. These are the narrative and the dialogue. (See Figure 7.)

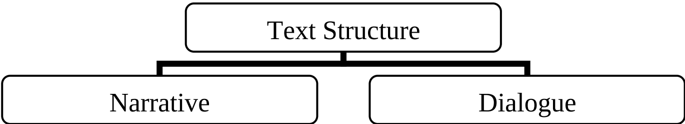

Figure 7: A graphic representation of the structure of the text

There are two types of narrative. Firstly, there is the background story which sets the stage. Secondly there is the supporting information which supplements the dialogue. (See Figure 8.)

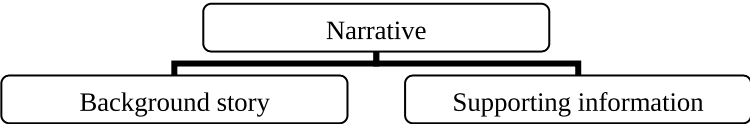

Figure 8: A graphic representation of the types of narrative

The dialogue itself consists of the exchange of words between Darko Kerim and James Bond. The roles are simple, Kerim instructs Bond as to what to do while Bond replies as to what he intends to do. (See Figure 9.)

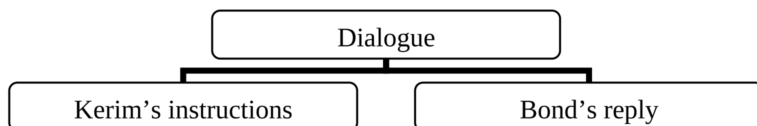

Figure 9: A graphic representation of the dialogue between Kerim and Bond

Another matter of the semantics is the expressivity of the text. It is partially achieved by using idioms (i.e. *We shan't be long*…, …*you'll be surprised to hear*…).

As for the syntactic characteristics, it is worth taking a look at the size of the sentences. There are different-sized sentences: from the middle-sized to the very short. In the narrated background story sentences tend to be middle-sized. The supporting information ranges from short to middle-sized. In the dialogue, Kerim's instructions range from very to short sentences, while Bond's reply is made up of two short sentences.

To gain an insight into the morphological characteristics of the text one needs to look at the tenses of the verbs to notice certain differences. When the background story and the supporting information are being narrated, the verbs in are in the past tense (i.e. *sped*, *lanced up*, *turned*, *smelled*, *fired into*, *debouched into*, *crept round*, *gave*, *pulled up*, *reached for*, and *snorted*). During the dialogue one can notice some difference between the speech of Kerim and that of Bond. Kerim's speech seems to follow a pattern designed to build up suspense. First, there are very strict indications on what to do are expressed by verbs in the imperative (i.e. *Slow*, *Stop*). Further explanations use mostly the present simple (i.e. *sit*, *comes along*, *say*, *Can*, *means*). The reply of Bond is decidedly shorter but no less dramatic as seen in the use of the present continuous (i.e. *'m coming*).

The translation

The first stage of the round-trip translation involved the machine translation of the original text from English into Romanian. (See Figure 10.)

Figure 10: A graphic representation of the first stage of the round-trip translation

The following paragraphs are the output of the use of the selected machine translation engine.

Masina accelerat pe străzi pustii, moschei trecut umbră din care minarete orbitor lanced în sus, spre luna de trei sferturi, în conformitate cu Apeductului ruinat şi peste Bulevardul Ataturk şi la nord de intrări prescris la Marele Bazar. La Coloana lui Constantin masina virat la dreapta, prin răsucirea străzi înseamnă că mirosea a gunoi şi, în final debouched într-un pătrat ornamentale lungă în care trei coloane de piatra s-au tras ca o baterie de rachete spațiale în cer paiete.

"Slow", a spus Kerim încet. Ei s-au furişat rotund pătrat sub umbra tei. Pe o strada pe latura de est, la farul de mai jos Palatul Serai le-a dat un pupic mare galben.

"Stop".

Masina a oprit în întuneric sub var. Kerim a ajuns pentru mânerul uşii. "Noi nu trebuie să fie lung, James. Tu stai în față pe scaunul şoferului şi în cazul în care un polițist vine de-a lungul spune doar "Ben Bey ortagiyim Kerim'in". Poate vă amintiți asta? Aceasta înseamnă "Eu sunt partenerul lui Kerim Bey". Ele vor lăsa în pace. "

Bond inhalat. 'Vă mulțumim foarte mult. Dar vei fi surprins să aud eu vin cu tine.

A careful reading of this text, the translation into Romanian of the original text, may very well shed light on several types of shortcomings entailed with it. One is bound to find out that there are semantic shortcomings, syntactic shortcomings, morphological shortcomings as well as lexical shortcomings. (See Figure 11.)

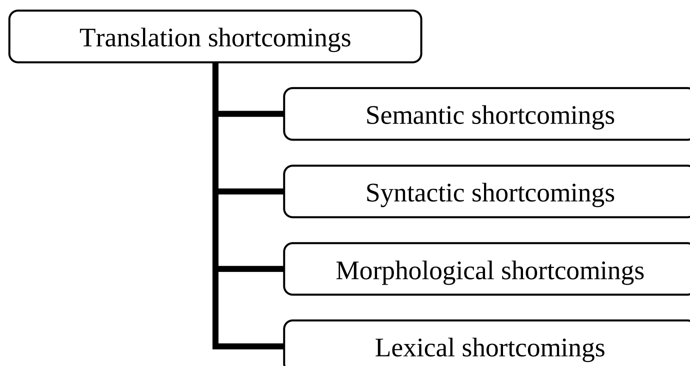

Figure 11: A graphic representation of the shortcomings of the first stage of the first round-trip translation

The semantic shortcomings revolve mostly around the word-for-word translation of idioms The list of idioms translated in this manner is rather long (i.e. *gave them a great yellow wink* → *le-a dat un pupic mare galben* instead of *le-a transmis o clipire mare galbenă*, *reached for the door handle* → *a ajuns pentru mânerul uşii* instead of *s-a întins să apuce mânerul uşii*, *We shan't be long* → *Noi nu trebuie să fie lung* instead of *Nu stăm mult*, *comes along* → *vine de-a lungul* instead of *apare*, *you'll be surprised to hear I'm coming with you* → *vei fi surprins să aud eu vin cu tine*, which is actually impolite in Romanian and should be replaced with something more polite such as *dar, din păcate, vin cu tine*.) It is also worth noting that the sentence in Turkish has been left untranslated.

The syntactic shortcomings are easily explained by the differences between the source language, English and the target language, Romanian. The English past tense simple is usually translated with the Romanian present perfect, however Romanian present perfect is usually listed in dictionaries without the verb to be. As such the text features verbs in the present perfect which are missing the auxiliary verb (i.e. *The car sped* → *Masina accelerat* instead of *Maşina a accelerat, the car turned right* → *masina virat la dreapta* instead of *masina a virat la dreapta*).

Tow morphological shortcomings have been identified. The first problem is that of using the wrong number in the context, that is plural instead of singular (i.e. *Thanks → Vă mulțumim* instead of *Vă mulțumesc*). This is explained by the fact that expressing politeness is a very difficult feat to accomplish. The original text only implies that the thanking is to be done to a single person. However the next morphological shortcoming is even more difficult to overcome. It is a fact that the English third person plural personal pronoun is identical for all genders while the Romanian third person plural personal pronoun is different for every gender. Since the artificial intelligence of the Machine translation engine can only partially understand the context it has chosen the wrong gender (e.g. *They'll leave you alone → Ele vor lăsa în pace* instead of *(Ei) Te vor lăsa în pace*).

Most of the lexical shortcomings centre around ttranslating a word using another meaning than the one required by the context (i.e. *past shadowy mosques → moschei trecut umbră* instead of , *the barred entrances → intrări prescris* instead of *intrările blocate*, *through mean twisting streets → prin răsucirea străzi înseamnă* instead of *pe străzile şerpuitoare*, *a long ornamental square → un pătrat ornamentale lungă* instead of *o piață lungă ornamentală*, *the spangled sky → cer paiete* instead of *cerul împodobit*, *under the limes → sub var* instead of *sub tei*, *snorted → inhalat* instead of *gâfâit*).

And last but not least, there are a number of words which have not been translated for internal reasons (i.e. *lanced*, *debouched*).

The back-translation

The second stage of the round-trip translation involved the machine translation of the original text from Romanian back into English. (See Figure 11.)

Figure 12: A graphic representation of the second stage of the round-trip translation

The car accelerated deserted streets, past mosques feeble shadow of the dazzling minarets up at month three quarters, according to Aqueduct ruined and over Ataturk Boulevard and north of the prescribed entries at the Grand Bazaar. Column of Constantine in the car turned right, by turning the streets means that reeked of garbage and finally debouched in a square in which three long ornamental stone columns have been drawn as a space missile battery in the sky sparkles.

"Slow," Kerim said slowly. They sneaked under the shade of lime round square. On a street on the east side, below the lighthouse Seraglio Palace gave a big kiss yellow.

"Stop."

The car stopped in the dark under var. Kerim reached for the door handle. "We should not be long, James. You sit in front of the driver's seat and if a policeman comes along just say" Ben Bey ortagiyim Kerim'in. Perhaps you remember that? This means "I am his partner Kerim Bey. They will leave alone. "

Bond inhaled. 'Thank you very much. But you'll be surprised to hear coming with you.

Much like in the of the translation, there are shortcomings in the back-translation which can be assigned a place on the Semantic, Morphological and Lexical levels. (See Figure 13.)

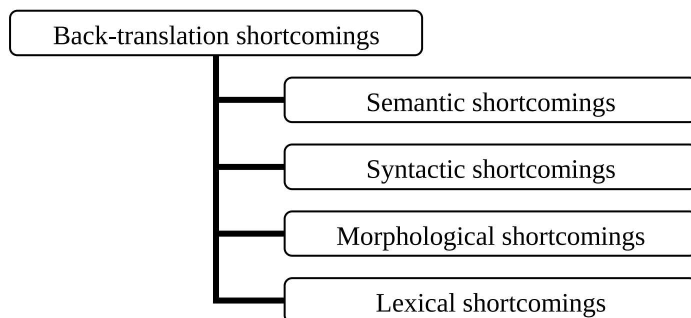

Figure 13: A graphic representation of the shortcomings of the second stage of the first round-trip translation

On the semantic level there are a few cases of idioms calqued from Romanian (i.e. *north of the prescribed entries at the Grand Bazaar* instead of *north of the barred entrances to the Grand Bazaar*, *The car accelerated deserted streets* instead of *The car sped through the deserted streets*, *gave a big kiss yellow* instead of *gave them a great yellow wink*, *You sit in front of the driver's seat* instead of *You sit up front in the driver's seat*, *Perhaps you remember that?* instead of *Can you remember that?*)

On the syntactic level, there are shortcomings which have to do with the wrong word order (i.e. *Column of Constantine in the car turned right* instead of *At the Column of Constantine the car turned right*, *by turning the streets means that reeked of garbage* instead of *through mean twisting streets that smelled of garbage*, *Kerim said slowly* instead of *said Kerim softly*, *On a street on the east side* instead of *Down a street on the east side*, *below the lighthouse Seraglio Palace* instead of *the lighthouse below the Seraglio Palace*, *gave a big kiss yellow* instead of *gave them a great yellow wink*, *I am his partner Kerim Bey*. instead of *I am Kerim Bey's partner*).

On a morphological level one will notice the use of the wrong tense (i.e. *We should not be long, James.* instead of *We shan't be long, James.*) and the missing parts of speech (i.e. *gave a big kiss yellow* instead of *gave them a great yellow wink*, *But you'll be surprised to hear coming with you*. instead of *But you'll be surprised to hear I'm coming with you.*)

On a lexical level one will find lexical material which was not translated from Romanian (i.e. *The car stopped in the dark under var*. instead of *The car pulled up in the darkness under the limes.*) as well as word-for-word translation from Romanian where the context requires a different wording (i.e. *by turning the streets means that reeked of garbage* instead of *through mean twisting streets that smelled of garbage*, *Bond inhaled*. instead of *Bond snorted.*)

Bibliography

Academia Română [2010] *Dicționarul Ortografic Ortoepic şi Morfologic al Limbii Române*. Bucureşti: Univers Enciclopedic

Academia Română [2016] *Gramatica de Bază a Limbii Române*. Bucureşti: Univers Enciclopedic

Carter, R., McCarthy, M. [2006] *Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
Carter, R., McCarthy, M., Mark, G., O'Keeffe, A. [2016] E*nglish Grammar Today Book with Workbook: An A–Z of Spoken and Written Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
Fleming, I. [2004]. *From Russia with Love*. London: Penguin Classics.
Rutkowski S. [2012] *Machine Translation evaluation: an analysis of two translations produced by Google Translate and English Translator XT*. Saarbrucken: Lambert Academic Publishing.

DER MECHANISMUS DER RUNDREISE-ÜBERSETZUNG
Zusammenfassung

Schlüsselwörter: Anwendung, Literatur, Round-Trip-Übersetzung

Dies ist ein Artikel über eine versuchte Round-Trip-Übersetzung von Englisch in Rumänisch nach Englisch mit Hilfe eines Online-Übersetzungsdienstes. Es wird versucht, den Mechanismus der Rundreise-Übersetzung zu erklären. Daran schließt sich eine schnelle Präsentation eines Online-Übersetzungsdienstes an. Der Artikel stellt dann den Originaltext in Englisch vor. Die Übersetzung ins Rumänische wird diskutiert. Die Rückübersetzung wird vorgestellt, um das Bild zu vervollständigen.

O APLICAȚIE
Rezumat

Cuvinte-cheie: *aplicația, literatură, traducere dus-întors*

Acest articol este o încercare de a realiza o traducere dus-întors cu ajutorul unui serviciu de traducere automată. La început se explică mecanismul unei traduceri dus-întors. Această explicație este urmată de o scurtă prezentare a unui serviciu de traducere automată. Apoi este prezentat textul original în limba engleză. Ulterior se discută traducerea în limba română. În final, urmează traducerea textului din limba română înapoi în limba engleză.

DERIVAREA CU PREFIXE NEOLOGICE ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

SERGIU DRINCU
Universitatea „Tibiscus”, Timişoara

Cuvinte-cheie: *limba română, elementul latino-romanic, derivare lexicală, prefixe*

Preambul

Există momente în viața noastră care ne induc în memorie, în memoria științifică, în cazul nostru, o anumită personalitate, fără a exista antecedente previzibile în acest sens. S-a întâmplat prin anii 60, când, ca proaspăt cercetător la Sectorul de Lingvistică din cadrul Filialei din Timișioara a Academiei, mă documentam pentru tema *Formarea cuvintelor în limba română*. Răsfoind lucrările lexico-grafice, mai vechi sau mai noi, dedicate limbii române, am constatat că în multe cazuri etimoanele apăreau cu asterisc și aceasta mai cu seamă când era vorba de limba latină. Am urmărit cu interes discuțiile despre gradul de autenticitate a etimoanelor latinești reconstruite pentru a explica proveniența din latină a respectivelor cuvinte românești, întreprindere realizată și în ideea că unele dintre aceste cuvinte vor fi identificate în texte latinești ajunse până la noi în atestări directe sau colaterale. Majoritatea preopinenților erau sceptici în acest sens. Neîncrederea multora s-a diminuat, dacă nu cumva chiar s-a încheiat când, într-o Notă din SCL, Doamna Maria Iliescu a adus proba că etimonul reconstruit pentru rom. *desculț* era aproape în întregime corect. Acesta a fost momentul invocat la începutul acestui preambul. De atunci am urmărit, cu multă considerație și stimă, dar și în măsura posibilităților documentare, impresionanta, prin valoare și amploare, operă științifică a Doamnei Profesoare. Reproduc, cu

acordul „implicit”, sper, al Autoarei, acea Notă, spre informarea celor mai tineri:

„Pentru a explica formele romanice rom. *desculț*, v. ven. și v. pad. *descolzo*, istr. *deskoslo*, comel. *descot/po*, log. *iskultu*, eng. de jos *skuts*, münstert. *askuts*, friaul. *diskolts*, Meyer-Lübke în REW[3] Nr. 2662 reconstituie cuvântul latin **discŭlcĕus*.

Sextil Pușcariu [*Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, Heidelberg, 1905] și Candrea – Densusianu [*Dicționarul etimologic al Limbii române*, București, 1907] derivă pe *desculț* de la **disculcius*.

Or în *Lex Salica*, ms. D editat de Karl August Eckhardt art. C par. 3, p. 240 [Lex Salica 100 Titel-Text, Weimar, 1953] cuvântul reconstruit de romaniști se găsește atestat în următorul text: *Sic postea in camisa discinctus,* ***disculcius*** *palo in mano sepem psallire debit*.

Astfel, asteriscul care se găsește în fața cuvântului în dicționarele etimologice se poate șterge, iar la etimonul dat de Meyer-Lübke *e* din silaba a 3-a trebuie înlocuit cu *i*” [SCL, 1958, nr. 3, p. 411. Am introdus notele în cuprinsul textului, între paranteze drepte.].

Articolul de față a fost redactat, aș spune, în perioada *disculcius*, și admis la publicare în „Studii și Cercetări Lingvistice”, având și acordul Profesorului G. Ivănescu, mentorul meu și al altora din mediul academic timișorean. Îmi rămân necunoscute motivele pentru care, după efectuarea corecturilor cerute de redacție, nu am mai expediat articolul spre publicare. L-am descoperit nu cu mult în urmă printre alte lucrări și constatând că datele expuse în el nu s-au alterat am decis să-l public, cu foarte mici intervenții, ca un omagiu adus acelui moment din secvența „existențială” a lui *DISCULCIUS.*

1. Derivarea cu afixe neologice ocupă un loc important în structura lexicului românesc modern, ceea ce și explică interesul crescut pentru studierea elementelor formative neologice[1]. Studiul de față urmărește să scoată în evidență o serie de probleme legate de derivarea cu prefixe în perioada 1780-1860.

2. Prefixele neologice pătrund în limba română prin intermediul împrumuturilor și al calcurilor lexicale. Termeni împrumutați conținând în structura lor elemente prefixale noi apar încă în scrierile

românești din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Avem a face însă cu cazuri izolate, înțelese ca reflex al influenței diferitelor limbi care dominau viața culturală a provinciilor românești: greaca în Muntenia și Moldova, germana și latina în Transilvania și Banat. Tendințe și direcții relativ cristalizate în ce privește modalitățile de îmbogățire a lexicului limbii române apar abia în ultimele decenii ale secolului amintit. Cauze de ordin extralingvistic au favorizat activitatea de traducere din diferite limbi europene de cultură și, implicit, pe aceea de preluare sau creare a unei terminologii noi, în special în diferitele domenii ale științelor naturii, ceea ce a dus, în mod necesar, și la eforturi de fundamentare teoretică a numeroaselor inovații din lexicul românesc.

Tendințele și direcțiile de îmbogățire a vocabularului limbii române, spontane în prima parte a secolului al XVIII-lea, sunt subsumate acum unor elemente de ideologie lingvistică, la baza formării lexicului modern stând activitatea deliberată a diferiților factori de cultură din provinciile românești. Până prin deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, această activitate era lipsită însă de unitate. Începând cu acest deceniu, influența franceză devine preponderentă în Principatele Române, ea determinând un curs nou al procesului de formare a lexicului limbii literare moderne. Se recurge tot mai des la împrumutul latino-romanic ca mijloc de constituire a unui lexic modern. Procedează în acest fel reprezentanții Școlii Ardelene, primii care au indicat, pe baza unei concepții lingvistice sistematice, fondul lexical latino-romanic drept sursă de îmbogățire a vocabularului limbii române. Dacă exceptăm unele scrieri (traduceri mai ales) muntene sau moldovene apărute până prin deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, vom constata că împrumuturile neologice *care conțin în structura lor elemente derivative prefixale noi* apar, constant, în operele originale sau în numeroasele traduceri ale cărturarilor transilvăneni, dar și bănățeni.

Tendința de îmbogățire a vocabularului limbii române prin intermediul elementului latino-romanic a devenit fundamentală în deceniile de după 1830. În această epocă, sursa împrumuturilor sau a calcurilor este, în primul rând, franceza, ea fiind preponderentă mai ales în Principate. Procesul de pătrundere în limba română a termi-

nologiei latino-romanice este însă mult mai complex, el impunând, adesea, luarea în considerare, în ce privește etimologia, a influenței conjugate a limbilor franceză, latină, italiană, germană, rusă și neogreacă, în asocieri și grade diferite, de la caz la caz. În ce privește prefixele neologice, de origine latină și romanică, avem a face, mai întotdeauna, cu etimologii multiple[2].

3. Prefixele noi care pătrund în perioada 1780-1860 în limba literară, sunt: *a*- privativ, *ab*-, *ad*-, *ante*-, *anti*-, *circum*-, *con*-, *contra*-, *de*-„ lat. *de*-”, *de*- „rom. *des*-”, *dis*-, *epi*-, *ex*-, *extra*-, *hiper*-, *hipo*-, *in*- „rom. *în*-”, *in*- negativ-privativ, *inter*-, *între*-, *meta*-, *ob*-, *par*-, *pen*-, *per*-, *peri*-, *post*-, *pre*-, *pro*-, *re*-, *sin*-, *sub*-, *super*-, *supra*-, *sur*-, *trans*-, *ultra*-[3].

În ce-l privește pe *între*-, el este o creație românească având la bază prepoziția *între* (< lat. *inter*), utilizată la calchierea termenilor francezi cu prefixul *entre*- (< lat. *inter*-) și a termenilor latini și romanici derivați cu prefixul *inter*-[4] care, în limbile romanice, este, în această formă, un împrumut neologic din latină[5].

4. În legătură cu derivatele neologice împrumutate se face deseori distincția între cele *analizabile* și cele *neanalizabile* pe teren românesc. În prima categorie sunt incluse acele formații în care tema are și o circulație independentă în română. Celelalte împrumuturi, în care prefixul poate fi sesizat doar prin analiză comparativă sau etimologică și în care tema, deci, nu are circulație independentă în română, sunt încadrate în clasa *neanalizabilelor*[6]. Ca atare, în practica analizei lingvistice se ignoră, de cele mai multe ori, studiul elementelor prefixale din structura derivatelor neanalizabile. Fără a intra în detalii, vom preciza că, din punct de vedere lingvistic, o atare ignorare pare a fi nejustificată și inoperantă[7]. Dimpotrivă, complexitatea derivării cu prefixe neologice impune studierea tuturor formațiilor împrumutate care conțin în structura lor asemenea elemente de derivare[8].

5. Din cele spuse până aici reiese ca fiind justificată, sub raport teoretic, ba chiar necesară în practica cercetării științifice, analiza și a acelor elemente prefixale din derivatele neologice, în care aceste prefixe prezintă variante mult îndepărtate de forma de bază: cf. *abs*- pentru *ab*-, înaintea temelor care încep cu *c*, *t*: *absces*

STAMATI[9]; *abstract* GAA, 2r; *a-* pentru *ad-*: *acomoda* NEGULICI; *co-* pentru *con-*, când tema începe cu o vocală sau cu una dintre consoanele *l, m, r, s, t*, și *com-* în fața labialelor: *coeficient* AsA, 5v; *colecție* NV, 79; *comoție* PAM, 34; *corespunde* ROM. LIT. 24; *cosecantă* AEG, 117v, PET, 8; *cotangentă ibid.; compatriot* S. P., B. IND. 38; *e-* pentru *ex-*, în cazul temelor care încep cu una dintre consoanele *l, m, n, r, v*: *elabora* NEGULICI; *emigra ibid.*; *enunța ibid.*; *erupe* STAMATI; *evoluție* NEGULICI, și *es-* în unele grafii italienizante: *esala* NV, 165; *espira* BCI, 61; *i-* și *im-* pentru *in-* „rom. *în-*" și pentru *in-* negativ-privativ: *ilumina* NEGULICI; *imprima* STAMATI, respectiv *imoralitate* NEGULICI; *imparțialitate* STAMATI; *oc-*, *of-*, *op-* pentru *ob-*, înaintea temelor care încep cu consoanele *c, f, p*: *occident* SIC, 27; *opoziție* NEGULICI; *su(p)-*, *subt-* și *supt-* pentru *sub-*: *subtmarin* GPG II, 107; *suprima* STAMATI; *supstanță* PME, 5. De altfel, se poate remarca faptul că, în general, puține sunt derivatele împrumutate care să nu poată fi analizate într-un fel sau altul. Astfel, așa cum am arătat, de foarte multe ori temele neologice pe lângă care apar prefixele au și o circulație independentă în limbă: *antediluvian* StDR, 16 – *diluvian* NV, 137; *antiacid* NV, 35 – *acid* MVV, 87; *condensa* MPM, 59 – *dens* PFHM I, 152; *extrauterin* MN 1836, 92 – *uterin* KMA, 390; *influx* SVC, 6 – flux CR 1829, 222; *impolitețe* NEGULICI – *politețe* Ș. Ț. II, 32 (CILRL I: 42); *inconstanță NEGULICI* – constanță NV, 96; *suprasaturație* PFHM I, 235 – *saturație ibid.* XXI etc.

Pe de altă parte, de la aceeași temă, de regulă neologică, apar derivate cu prefixe diferite. Se pot distinge două situații:

a) Tema neologică are o circulație indpendentă: *jura* ALECSANDRI, T. I, 39 (DLRLC) – *abjura* NEGULICI – *conjura* GHICA, A. 175 (DLRLC); *misie, misiune* BĂLCESCU, O. II, 10 (DLRLC) – *comisie* BUDAI DELEANU, ȚIG. 423 (DA) – *demisie* Anul 1848..., 553 (CILRL II, 119) – *permisiune* STAMATI; *organic* VA, 9, 277 – *anorganic* HMV I, 39 – *inorganic* NV, 225 – *neorganic* AR 1830, 3 etc.

b) Tema nu are o circulație independentă, ea fiind percepută pe baza *analizei opozitive*, aplicabilă diferitelor perechi de derivate: *antecedent* FAE, 87 – *precedent* PGL, 17; *combina* MP, 81 – *dezbina*

M. IST. D. 22 (*desbina*) – *îmbina ibid.* 55; *complicație* AsM, 65 – *aplicație*, cf. *aplica* GAA, 47v – *explicație* IST. Anexa; *elabora* NEGULICI – *colabora*, cf. *colaborație* STAMATI; *expira* WCP, 39 – *inspira* BCI, 61 – *respira* CIN, 174 – *transpira* SMA, 175; *hipertrofie* RMS, 283 (*ipertrofie*) – *atrofie* EAM, 148; *prezuma* E. S., MAT. 7 – *rezuma* RUSSO, S. 83 (DLRLC); *renova* DAC. LIT. 72 – *inova* PONTBRIANT (DA); *repulsie* StDR, 239 – *impulsie* COSTINESCU (DA) etc.[10].

Se poate astfel constata, în derivarea cu prefixe neologice (și, în general, în întreaga derivare cu prefixe), existența unor *teme libere* și a unor *teme legate*[11]. În prima grupă ar intra acele teme care au și o circulație independentă în limbă, iar în cea de a doua, temele care nu apar independent, dar sunt legate de anumite prefixe. Relevant este faptul că aceste categorii de teme apar și în limba veche și populară: *îmbrăca – dezbrăca, încălța – descălța* etc.

La rândul lor, *temele legate* pot fi *univoce* sau *plurivoce*, în funcție de alăturarea lor la un singur prefix sau la mai multe. *Temele legate univoc* apar tocmai în cazul amintitelor derivate neanalizabile, iar cele *plurivoce*, la derivatele de sub b).

6.a. Sistemul lexical al limbii literare cuprinde, pe lângă derivate împrumutate, și numeroase calcuri. Termenii care stau la baza acestor formații sunt de origine franceză, latină și germană (aceasta din urmă mai cu seamă în calcurile apărute în Transilvania). Mai rar sau foarte rar sunt luați în considerare termeni din italiană, rusă ori neogreacă. În multe situații e necesar, astfel, a interpreta calcurile prin termeni din mai multe limbi.

În cazul formațiilor decalcate pot fi distinse două tipuri[12]: *calcuri semantice* și *calcuri lexico-semantice* sau *lexicale*[13]. Calcurile lexicale sunt *parțiale* (v. *infra*) sau *integrale* (cf., de exemplu, *precuvântare* P., O. SAN. 1: cf. ngr. *πρόλογος*, fr. *prologue*, lat. *prologus*, it. *prologo*). Cele parțiale se subdivid, la rândul lor, în două categorii, după cum elementul decalcat este *prefixul* sau *tema*. S-ar putea vorbi deci despre calcuri lexicale *prefixale* și despre calcuri lexicale *tematice*.

În perioada de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, predominant era *calcul semantic*. Calcurile lexicale încep să fie utilizate frecvent după deceniul al patrulea al secolului al

XIX-lea, ca mijloc de îmbogățire a lexicului limbii literare. În general, se poate afirma, sub raport strict constatativ, că în această perioadă se recurgea la calcuri mai ales atunci când se punea problema preluării termenilor francezi care nu au echivalente latinești sau care se îndepărtează, mai mult sau mai puțin, sub aspect fonetic, de etimoanele lor latinești[14]: *asigura* R. ORG. 41 (după fr. *assurer*, dar și it. *assecurare, assicurare,* cf. lat. pop. **assecurare*); *concetățean* M., C. RET. 14, 50 (cf. fr. *concitoyen*, care este și el un calc după lat. *concivis*); *confrate* F. TEL. 4 (după fr. *confrère*, dar și lat. med. *confrater*); *decădea* BOLLIAC XXI (după fr. *déchoir*, cf. și lat. pop. *decadere*); *decurge: în decurgerea boalei* F. M. I. L. 48 (după fr. *découler*); *întredeschide* E. S., MAT. 30, 46 (cf. fr. *entreouvrir*); *întreschimba* ROM. LIT. 25 (cf. fr. *interchangeable*); *prejudeca* Ț., FILOZ. 21, 33, 44 (cf. fr. *préjuger*); *reface* DAC. LIT. 52 (după fr. *refaire*); *regăsi* F., TEL. 46 (după fr. *retrouver*); *retrage* M., IST. D. 2 (după fr. *retirer*); *subîmpărți* GOLESCU, GR. 84 (după fr. *subdiviser*); *subjuga* BOLLIAC 100 (după fr. *subjuguer*, cf. și „bas lat. *subjugare*”)[14]; *sublinia* ASACHI, EL. M. 21, 31 (după fr. *souligner*); *surfață* EG, 4 (după fr. *surface*) etc.

De asemenea, sunt decalcați frecvent termeni germani, mai ales în Transilvania: *amăsurat* adv. F. M. I. L. 10, 12 (după germ. *angemessen*); *întrevorbire* C. A. S. 32; DONICI, 93 (*apud* TDRG) (după germ. *Unterredung)*; *prenumerant* C. A. S. XIII; S. P., B. IND. 16 (după germ. *Pränumerant*), care este, mai degrabă, un împrumut.

În ce privește calcurile după *latină*, ele apar de obicei atunci când aspectul fonetic al termenului latinesc este prea îndepărtat de cel al unui posibil echivalent românesc (moștenit sau format în română): *incurgere* „influență” pentru *influx*: *luna stăpânește un mare influx (incurgere) în pământul nostru* SVC, 6 (cf. lat. *influxus)*; *propăși* pentru *progresa* PUMNUL, 20, 26 (cf. lat. *progredior*). Lor trebuie să le adăugăm și pe acelea care au la bază și etimoane romanice, franceze îndeosebi, în sensul că din franceză se preia noțiunea, iar modificarea formală, prin calc tematic, se realizează, de cele mai multe ori, pornind de la etimonul latinesc: *abstrage* NEGULICI (cf. fr. *abstraire*, lat. *abstrahere*); *coatingere* „contact” TIV, 13 (cf. fr. *contact*, lat. *contactus*); *extrage* AsM, 73, 139, 182 (cf. lat. *extrahere*, fr. *extraire);*

prejudeț „prejudecată” S. P., B. IND. 44 (cf. lat. *prejudicium*, fr. *préjudice*); *prochiema* „proclama” F. M. I. L. 26, 27 (cf. fr. *proclamer*, lat. *proclamare*); *susține* STAMATI (cf. fr. *soutenir*, lat. *sustinere*). Aceste calcuri sunt puțin numeroase. De fapt, aproape numai în aceste cazuri calcurile după latină par să se fi impus în limba literară. În alte situații, termenii latini, ca și cei francezi de altfel, au fost mai degrabă preluați prin adaptare fonetică decât calchiați: *dispune* ROM. LIT. 24 (cf. lat. *disponere*, dar și fr. *disposer*); *prescrie* D. G., Î. CĂL. 109 (cf. fr. *prescrire*); *propune* F., TEL 14 (cf. lat. *proponere*, fr. *proposer*); *subscrie* STAMATI (cf. lat. *subscribere*, dar și fr. *souscrire*).

6.b. Dintre tipurile de calcuri amintite, cel mai frecvent întrebuințat a fost *calcul tematic*: *abzice* „abdica” STAMATI (cf. fr. *abdiquer*, lat. *abdicare*); *atrage* StDR, 26 (cf. fr. *attirer*, it. *attrarre*); *coatingătoare* „cotangentă” LT, 7v și *conatingătoare* „cotangentă” EGT, 71r (cf. fr. *contangente*, germ. *Kotangente*, lat. *cotangens*); *contrage* „contracta” StIN, 62 (cf. fr. *contracter*, lat. *contrahere, contractare*); *extrage* AsM, 73, 139 (cf. fr. *extraire*, lat. *extrahere*); *prevedea* M., IST. D. 49 (cf. fr. *prévoir*, it. *prevedere*); *replodire* „regenerare” TIV, III (cf. lat. *regeneratio*, fr. *régénération*, germ. *Regeneration*, rus. *регенерация*); *superfață* „suprafață” BDZ, 23 (cf. lat. *superficies*, it. *superficie*, *superfice*, fr. *superficie*). Calcul tematic poate fi întâlnit, ca procedeu, până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, când utilizarea lui scade treptat în favoarea împrumutului.

Calcul lexical *prefixal*, întrebuințat, pare-se, din rațiuni puriste, nu s-a impus ca procedeu productiv. De obicei, calcurile prefixale dau impresia unor formații hibride: *cuprima* „comprima” StFE, 45 (cf. lat. *comprimere*, fr. *comprimer*); *întrevenire* „intervenție” STAMATI (cf. fr. *intervenir*, lat. *intervenire*); *răflus* „reflux” DC, III, 1r (cf. lat. *refluxus*, it. *reflusso, fr. reflux*); *supraficial* „superficial” RMS, 120 (cf. fr. *superficial*) etc.

La fel se prezintă situația și cu unele dintre calcurile lexicale *integrale*: *contraotravă* PFHM, I, 211 (cf. ngr. *αντίδοτον*, lat. *antidotum*, fr. *antidote*); *cuținere* StFE, 39 (cf. lat. *cohaesio*, fr. *cohésion*, germ. *Kohäsion* și *Zusammenhang*); *dezalcătui* „descompune” AsA, 19r (cf. fr. *décomposer*); *neasemenea* „inegal” SIF, 8 (cf.

lat. *inaequalis*, fr. *inégal)*; *nemărginit* „infinit” AEG, 66r (cf. fr. *illimité*, lat. *infinitum*); *răcurgere* „reflux” RIP I, 44 (v. *răflus*)[15].

Se poate afirma deci că, în general, numai formațiile în care este calchiată *tema* și care nu au fost concurate, în această perioadă, de un împrumut sinonim s-au impus în lexicul neologic al limbii române. Excepție fac, într-o anumită măsură, derivatele în care *in*- negativ-privativ a fost redat prin prefixul vechi *ne*-: *necomplet* CIN, 186; *nedefinit* GG, 5; *neorganic* AR 1830, 3; *nepenetrabil* PFM, 31; *neperceptibil* PFM, 18; *nerațional* FAE, 76; *nesolubil* NV, 282; *nevariabil* RMS, 64 etc.

7. Formațiile românești fără model străin sunt destul de rare în această epocă, întrucât procesul de constituire a vocabularului neologic era orientat, în primul rând, spre împrumutarea de termeni străini și spre recurgerea la calcul lexical. Este de altfel ușor de constatat că majoritatea derivatelor cu prefixe neologice sunt termeni împrumutați. Acest fapt a avut implicații și asupra productivității prefixelor noi pe terenul limbii române, unde câmpul lor de acțiune a rămas foarte restrâns. Într-adevăr, valențele derivative ale acestor prefixe au fost completate încă în limbile de proveniență, așa încât, în cadrul sistemului lexical al românei literare, ele nu mai puteau produce, în general, formații stabile, ci numai ocazionale. Doar câteva dintre prefixele neologice au devenit relativ productive. În unele cazuri, această stare de lucruri s-a datorat și faptului că ele veneau să înlocuiască unele exprimări perifrastice specifice limbii vechi, așa cum s-a întâmplat în cazul prefixelor *in*- negativ-privativ, *re*-, care înlocuiește, de pildă, adverbele *iarăși, din nou, de iznoavă,* apoi *pre*-, care începe să fie preferat adverbelor ce indică anterioritatea temporală sau spațială, *sub*-, *a*- privativ, mai puțin *con*-.

Ca atare, derivatele românești *stabile* sunt, în mod obiectiv, puțin numeroase: *conșcolar* F. M. I. L. 48; *contovărășie* PANN, 13; *pregustare* GOLESCU, GR. 234; *prescurtare* E. R., GRAM. XIV; *previnde* B. D., ȚIG. V, 16/195; *reafla* L., M. POET. 5; *rechema* BOLLIAC, 4, 84; *redeschide* DAC. LIT. 43; *redobândi* BĂLCESCU, 21; *reintra* DAC. LIT. 75; *reîncepe* HELIADE, SCR. 42; *reînchide* C. A. S. 8; *reînnoi* M., C. RET. 14; *reîntineri* F. M. I. L. 125; *reînvia*

BĂLCESCU, 7; *reprimi* C. A. S., Prefaţa; *restatornici* M., C. RET. 46; *retipări* F. M. I. L. 12 etc.

8. În cadrul *calcurilor* şi al *derivatelor româneşti*, cu sau, mai rar, fără model străin, prefixele neologice se ataşează la diferite *teme*. Acestea sunt fie vechi în limbă, fie neologice. Dintre temele *vechi*, cel mai des întâlnite sunt cele moştenite din latină şi cele formate pe teren românesc prin derivare cu afixe:

a) *teme moştenite din latină*: *braţ*, cf. *antebraţ* (v. *supra*); *cădea*, cf. *decădea* BOLLIAC, XXI*; cunoaşte*, cf. *recunoaşte* C. A. S. 3, 11; *curge*, cf. *decurge* F. M. I. L. 48; *deschide*, cf. *întredeschide* E. S., MAT. 30, 46; *face*, cf. *reface* DAC. LIT. 52; *faţă*, cf. *suprafaţă*, *surfaţă* EG, 4; *gusta*, cf. *pregustare* GOLESCU, GR. 234; *împărţi*, cf. *subîmpărţi* GOLESCU, GR. 84; *lăsa*, cf. *delăsa* PUMNUL, 16; *lucra*, cf. *relucrare* „reacţie" HMV I, 34; *naşte*, cf. *renaşte* CR., M. INT. 51; *prinde*, cf. *întreprinde* M., C. RET. 21, 22; *schimba*, cf. *întreschimba* ROM. LIT. 25; *scrie*, cf. *circumscrie* (v. *supra*); *scurta*, cf. *prescurtare* E. R., GRAM. XIV; *simţi*, cf. *resimţi* BOLLIAC, X; *sufla*, cf. *insuflare* INB 1859, 170; *trage*, cf. *extrage* AsM, 73, 139, 182; *vedea*, cf. *întrevedea* C. A. S. 31;

b) *teme formate pe teren românesc* (de diferite origini): *înnoi*, cf. *reînnoi* (v. *supra*); *însemna*, cf. *preînsemna* „a avea în vedere" PUMNUL, 28; *întineri*, cf. *reîntineri* (v. *supra*); *numi*, cf. *denumi* F. M. I. L. 7; *păşi*, cf. *propăşi* PUMNUL, 20, 26; *tipări*, cf. *retipări* (v. *supra*); *vorbi*, cf. *întrevorbire* (v. *supra*).

Temele neologice sunt formaţii lexicale apărute în limba literară modernă. Ele au la bază, de regulă, un termen împrumutat care, pe teren românesc, a suferit modificări în funcţie de mijloacele derivative ale limbii române (derivarea cu prefixe şi sufixe, derivarea imediată). Fenomenul poate fi întâlnit în derivate de felul lui *şcolar*, cf. *conşcolar* F. M. I. L. 48 etc.

9. Majoritatea prefixelor neologice „productive" au fost, la origine sau în limba de împrumut, prefixe verbale[16]. Regimul lor derivativ s-a transmis şi limbii române, formaţii verbale putând fi întâlnite atât în împrumuturi şi calcuri, cât şi în derivatele româneşti cu ele. În cazul acestora din urmă, prefixele neologice derivă, cu precădere, verbe de la verbe: *complini* FAE, 52, *preînsemna*,

previnde; reafla L., M. POET. 5; *rechema* BOLLIAC, 4, 48; *redobândi* BĂLCESCU, 21; *reintra* DAC. LIT. 75; *reîncepe* HELIADE, SCR. 42; *reprimi, retipări* etc.

Calcurile și, cu atât mai mult, împrumuturile au conservat încadrarea morfologică pe care o aveau modelele în limba de origine. Așa se face că limba română posedă, în ce privește prefixele neologice, „derivate” verbale, substantivale, adjectivale și, foarte rar, adverbiale.

a) *derivate / formații substantivale*: *adinamie* PAB, 27; *anevrism* TIV, 154; *apoziție* STAMATI; *antidot* MD II, 32v, SMA, 148; *circumferință* AsG, 6, INB 1859, 157; *conformație* VA, 5; *constelație* AR 1829, 119; *deducție StDR, 55; declarație* PFHM I, 21; *disoluție* PH, 6; *explicație* IST, Anexa; *explozie* AR 1829, 243; *hiperbolă* PEG, 149 (*iperbol*); *hipogastru* PH, 4 (*ipogastră*), PMH, 104; *infuzie* FMK, 8, 63; *infidelitate* NEGULICI; *întrepozit* M. KOGĂLNICEANU, ARHIVA R. I, 103 (*apud* DA); *obscuritate* FDB, 63; *observator* UNIV. 1845, 1; *perturbație* PFM, 246; *prejudecată* P. M., CAR. 67, 155, 164; *preparat* AR 1829, 83; *procuvântare* P., O. SĂN. 1; *prolog* M., IST. D. 84; *reacție* VA, 165; *reproducție* PAM, 30; *recunoștință* FLORIAN, 33, 39; *subdiviziune* STAMATI; *transfuzie* HMV I, 19;

b) *derivate / formații adjectivale*: *antiepileptic* NV, 36; *comăsurabil* „comensurabil” FAE, 76; *concentric* EGT 39v, 52v; *contraindicat* TMO, 8r; *decolorant* PFHM I, 21, 125; *discrasie* MD II, 12r; *expansibil* AsL, 55; *exploziv* BMN II, 35; *extrauterin* (v. *supra*); *hiperbolic* BMN II, 120 (*iperbolic*); *hipogastric* KMA, 389 (*ipogastric*); *imobil* NV, 203; *imperfect* NV, 204; *occidental* EGI, 17 (v. și *supra*, *occident*); *permeabil* StDR, 201; *reactiv* PFHM I, 75; *refrigerent* PFHM I, 87, 116; PFM, 163; *sublunar* NEGULICI; *submarin* GG, 122 (v. și *supra, subtmarin*);

c) *derivate / formații verbale*: *abjura, abzice, aburta* „avorta”, *admira* toate NEGULICI; *construi* CG, 28r; *conapăsa* „comprima” StFE, 45; *contrage* (v. *supra*); *decurge* (v. *supra*); *denumi* F. M. I. L. 7; *demoraliza* „a se destrăbăla” DAC. LIT. 66; *dezalcătui* „descompune” AsA 19r; *distila* CR 1830, 99; *disprețui* BOLLIAC, V; *expira WCP, 39; extrage* (v. *supra*); *inflama* SVC, 35; *întreprinde* M., C. RET. 21, 22; *întreschimba* ROM. LIT. 25; *perfecționa* NV, 312;

preceda AsAl, 5; *prejudeca* (v. *supra*); *prevedea* M., IST. D. 49; *produce* ROM. LIT. 13; *prochiema* (v. *supra*); *propăși* (v.*supra*); *redobândi* GASTER, CR. II, 48; *reface* DAC. LIT. 52; *respira* CIN, 174; *revedea F., TEL. 12;* subîmpărți *GOLESCU, GR. 84; sublinia* (v. *supra*); *subzista* NEGULICI; *surprinde* E. S., MAT. 17,18; *transplanta* MCF, 14; NV, 386.

d) *derivate adverbiale*: *amăsurat: să-l cetim amăsurat cum curge din pana sa.* F. M. I. L. 10, 12[17].

Toate aceste formații, împrumutate ori calchiate, formează o puternică bază referențială pentru derivarea românească cu prefixe.

10). În sistemul derivativ al limbii române literare moderne s-au constituit serii de prefixe *sinonime*. Echivalența semantică se stabilește fie între prefixe neologice: *a*- privativ, *in*- negativ-privativ; *între*-, *inter*-; *sur*-, *super*- și *supra*- etc., fie între un prefix neologic și unul vechi: *a*- privativ și *in*- negativ-privativ în raport cu *ne*-; *con*- raportat la *cu*-, *re*- față de *ră*- etc. Între unele dintre aceste prefixe sinonime a început a se produce o anume concurență, care a dus, în unele cazuri, la eliminarea unor derivate în favoarea altora, la apariția de dublete sau chiar a unor serii de derivate sinonime. Nu în toate cazurile de sinonimie prefixală se poate vorbi însă de o concurență propriu-zisă, întrucât, pentru ca ea să existe, este necesar ca fenomenul să cuprindă o arie largă de termeni derivați, cu circulație concomitentă în limbă. O asemenea stare de lucruri poate fi întâlnită mai ales în cazul dubletelor negative cu prefixele *in*- și *ne*-, precum și în cazul dubletelor rezultate din derivarea cu prefixele *in*- „rom. *în*-" și *în*-. Ca urmare a concurenței dintre prefixele *in*- și *ne*-, care e, de fapt, o consecință a calcului prefixului neologic prin cel vechi, au apărut formații paralele de tipul: *impenetrabil* BMN II, 162 – *nepenetrabil* PFM, 31; *imperceptibil* LR, 371 – *neperceptibil* PFM, 18; *imponderabil* NV, 205 – *neponderabil* PFM, 4, 14, 41; *incurabil* CD, 10 – *necurabil* HMV I, 20; *indigestie* PMC I, 32 – *nedigestie* NV, 215; *indispoziție* PMC I, 9 – *nedispoziție* RMS; *insolubil* NV, 226 – *nesolubil* NV, 282; *invariabil* CG, 226r – *nevariabil* RMS etc.

Concurența dintre prefixul *în*- și echivalentul său neologic are la bază aceeași cauză, anume calcul prefixului nou prin cel vechi:

impune NEGULICI – *împune* ȘINCAI, HR. 48/7 (*apud* DA); *inocula* HMV II, 78 – *înocula ibid.*; *insufla* „inhala” INB, 1859, 170 (*insuflare*) – *însufla* B. D., ȚIG. I, 91/95; CONACHI, 269; *inunda* NV, 232 – *înunda* CA 1859, 67 etc.

Pe lângă acestea, prefixul *a-* privativ a fost, sporadic, concurat de *in-* „rom. *ne-*” și de *ne-*: *anorganic* HMV I, 39; StDR, 16; BMN III, 150 – *inorganic* NV, 225 – *neorganic* AR 1830, 3. În cazul lui *anorganic* și *inorganic*, concurența se stabilește între două împrumuturi, pe cînd, în ce-l privește pe *neorganic*, concurența este rezultatul unui calc lexical prefixal.

Prefixul *între-*, destul de des folosit în calcuri după termeni latini și romanici derivați cu prefixul *inter-* (cf., de exemplu, *întrepune* STAMATI; CIPARIU, 37; *întrevenire* „intervenție” STAMATI), a fost înlocuit ulterior de acesta din urmă în sistemul derivativ al limbii române (cf. *interpune, intervenție* etc.)

Prefixele *con-* și *re-* au fost redate, uneori, prin echivalentele lor vechi *cu-* și *ră-* (cf. 6.2.)[18].

Se poate vorbi, de asemenea, despre concurența dintre variantele fonetice ale aceluiași prefix: *circumferință – circonferință* PCB, 19, KMA, 67; *suprafață* AR 1830, 450 – *soprafață* AEG, 1r etc.

E posibil a deosebi deci în limba literară a epocii trei tipuri de dublete derivative prefixale:

a) dublete rezultate din împrumutul unor termeni străini: *anorganic – inorganic*;

b) dublete rezultate din împrumuturi și calc prefixal sau adaptare fonetică: *comprima – cuprima; impenetrabil – nepenetrabil; imperceptibil – neperceptibil; insolubil – nesolubil; invariabil – nevariabil; reflux – răflux; repaos – răpaos*;

c) dublete rezultate din împrumut și calc tematic: *comensurabil – comăsurabil; compoziție – compusăciune; condensa – condesa; cosecantă – cotăietoare; cotangentă – coatingătoare*.

Nu toate aceste formații au circulat paralel pe întreaga arie în care a avut loc procesul de formare a limbii române literare moderne. La o privire aproximativă, pe baza materialului avut în vedere,

suprapunerea de derivate neologice împrumutate s-a produs mai ales în Muntenia, pe când în Transilvania și Moldova suprapunerile au constat îndeosebi din împrumuturi și calcuri. Fixarea în limba literară a ambelor derivate din aceste perechi se datorează apariției unor diferențieri semantice sau încadrării lor în stiluri diferite ale limbii literare. De regulă, aceste două situații apar ca intercondiționându-se.

11). La capătul acestei investigații se impun următoarele concluzii:

− Distincția între derivatele analizabile și cele neanalizabile nu justifică excluderea acestora din urmă de la analiza lingvistică a derivării.

− Derivatele cu prefixe neologice, mai exact, împrumuturile de acest fel au dus la înmulțirea considerabilă a *temelor legate* în structura morfologică a vocabularului limbii române.

− Calcurile lexicale tematice sunt mult mai numeroase decât în epoca veche. Mai sunt întâlnite frecvent, în această perioadă, calcurile parțiale prefixale și cele integrale, fără ca derivatele de acest tip să se impună, într-un număr cât decât apreciabil, în limba literară.

− Formațiile românești cu prefixe neologice sunt puțin numeroase. Este vorba de derivatele *stabile* în limbă, nu de cele *ocazionale,* care sunt mai multe la număr.

− În ce privește temele, majoritatea celor din derivatele cu prefixe neologice create pe teren românesc (calcuri sau derivate românești) sunt vechi în limbă, ele fiind sau moștenite din latină sau formate în limba română. Temele neologice sunt rar întâlnite.

− Încadrarea morfologică a derivatelor împrumutate și a calcurilor o respectă pe aceea avută în limba de proveniență. Valoarea morfologică a prefixelor este de multe ori irelevantă în aceste formații, datorită derivării lor ulterioare cu sufixe în limba din care provin.

− Cazurile de concurență propriu-zisă între prefixele sinonime vechi și neologice sunt destul de puține (*ne*- și *in*- negativ-privativ; *în*- și *in*- „rom. *în*-”). În rest, concurența este sporadică.

NOTE:

1. Cf. cele cinci volume din *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I 1959, vol. II 1961, vol. III 1962, vol. IV 1967, vol. V 1969, Editura Academiei R.S.R., București, precum și *Formarea cuvintelor în limba română*. Vol. I: *Compunerea* de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan. Vol. al II-lea: *Prefixele*. Redactori responsabili Acad. AL. Graur și Mioara Avram, Editura Academiei R.S.R., 1970, 1978, iar mai în urmă *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*. Coordonator: Magdalena Popescu-Marin, Editura Academiei Române, București, 2007. A se vedea și cele spuse de Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 257, în legătură cu prefixele neologice: „Nu numai că prefixele vechi sunt înlocuite cu altele noi, dar se schimbă înseși procedeele de formare a cuvintelor, căci, de unde până nu de mult derivarea cu prefixe juca un rol secundar în românește, astăzi ea capătă o mare întrebuințare și aceasta nu va rămâne fără urmări în ce privește structura limbii în general".

2. O imagine edificatoare a acestui proces complex, în special, la N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, iar de curând N. A. Ursu și Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760-1860)*. I: *Studiu lingvistic și de istorie culturală*. II: *Repertoriu de cuvinte și forme*, Editura Cronica, Iași, 2004, 2006.

3. La această listă ar trebui adăugate și prefixele *infra-*, *non-*, *pen-* și *retro-* pentru care nu am întâlnit, în scrierile studiate de noi, atestări de dinainte de 1860, dar care pot exista în alte lucrări care nu au stat în atenția noastră. Pe de altă parte, nu am luat în considerare pseudoprefixele cu comportament prefixal precum *arhi-*, *bi-*, *multi-*, *neo-*, *omni-*, *pluri-*, *poli-*, *semi-*. Pentru raportul dintre prefixe și pseudoprefixe, cf. Finuța Hasan, *Formanți cu statut dublu*, SCL, 1973, nr. 5, p. 557-563; *idem*, *Cu privire la delimitarea de prefixe a elementelor de compunere*, LR, 1974, nr. 3, p. 193-196; Sergiu Drincu, *O problemă controversată: prefixe, prefixoide sau elemente de compunere*, LL, 1981, nr. 1, p. 11-17. De asemenea, FCLR I: 21, 243-360, FCLR II:12-14.

4. În Transilvania, el îl calchia și pe germ. *unter-*: *întrelăsa* – germ. *unterlassen*, *întrevorbire* – germ. *Unterredung* (cf. Elena Carabulea, *Prefixele* ***inter-, între-***, SMFC III: 31; FCLR II: 146).

5. Cf. Meyer-Lübke II: 630; Nyrop: 231, 235.

6. Cf. Laura Vasiliu, *Observații asupra prefixului* ***sub-*** *în limba română*, care, referitor la „lista integrală" a derivatelor cu acest prefix pe care o alcătuiește, precizează următoarele: „N-am inserat în listă și nu ne-am ocupat de derivatele care nu sunt analizabile în românește: *subjonctiv, substitui* etc." (Omagiu lui Iorgu Iordan: 882). În alte lucrări, eliminarea derivatelor neanalizabile din studiul formațiilor lexicale cu prefixe neologice nu este indicată explicit, dar o atare atitudine poate fi sesizată din selecția exemplelor. A se vedea, în acest sens, lucrările despre prefixele neologice din SMFC I-V.

7. Cf. totuși I. Rizescu, *Prefixe noi neproductive și puțin productive*, SMFC III: 6: „în lucrare voi împărți derivatele în două categorii: neanalizabile și analizabile. În a

doua categorie voi îngloba atât derivatele care au cuvântul de bază independent în limbă (*expune – pune*), cât și acelea care, deși n-au cuvântul de bază distinct, intră în relație cu alte derivate (*exclude – include, disjunctor – conjunctor, surfila – filatură*)”. Finuța Hasan, vorbind despre compusele românești, deosebește și o grupă a *semianalizabilelor”* (FCLR I: XI, 26).

8. Distincția între derivatele analizabile și cele neanalizabile se bazează de obicei pe capacitatea vorbitorului comun de a analiza sau nu formațiile de acest fel. Dar, dacă pentru derivatele populare o atare considerare a fenomenului derivativ este admisibilă într-o oarecare măsură, pentru derivarea cu prefixe neologice nu poate interesa decât poziția vorbitorului cult, ba mai mult, în studiile de specialitate, doar cea a lingvistului. O soluție de mijloc la Finuța Hasan, FCLR I: 26.

9. Am încercat, pe cât ne-a fost în putință, să dăm atestările cele mai timpurii ale derivatelor. În acest sens, ne-am folosit frecvent de lucrarea lui N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice în limba română*. În cazul în care un exemplu se repetă, nu am mai indicat și atestarea.

10. În cadrul acestor exemplificări am selectat fapte de limbă cu circulație cât de cât simultană în epocă. Fără îndoială, numărul exemplelor poate fi înmulțit. Pe de altă parte, în ce privește derivatele de sub b), nu ne-a stat în intenție de a da întreaga serie derivativă de la o temă dată.

11. Terminologia întrebuințată de noi este, în fond, cea a lui Bloomfield, *Language*, London, 1969, p. 160 (ed. I, 1933), care, vorbind despre structura morfologică a cuvintelor, distinge între *forme libere* (free forms) și *forme legate* (bound forms): „O formă lingvistică care nu este pronunțată niciodată singură este o formă *legată;* toate celelalte (ca, de exemplu, *John ran* sau *John* sau *ran* sau *running*) sunt forme *libere*”.

12. În ce privește terminologia și clasificarea calcului lingvistic, cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, LR, 1954, nr. 4, p. 35; I. Rizescu, *Contribuții la studiul calcului lingvistic*, [București], 1958, p. 6-8; Eugen Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*, [București], 1958, p. 125-140; N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 118-119; I. Ștefan, *Calcul lingvistic*, LR, 1963, nr. 4, p. 341-344; *Introducere în lingvistică* (sub redacția lui Al. Graur), ed. a II-a, București, 1965, p. 134-135; Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968, p. 152-158.

13. Dintre aceste tipuri, primul nu prezintă interes pentru derivarea cu prefixe decât în măsura în care derivatele românești vechi au fost utilizate pentru calchierea semantică a unor termeni străini, cum s-a întâmplat în cazuri ca următoarele: *neputință* pentru *adinamie* PAB, 27; *încuiere* pentru *constipație*AI, 7r, MD I, 139r; *desface* pentru *descompune* AR 1832, 288; *răsuflare* pentru *expirație* VA, 105; *nehotărât* pentru *infinit* LT, 13r; *nepriceput* pentru *imperceptibil* SIF, 3; *îndoire* pentru *refracție* GF, 58v, 59r; *întoarcere* pentru *reflux* GF, 230r, toate *apud* URSU.

14. Prof. G. Ivănescu îmi atrage atenția, într-o notă marginală, că „Aici este poate adaptare fonetică și nu calc”, ceea ce este corect, dar am inclus cuvântul în această listă tocmai pentru a releva modul foarte atent și critic în care Profesorul Ivănescu ne citea lucrările înainte de publicare.

15. Cf. însă *antebraț* KMA, 15, 58; TCC, 116r, care s-a impus în limbă cu prefixul neologic, o aceeași traiectorie având-o și *suprafață*, dar cu prefixul calchiat (AEG, 1r; AR 1830, 450).

16. Cf. însă *a-* privativ, *anti-, epi-, extra-, hiper-, hipo-, in-* negativ-privativ, *infra-, meta-, pen-, peri-, pro-* < gr. *πρω-*, *sim-*, valori cu care ele apar în limba de împrumut și care ne interesează în mod direct.

17. Profesorul Ivănescu îl consideră un derivat românesc, idee pe care o împărtășim și noi. [Cuvântul nu apare nici în DEX, nici în MDA.]

18. Alte cazuri de concurență între prefixe, de data aceasta sporadică și de aceea greu de considerată ca atare, apar la prefixele *ante-* și *anti-*: *antediluvian – antidiluvian* AR 1834, 88; *ante-* și *pre-*: *antecedent* FAE, 87 – *precedent* PGL, 17; *pre-* și *pro-*: *precuvântare – procuvântare* P., O. SĂN. 1; P. M., CAR. 1; *super-* și *supra-*: *superfață* BDZ, 23 – *suprafață*; *trans-* și *stră-*: *transplanta* MCF, 14, NV, 386 – *străplanta* VA, 7, DCA, 232; *supra-* și *sur-*: *suprafață – surfață* EG, 4 etc. În cazul lui *ră-* se poate pune și problema adaptării fonetice.

Sigle și abrevieri bibliografice și de surse*

ASACHI, EL. M.	Gh. Asachi, *Elemente de matematică*. Partea I: *Aritmetica*, Iași, 1836.
BĂLCESCU	Nicolae Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*. Ediția Al. Odobescu, București, 1878.
B. D., ȚIG.	I. Budai-Deleanu, *Țiganiada*. Ediția J. Byck, București, 1953.
BOLLIAC	Cezar Bolliac, *Poesii nouă*, București, 1847.
CILRL	*Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*. Vol. I 1956, vol. al II-lea 1958, vol. al III-lea, București.
CIPARIU	Timotei Cipariu, *Compendiu de gramatica limbii române*, Blaj, 1855.
CONACHI	C. Conachi, *Poesii. Alcătuiri și tălmăciri*, Iași, 1856.
CR., M. INT.	G. Crețeanu, *Melodii intime*, București, 1855.
DA	*Dicționarul limbii române*. Tomul I. Partea I: *A – B*, București, 1913. Partea a II-a: *C*, București, 1940. Partea a III-a, Fascicula I: *D – DE*, București, 1949. Tomul II. Partea I: *F-I*, București.
DAC. LIT.	„Dacia literară”. Anul 1840, Iași.
DEX	*Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei R. S. R., București, 1975 [Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996].
D. G., Î. CĂL.	C. Radovici din Golești, *Însemnare a călătoriei mele*, Buda, 1826.
DLRLC	*Dicționarul limbii române literare contemporane*, 4 vol., Editura Academiei R. P. R., București, 1955 – 1957.

DONICI	Al. Donici, *Ţiganii*. Poimă a lui A. Puşkin, Bucureşti, 1837.
E. R., GRAM.	I. Eliad, *Gramatica românească*, Sibiu, 1828.
E. S., MAT.	Eugen Sue, *Matilda*... Traducere de G. Baronzi. 2 vol. Bucureşti, 1853-1854. (Trimiterile se fac la vol. I.)
FLORIAN	Florian, *Eliezer şi Neftali*. Traducere de Gr. Alexandrescu, Bucureşti, 1832.
FCLR I, II	*Formarea cuvintelor în limba română*. Vol. I: *Compunerea* de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan. Vol. al II-lea: *Prefixele*. Redactori responsabili Acad. AL. Graur şi Mioara Avram, Editura Academiei R.S.R., 1970, 1978
F. M. I. L.	„Foaie pentru minte, inimă şi literatură”. Anul 1838, Braşov.
F., TEL.	Fénélon, *Întâmplările lui Telemah, fiul lui Ulise*. Traducere de Gr. Pleşoianu, 4 vol.. Craiova, 1831. (Trimiterile se fac la vol. I.)
GASTER, CR.	M. Gaster, *Chrestomaţie română*, 2 vol., Leipzig-Bucureşti, 1891.
G., GEOGR.	I. Genilie, *Geografie istorică, astronomică, naturală şi civilă*, Bucureşti, 1835.
GOLESCU, GR.	Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticii*, Bucureşti, 1840.
HELIADE, SCR.	Ion Heliade Rădulescu, *Culegere din scrierile lui...*, Bucureşti, 1836.
L., M. POET.	Lamartine, *Meditaţii poetice*...Tradusă şi alăturată cu alte bucăţi originale prin D. I. Eliad, Bucureşti, 1830.
LL	„Limbă şi literatură”. Revista Societăţii de Ştiinţe Filologice, Bucureşti, 1955 ş. u.
LR	„Limba română”, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1952 ş. u.
M., C. RET.	Simion Marcovici, *Curs de retorică*, Bucureşti, 1834.
Meyer-Lübke II	Wilhelm Meyer-Lübke, *Grammatik der Romanischen Sprachen*. Zweiter Band: *Romanische Formenlehre*, Leipzig, 1894 (REW).
M., IST. D.	Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812.
NEGULICI	I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite până acum în limba română şi de toate cele ce sunt a se mai priimi d-acum înainte şi mai ales în ştiinţe*, Bucureşti, 1848.
Nyrop	Kr. Nyrop, *Grammaire historique de la langue française*. Tome troisième, Copenhague, 1908.
Omagiu Iordan	*Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, Editura Academiei R. P. R. , Bucureşti, 1958.

PANN	Anton Pann, *Povestea vorbii*, București, 1852-1853.
P. M., CAR.	Barbu Paris Mumuleanu, *Caracteruri*, București, 1825.
P., O. SĂN.	Șt. V. Piscupescu, *Oglinda sănătății și a frumuseții omenești*, București, 1829.
PUMNUL	Aron Pumnul, *Convorbire între un tată și fiul lui asupra limbii și literelor românești*, Cernăuți, 1850.
ROM. LIT.	„România literară”. Anul 1855, Iași.
R. ORG.	*Regulamentul organic...*, București, 1835.
SCL	„Studii și cercetări lingvistice”, Editura Academiei R. S. R., București, 1950 ș. u.
SMFC I-V	*Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*. Vol. I 1959; vol. al II-lea 1960; vol. al III-lea 1962; vol. al IV-lea 1967; vol. al V-lea 1969, Editura Academiei R. S. R., București.
S. P., B. IND.	Bernardin de Saint Pierre, *Bordeiul indienesc...* Traducere de ... Leon Asachi, Iași, 1821.
STAMATI	T. Stamati, *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles*, Iași, 1851.
TDRG	H. Tiktin, *Dicționar român-german*, vol. I-II, București, 1903-1925.
Ț., FILOZ.	Dimitrie Țichindeal, *Filosoficești și politicești prin fabulă moralnice învățături*, Buda, 1814.

Următoarele sigle sunt date după N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*: AEG, AR, AsA, AsAl, AsG, AsL AsM, BCA, BCI, BDZ, BIN, BMN, CA, CD, CG, CIN, CR,DC, EAM, EG, EGI, EGT, FAE, FDB, FMIL (a se deosebi de F. M. I. L. din excerptele noastre), FMK, GAA, GG, GPG, HMV, INB, IST, KMA, LR, LT, MCF, MD, MN, MP, MPM, MVV, NV, PAB, PAM, PCB, PEG, PET, PFHM, PFM, PGL, PH, PMC, PME, PMH, RIP, RMS, SIC, SIF, SMA StDR, StFE, StIN, SVC, TIV, TMO, UNKIV, VA, WCP.

*Cifrele romane din dreptul siglelor indică volumul.

DERIVATION WITH NEOLOGICAL PREFIXES IN THE FIRST HALF OF THE 19th CENTURY

Abstract

Key words: *Romanian language, Latin-Roman element, lexical derivation, prefixes*

The study highlights a less researched aspect in the history of modern Romanian literary language, namely the beginning of the process of enriching the vocabulary by derivation with neologous prefixes. The article refers to the period from 1780 to 1860,

when the tendency to enrich the vocabulary of the Romanian language through elements of Latin-Roman origin became preponderant. The author takes into account both analysable and non-analysable formations, as the analysis of the latter may lead to the identification of the so-called *linked themes* or, in Bloomfield's terminology, *bound forms* opposed to *free forms*. The research treated, on the basis of a rich illustrative material, all types of derivatives, including those formed by linguistic calque, in the attempt to provide a complete picture of the phenomenon under discussion.

PROBLEME DE SINTAXĂ ÎN GRAMATICA LUI IOAN PIUARIU-MOLNAR

NICOLAE FELECAN
Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, Centrul Universitar „Nord” Baia Mare

Cuvinte cheie: *limba română, latină, germană, franceză*.

Apariția în 2018, la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în două volume, a gramaticii lui Ioan Piuariu-Molnar, *Deutsch-Walachische Sprahhlehre. Gramatică germano-română*, Viena, 1788, Ediție critică, introducere, traducere și note de Ana-Maria Minuț și Ion Lihaciu, este un act de cultură ce merită salutat. Înșiși inițiatorii acestui demers precizează că „editarea acestei gramatici, la peste 220 de ani de la apariția primei sale versiuni[1], stă sub semnul recunoștinței față de o personalitate de o surprinzătoare consistență și sub semnul încrederii în dăinuirea binefăcătoare a valorilor umanității” (I: 69).

Înțelegerea deplină și rostul întreprinderii iluministului transilvănean de acum 230 de ani o deslușim deplin prin parcurgerea *Studiului introductiv*, semnat de cei doi autori. Consistent, structurat în XIV secțiuni, scris cu rigoare și acribie, bazat pe o bibliografie adusă la zi, acesta ne familiarizează cu atmosfera istorico-socială a Transilvaniei secolului al XVIII-lea, cu personalitatea și opera lui Piuariu, și, în mod particular, cu lucrarea pe care o avem în față, limpezindu-ne aspecte pe care nu le-am bănui la prima vedere. Una dintre ele se referă chiar la titlu, care „ar putea lăsa să se înțeleagă că este o gramatică comparativă germano-română”, și nu „o gramatică a limbii române scrisă în limba germană” (I: 8, 71).

---

[1] Ediția a II-a, Sibiu 1810, ediția a III-a, Sibiu 1823.

Scopul lucrării a fost întreit, subliniază editorii: (1) de a contribui la „normarea limbii române (prin fixarea unor reguli numeroase, clare, concise și bogat exemplificate)”; (2) de a pune „la dispoziția funcționarilor austrieci care activau în Transilvania și a negustorilor străini a unui manual de învățare a limbii române” și (3) de „aducere a românei la un nivel la care să poată exprima, semantic și stilistic, aceleași conținuturi ca o limbă cultivată precum germana”, „prin introducerea capitolelor în care se oferă modele de enunțuri în limba română utilizabile în diverse situații de comunicare (la masă, la croitor, despre locuință, despre scriere, despre cumpărături, despre diferende juridice și fapte care prezintă pericol social, despre război, despre călătorii, despre atitudini specific umane, despre simptomele unor boli etc.), modele de cereri (pentru obținerea unui post „la canțelarie”, pentru scutirea de obligațiile de încartiruire etc.) și de scrisori (de recomandare, de condoleanțe, de felicitare etc.)” (I: 8).

Demersul lui Piuariu, „magistru oculist”, „protomedicus” , „medic oculist al Marelui Principat al Transilvaniei”, „medic oftalmolog și chirurg” la Facultatea de Medicină a Universității din Viena, se înscria în eforturile reprezentanților Școlii Ardelene de a face cunoscută limba română nu numai în scop utilitar, pentru străinii care vor să învețe româna „dacă ar face comerț cu daco-romanii sau ar face o călătorie prin Țara Românească, Moldova, Transilvania, Maramureș, … Silvania (= Crișana), Banat, Cuțo-Vlahia[2], chiar și în Crimeea”, ci și de a stabili norme de scriere și pronunție corecte și chiar de a situa româna la nivelul limbilor de mare cultură[3].

Ideea aceasta se află chiar în *Prefața* gramaticii lui Ioan Piuariu: „În Transilvana, în Bucovina, în Banat și în parte și în Ungaria, afacerile necesită cunoașterea unei limbi care aparține celei mai mari părți a norodului; și cât de puțin efort i-ar costa pe ceilalți locuitori ai acestor ținuturi, unguri și germani, ca prin simpla exersare să își

---

[2] *Cuțovlahi,* m. pl. „Nume dat de către populația greacă localnică populației aromâne din Macedonia” (Lazăr Șaineanu, *Dicționar universal al limbei române,* ed. V, București: Editura „Scrisul românesc” S. A., s. v.; cf. și NDULR, s. v.; DE, s. v.).

[3] Cf. Oliviu Felecan, Nicolae Felecan, *Romanitate și românitate la reprezentanții Școlii Ardelene,* în *Limba română,* nr. 5-6, anul XXVII, 2017, Chișinău.

însușească o competență într-ale acesteia!” (I: 81). Pentru particularitățile limbii și stabilirea accentului, autorul consideră „că este necesar să se folosească neapărat de caracterele românești”, motiv pentru care a prezentat exemplele folosind literele latine[4], în locul celor chirilice (I: 85). Această afirmație ne amintește de cea făcută de Petru Maior: „Până vor scrie românii cu slove chiriliceşti … niciodată nu vor fi vederoase cuvintele latine în limba română … De câte ori mi s-au întâmplat mie, de îndoindu-mă de vreun cuvânt, oare latinesc este, cât l-am scris cu slove sau litere latine, îndată cu strălucire i se văzu latina lui față și părea că râde asupra mea de bucurie că l-am scăpat din sclavie și de calicele ciriliceşti petece” (*Lexicon* 1825: 72-73). Și Samuil Micu afirma în *Acathist*[5] că, „dacă românii vor lua literele noastre cele vechi și părintești”, „de care toate neamurile … cele iscusite și învățate se folosesc”, vor dobândi laudă și între alte neamuri învățate” (p. III-V).

Modelul urmat de Ioan Piuariu-Molnar în realizarea gramaticii sale este *Elementa linguae doco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780, a lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai[6], iar pentru comparații cu germana și franceza folosește două gramatici ale limbii franceze, scrise în limba germană, cu terminologie gramaticală latinească: Hilmar Curas, *Erleichterte und durch lange Erfahrung verbesserte französische Grammatik*, Berlin, 1759, și J. R. des Pepliers, *Nouvelle et parfaite grammaire royale françoise et allemande. Neue und vollständige königliche französische Grammatik, bisher unter dem*

[4] Mircea Zdrenghea arăta, pe bună dreptate, că reprezentanții Școlii Ardelene „numai în scris apropiau cuvintele românești de origine latină de etimonul lor, dar doreau ca ele să fie pronunțate potrivit uzului” (1977: 262). Aceasta demonstrează că ei n-au vrut să latinizeze româna, cum s-a afirmat de nenumărate ori, ci erau pe deplin conștienți că limba se schimbă după anumite reguli, pe care au reușit să le și formuleze (într-o formă specifică perioadei respective).

[5] *Acathist sau carte cu multe rugatsuni pentru evlaviea fiestequarui chrestin,* Sibiu, 1801.

[6] Gheorghe Șincai nota în prefața celei de a doua ediții din *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (Buda, 1805, p. 4) că, „după opt ani de la prima ediție, pe care a elaborat-o cu Samuil Micu, adică în anul 1780, aceeași gramatică a noastră, revizuind-o și completând-o, a tipărit-o la Viena, în limbile germană și română, strălucitul domn Ioan Molnar de Müllersheim” (I: 68).

Nahmen des Hernn der Pepliers vielmals herausgegenben, Leipzig, 1765 (cf. I: 72).

Studiul introductiv are și meritul de a semnala mereu „influența modelelor urmate de Molnar”: gramatica lui Micu și Șincai, în capitolele despre nume, despre prepoziții și sintaxă, din Pepliers, capitolele consacrate verbului și partea de vocabular, iar din Curas, capitolele despre numeral, adverb, conjuncții și interjecții (I: 72).

Având în vedere aceste aspecte, în lucrarea de față, noi vom avea în vedere problemele de sintaxă, comparativ cu cele întâlnite în *Institutiones linguae valachicae*, „Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină”[7], cu autor necunoscut[8], datând probabil din jurul anului 1770 (Chivu 2001: 12), și apoi oglindirea lor în gramaticile ulterioare.

Aspectele privitoare la sintaxă au și în gramatica lui Piuariu o întindere redusă, cuprinse în Partea a III-a, *Despre sintaxă* (*De syntaxi*) (2018 II: 193-233).

Interesantă ni se pare structurarea capitolelor, patru la număr, cuprinse în această secțiune: Capitolul I: *Despre sintaxa articolelor*, *Despre sinaxa numelor și pronumelor*, cu referire și la adjective; Capitolul al II-lea: *Despre sintaxa verbelor*; Capitolul al III-lea: *Despre sintaxa adverbelor*; Capitolul al IV-lea: *Despre prepoziții*. În total sunt 36 de reguli, dintre care numai 19 sunt identice cu cele din *Elementa*, iar restul se datorează necesității de a fi în concordanță cu faptele exprimate în celelalte două gramatici utilizate de autor, ceea ce înseamnă îmbogățirea faptelor sintactice expuse în primele gramatici românești. Dintre acestea, 4 se referă la articol, 10 la substantiv, 13 la verb, 4 la adjectiv și câte una la pronume, numeral, adverb și prepoziție.

Dacă avem în vedere și *Institutiones*, lucrare pe care Ioan Piuariu nu o menționează, putem spune că există o analogie și cu aceasta, în sensul că și aici se găsesc 22 de reguli de sintaxă, dintre care 10 se

---

[7] Ediție critică de Gheorghe Chivu. Revizia și traducerea textului latin de Lucia Wald, București: Editura Academiei Române, 2001.

[8] Probabil Grigore Maior, cf. Mihai Gherman, *Despre „Dicționarul” și Gramatica lui Grigore Maior*, în CL, XXXIV, 1989, p. 5-9.

referă la regimul verbului, 4 la regimul participiului, adjectivului, interjecției și adverbului, 2 la prepoziție, 2 vizează acordul, iar celelalte la aspecte ce țin mai mult de sintaxa latină[9].

În al doilea rând, apariția acestor lucrări de gramatică română în limbi străine, latină, respectiv germană, arată și strădania autorilor de a face cunoscută limba română și altor națiuni, prin utilizarea unei limbi de circulație, latina încă în uz pentru anumite categorii sociale din epocă și germana, uzuală pentru etniile din Imperiul austriac.

Ceea ce observăm la autorul transilvănean în redactarea gramaticii sale este aplecarea asupra unor detalii, precum: *topica* (invocată în mai multe reguli), „*particula **pre** (**pe**)*” la substantivele animate (în mod deosebit la numele de persoană) și la pronume (formele accentuate)[10] și „*prepoziția **de** la numeralele peste 20*”.

De-a lungul timpului, ultimele două au generat numeroase discuții. Dacă, în situația pomenită, *pe* a fost numit de Ioan Piuariu „*particulă*” (II: 199, 215), mai târziu Leo Spitzer l-a numit „trăsătură a genului personal” (1945: 10, ap. Nagy 2005: 252, nota 408), iar mai apoi denumirile au rămas: „*prepoziție*” (în majoritatea lucrărilor românești de gramatică), „*morfem*” (Irimia 1997: 413; Felecan 2002: 141), „*prepoziție-morfem*” (Irimia 1997: 537)[11], „*flectiv*” (Drașoveanu 1997: 112), „*marcă sintactică*” (Pană Dindelegan, în DSL 2001: 167)[12].

---

[9] Cf. Oliviu Felecan, Nicolae Felecan, *Structură și evoluție sintactică reflectate în prima gramatică românească*, în Chivu 2017: 235-244.

[10] O prezentare riguroasă a situațiilor în care *pe* este sau nu este obligatoriu găsim la Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București: Editura Humanitas, 1997: 367-372; cf. și GLR II 2005: 377-380.

[11] „Prepoziția-morfem *pe* este concomitent marcă de acuzativ și indice al „genului personal” al substantivului” (Irimia 1997: 537, nota 32).

[12] „Mărcile de determinare sunt proprii fiecărei limbi, realizându-se fie ca lexeme speciale (vezi adjectivele demonstrative și posesive), fie ca articole, devenite, în unele limbi, mărci flexionare, fie ca *mărci sintactice* (este, de ex., cazul românei, unde pe lângă mărcile lexicale și marca flexionară a articolului, s-au creat și două procedee sintactice: *construcția cu **pe** a complementului direct* (s. n.) și dublarea clitică, îndeplinind, în condiții sintactice speciale, și funcția de determinare)” (Pană Dindelegan, în DSL 2001: 167).

Din păcate, situația nu este rezolvată nici de noua gramatică a limbii române, care păstrează denumirea de *prepoziție*, deși face precizările care se impun: „Complementul direct substantival cu prepoziția *pe* apare, în anumite situații lexicale și semantice, la subclasa *numelor de persoană* sau a *animatelor personalizate*, în condițiile *individualizării* puternice a substantivului-complement". „Prepoziția *pe* este o marcă gramaticală a complementului direct, specifică limbii române. *Pe* nu reprezintă, în această poziție sintactică, un centru de grup prepozițional, ca în celelalte situații, rolul tematic fiind atribuit în exclusivitate de centrul verbal" (GLR II 2005: 377-378).

În ceea ce privește numeralul cardinal de la douăzeci în sus, Piuariu precizează că „la numeralele peste douăzeci, prepoziția *de* trebuie atașată de număr, de exemplu *doaozeci de corbi zwanzig Raben*, *doaozeci și unul de vulturi ein und zwanzig Geier*, *o sută de paseri hundert Vögel*, *o mie șapte sute optzeci și opt de ani ein Tausend siebenhundert acht und achtzig Jahre*". „În cazul în care *nomen* se află înaintea numeralului, atunci prepoziția *de* este omisă, de exemplu: *corbi doaozeci Geier zwanzig*, *pești doaozeci și unul Fische ein und zwanzig*" (II: 213).

Începând cu această gramatică, în care este precizat statutul prepoziției *de*, unii autori de mai târziu au împărtășit ideea, în timp ce alții au considerat că „raportul este inversat: termenul care în realitate este determinat devine determinant: *treizeci* ***de copii***" (GA II: 126).

Noi înclinăm să credem că „numeralele cardinale, indiferent de valoarea lor numerică, până la nouăsprezece sau de la nouăsprezece înainte, au valoare de atribut. Prepoziția *de* ține de numeral și nu de substantivul care-și păstrează funcția sintactică inițială" (Felecan 2002: 105-106).

Susținătorii ideii că numeralul, indiferent de numărul pe care-l exprimă are doar valoare de determinant, se bazează atât pe analogia cu numeralele de valoare mai mică decât 20[13], cât și pe fapte de natură logică și semantică. Prin urmare, afirma Gh. Constantinescu-Dobridor, „trăsătura fundamentală a numeralului (ca și cea a adjectivului), este

[13] Nicolescu 1970: 102.

cea de element care „completează”, care „se alătură”, cea de „determinant” și nu cea de „determinat”, cea de „subordonat” și nu cea de „regent”. Substantivul are deci prioritate, ascendență în raport cu numeralul, pe care îl subordonează logic și semantic” (Constantinescu-Dobridor 1994: 179).

Putem invoca în sprijinul acestei idei și acordul. Predicatul, în loc să se acorde cu numeralul-substantiv, la singular, se acordă cu substantivul la plural: *O mie de turiști au venit* și nu **O mie de turiști a venit*, ceea ce ne permite să interpretăm că *turiști* este subiectul, iar *o mie de* este atributul antepus. În acest caz devine limpede că *de* nu este o prepoziție care să subordoneze substantivul, ci este o prepoziție postpusă, regim al numeralului de la 20 în sus, fapt subliniat, de altfel, în multe lucrări de specialitate, începând cu Ioan Piuariu-Molnar și continuând cu Iorgu Iordan[14], Dumitru Irimia[15], Mioara Avram[16] și chiar cu *Gramatica limbii române*, ediția din 2005: „Avantajul interpretării prepoziției *de* ca fiind grupată cu numeralul antepus (întâlnită și în alte construcții ca *o astfel de carte*, *nemaipomenit de …*, *destul de …*) … este acela de a pune de acord soluția sintactică de analiză cu cea semantică și de a unifica modul de interpretare a tuturor numeralelor cardinale plasate înaintea substantivului”. Ca urmare, „prepoziția *de*, impusă obligatoriu de o subclasă a numeralului cardinal (pentru legarea acestuia de substantivul-centru) nu e generatoare de grup sintactic ca în cazurile în care numeralul-substitut funcționează drept centru: *Am cumpărat multe cărți, dintre care trei* ***de*** *poezie.*, *Doi* ***de*** *acolo să vină la tablă.* … sau ca adjunct al unui substantiv precedat de numeral adjectival: *vreme* ***de*** *cinci ani / vârsta* ***de*** *douăzeci de ani*” (GALR I 2005: 297).

În concluzie, putem afirma că toate construcțiile analizate au în comun faptul că elementul prim, care conține prepoziție *de*, are o valoare de cuantificare non-numerică sau numerică. Calitatea de cuantificatori non-numerici implică o evaluare cantitativă exprimată prin adverbe și locuțiuni adverbiale, care pot avea valoare superlativă

---

[14] Iordan 1967: 159.
[15] Irimia 1997: 132.
[16] Avram 1997: 132.

(*anormal de mare*, *neobișnuit de frumos*, *fantastic de bun* etc.), comparativă (*la fel de mare*), definită (*destul de conștiincios*, *suficient de harnic*) sau nedefinită (*atât de mare*, *așa de cuminte*). Calitatea de cuantificatori numerici o au numeralele cardinale care implică o evaluare cantitativă definită (*douăzeci de pomi*, întocmai ca și *zece pomi*) (cf. Felecan, în *Ion Coteanu. In memoriam*: 177-286).

Credem că, potrivit celor analizate aici, putem să-i dăm întâietate lui Ioan Piuariu-Molnar asupra acestor două probleme menționate la 1788 și să le acceptăm ca atare.

Bibliografie

Avram 1997 = Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București: Editura Humanitas.

Chivu 2001 = Gheorghe Chivu, *Institutiones linguae valachicae. Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină*, Ediție critică de Gheorghe Chivu, Revizia și traducerea textului latin de Lucia Wald, București: Editura Academiei Române.

Chivu 2017 = *Omul de cuvînt. In honorem Gheorghe Chivu*, Editor Adina Chirilă, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2017.

Constantinescu-Dobridor 1994 = *Sintaxa limbii române*, București: Editura Științifică.

Curas, Hilmar, *Erleichterte und durch lange Erfahrung verbesserte französische Grammatik*, Berlin, 1759.

DE = *Dicționar Enciclopedic*, vol. I-VI, București: Editura Enciclopedică, 1993-2006.

DSL = Angela Bidu-Vrănceanu et al., *Dicționar de științe ale limbii*, București: Editura Nemira, 2001.

Felecan 2002 = Nicolae Felecan, *Sintaxa limbii române. Teorie. Sistem. Construcție*, Cluj-Napoca: Editura Dacia.

Felecan, Oliviu, Felecan, Nicolae, *Romanitate și românitate la reprezentanții Școlii Ardelene*, în Limba română, nr. 5-6, anul XXVII, 2017, Chișinău.

Felecan, Oliviu, Felecan, Nicolae, *Structură și evoluție sintactică reflectate în prima gramatică românească*, în Chivu 2017: 235-244.

Mihai Gherman, *Despre „Dicționarul” și Gramatica lui Grigore Maior*, în CL, XXXIV, 1989, p. 5-9.

GLR = *Gramatica limbii române*, I *Cuvântul*, II *Enunțul*, București: Editura Academiei Române, 2005.

Ion Coteanu. In memoriam, Craiova: Editura Universitaria, 2000.

Iordan 1967 = Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București: Editura științifică.

Irimia 1997 = Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași: Editura Polirom.

Maior 1825 = *Lesicon romanescu – latinescu – ungurescu – nemțescu*, de Samuil Micu, V. Coloși, Petru Maior, I. Corneli, I. Theodorovici, A. Teodori , Buda, 1825.
Micu, Samuil, Șincai, Gheorghe, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780.
Micu, Samuil, *Acathist sau carte cu multe rugatsuni pentru evlaviea fiestequarui chrestin*, Sibiu, 1801.
Nagy 2005 = Rodica Nagy, *Sintaxa limbii române actuale. Unități, Raporturi și Funcții*, Iași: Institutul European.
NDULR = *Noul dicționar universal al limbii române*, București, Chișinău: Editura Litera Internațional, 2006.
Nicolescu 1970 = Aurel Nicolescu, *Probleme de sintaxă a propoziției*, București.
Pepliers, J. R. des, *Nouvelle et parfaite grammaire royale françoise et allemande. Neue und vollständige königliche französische Grammatik, bisher unter dem Nahmen des Hernn der Pepliers vielmals herausgegenben*, Leipzig, 1765.
Piuariu-Molnar, Ioan, *Deutsch-Walachische Sprachlehre. Gramatică germano-română*, Viena, 1788. Ediție critică, studiu introductiv, traducere și note de Ana-Maria Minuț și Ion Lihaciu, I, II, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași, 2018.
Șaineanu, Lazăr, *Dicționar universal al limbei române*, ed. V, București: Editura „Scrisul românesc".
Zdrenghea 1977 = Mircea Zdrenghea, *Structura etimologică a cuvintelor cuprinse în Vocabularul din Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, în CL, XXII, 1977: 261-263.

SYNTAX ISSUES IN THE *GRAMMAR* BY IOAN PIUARIU-MOLNAR
Abstract

Key words: *Romanian, Latin, German, French*

This paper aims to highlight the merits of the illustrious Transylvanian forefather, Ioan Piuariu-Molnar, in presenting for the first time some novel aspects of the Romanian grammar, which are still valid today.

ȘURUBUL FRANCO-GERMAN (ESEU)

I. FUNERIU
Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad

Cuvinte-cheie: *românesc, eimologie, Rom. șurub, Germ. Schraube, Lat. scrofa*

Cât de ușor se poate greși când e vorba de etimologie ! Scriind odată despre germanisme, am analizat cinci cuvinte românești provenite din germană : *claviatură, maistru, matriță, șurub* și *ventil*. Am afirmat că, în afară de *șurub,* celelalte patru cuvinte sunt de origine latină în germană și am emis concluzia că „ne latinizăm” în continuare chiar și atunci când împrumutăm din germană. Nu totdeauna, evident, dar de multe ori. Concluzia aceasta este valabilă și o susțin în continuare fără să-mi fie teamă că greșesc. M-am pripit însă când am afirmat că *șurub* este un cuvânt germanic, fără să investighez până la capăt cazul. Cum s-a întâmplat ? Întâi de toate am spus pur și simplu că e germanic, bizuindu-mă pe impresia lăsată de structura fonetică a cuvântului care părea să nu aibă niciun corespondent în latină. Știam din experiență că nu e corect să te bazezi pe impresii în nicio știință, și atunci, înainte de a trimite articolul spre publicare, am verificat informația. Prima dată în *Deutsches Wörterbuch* (33 de volume), opera monumentală a Fraților Grimm de acum un secol și jumătate ; aici, ipoteza mea a fost confirmată : autorii indică drept etimon nordicul vechi *skrufa* și înregistrează descendenții acestuia și în alte limbi germanice : în suedeză – *skruf,* în daneză – *skrue,* în engleza veche – *scrue* (azi *screw*) și, bineînțeles, în germana actuală – *Schraube* (dialectal *Schrube*). Un ultim „argument” mi s-a părut a fi irecuzabil : dicționarul lui Littré (*Dictionnaire de la langue française,* 1863)

confirmă originea germanică a fr. vechi *escroue* devenit *escrou*, apoi *écrou*. Un amănunt din dicționar mi-a dat însă de gândit : *Littré* menționează la acest articol corespondentul italian al lui *écrou*, care e *scrofola*. Detaliul m-a trimis imediat la un posibil etimon latin – *scrofa*. Fr. *écrou* este îndepărtat fonetic de lat. *scrofa*, dar numai aparent, pentru că sunt destule exemple care confirmă direcția acestei evoluții fonetice : lat. *scribere* > fr. *écrire*, lat. *scrinium* > fr. *écrin* „scrin”. Nu este deloc greu acum să înțelegem că *scr*- din latină a devenit *écr*- în franceză. *Dicționarul etimologic al limbii latine* al lui Ernout și Meillet din 1932 confirmă această etimologie și citează o propoziție din latina medievală care aduce lămuriri suplimentare : *scroba porca quae generavit* = „groapa făcută (generată) de scroafă”.

Cred că ați observat cât de curioasă este terminologia „înșurubării” tehnice în românește : ea se bazează adesea pe analogii și aluzii sexuale. Electricianul meu când mi-a cuplat aparatele din casă la sursa energetică vorbea de „moș” și „babă”. Informaticianul care mi-a instalat routerul wireless a întinerit un pic cuplul vorbind de „tată” și „mamă”. Nemții am înțeles că-i zic *Mutter* piuliței gata pregătită pentru înfiletarea unui *Feder*. La englezi, membrii perechii sunt *male* și *female*. Dar cel mai interesant e în franceză, unde *piulița* este *écrou*, adică, etimologic vorbind : *scroafă*, cum s-a văzut mai sus. *Dicționarul tezaur informatizat al limbii franceze* (*Trésor de la langue française informatisée*) ne explică metamorfoza : în latina medievală *scrofa* a devenit *piuliță* în baza unei „comparaison vulgaire” cu monta porcină. În franceză, „moșul” sau, dacă vreți, „tata”, e *vis*, adică *șurub*. Cuvântul provine din latinescul *vitis* care desemna vrejul viței-de-vie. Acesta penetrează desișul vegetativ prin răsucire, de unde analogia cu înșurubarea e gata. M-am întrebat totuși de ce au ales francezii, din diversitatea faunei domestice, tocmai *scroafa*. Că n-au ales *pisica*, am înțeles, în franceză cuvântul e masculin – *le chat*, *oaia* așijderea – *le mouton*, *găina* (doamne ferește !), dar mai aveau atâtea altele, *capră* de pildă – *une chèvre* sau *gâscă* – *une oie* etc. M-am tot gândit și în cele din urmă am renunțat, punând transferul metaforic pe seama întâmplării. Norocul (este atât de necesar câteodată !) a fost un cititor fidel al articolelor

mele[1] care m-a luminat, ajutându-mă să dezleg enigma până la capăt. Trăitor în copilărie la țară, acesta era vecin cu tehnicianul veterinar al comunei, care deținea un vier de rasă. Sătenii veneau cu scroafele lor la montă „pentru o reproducție de calitate”... Copilului curios, cum era, pesemne, cititorul meu, nu i-a fost prea greu să observe un amănunt anatomic : „bărbăția” vierului are formă elicoidală, de burghiu, care se „înșurubează”, acolo unde are el misiunea s-o facă, asemenea sfredelului din lada de scule din atelierul tatălui său[2]. Vorba poetului : „Nu e carte să înveți/ Ca viața s-aibă preț –/ Ci trăiește, chinuiește/ Și de toate pătimește/ Și-ai s-auzi cum iarba crește”.

HONNI SOIT QUI MAL Y PENSE !

Chiar având la îndemână toate aceste informații care fac lumină în evoluția sensurilor, este greu de decis ce a fost mai întâi : vechiul nordic *skrufa*, cum credeau Frații Grimm și Littré, sau vechiul lat. *scroba*, din dicționarul etimologic Ernout-Meillet. După cum au evoluat sensurile, s-ar părea că totuși elementul latin a fost primordial[3]. Dacă e așa, înseamnă că am greșit când am susținut că *Schraube* (dialectal *Schrube*) ar fi un cuvânt pur germanic. *Șurubul* și *șurubelnița* se vor fi *„înșurubat*” ele în română venind din Germania, *scroafa* e însă din latină.

---

[1] E vorba de același av. Ioan Barbura din Arad, citat de mine în articolul despre *bormașină*. Dacă lingviștii de mâine vor confirma etimologia propusă, îi rog să-i atribuie domniei sale paternitatea descoperirii. (De data aceasta *pater certus est*, domnule avocat.)

[2] Și coada o are „în sfredel” : „Porcii... cu coada *sfredel* și cu râtul în jos, ronțăiau ghinda” (Delavrancea) sau : „Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț/ Purceluși cu coada *sfredel* și cu bețe-n loc de labă” (Eminescu). V. DLRLC *s.v.*

[3] Profesorul Dorin Urițescu de la Universitatea din Toronto, lingvist *nec plus ultra*, pe care l-am consultat asupra chestiunii, mi-a scris un mail prin care confirmă prioritatea latinei. Îmi și trimite proba: „From Middle High German *Schrūbe*, from Medieval Latin *scrōba* (9th cent.), blend of <u>*scrobis*</u> ‘cavity, pit’ and <u>*scrōfa*</u> ‘screw’ (compare Occitan *escrofa* ‘screw nut’, French <u>*écrou*</u> ‘id.’). Irregular *–f* in Luxembourgian/Swabian <u>*Schrauf*</u> and Swiss *Schruuf*”. V. http ://www.wordsense.eu/scrobis/

THE FRENCH-GERMAN SCREW
Abstract

Key words: *Romanian, etymology, Rom. șurub, Germ. Schraube, Lat. scrofa*

This study is an etymological research of the word *șurub (*English *screw)*, considered to have entered the Romanian language from Germ. *Schraube* (in idiom *Schrube*). The author discusses items of information, including etymons, from Germanic and Romanic languages, especially from French, dwelling on a possible Lat. *scrofa*, certified in fact in medieval Latin under the form of *scroba*. After some laborious phonetic and semantic considerations, the author concludes that *șurub*, i.e. *Schraube*, in idiom, *Schrube*, is not a "pure Germanic" word, because it is based on Lat. *scrofa*, more precisely *scroba*. We can thus consider a possible multiple etymology.

PROJEKTARBEIT ALS PRAKTISCHE UMSETZUNG DER KOMPETENZORIENTIERUNG IM ÜBERSETZUNGSUNTERRICHT

KARLA LUPŞAN

Zusammenfassung

In der vorliegenden Arbeit wird exemplarisch auf die Projektarbeit als praktische Umsetzung der Kompetenzorientierung im Übersetzungsunterricht eingegangen, indem eine bereits durchgeführte projektorientierte Unterrichtsabfolge skizziert wird.

Schlüsselwörter: *Projektarbeit, Übersetzungsunterricht, Kompetenzorientierung*

1. Kompetenzorientierung im Unterricht

Die hyperdigitalisierte und hypervernetzte Umwelt hat zu enorm veränderten Berufsbildern geführt. So arbeiten beispielsweise heutzutage die Vertreter der Übersetzerbranche nicht mehr allein und von Wörterbüchern umgeben, sondern beteiligen sich immer mehr an weltweit ausgelagerten Übersetzungsprojekten. Carmen Canfora (2015: 3) behauptet in ihrer Dissertation „Aktivierende Lehrmethoden für die Übersetzerausbildung. Erfahrung mit ausgewählten Methoden in heterogenen Lerngruppen“, dass die Übersetzer heutzutage viel mehr Fachwissen und andere Fertigkeiten als früher benötigen, zumal sich die Übersetzertätigkeit auf neue Tools und Formen der Zusammenarbeit stützt.

Nicht nur dieser Trend, sondern auch der konstruktivistische Paradigmenwechsel in der Erziehungswissenschaft vom lehrer-zentrierten Unterricht, der sog. *totes Wissen* (d.h. der Unterricht hat keine Bezüge zum realen Leben) bzw. *träges Wissen* (d.h. das vorhandene Wissen kann in anderen Zusammenhängen nicht

verwendet werden) generieren würde, zum lernerzentrierten Unterricht, der den Blick darauf richtet, was die Studierenden nach einer Zeit können und wie sie praktisch die Ergebnisse des Lernens einsetzen, zwingen beinahe den Lehrer praxisnah und handlungsorientiert, also kompetenzorientiert zu unterrichten (vgl. Canfora 2015: 18ff.; Mandl/Kopp 2005: 7f.; Mandl/Gruber/Renkl 2002; Polozeck 2008: 1).

Eine Unterrichtsform, die sich sehr gut dazu eignet, die Kompetenzorientierung im Unterricht umzusetzen, ist die Projektarbeit, zumal der Projektunterricht ein didaktisches Tun ist, das sich an Lernzielen (und nicht Lehrzielen) orientiert und zu einem konkreten Ergebnis führt. Die Teilnehmer müssen folglich etwas konkret erarbeiten, es praktizieren und interdisziplinär handeln.

Die Arbeit an Projekten ist zugleich ein Lernen von- und miteinander, also gewährleistet sie die Förderung der Kommunikations- und Kooperationskompetenz. (vgl. Dorner 4f.)

Die Unterrichtsmethode fördert auch das kollaborative Lernen, welches „eine gemeinsame interaktive Konstruktion von Bedeutungen meint und eine Verpflichtung auf ein gemeinsames Ziel beinhaltet” (Schulz-Zander 2005: 129).

In der einschlägigen Fachliteratur nimmt zwar die Diskussion über die Bezeichnung und die Merkmale der hier vorgeschlagenen Unterrichtsform einen breiten Raum ein, aber wir gehen aus Platzmangel darauf nicht ein (vgl. Dewey/Kilpatrick 1935; Gudjons 1989/1988; Frey 2002; Fridrich 2001, Hänsel 1999).

2. Skizze eines projektorientierten Übersetzungsunterrichts

Im Folgenden wird eine bereits durchgeführte projektorientierte Lehrveranstaltung zum Fach Übersetzen skizziert, die wir zusammen mit den Studierenden des 3. Studienjahres der West-Universität Temeswar, Studiengang Angewandte Moderne Fremdsprachen abgehalten haben. Die Projektarbeit mit dem Titel *Übersetzen von Hypertexten (ÜH)* erstreckte sich über ein Semester d.h. 14 Unterrichtseinheiten.

2.1 Die Anforderungen

Die Durchführung des vorliegenden Projekts sah einige obligatorische Vorkenntnisse vor, zumal das Übersetzen von Webseiten zusätzliche Kompetenzen als nur sprachliche Kenntnisse erforderte. Die Studierenden des 3. Jahrganges verfügten bereits über das angeforderte Wissen, und zwar außer der grundlegenden Sprachbeherrschung auch über allgemeine Übersetzungskompetenz d.h. Einsatz von Verfahren und Methoden des Übersetzens, Reflexionen über das Übersetzen, Arbeit mit Paralleltexten usw. aber auch über technische Erfahrung.

2.2 Die Lernziele

Durch dieses Projekt wurden der aktive Erwerb von Sach- und Sozialkompetenzen also folgende Hauptlernziele angestrebt:

- die Entwicklung der spezialisierten Übersetzungskompetenz von Hypertexten;
- die Entwicklung der technologischen Kompetenz.

Gefördert wurde sowohl die Auseinandersetzung mit dem Fachinhalt als auch die kritische Reflexion der Mediennutzung, d.h. die qualitative Bewertung der Internet-Inhalte. Allerdings förderte man nur einen Teil der technologischen Kompetenz, wie z. B. die Internetrecherche-Kompetenz, die Arbeit mit den online verfügbaren Paralleltexten, den Umgang mit Korrektur-Software, das Erstellen von Glossaren in Excel, jedoch nicht die konkrete technische Ebene der Lokalisierung, wie z. B. das Erstellen von Hypertexten bzw. Webseiten.

Durch dieses Projekt wurde auch die Entwicklung von organisatorischen Kompetenzen unterstützt, wie z.B. Planungskompetenz, Aufgabenaufteilung und -koordination und Zeitmanagement.

Diese Unterrichtsmethode bewirkte auch die Entwicklung von Sozialkompetenzen, wie beispielsweise Teamfähigkeit und Konfliktfähigkeit.

2.3 Der Projektablauf

Der projektorientierte Unterricht verläuft meistens in sieben Phasen: Initiierung, Zielformulierung, Planung, Durchführung, Präsentation, Auswertung, Weiterführung.

2.3.1 Initiierung und Zielformulierung

Während des konkreten Ablaufs des Projekts wurden diese auf vier Phasen reduziert. Die ersten zwei Phasen wurden zusammengeführt und somit wurden während der ersten Unterrichtseinheit sowohl Aufgaben der Initiierungsphase als auch die der Zielformulierung gelöst.

„In der Initiierungsphase geht es darum, das Thema zu finden, Rollen zu reflektieren (…) und Initialimpulse zu überlegen (Störring 2005: 15). Bei der Themenfindung ist es wichtig von den Interessen der Studierenden auszugehen und eine Einigung über das zu bearbeitende Thema zu erzielen. (bw 2001: 17).

In unserem Fall haben die Studierenden selbst und gemeinsam über den Fachbereich und die zu übersetzende Textsorte entschieden. Die Gesamtgruppe konnte sich nicht auf eine einzige Textsorte einigen und deshalb wurden zwei Gruppen gebildet, die sich jeweils für unterschiedliche Fachbereiche und Textsorten entschlossen haben. Eine Gruppe befasste sich mit der Übersetzung eines Rechtstextes bzw. eines Scheidungsurteils und die andere, deren Arbeit wir hier auch belegen werden, für die Übersetzung eines Hypertextes bzw. der Webseite der Universitätsbibliothek der West-Universität Temeswar. Ein Nachteil dieser Unstimmigkeit war eine geringere Anzahl von Gruppenmitgliedern, was allerdings auch zu einer kleineren zu übersetzenden Textmenge führte, so dass man bereits in dieser Phase einen Kompromiss eingegangen ist. Folglich sind nur einige Rubriken der Webseite als Übersetzungsgegenstand in Frage gekommen.

In dieser Phase wurden auch die Ziele des Projekts klar definiert und der Gruppenleiter mit seinen Verantwortlichkeiten festgelegt. Zu den Aufgaben des Gruppenleiters gehören:

- die Arbeit in der Gruppe zu organisieren,

- das Zeitmanagement zu betreiben,
- eine Übersetzungstätigkeit seiner Wahl zu übernehmen (z.B. Glossar erstellen, Textteile übersetzen, revidieren)
- die Arbeit des Teams zu bewerten.

2.3.2. Planung

Die Planung stellte die erste Phase des Projekts dar, die außerhalb der Lehrveranstaltungen erfolgte. Dem Gruppenleiter wurden Formatvorlagen zur Verfügung gestellt, die ihm bei der Rollen- und Aufgabenverteilung behilflich sein sollten. Er sollte folgende Dokumente erstellen:

- *Projektstammdaten*: eine Tabelle, die die Mitglieder der Gruppe mit Kontaktadressen enthält; die Aufteilung des Gesamttextes; die Verteilung von Textteilen auf Kleingruppen für die Übersetzung.
- *Arbeitsplan*: eine vorgeschrieben inhaltliche und zeitliche Planung des Gesamtprojekts, mit den dafür zuständigen Personen.

2.3.3. Durchführungsphase

Die erste Etappe der Durchführungsphase war die Recherche und die daraus folgende Glossarerstellung. Bis zu diesem Zeitpunkt wurden der zu übersetzende Text bzw. die Textteile schon mehrere Male von den Studierenden durchgelesen und dabei die Übersetzungsschwierigkeiten ausgesondert. Diese Etappe erfolgte während der Präsenzveranstaltung, wobei zusammen mit der Lehrkraft eine gemeinsame online Recherche durchgeführt wurde und dabei mehrere Seiten der Universitätsbibliotheken aus dem deutsch-sprachigen Raum untersucht und die jeweiligen rumänischen Termini mit möglichen Entsprechungen aus den Paralleltexten versehen.

Die Studierenden sollten als Hausaufgabe ein Glossar in Excel erstellen, das für jeden zu übersetzenden Textteil die rumänischen Termini mit den am häufigsten vorkommenden Entsprechungen oder möglichen Übersetzungsvarianten vorsah. Eigentlich handelte es sich um ein Verzeichnis, denn für die aufgelisteten Wörter oder

Wortgruppen gab es keine Definitionen, keine grammatischen Hinweise und keine Gebrauchskontexte. Jedenfalls wurde die Liste ständig ergänzt.

Die eigentliche Übersetzungsarbeit der Kleingruppen erfolgte außerhalb der im Stundenplan vorgesehenen Stunden, aber laut der im Arbeitsplan vorgesehenen Termine. Für jeden Textteil wurde ein Datum festgelegt, wann die Rohübersetzungen zusammen mit der Lehrkraft kommentiert werden sollten. Nach der Besprechung erfolgte die Korrektur der Rohübersetzung, die mithilfe der Funktion „Änderungen nachverfolgen" von MS Word vorgenommen wurde. So hatte man eine klare Übersicht der während der Bearbeitung vorgenommenen Änderungen und Kommentare.

Die Projektmethode ermöglicht die Auseinandersetzung mit Problemen, die im richtigen Berufsleben vorkommen und dazu gehören auch Spannungen und Diskussionen oder aber unvorhergesehene Hindernisse. So kam es in der Gruppe zu Reibungen, weil ein Gruppenmitglied aus unbekannten Gründen seinen Aufgaben nicht nachgegangen ist, so dass die anderen Teilnehmer seine Übersetzungsaufgaben übernehmen mussten. Der Konflikt wurde erst in der Evaluierungsphase gelöst, als die Gruppenmitglieder den wahren Grund für das ursprünglich unkollegiale Verhalten erfuhren.

2.3.4. Präsentation und Auswertung

Die zwei letzten Phasen wurden ebenfalls zusammengeführt und fanden während der letzten Unterrichtseinheit statt. In der vorletzten Phase wurden Ausschnitte aus den jeweiligen übersetzten Textteilen in Form einer PowerPoint Präsentation dargestellt und die Endfassung der Übersetzung abgegeben.

Die Evaluation erfolgte durch die Studierenden. Sie haben sich über fünf Evaluationskriterien geeinigt: Qualität der Übersetzung, Zusammenarbeit, Einhaltung der Termine, Engagement und Hilfeleistung.

Jeder Teilnehmer konnte maximal 2 Punkte für jedes Kriterium erhalten, nur der Leiter hatte die Chance insgesamt mehrere Punkte zu sammeln, denn man konnte ihm 2 Bonus-Punkte schenken, falls man seine Tätigkeit als Leiter geschätzt hat. Zwar verlief die Bewertung

anonym, aber debattierte man über die Noten. So konnte jeder Teilnehmer eine eventuelle negative Einschätzung seiner Arbeit mit Gegenargumenten bekämpfen, was manchmal zu einer Notenerhöhung führte.

Nachdem sich die Studierenden über die Endnoten geeinigt hatten, fanden auch Diskussionen statt, die zur Projektreflexion führten, sodass am Ende der Stunde die Studierenden einen Fragebogen zur Projektbewertung erhielten.

Auf 10 Fragen haben sie anonym geantwortet, indem sie Punkte von 5 (sehr gut) bis 1 (sehr schlecht) gegeben haben. Die Ergebnisse zeigten, dass die Arbeit für die meisten Spaß gemacht hatte und dass sie dadurch neue Fertigkeiten erworben hatten. Die Zusammenarbeit innerhalb des Teams bewerteten sie allerdings nur als zufriedenstellend.

3. Schlussbemerkungen

Die Projektarbeit ermöglicht einen selbstgesteuert aktiven Wissenserwerb, der durch die lehrerzentrierte Wissensvermittlung nicht gelingen könnte. Gerade dieses eigenverantwortliche Handeln ermöglicht die komplexe Verknüpfung von Konzepten und die Verarbeitung von neuen Informationen zu dauerhaftem Wissen.

Bibliographie:

bm: bwk (2001): *Grundastzerlass zum Projektunterricht. Tipps zur Umsetzung mit Erlasstext,* Wien.
URL:https://www.bmbf.gv.at/schulen/unterricht/ba/pu_tipps_4905.pdf?4dzgm2 (abgerufen: Mai 2015).

Canfora, C. (2015): *Aktivierende Lehrmethoden für die Übersetzerausbildung: Erfahrungen mit ausgewählten Methoden in heterogenen Lerngruppen.* Diss. URL:https://www.researchgate.net/publication/299345568_Aktivierende_Lehrmethoden_fur_die_Ubersetzerausbildung_-_Erfahrungen_mit_ausgewahlten_Methoden_in_heterogenen_Lerngruppen?enrichId=rgreq-2e0b3d1ebced4756c91af48160c525ab-

XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzI5OTM0NTU2ODtBUzozNDI0NjE1NjcyNTg (abgerufen: Mai 2018)
Dewey J./ Kilpatrick W. H. (1935): *Der Projekt-Plan. Grundlegung und Praxis*. Weimar.
Dorner, H.: *Projektunterricht*
URL: http://www.uibk.ac.at/ils/downloads/lernkulturen/projektunterricht.pdf (abgerufen: Mai 2015).
Fridrich, Ch. (2001): „Projektunterricht/ Projektartige Unterrichtsformen". In: Sitte, Wolfgang/ Wohlschlägl, Helmut (Hrsg.): *Beiträge zur Didaktik des „Geographie- und Wirtschaftskunde"- Unterrichts,* Bd. 16, Wien, S. 356-378.
URL:http://www.univie.ac.at/geographie/fachdidaktik/Handbuch_MGW_16_2001/Seite356-378.pdf (abgerufen: Mai 2015).
Frey, K. (2002). *Die Projektmethode*. 9. Auflage. Weinheim: Beltz.
Gudjons, H. (1988): „Was ist Projektunterricht? In: Bastian, J./ H. Gudjons (Hrsg.): *Das Projektbuch*. 2. Auflage. Hamburg: Bergmann und Helbig, S. 14-27.
Gudjons, H. (1989): *Handlungsorientiert lehren und lernen*. Bad Heilbrunn: J. Klinkhardt.
Hänsel, D. (1999): *Projektunterricht. Ein praxisorientiertes Handbuch*. 2. Auflage. Weimar.
Kiraly, D. (2013): „Das Kultivieren einer Translationsdidaktik – Eine fraktale Perspektive". In: Siliva Hansen-Schirra/ Don Kiraly (Hrsg.): *Projekte und Projektionen in der translatorischen Kompetenzentwicklung,* Frankfurt: Peter Lang, S. 11-32.
URL://www.researchgate.net/publication/288667681_Das_Kultivieren_einer_Translationsdidaktik_-_Eine_fraktale_Perspektive_-_Draft_version (abgerufen: September 2016).
Krenzler-Behm, D. (2013): *Authentische Aufträge in der Übersetzerausbildung*. Berlin: Frank & Timme GmbH.
Lang, Ch. (2009): „Projektunterricht – was ist das?". In: *Erziehung und Unterricht,* 6, Wien: Österreichischer Bundesverlag, S. 570 – 579,
URL: *http://oebv.at/sixcms/media.php/504/lang.pdf* (abgerufen: Mai 2015).
Mandl, H./ Gruber H./ Renkl A. (2002): „Situiertes Lernen in multimedialen Lernumgebungen". In: Ludwig. Issing/ Paul Klimsa (Hrsg.) *Information und Lernen mit Multimedia und Internet. Lehrbuch für Studium und Praxis,* 3. Auflage, S.138–48. Weinheim: Beltz.
Mandl, H./ Kopp, B. (2005): *Aspekte didaktischen Handelns von Lehrenden in der Weiterbildung*. (Forschungsbericht Nr. 180. Ludwigs-Maximilians-Universität München.
Polozeck, J. (2008): *Kompetenzorientierter Unterricht: Die Ausgangslage*
URL: https://www.isg-rostock.de/fileadmin/isg-rostock/Fletcher_Files/Kompetenzorientierter_Unterricht.pdf (abgerufen: Mai 2015).
Schulz-Zander, R. (2005): „Veränderung der Lernkultur mit digitalen Medien im Unterricht". In: Hubert Kleber (Hrsg.): *Perspektiven der Medienpädagogik in Wissenschaft und Bildungspraxis*. München. S. 125-140.

Störring, D. (2005): *Projektorientierung im Kunstunterricht der Primarstufe. Theoretische und empirische Untersuchung.*
URL: https://www.uni-due.de/imperia/md/content/kunstpaedagogik/studienarbeit_stoerring_denise_1.pdf (abgerufen: Mai 2015).

THE PROJECT-BASED METHOD IN TEACHING TRANSLATION

Abstract

Key words: *the project-based method in teaching translation, competence-based learning*

This paper outlines project-based translation units, because by applying the project-based method we can easier develop the nowadays requested procedural, technological and socio - communicative translational abilities and prepare students for career entry.

CAZURI DE RECUPERARE PROGRAMATICĂ A SUBSTRATULUI

LAURENȚIU NISTORESCU
Centrul de Studii Dacoromanistice „Lucus”, Timişoara

Cuvinte-cheie: *substrat, limbă dominantă, romani, geto-daci*

Mecanismele prin care elementele de substrat pătrund în vocabularul – și, în sens larg, în structura – unei limbi sunt mult mai complexe decât suntem obișnuiți să credem. Modelările unor atari procese privilegiază ceea ce putem numi ”calea directă”: persistența cu care vorbitorii unei comunități care a făcut obiectul unui proces de aculturație și a adoptat un alt idiom continuă să folosească atavisme lingvistice, provenind din limba de comunicare anterioară. Avem a observa că chiar și această ”cale directă” este semnificativ mai complexă, fapt ce derivă în primul rând din particularitatea proceselor de aculturație de a fi transformări de lungă durată, ceea ce are drept consecință, în problematica aici analizată, situația de bilingvism în care se găsesc, de-a lungul mai multor generații, membrii comunității care face trecerea de la un limbaj la altul[1]; iar în condițiile în care procesele de aculturație nu sunt întotdeauna ireversibile[2], situațiile în care se produc fenomene de resurecție generalizată a substratului nu sunt deloc improbabile. Așa stând lucrurile, mai sus pomenita ”cale

[1] Extensia de la limbă la limbaj a acestei observații nu este câtuși de puțin improprie, având în vedere faptul că asemenea stări de fapt se petrec și în cazurile particulare ale glisării de la un jargon profesional la altul sau, ca să ne limităm doar la aceste exemple, de la un limbaj artificial la altul; desigur, aceste spețe exced cu mult obiectivele intervenției noastre și nu le vom detalia.

[2] Poate cele mai relevante astfel de situații sunt cele ale idiomurilor precolumbiene reintrate în uz generalizat începând cu a doua jumătate a secolului XX, sub presiunea unor comandamente identitare.

directă” nu este decât o formulă simplificatoare, chiar excesiv simplificatoare, sub care se ascunde o paletă mai largă de mecanisme, de la absorbția în limba dominantă a unor elemente ale substratului la – ca să ne limităm doar la capetele scalei probabilistice – creolizarea limbii anterioare de comunicare.

Alături de această paletă de mecanisme, pot fi identificate și alte căi de pătrundere a substratului în limba dominantă. Ne vom opri, dintre acestea, asupra celui care implică un caracter programatic de recuperare a unor elemente de substrat – nu înainte de a sublinia că, în cazul particular al limbii geto-dacice, modelul nostru consideră acest mecanism ca fiind secundar în raport cu două dintre formulele ”căii directe”: conservarea unor elemente de substrat în condițiile instaurării graduale a bilingvismului în cadrul comunităților autohtone din Dacia și Moesia Inferior, respectiv, asimilarea unor atari elemente de către comunitățile de coloniști.

Motivul principal care ne obligă să luăm în considerare, ca adjuvant al mecanismului identificabil în cazul comunităților de coloniști, și pe cel al recuperării programatice (fatalmente însă, și puternic selective) a substratului ne este furnizat de toponimia oficială a provinciei imperiale a Daciei – situația întâlnindu-se, într-o măsură semnificativ mai estompată însă, și în cazul provinciei sud-dunărene a ansamblului Daciei Magna. Astfel, potrivit documentului topografic de secol IV[3] cunoscut convențional ca *Tabula Peutingeriana*[4], pe teritoriul provinciei sud-dunărene sunt consemnate, cu denumirile oficiale recunoscute la scara întregului Imperiu Roman, următoarele centre urbane și protourbane: Lederata, Apus Flumen/Apo, Arcidava,

[3] Faptul că pe această hartă-itinerar – care, atragem atenția, are valoare de document oficial al epocii – se află trecute și toate drumurile imperiale din Dacia, provincie teoretic părăsită cu trei-patru generații mai devreme, i-a făcut pe unii cercetători să presupună că *Tabula Peutingeriana* ar fi fost datată greșit. Însă, în condițiile în care pe această hartă este trecută și noua capitală imperială, orașul Constantinopol (despre care se știe fără dubii că a fost inaugurat în anul 330), exclude o asemenea supoziție, obligând acceptarea evidenței: aceea că, și după așa-numita *retragere aureliană*, Dacia nord-dunăreană continua să se afle sub o oarecare administrare imperială. Subiectul a fost clarificat în amănunt, printre alții, de cercetătoarea timișoreană Doina Benea (Benea 2001).

[4] Fodorean 2017.

Centum Putea, Berzovia, Aizizis, Caput Bubali, Tivisco/Tibiscum (pe segmentul VI/2 al itinerariului), Faliatis/Taliata, Tierna/Dierna, Ad Mediam, Pretorio, Ad Pannonios, Gaganis, Masclianis, Agnavie, Ponte Augusti, Sarmategte/Sarmizegetusa, Ad Aquas (pe segmentul VI/3), Petris, Germizera/Germisara, Blandiana, Apul/Apulum, Brucla, Salinis, Potavissa/Potaissa, Napoca, Optatiana, Largiana, Cersiae, Porolisso/Porolissum (pe segmentul VII/1), Egeta, Drubetis/Drobeta, Amutria/Ammutrium, Pelendava, Castris Novis (pe segmentul VII/4), Romula, Acidava, Rusidava, Ponte Aluti, Burridava (pe segmentul VII/5), Castra Tragana/Traiana, Arutela, Pretorio, Ponte Vetere, Stenarum, Cedonia (pe segmentul VIII/1). Așadar, 47 de localități, înșirate pe o rețea de drumuri însumând peste 700 de mile romane, dintre care – aspect care ne interesează aici în cel mai înalt grad – doar o treime sunt eminamente latine, și asta după mai mult de două secole de administrare efectivă a regiunii. Insistăm, ne aflăm aici în fața unei categorii speciale de elemente de vocabular, a toponimelor oficiale asociate unor comunități formate într-o măsură covârșitoare în jurul unor comunități colonizate latinofone, ceea ce pune în discuție opțiunea autorităților centrale/imperiale și locale/provinciale de a conferi acestor așezări denumiri provenind, în cea mai mare parte[5], din zestrea terminologică a populației cucerite.

Un răspuns comod și parțial corect la această problemă este că practica curentă în societatea romană, ca de altfel și în alte societăți care au atins dimensiuni globalizatoare, era de a prelua în nomenclatoarele oficiale toponimele preexistente, sau, după caz, de a forma toponime inspirate din unele elemente de vocabular ale populațiilor prexistente pe ariile în cauză. Amintim, pentru analogie, faptul că numeroase toponime de pe cuprinsul actual al Statelor Unite ale Americii conservă denumirile utilizate de populațiile precolumbiene sau de coloniștii preamericani: numele fluviului

[5] Nu excludem, după cum n-au făcut-o nici alți cercetători care s-au aplecat asupra chestiunii (și readucem aici în atenție contribuțiile lui Vasile Pârvan în acest domeniu – Pârvan 1982, cu precădere capitolul ”Expansiunea getică între 900 și 500 î.e.n.”, pg. 134-170), posibilitatea ca unele dintre toponimele în cauză să nu aparțină fondului geto-daco-moes, ci altor idiomuri nelatine, dar tot preromane.

Potomac și al golfului Chesapeake provin din algonquină, al râului Susquehanna dintr-un dialect delaware, cele ale metropolelor Los Angeles, Las Vegas, San Diego din spaniolă ș.a.m.d. Dacă nu putem accepta această explicație ca având valabilitate absolută și exclusivă, în cazul așezărilor urbane și protourbane din Dacia Augusti, este pentru că în cele mai multe cazuri – cu certitudine în ceea ce privește capitala provincială Sarmizegetusa și centrele urbane ajunse la rang de *municipium* și *colonia* – localitățile respective au fost edificate la mari distanțe de așezările preromane ale căror denumiri le-au preluat[6]. Pe lângă argumentul distanței, mult mai important în epoca deplasărilor pe jos și călare, ne obligă la rezerve și faptul că, fără excepție, aceste orașe, dar și cea mai mare parte a centrelor preurbane întemeiate de romani în Dacia, au fost edificate în areale din care populația autohtonă a fost dislocată forțat, iar locuitorii originari, provenind exclusiv din rândul coloniștilor, au avut inițial oportunități limitate de contact cu autohtonii, implicit și posibilități de a se familiariza eventual cu elemente de microtoponimie.

Putem însă rafina răspunsul dacă acordăm atenție și momentului în care s-au edificat orașele Daciei Romane. Astfel, singura așezare eminamente urbană amenajată în momentul cuceririi a fost reședința administrativă a noii provincii, aceasta primind însă inițial denumirea de Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica[7]. Epitetul de Sarmizegetusa a fost ulterior adăugat – nu în timpul împăratului Hadrian[8], așa cum s-

---

[6] Spre exemplu, capitala provincială Sarmizegetusa romană (Ulpia Traiana) a fost construită la o distanța de peste 60 de kilometri de vechea capitală dacică (Sarmizegetusa Regia, în terminologia modernă), distanța fiind amplificată și de caracterul alpin al reliefului zonei. De asemenea, Napoca romană a fost ridicată la circa 40 de kilometri distanță de așezarea omonimă din vremea dacilor ș.a.m.d., cea mai redusă distanță, de doar 16 kilometri, fiind semnalabilă în cazul Apulum/Alba Iulia – Apoulon/Piatra Craivii.

[7] Protase 2010, pg. 56 și urm.

[8] Hadrian va patrona poate cea mai amplă politică de reconciliere cu dacii (de altfel, într-un program mult mai amplu de conciliere cu toate popoarele încorporate în Imperiu în veacul de până la el), care va include externalizarea unor teritorii, valorificarea în organizarea administrativă a provinciei a delimitărilor tradiționale preromane, acceptarea pe scară largă a prezenței autohtonilor în orașe și în armată ș.a.m.d.

a crezut multă vreme, ci tot în timpul cuceritorului Traian, în anii 109-110[9], când guvernatorul D. Terentius Scaurianus s-a ocupat de întemeierea instituțiilor urbane specifice unei capitale provinciale. Considerăm că nu este deloc întâmplător faptul că decizia a fost adoptată chiar în acei ani, când, după cum o dovedesc multe alte elemente[10], între autoritățile imperiale de la Roma și elitele Daciei cucerite survine un prim act al reconcilierii, proces care se va dovedi de o surprinzătoare durată. Tot lui Traian îi aparține și decizia, se pare luată în ultimele luni de viață[11], de edificare a următoarelor orașe din Dacia Augusti: este vorba de Napoca, Drobeta și Romula Malva, toate trei bune denumiri dacice (ca să-l parafrazăm pe Vasile Pârvan), dar cu observația, plină de interes, că în ultimul caz avem de-a face cu o manifestare a sincretismului cultural, prin alăturarea unui termen de origine latină unuia de certă factură geto-dacică. Nu este, subliniem, un caz singular nici măcar în sfera toponimelor oficiale create în acest orizont cronologic: în relativa vecinătate a Romulei Malva a fost întemeiată și așezarea protourbană Rusidava[12], un castru aflat pe drumul imperial *limes Alutanus* ce lega Dunărea de dublul centru urban de la Apulum, pentru a cărui denumire a fost utilizat ca prefix termenul latin *rus, ruris* și sufixul geto-dac *dava*. Și în acest caz, așezarea de epocă romană nu a fost precedată de o așezare autohtonă de la care, eventual, să fi fost preluată denumirea, de altfel, avem a observa că în aproape jumătate din cele peste 24 de cazuri de așezări – consemnate în epoca romană! – cu formantul toponimic *dava* nu au fost puse în evidență centre protourbane preromane asociabile[13].

Toate aceste cazuri au ca numitor comun, așadar, faptul că elementele de substrat – toponimele de prezumtivă sau certă origine

---

[9] Protase 2010, pg. 46.

[10] Poate cel mai spectaculos aspect al concilierii daco-romane patronată de cuceritorul Traian este cel pus în evidență de statuaria din Forul lui Traian, excelent analizat de cercetătorul Leonard Velcescu (Velcescu 2015).

[11] Punerea în operă a acestor decizii se produce în anii 118-119, când așezările protourbane în cauză, întemeiate sub Traian ca *vicus*-uri militare, au fost reorganizate ca municipii.

[12] Azi Drăgășani.

[13] O tratare distinctă a temei, la Nistorescu 2012.

geto-dacică – nu s-au transmis prin continuitatea utilizării lor, ci prin asumarea lor colectivă, programatică, de către vorbitorii noii limbi dominante în regiune. Motivațiile unei atari asumări țin, fără îndoială, deopotrivă de instituirea unui climat social-cultural general de conciliere între cuceritori și cuceriți și, respectiv, de construirea unei identități comune a societății încă foarte fragmentate sub aspect etno-lingvistic și social-politic, din provincia Dacia Augusti a secolelor II-III.

Bibliografie selectivă

Volume

Brâncuș 2009 — Brâncuș, Grigore, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, Ed. Dacica, București

Pârvan 1982 — Pârvan, Vasile, *Getica – O protoistorie a Daciei*, Ed. Meridiane, București

Protase-Suceveanu 2010 — Protase, Dumitru, Suceveanu, Alexandru (coord.), *Istoria Românilor*, vol. II *Daco-romani, romanici, alogeni*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Academia Română, Ed. Enciclopedică, București

Velcescu 2015 — Velcescu, Leonard, *Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Academiei Române, București

Articole

Benea 2001 — Benea, Doina, *Dacia pe Tabula Peutingeriana*, în „Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis”, Ed. Centrul de Studii în Istorie și Arheologie, Universitatea de Vest, Ed. Mirton, Timișoara, pg. 135-149

Fodorean 2017 — Fodorean, Florin-Gheorghe, *Baza de date online în legătură cu Tabula Peutingeriana II*, în „Geographia Napocensis” XI, 1/2017, Ed. Academia Română-Filiala Cluj, Cluj-Napoca, pg. 45-48

Nistorescu 2012 — Nistorescu, Laurențiu, *Criterii extrafilologice în analiza etimologică. Observații pe marginea formantului toponomastic* dava, în „Philologica Banatica”, nr. 2/2012, Ed. Mirton - Societatea de Științe Filologice - Filiala Timişoara, pg. 33-43

Protase 2001 — Protase, Dumitru, *Geneza orașelor în Dacia Romană*, în „Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis”,

Ed. Centrul de Studii în Istorie și Arheologie, Universitatea de Vest, Ed. Mirton, Timișoara, pg. 71-80

Protase 2010 Protase, Dumitru, *Organizarea administrativă*, în Protase, Dumitru, Suceveanu, Alexandru (coord.), ”Istoria Românilor”, vol. II ”Daco-romani, romanici, alogeni”, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Academia Română, Ed. Enciclopedică, București, pg. 45-72

CASES OF PROGRAMMATIC RECOVERY OF THE PRE-ROMAN SUBSTRATE

Abstract

Key words: *substrate, dominant language, Romans, Geto-Dacians*

Despite the fact that the pre-Roman substrate of the Daco-Romanian language had consistent dimensions of temporal functionality (presumably over half a millennium) and demographic (several million speakers), the decisive role in the cultural-linguistic synthesis on the Geto-Daco-Moesian area in the first half of the 1st millennium AD was played by Latin, the Daco-Romanian language actually being initiated as a regional aspect of this civilizational idiom. We can formulate the reasonable suspicion that a significant part of the substrate elements in Daco-Romanian synthesis are not mere survival atavisms, but elements recovered programmatically in the multi-segmented society that arose through the integration of Geto-Daco-Moesic territories into the cultural body of the Roman Empire.

PROBLEMA *ASPECTULUI VERBAL* ÎN STUDII ALE LINGVIȘTILOR ROMÂNI (2)

ANCA PETRESCU
Palatul Copiilor, Arad

Cuvinte-cheie: *gramatică, lexic, aspect, timp, aspectualitate*

Andrei Mișan este autorul a trei studii dedicate aspectului, în general, și celui din limba română, în special: *Categoria gramaticală a aspectului verbal* (I), „Cercetări de lingvistică”, 1969, nr. 2, p. 265-278; *Categoria gramaticală a aspectului verbal*. II. *Există aspect verbal în limba română?*, „Cercetări de lingvistică”, 1970, nr. 1, p. 131-143; *Problema prefixelor „aspectuale” în limba română*, „Cercetări de lingvistică”, 1973, nr. 1, p. 105-111.

Bazat, în special, pe material din limbile slave, îndeosebi din limba rusă, primul dintre studiile amintite are meritul, înainte de toate, de a limpezi terminologia și de a oferi elementele necesare pentru un tablou general al aspectului verbal. El precizează că lui *vid* din limba rusă îi corespunde *Aspekt* în germană, iar lui *sposob dejistvija*, îi corespunde *Aktionsart*, cu precizarea noastră că termenii germani s-au generalizat, în bună măsură, în literatura de specialitate.

Pe de altă parte, susține el, *aspectul verbal*, cuprinzând *imperfectivul* și *perfectivul*, este o categorie gramaticală, pe când *Aktionsart* este o categorie lexicală (Mişan 1969: 265). Dar, deși o categorie gramaticală, aspectul nu este „absolut independent de lexic”, deoarece el coexistă cu „diferite mijloace ale limbii care concură la exprimarea caracterului acțiunii verbale”. Este deci vorba de interacțiunea unor factori morfo-lexicali, care constituie „o categorie specială funcțional-semantică denumită *aspectualitate*”. Ea cuprinde atât *aspectul verbal* (*Aspekt*), cât și *Aktionsart*, alături de care se înscriu „o serie de mijloace lexicale, precum și acei indici sintactici

care participă la exprimarea caracterului desfășurării acțiunii verbale” (Mișan 1969: 274).

Mijloacele lexicale sunt acele cuvinte care exprimă prin sensul lor *repetarea* sau *durata* acțiunii, caracterul *continuu* sau *momentan* al ei, precum și cele care redau *tempoul* desfășurării acțiunii.

El trece în revistă mai multe opinii despre categoria aspectului, oprindu-se asupra aceleia care consideră că „opoziția de aspect se bazează pe existența sau absența unui indice semantic la elementele opoziției respective” (Mișan 1969: 275).

În al doilea articol, el revine asupra deosebirii dintre *aspect* și *Aktionsart*, accentuând că „aspectul verbal este o categorie gramaticală și aparține morfologiei, iar *Aktionsart* este o categorie lexicală (în parte și de formare a cuvintelor) și aparține lexicologiei” (Mișan 1970: 142). În ce privește limba română, ea „nu are categoria gramaticală (morfologică) a aspectului verbal” (Mișan 1970: 143).

După Andrei Mișan, tabloul *aspectualității* ar fi următorul:

Aspectul cuprine:

• *durata*, exprimată prin: - verbe durative,
- verbe percursive,
- verbe perdurative,
- verbe momentane;

• *gradul de realizare*, exprimat prin
- verbe perfective,
- verbe imperfective.

Aktionsart implică:

• *stadiul acțiunii*

• *modul de realizare*, adică:
- începutul acțiunii: verbe *incoative*,
- desfășurarea progresivă: verbe *de devenire*,
- momentul final (fără a se preciza gradul de realizare a procesului): verbe *terminative / rezultative*,
- repetarea acțiunii: verbe *iterative*. (Mișan 1970: 143)

O altă perspectivă propune O. Vințeler în articolul *Cu privire le nuanțele de aspect ale verbelor românești de origine slavă* (v.

Bibliografia), autorul precizând că nu are în vedere decât verbele provenite din slava veche.

Înainte de a se referi la situația din limba română, O. Vințeler face o succintă trecere în revistă a statutului aspectului în limbile slave, oprindu-se și la câteva opinii ale slaviștilor. În acest sens, el precizează că „Sistemul aspectelor în limbile slave cuprinde întregul lexic verbal. Categoria aspectului este obligatorie pentru toate verbele. Nu există verbe în afara aspectului”. Dar, mai precizează el, „Există un număr mic de verbe care ar putea fi numite verbe defective de aspect, adică verbe care nu formează perechi, din punct de vedere aspectual, dar și acestea aparțin unuia dintre aspecte (Vințeler 1969: 83).

Sub raportul teoriei generale, în domeniul slavisticii au apărut anumite luări de poziții față de noțiunea „clasică” de aspect. Între cei care au supus noțiunea respectivă unei alte interpretări a fost A. V. Isačenko care, vorbind despre aspect, are în vedere proprietatea verbului „de a exprima astfel de nuanțe în procesul verbal explicat care nu decurg direct nici din sensul temei verbului, nici din sensul prefixului”, corelația spectuală bazându-se „pe prezența sau absența unui oarecare semn semantic („a unui minim semantic”)”. Prin urmare, A. V. Isačenko „recunoaște existența unei diferențieri lexicale între componenții unei perechi aspectuale, și nu numai o diferență pe plan morfologic” (Vințeler 1969: 84).

Pe de altă parte, A. V. Bondarko și L. L. Bulanin interpretează aspectul drept „o categorie gramaticală care marchează diferența între reprezentarea desfășurării acțiunii și exprimarea formelor gramaticale ale aspectelor perfectiv și imperfectiv [...]”. Ca atare, ei privesc aspectul ca o categorie pur morfologică și nu lexico-morfologică, căci „categoria aspectului se bazează pe sistemul mijloacelor morfologice formale de exprimare” (Vințeler 1969: 84-85).

O. Vințeler subliniază faptul că autorii menționați ridică discuția la nivelul „aspectualității”, al cărei „nucleu morfologic” este chiar aspectul verbal, ale cărui elemente periferice sunt „modul de acțiune, indicii lexicali ai caracterului de desfășurare a acțiunii, precum și mijloacele sintactice ale propoziției care iau parte la caracterizarea desfășurării acțiunii”. Dar, comentează el, „În acest spectru destul de

larg se pot include toate modurile de exprimare a acțiunii” (Vințeler 1969: 85).

Revenind la limba română, vom consemna, în primul rând, afirmația autorului conform căreia „Din slava veche au fost împrumutate aproape atâtea perfective, cât și imperfective”. În schimb, „În împrumuturile din celelalte limbi slave predomină verbele imperfective la origine”. Pe de altă parte, în limba română „aceste verbe au un singur infinitiv, ca și celelalte verbe românești, infinitiv care nu marchează niciuna dintre categoriile aspectului, ceea ce infirmă teza potrivit căreia verbele românești ar avea un infinitiv de aspect imperfectiv”, cu trimitere la articolul lui A. Zacordoneț (v. „Philologica Banatica ”, 2017, nr. 2 p. 64-68). Argumentul este că „Imperfectivul cere opoziția perfectivului, deoarece ele sunt într-o continuă corelație, or, fără perfectiv nu putem afirma și susține existența imperfectivului. Prin urmare, din punct de vedere aspectual verbele românești de origine slavă au devenit neutre, ele se încadrează în același sistem ca și verbele românești de alte origini” (Vințeler 1969: 84).

Pe de altă parte, nu există o statistică „exactă” a numărului de verbe intrate din slava veche în română. „Cea mai completă listă” a acestora este cea dată de Alf Lombard, *Le verbe roumain*, II, Lund, 1955, care indică circa 615 verbe. „Ținând seama – subliniază autorul – de faptul că în limba română categoria gramaticală a aspectului lipsește, se pune întrebarea dacă verbele de origine slavă, care [...] au fost împrumutate într-un număr destul de mare, au mai păstrat ceva din categoria aspectului sau nu. Această problemă a fost puțin studiată; ea a fost doar menționată” (Vințeler 1969: 83). O privire de ansamblu arată că „La multe dintre verbele din slava veche s-au păstrat bine nuanțele durative sau în unele cazuri nuanțele momentane. Morfologic însă, verbele amintite nu sunt marcate de niciun semn, pentru că, chiar dacă acestea au fost împrumutate cu anumite sufixe sau prefixe care puteau marca perfectivul sau imperfectivul, ele nu sunt percepute în limba română. În limba română, lipsind criteriile formale care marchează opoziția dintre aspecte în cadrul aceluiași lexem nu se poate vorbi despre aspecte. În schimb, credem că se poate vorbi despre anumite nuanțe ale exprimării unor moduri pe plan

lexical, deci despre acele moduri care se află la periferia aspectualității, care în realitate este *Aktionsart*” (Vințeler 1969: 85).

O. Vințeler împarte verbele vechi salve din limba română în două grupe:

• *Verbe care la origine sunt* ***imperfective*** și

• • *Verbe care la origine sunt* ***perfective***.

• *Verbe care la origine sunt* ***imperfective***:

a) Verbe care exprimă un proces al vorbirii, *verba dicendi*: *afurisi, blagodari, cleveti, făli, glumi, grohoti, hohoti, huli, mâlci, obști, piscui, pârî, pomeni, pricestui, propovedui, răcni, sfădi, smâcâi, șopti, tălmăci, tâlcui*, din v. sl. *aforisati, blagodariti, klevetati, hvaliti, glumiti sę, grohotai, hohotati, huliti, mlučati, obĭštiti, piskati, pĭrěti, pomenǫti, pričenšti, propovědovati, ruknǫti, sǫŭvaditi, smrŭkati, šĭpŭtati, tlŭmačiti, ŭkovati* și altele. Aproape toate aceste verbe sunt *durative*. Și în limbile slave ele sunt *imperfective*, arătând că procesul de vorbire se repetă, el indicând o continuitate și o durată a acțiunii. În limba română, corelația *perfectiv / imperfectiv* lipsind, imperfectivitatea se plasează la periferia aspectualității. În plus, procesul durativ al acțiunii este redat numai prin mijloace lexicale [verbe de aspect] și nu lexico-gramaticale. De aceea, aceste verbe, în română, nu pot fi considerate de aspect imperfectiv, deși ele mai păstrează *urme de imperfectivitate prin nuanțele durative.* Astfel de nuanțe se găsesc și la verbe de origine latină sau de altă origine. Așadar, concluzionează autorul, „însuși faptul că această nuanță se găsește la verbe imperfective la origine este o dovadă că acea caracteristică a verbelor imperfective de a exprima un proces în plină desfășurare, o repetare și o continuitate încetează de a mai fi o caracteristică lexico-gramaticală, *ea devine o caracteristică lexicală*, trecând astfel din nucleul aspectualității spre periferia lui, exprimând unul dintre modurile de exprimare a acțiunii, al determinării / nedeterminării, un tip de *Aktionsart*” (Vințeler 1969: 86);

b) *verba sentiendi*, ele exprimând o acțiune ce se desfășoară într-o perioadă de timp mai îndelungată, nemarcând nici începutul, nici sfârșitul procesului: *căi, greși, iubi, jeli, jelui, jândui, pricăji, scânci,*

sfii, tângui, tânji, zavistui, din v. sl. *kajati sę, grešiti, ljubiti, žaliti, žalovati, žędati, prokažati, skučati, svętiti sę tǫgovati, tǫžiti, zavistvovati;*

c) *verbe care denumesc anumite relații și stări ale subiectului* față de mediul înconjurător ori valori pozitive sau negative care posedă anumite nuanțe de imperfectivitate: *brodi, cinsti, ciudi, iscodi, leni, lovi, milui, mirui, munci, oblădui, obloji, oglindi, osebi, păli, plăti, plesni, sfinți, sluji, smeri, smredui, strădui, tihni, târgui, tocmi, trăi, trebui, trudi, vrăji*, din v. sl. *broditi, čistiti, čiuditi sę, ishoditi, lěniti, loviti, milovati, mirovati, mǫčiti, obladovati, oblažiti, oględati, osebiti, platiti, plesnǫti, svętiti, služiti,sŭměriti, smrĭděti, stradati, tihnǫti, tŭrgovati, tŭkŭmiti, trajati, trebovati, truditi, vražiti* și altele;

d) *verbe care denumesc anumite procese tehnice* sau de producție care au loc într-o perioadă de timp mai îndelungată: *beli, cădi, căli, cerni, cârmi, clădi, clocoti, conceni, cosi, croi, hrăni, iscăli, izvodi, îmblăti, jântui, lipi, păzi, pipăi, prisăci, râcâi, scopi, scrânti, smuci, strivi, stropi, strunji, suci, tăvăli, tescui, teși, târî, toci, undi, zidi,* din v. sl. *beliti, kaditi, kaliti, črŭniti, krumiti, klahǫ, (klasti), klatiti, klokotati, koničati, kositi, krojiti, hraniti, iskaljati, izvoditi, mlatiti, žętovati, lěpiti, paziti, pipati, prěsěkati, rykati, skopiti, krętati, smučati, sŭtruvati, kropiti, stružiti, sučǫ (sukati), valiti, těskovati, trěti, točiti, ǫditi, zidati* etc. Multe dintre aceste verbe păstrează, semantic, urme de imperfectivitate, mai cu seamă datorită contextului în care sunt folosite. Câteva din ele, *scopi, scrinti, strivi,* păstrează și o oarecare „perfectivitate”.

e) *majoritatea verbelor din slava veche care au în limba română sufixul -ui* și cărora în slavă le corespunde sufixul *-ov-*, sufix caracteristic imperfectivului: *jelui, jândui, jântui, milui, mirui, obijdui, oblădui, piscui, precestui, propovădui, rândui, silui, tescui, tâlcui, tângui, trebui, zavistui* etc. Sunt aduse în discuție și perechile cu sufix și fără sufix, de la aceeași temă, de tipul *jeli / jelui* < v. sl. *žaliti / žalovati,* în care *jeli* semnifică „a se plânge, a se văita; a regreta, a deplânge, a compătimi”, iar *jelui* „a se jeli; a cere dretate, a se plânge”; *sili / silui < v. sl.* siliti / *silovati,* cu sensurile „a obliga (prin violență) pe cineva să facă ceva; a constrânge, a forța”, respectiv „a uza de forță față de cineva; a constrânge”; *obidi / obijdui* < v. sl.

obideti / obiždati, cu sensurile „a se lăsa pradă deznădejdii sau durerii”, respectiv „a nedreptăți, a asupri, a împila”. După cum observă autorul, „perechile sunt traduse cu un singur aspect, cu cel imperfectiv, și nu cu perechi perfectiv / imperfectiv cum ar fi trebuie dacă s-ar fi simțit aspectul” (Vințeler 1969: 87-88).

• • *Verbele care la origine sunt* ***perfective***:

Este vorba de verbele *prefixate* în slava veche. Ele „au pătruns în limba română cu prefixele corespunzătoare, *care însă în foarte multe cazuri nu mai sunt percepute de vorbitori și nu sunt productive în limba română.* Fac excepție câteva prefixe, printre care cel mai productiv este *răz-, răs-* (sl. *raz-, ras-*)”. Din punctul său de vedere, O. Vințeler consideră că *„majoritatea verbelor care au pătruns în limba română cu prefixele slave nu pot fi considerate verbe prefixate în limba română,* excepție fac doar acele verbe care au un prefix corespunzător prefixelor românești de origine latină sau chiar slavă” (Vințeler 1969: 88). Trecând în revistă împrumuturile prefixate din vechea slavă, autorul precizează că *„multe dintre verbele prefixate sunt perfective la origine*, dar numai unele au păstrat anumite nuanțe, urme slabe de perfectivitate”, și anume:

a) verbele cu prefixul *na-*: *nădăi, năimi, năpădi, năpusti, născoci, năsli, năstăvi, năvădi, năvrăpi* < v. sl. *nadějati, najmati, napadat (napadǫ), naskovčiti, nasiliti, nasatviti, navesti, navrapiti* etc. Dintre ele, „numai câteva, ca *năpădi, năpusti, năvrăpi* au mai păstrat urme slabe de perfectivitate care se pot reliefa în anumite contexte, restul au pronunțate aspecte de imperfectivitate;

(b) toate verbele cu prefixul *răz-, răs-* care „primesc o nuanță mai perfectivă sau imperfectivă în raport cu contextul în care sunt folosite, deci în raport cu necesitatea”: *răscoli, răspândi, răstigni, răstoci, răzbi, răzvrăti*, provenite din v. sl. *raskoliti, raspǫditi, rastočiti, razbiti, razvratiti* etc.

c) verbele cu prefixul *iz-, is-*: *iscodi, ispiti, isprăvi, izbăvi, izbi, izbândi, izbuti, izgoni*, din v. sl. *ishoditi, ispytati, ispraviti, izbaviti, izbiti, izbyti, izbodǫ, izgoniti* etc., dintre care numai primele două au o nuanță de imperfectivitate, celelalte apărând în contexte în care își păstrează o nuanță de perfectivitate;

d) verbele cu prefixul *o-* sau *u-*, mai puțin numeroase: *obloji, ocroti, oglindi, omorî, osândi, otrăvi*, din v. sl. *oblažiti, okrotiti, oględati, umoriti, osǫditi, otraviti*. În afară de *ocroti* și *oglindi*, celelalte, în anumite contexte, pot avea o nuanță de perfectivitate.

e) verbele cu prefixul *po-*: *păgubi, plămădi, ploconi, pocăi, pocâlti, pofti, polei, porunci, posluși, pospăi, posti, potopi*, din v. sl. *pagubiti, pomladiti, pokloniti sę, pokajati sę, popklati, pohotěti, poljati, porǫčiti, poslušiti, posypati, postiti, potopiti*. Numărul acestor verbe este relativ mare. Ele sunt „mai neutre din punct de vedere al aspectualității. De fapt, ele și în limbile slave nu întotdeauna sunt de aspect perfectiv. Prefixul *po-* mai degrabă marchează deosebirile de sens, deci deosebirile semantice decât cele aspectuale".

f) verbele derivate cu prefixele *za-* și *sŭ-*, dar cu urme slabe de perfectivitate: *zămisli, zdrobi, săvârși, sfârși, stricni, sminti, stâlci*, din v. sl. *zamysliti, sŭdrobiti, sŭvŭršiti, strŭknǫti, sŭmęsti (sŭmętǫ), sŭtlačiti* etc. Unele au dobândit nuanțe de imperfectivitate: *slei, smeri, spoi, stânjeni*, din v. sl. *sŭlijati, sŭmeriti, sŭpojiti, sŭtęženu (sŭtęgnǫti)*;

g) verbele derivate cu prefixele *pri-, pre-, pro-*, slab reprezentate însă în limba română: *presădi, preda, pricăji, prididi, prigoni, prisoci, pristăvi, proslăvi,* din v. sl. *prěsaditi sę, prědati, prokažati, prěsekati, prěstaviti sę, proslaviti* etc.

h) verbele derivate cu prefixul *do-*: *dobândi, dovedi*, din v.sl. *dobyti (dobǫdǫ), dovesti (dovedǫ)*. Ele sunt fie nule ca aspect, fie prezintă o nuanță de imperfectiv (Vințeler 1969: 88-90).

Din punct de vedere funcțional, precizează autorul, „În limbile slave, prefixele, de cele mai multe ori, au două funcții: o funcție, principală, de diferențiere a sensului, și o altă funcție, secundară, de diferențiere a aspectului. [...] În limba română avem de-a face numai cu funcția principală, funcția principală a prefixelor " (Vințeler 1969: 90).

O. Vințeler aduce în discuție și perechi în care opoziția se face cu ajutorul prefixelor: *sădi / posădi, prăsădi, presădi* < v. sl. *saditi, posaditi, prěsaditi sę; stăvi / năstăvi, pristavi* < v. sl. *staviti, nastaviti, prěstaviti sę; goni / izgoni, prigoni* < v. sl. *goniti, izgoniti, prigoniti;*

meni / primeni < v. sl. *měniti, priměniti*; *sili / năsli* < v. sl. *siliti, nasiliti*; *topi / potopi* < v. sl. *topiti, potopiti; pândi / răspândi* < v. sl. *pǫditi, raspǫditi*; *vădi / năvădi* < v. sl. *vaditi, navesti (navedǫ)*; *slăvi / proslăvi, blagoslăvi* < v. sl. *slaviti, proslaviti, blagoslaviti* etc. Dintre aceste perechi, numai câteva au sensuri apropiate: *a goni* „a fugi după cineva, a urmări în fugă (pentru a prinde, pentru a face să se grăbească)" – *a izgoni* „a sili pe cineva să plece, a alunga, a goni" – *a prigoni* „a trata permanent pe cineva cu ură, cu dușmănie, a persecuta; a oprima; a fugări pe cineva"; *a slăvi* „a glorifica pentru merite deosebite; a preamări, a lăuda" – *a proslăvi* „a ridica în slavă, a slăvi, a preamări, a glorifica".

De regulă însă, verbele împrumutate din slava veche au dobândit în română sensuri lexicale diferite:

a sădi „a planta" – *a posădi* „a se așeza" – *a presădi* „a răsădi plante, a transplanta";

a stăvi „a se așeza, a se stabili într-un loc, a se aciuia; a se alege cu ceva,a putea realiza ceva" – *a năstăvi* „a îndemna, a îndruma, a sfătui" – *a pristăvi* „a muri".

În această ordine de idei, „Exemplele din limba română confirmă teza conform căreia perechi aspectuale trebuie considerate acele cuvinte care realizează sensuri lexicale identice sau foarte apropiate [...]. Prefixele, în majoritatea cazurilor, realizează [...] o delimitare a sensurilor" (Vințeler 1969: 90-91).

Din datele analizate, O. Vințeler trage următoarele concluzii: „se poate susține că la început verbele de origine slavă au avut un model aspectual (un model poate incomplet), care a început să se destrame odată cu pătrunderea verbelor respective în limba română. Cu excepția câtorva cazuri, verbele românești de origine slavă, ca de altfel și cele de altă origine, nu posedă criterii formale de delimitare ale aspectului. Aspectul în verbele amintite, dintr-o categorie lexico-gramaticală sau pur gramaticală cum o înțeleg alții se transformă într-un sens lexical, semnele gramaticale și sensurile temporale trec pe un plan secundar și dispar. Prin urmare nuanțele aspectuale care se mai pot stabili la unele verbe sunt de ordin lexical, nu gramatical [...]". (Vințeler 1969: 91-92).

Bibliografie

Mișan 1969 Andrei Mișan, *Categoria gramaticală a aspectului verbal* (I), „Cercetări de lingvistică”, 1969, nr. 2, p. 265-278.

Mișan 1970 Andrei Mișan, *Categoria gramaticală a aspectului verbal*. II. *Există aspect verbal în limba română?*, „Cercetări de lingvistică”, 1970, nr. 1, p. 131-143.

Mișan 1973 Andrei Mișan, *Problema prefixelor „aspectuale” în limba română*, „Cercetări de lingvistică”, 1973, nr. 1, p. 105-111.

Vințeler 1969 O. Vințeler, *Cu privire la nuanțele de aspect ale verbelor românești de origine slavă*, „Studii și Cercetări Lingvistice”, 1969, nr. 1, p. 81-92.

THE PROBLEM OF THE ***VERBAL ASPECT*** IN THE STUDIES
OF SEVERAL ROMANIAN LINGUISTS

Abstract

Keywords: *grammar, vocabulary, verbal aspect, time, aspectuality*

The article contains two parts in which the author analyses the conceptions of five romanien linguists, Cicerone Poghirc, Gh. Bolocan, Al. Zacordoneț, Mircea Mișan and O. Vințeler, about the cathegory of verbal aspect in romanian language. All those linguists reject the idea that romanian language presents in its structure the cathegory of verbal aspect.

CÂTEVA ASPECTE ALE LIMBAJULUI POVEȘTILOR CULESE DE GEORGE CĂTANĂ

DORINA CHIŞ-TOIA
Universitatea „Eftimie Murgu”, Reşiţa

Cuvinte-cheie: *pedagog, folclorist, povești, fonetică, morfologie, lexic*

Personalitate a Banatului destul de rar amintită în vremea din urmă, George Cătană (1865-1944) a fost învățător, autor de manuale școlare, culegător de folclor, scriitor de povești și povestiri. A fost considerat „un fel de Ion Creangă al Banatului” de către Liviu Jurchescu[1], publicațiile vremii situându-l printre cei mai importanți scriitori.

Ca învățător, a știut să facă în așa fel încât școala să-i fie plină întotdeauna de copii, după cum singur mărturisește: „Eu eram plin de ambiție și voiam să devin învățător bun și să mă perfecționez mereu în noua mea carieră. Mă duceam pe la colegii mei mai bătrâni din satele vecine ca să văd ce fac dânșii și cum fac. Vedeam la ei ce este bun și ce e rău. În școala mea rețineam ce era bun și eliminam părțile slabe. Căci scăderile le observi numai la alții. Greșelile tale nu le vezi, că așa e făcut omul. Dar eu le cântăream bine și făceam zilnic experiențe. Și școala îmi era totdeauna plină de copii…”[2].

A participat la întrunirile învățătorilor ținând conferințe, oferind îndrumări metodice; și-a împărtășit cunoștințele în publicații cu specific pedagogic.

---

[1] „Semenicul” (Lugoj), nr. 10-11/1928, p. 5 la Marcu Mihail Deleanu, *Memorial, documente și studii despre George Cătană*, Reșița, Editura Tim, 2011, p. 10.

[2] „Foaia diecezană” nr. 25, 26/1918 în volumul George Cătană, *Povești, balade, povestiri*. Antologie, studii, bibliografie, glosar. Timișoara, Casa creației populare a județului Timiș, 1962, p. 19.

Calitatea de culegător de folclor s-a materializat în volumele publicate, volume care includ povești, balade, cântece, doine, hore, proverbe și zicale românești, ghicitori.

Se observă similitudini între conținutul poveștilor culese de George Cătană și poveștile/ basmele fraților Grimm; chiar secvențe din *Povestea porcului*, scrisă de Ion Creangă, autor cunoscut în Banat, pot fi identificate în unele povești.

Marcu Mihail Deleanu, în volumul *Memorial, documente și studii despre George Cătană*[3], insistă asupra calificativului de „scriitor poporal" atribuit lui George Cătană, afirmând că acest calificativ este „în legătură și cu pregătirea profesională și cultura generală" a învățătorului.

Din punctul de vedere al limbajului culegătorului de folclor Cătană (sau al personajelor poveștilor sale), se pot reține următoarele:

Fonetica

Aspectele care se evidențiază sunt specifice sfârșitului secolului al XIX-lea și începutului celui de-al XX-lea.

Astfel, în unele cuvinte:

- în loc de *ă* apare *e*: *răzâmat, se crepă* (ind. perfect simplu) pământul, să-mi *areți*;
- în loc de *e* apare *ă*: *sămănat, blăstămat*;
- în loc de *u* apare *ă*: *mulțămesc*; *u* în loc de *o*: *adurmi, încornurată*;
- transformarea lui *i* în *î*, conform pronunției muntenești: *întră*;
- diftongul *ea* în loc de *e*: „dacă *vreai* să poți trăi și tu bine";
- fonetisme regionale: *scoborî, straiță*;
- fonetisme comune Banatului și Moldovei: *pâne, mâne*(-zi);
- fenomenul rotacizării: cu *deamăruntul*.

În ceea ce privește **morfologia**, reținem:

- forma de genitiv în *-ei* pentru substantivele feminine terminate în *e*: *vulpei, pădurei, naibei*;

---

[3] Reșița, Editura Tim, 2011, p. 17.

- pluralul neutru în *–ele*, în loc de *–ei*: *clopoțele*;
- prezența pronumelui de întărire: „să vadă *însuși* cum se petrec lucrurile";
- folosirea formei de acuzativ a pronumelui personal propriu-zis în locul celei de dativ: „*îl* dărui cu bani";
- folosirea formei vechi *ceealaltă* a pronumelui demonstrativ *cealaltă*;
- folosirea verbului de conjugarea a treia la conjugarea a doua: „nu pot *ținea* șase pe trei";
- formele de indicativ prezent ale verbului a fi: *mi-s, ni-s, vi-s;*
- forma de indicativ prezent a verbului auxiliar *a voi*: „eu *voiu* griji de tine";
- forma de indicativ perfect simplu a verbului *a da*: „ce noroc *dase* peste el";
- forma de conjunctiv prezent a verbului a avea: *să aibe*;
- verbul *a lua*, persoana a doua singular: „de unde tot *iai*"; .

Lexicul folosit de George Cătană în poveștile sale este unul bogat în termeni populari și regionali.

Altcum av Altfel[4]: „… altcum va fi rău de tine…" (p.75[5])

Aret sn Ținut, împrejurime: „… în scurt timp nu era nime în tot *aretul* acela bogat ca el." (103)

Baș av Tocmai, chiar: „Așa odată călătorea cu doi ghinărari mari de ai săi și era *baș* luna lui decembrie…" (p. 74)

Băia v A alinta, a dezmierda: „Ți se pare o leacă că se apropie de tine (norocul), te *baie* pe un minut, ca să se depărteze apoi de zece poște …" (p. 108)

Becheri v A trăi ca becher: „Nime nu știa însă să-i dea răspuns, până când niște cătane bătrâne, care *becherise* cu Petru…" (p. 77)

Bică (bic) sm Țap (în Banat): „… și strigă și el cu glasul său gros și ca un *bică*…" (p. 98)

---

[4] Sensul cuvintelor este cel din Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Mic dicționar academic*, București, 2010.

[5] În paranteză se indică pagina la care apare termenul în volumul menționat.

Căpău sm Copoi: „Slugile domnești … tocmai voiau să-mpartă pânea albă ca laptele la *căpăi*, ca să mânânce și ei." (p. 111)

Căpeniag sn Manta: „Și ploaia mă ploaie/ *Căpeniagu*-mi moaie…" (p. 98)

Câta av Puțin de tot: „Mușcă apoi din grăunte, amestecă *câta* în gură și zise…" (p. 73)

Chiștălui v A se ferchezui, găti, lustrui[6]: „Petru … se duse la căsarmă, se *chiștălui* frumos…" (p. 78). Nu apare în MDA.

Chițoran sm Șoarecele mare de câmp, cu botul foarte ascuțit, care distruge holdele: „Și cum pe la mori îs mulți hârți și *chițorani*…" (p. 95)

D-afitea lav Pe degeaba, pe gratis, în zadar: „… și așa ducheanul îi era tot plin de negoț, că-l căpăta d-afitea, fără bani." (p. 76)

Dimicat sm Dumicat: „dar dacă el o fi mânios pe ei… Doamne ferește, îi face *dimicat* cu săbiile." (p. 101)

Dobă sf Tobă: „… acestuia i se vându casa la *dobă* și astfel pierdu și feciorul nostru bănișorii săi." (p. 103). Aici, cu sensul *licitație*.

Dolaf sn Dulap[7]: „Frate-său … merse la un *dolaf* de fier, scoase o pungă plină de bani și-i zise…" (p. 106)

Duchean sn Prăvălie[8]: „… și așa *ducheanul* îi era tot plin de negoț…" (p. 76)

Găta vb A termina de făcut un lucru; a sfârși, a isprăvi: „Când *gați* negoțul scrie-mi…" (p. 75)

Ghijeca vb A foșni, a face zgomot ca de ghiji (foi de porumb uscate) : „… mârtanul, uitându-se prin frunzele uscate, ce *ghijecau*, crezu…" (p. 101)

Ghinărar sm General: „Așa odată călătorea cu doi *ghinărari* mari de ai săi" (p. 74)

Gosti (se) v A ospăta: „Aici făcură din nou un ospăț împărătesc și se *gostiră*" (p. 90)

---

[6] Sensurile, în *Glosarul* de la sfârșitul vol. George Cătană, *Povești, balade, povestiri*. Antologie, studii, bibliografie, glosar. Timișoara, Casa creației populare a județului Timiș, 1962. (PBP)

[7] Sensul, în *Glosarul* din PBP.

[8] *Ibidem*.

Goști sm Musafir: „Feciorul împăratului aștepta căruțele cu *goștii*…” (p. 84)

Grenadir sm Soldat infanterist care lupta folosind grenada: „… iar mârtanul zdrăvânând pășea ca un *grenadir* sucindu-și mustățile…” (p. 100)

Hârț (hârce) sm Șoarece[9]: „Și cum pe la mori îs mulți *hârți* și chițorani…” (p. 95)

Înciurbela v A înjgheba: „… mult s-a chinuit să-și *înciurbeleze* o stăricică mai bună…” (p. 102)

Mârtan sm Cotoi: „Odată, într-o noapte, ieși *mârtanul* pe la stavila morii…” (p. 96)

Mâț sm Mascul al pisicii: „A fost odată un morar și a avut un *mâț*.” (p. 95)

Mereuț av Domol: „… începu a plânge *mereuț*.” (p. 89)

Muștră sf Instrucție militară : „Aici îi mergea bine lui Petru, că *muștră* nu făcea, mâncare avea, bani încă căpăta…” (p. 76)

Nebrocit a Neobișnuit[10]: „Eu îți zic să nu mă lași singură, că tu ești copil mic, *nebrocit* în lume și vei da de multe năcazuri.” (p. 114)

Numai cât lc Atâta doar că: „Petru se purta tot după năravul lui cel vechi, *numai cât* nu prea avea bani…” (p. 76). Apare în AC.

O leacă av Puțin: „Ți se pare *o leacă* că se apropie de tine” (p. 108)

Ortac sm Tovarăș: „… stăpânul său îl puse *ortac* la negușătorie…” (p. 103)

Ozâmban sn Tren[11]: „Dar fiind pe atunci drumurile rele, iar *ozâmbanuri* nefiind ca acum…” (p. 77)

Pită sf Pâine: „… e păcat de D-zeu că câinii voștri să mânce *pită* albă…” (p. 112)

Pomeni v A-și reveni în simțiri. A se dezmetici: „… fata luă ceva miros amețitor și-l puse la nasul împăratului, ca să nu se *pomenească* curând.” (p. 83)

Pozonar sn Buzunar[12]: „în câtva timp i se ușurează *pozonarele*…” (p. 79)

---

[9] Apare și în *Anonymus Caransebesiensis* (AC)

[10] Sensurile, în *Glosarul* PBP, pentru *Brocit*: Obișnuit, dedat, adaptat.

[11] Sensul, în *Glosarul* din PBP.

Prăvădinar sm Ordonanță: „Că Petru Blăstămatu e tot *prăvădinar* la maiorul cutare.” (p. 78)

Prăvită sf Nuia, lăstar de salcie sau de tei cu care se leagă snopul de grâu: „Plin de apă, ferfeliță, și încins peste mijloc cu o *prăvită*, plecă spre casă.” (p. 107)

Preumbla (se) v A se plimba: „… se îmbrăcă frumos Petru și merse de *se preumblă* pe lângă curțile împăratului.” (p. 80)

Pult sn Tejghea: „…că și așa nu-i era drag a sta toată ziua după *pult* și a vinde la negoț.” (p. 76)

Sobă sf Cameră: „… să vii deseară la *soba* mea, că eu te aștept…” (p. 78). Apare în AC.

Sori v A străluci ca soarele: „… de soarele că-i *sorea* și ei erau și mai strălucitori cu frumusețea lor decât soarele.” (p. 81)

Soruică sf Surioară: „Da! N-auzi dragă *soruică*/ Deschide ușa lui Truică…” (p. 98)

Șăgârt sm Ucenic: „Acolo se băga *șăgârt* la un duchean…” (p. 103)

Șol sn Cană. Ceașcă: „… puse în *șolul* cu cafa al feciorului inelul ce-l primise de la el…” (p. 86)

Șpațâr sn Plimbare: „Iar Petru … ieși prin oraș la *șpațâr*…” (p. 78)

Șpățâri v A se plimba: „Când te *șpățâreai* cu ghinărarul prin grădină … eu eram sus în pomul acela…” (p. 80)

Tăman av Întocmai: „Și trăiau fericiți împăratul cu împărăteasa lui având și o fetiță ca un înger de frumoasă, *tăman* mumă-sa în picioare.” (p. 81)

Zăpși v A surprinde. A adulmeca: „… clopoțelele îi zdrăncăniau la grumaz, hârții fugeau și el nu mai prindea nici unul, rare ori dacă mai *zăpșa* pe vr-unul surd” (p. 95). Apare în AC.

Zdrăvina v A strănuta: „… iar mârtanul *zdrăvânând* pășea ca un grenadir sucindu-și mustățile…” (p. 100)

Zoita v A uita: „O jeliră cât o jeliră, dar de la o vreme, de! fața nevăzută îi *zoitată*.” (p. 82)

---

[12] *Ibidem.*

Observăm, așadar, numărul mare al termenilor arhaici, regionali și populari care apar în textele poveștilor culese de George Cătană în satele din Banat. Ca învățător, i-ar fi putut înlocui cu sinonime literare, însă el și-a făcut o profesiune de credință din a culege creații populare și, conștient că această activitate va folosi generațiilor care vor urma, constituind un veritabil tablou al limbii și culturii bănățene, s-a străduit să redea întocmai (sau cât mai aproape de adevărul faptelor de limbă) conținutul auzit de la cei ce aveau răbdare să-i expună poveștile moștenite din bătrâni.

Poate că ar fi momentul să ne aplecăm cu mai mult interes atât asupra textelor culese, cât și asupra celor create de George Cătană, cu atât mai mult cu cât ele au un evident caracter educativ.

Bibliografie

Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Mic dicționar academic,* București, 2010.

Cătană, George, *Povești, balade, povestiri*. Antologie, studii, bibliografie, glosar. Timișoara, Casa creației populare a județului Timiș, 1962.

Chiș-Toia, Dorina, *Limba literară în presa din Banat. Contribuții. Aspecte ale limbii literare în publicația „Foaia diecesană” (1886-1918),* Timișoara, Editura Mirton, 2006.

Deleanu, Marcu Mihail, *Memorial, documente și studii despre George Cătană*, Reșița, Editura Tim, 2011.

Halici-tatăl, Mihail, *Dictionarium Valachico-Latinum* [*Anonimus Caransebesiensis*]. Studiu filologic şi indice de cuvinte de Francisc Király. Ediție îngrijită de Alexandru Metea şi Maria Király. Timişoara, Editura First, 2003.

QUELQUES ASPECTS DU LANGAGE DES CONTES RECUEILLIS PAR GEORGE CĂTANĂ

Résumé

Mots-clés : *pédagogue, folkloriste, contes, phonétique, morphologie, lexique.*

Dans cet article nous nous proposons de mettre en évidence les faits de langue retrouvés dans les contes entendus par George Cătană et publiés à la fin du XIXe siècle et au début du XXe. Nous jetons un coup d’œil sur la phonétique et la morphologie, en insistant sur le lexique qui contient des termes populaires et appartenant au patois de Banat.

SOME ASPECTS OF THE FAIRYTALES COLLECTED
BY GEORGE CĂTANĂ

Abstract

Keywords: *educator*, *folklorist*, *fairytales*, *phonetics*, *morphology*, *vocabulary*.

In this article, we proposed ourselves to highlight some linguistic aspects found in the fairytales heard by George Cătană and published by the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. We will approach phonetic and morphological aspects, insisting especially on the vocabulary which contains popular terms belonging to the region of Banat.

ÎMPRUMUTURI DIN LIMBA FRANCEZĂ ÎN TERMINOLOGIA SPORTURILOR

MIHAELA VARGA
Universitatea Politehnica, Timişoara

Cuvinte-cheie : *limba română, limba franceză, împrumut lexical, sport*

Aspecte generale

Numai rareori cuvintele străine trecute într-o altă limbă îşi păstrează neschimbate aspectul fonetic şi forma iniţială a limbii din care provin. Ele se modelează, în general, după sistemul fonetic şi morfologic al limbii care le-a primit. Asimilarea lor nu întâmpină prea multe dificultăţi atunci când nu există deosebiri prea mari între sistemul fonetic al unei limbi şi al celeilalte. Când aceste deosebiri sunt mai pronunţate, fonetismul neologismelor suferă modificări şi adecvări cerute de specificul fonetic al limbii care împrumută.

Contactul cu limba franceză datează în Principate de după anul 1700, când în Muntenia şi Moldova sunt numiţi domni dintre dragomanii de la Poartă. Aceştia erau oameni culţi, cunoscători ai limbii franceze (limba diplomatică a vremii, pe care însă turcii nu o cunoşteau, fiindcă le era interzis prin Coran să înveţe limbi străine). La venirea în ţările noastre, noii domnitori îşi aduceau sau li se impuneau secretari francezi. O parte dintre aceştia au avut un anumit rol în cultura românească, întrucât au scris cărţi despre ţările noastre. Aşa au fost, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, J. L. Carra şi contele d’Hauterrive.

Franceza era cunoscută într-un cerc restrâns de boierii care aveau legături cu curtea. Fiii lor, care erau pregătiţi în vederea viitoarelor cariere politice, învăţau această limbă, introdusă sub Ipsilanti şi în şcoli. Începuse să se citească şi să se traducă literatură franceză.

Alături de această cale, indirectă, de pătrundere a limbii şi culturii franceze în Principate, are loc şi alta, directă, la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului următor. Ea este consecința evenimentelor politice răsunătoare care s-au petrecut în Franța în acest timp şi în primul rând a revoluției din 1789. În urma ei, numeroşi nobili regalişti emigrează în Europa şi ajung, unii din ei, până la noi. După căderea lui Napoleon şi restaurarea vechiului regim, emigrează în Țările Române o altă categorie de nobili francezi.

După 1820-1830, tot mai mulți tineri sunt trimişi la studii în Apus, unde îşi însuşesc limba franceză ,,la sursă" şi fac cunoştință directă cu literatura şi instituțiile acestei țări. Întorşi în țară, aceşti tineri, ridiculizați de boierimea conservatoare sub denumirea de ,,bonjurişti", devin exponenții influenței franceze în ideologia epocii, în cultura şi limba noastră.

La baza influenței limbii franceze a stat, fără îndoială, conştiința latină a descendenței romanice comune a celor două popoare şi, prin urmare, a înrudirii dintre limbile română şi franceză[1].

Adaptarea împrumuturilor din franceză

Împrumuturi fără adaptare

Româna şi franceza, fiind limbi romanice şi având sisteme ortografice în bună măsură compatibile, prezintă corespondențe grafice şi de pronunție care au facilitat preluarea fără modificări formale a unor cuvinte. Fenomenul se întâlneşte şi în domeniul terminologiei sportive, dar este foarte rar. Faptul se datoreşte nepronunțării lui *e* final sau a unor consoane finale, în condiții specifice, precum şi fenomenului nazalizării vocalelor, ca în următoarele exemple:

- *abandon* [abandã]
- *crampon* [krãpõ]
- *deltaplan* [deltaplã]

[1] Cf. Ştefan Munteanu, Vasile D. Țâra, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983, p. 202-203, 267.

- *deltaplanisme,*
- *deltaplaniste*
- *discobole,*
- *étape* > *etapă*
- *extrême>extremă*
- *gambit* [gãbi]
- *inter* [ɛter]
- *marathon* [maratõ]
- *pion* [pjõ]
- *pistard* [pistar]
- *pivot* [pivo]
- *podium* [podiom]
- *record* [rekor]
- *velodrome* [velodrom] etc. (v. *infra*).

Dată fiind situația, doar câțiva termeni pot fi încadrați în această categorie, ceea ce reprezintă un procentaj insignifiant: *dan* (judo, karate) > *dan, palmarès* [palmares] > palmares, *télémark* [telemark] > telemarc, *tir* [tir] > tir.

La acestea se pot adăuga câteva împrumuturi chiar în limba franceză:

- fr. *aikido* > rom. *aikido,*
- fr. *karaté* [karate] > rom. *karate,*
- fr. *karateka* > rom. *karateka,*
- fr. *karting* [kartiŋ] > rom. *carting,*
- fr. *kayak* [kajak] > rom. *caiac,*
- fr. *omnium* > rom. *omnium* (hipism, ciclism),
- fr. *sambo* > rom. *sambo,*
- fr. *slalom* > rom. *slalom,*
- fr. *tatami* > rom. *tatami.*

În alte cazuri este vorba de etimologie multiplă:

- *lob* <fr., eng. l*ob,*
- *pagaie* < fr. *pagaie,* it. p*agaia,*
- *ping-pong* < fr., engl., germ. *ping-pong,*
- *polo* < engl., fr. *polo,*
- *ring* < fr., *ring,,* germ. *Ring.*

De altfel, acest tip de adaptare se poate confunda cu adaptarea după formă şi în funcție de punctul de vedere adoptat, el poate fi considerat separat, cum am procedat noi, sau poate fi inclus la adaptarea după formă.

Adaptarea după formă

Este vorba de grafii mai greu de adaptat la sistemul grafematic românesc sau pur şi simplu de o cunoaştere aproximativă a pronunțării în limba franceză. În cazul formațiilor cu elemente de compunere, dintre care unele au pătruns deja în română şi au fost acceptate cu pronunția din latină sau din greacă, avem a face cu un fel de semicalcuri. De exemplu, elementul de compunere *auto-* (cu ambele valori semantice) se pronunță în franceză [⊃ (o)t ⊃], mai simplu [oto]. În toate împrumuturile din franceză care conțin acest element de compunere, pronunția este însă [auto]: *automobilism* < fr. *automobilisme*, *automodelism* < fr. *automodelisme.*

De asemenea, se evită pronunția franceză a elementului de compunere *aero-* [ero]: fr. *aerobic* [erobic] > rom. *aerobic,* fr. *aero-club* > rom. *aeroclub,* cu adaptarea după formă şi a lui *club* < fr. *club* [klüb].

În *demi-*, vocala *e* nu este alterată ca în franceză: [d(ə)mi] : fr. *demi-fond* > rom. *demifond*, fr. *demi-volée* > rom. *demivoleu.*

Prefixul *super-*, pronunțat în franceză [süper], apare în toate derivatele din lexicul sportiv cu pronunția redată de grafie: [super]. Prefixul în discuție apare în numeroase formații româneşti (v. *infra*).

Un fenomen fonetic pe care româna literară nu-l posedă este nazalizarea vocalelor. Ca atare, această pronunție tipică pentru limba franceză este evitată în limba noastră: fr. *olympique,* cu *-ym* pronunțat [ɛ] a fost preluat doar sub aspectul grafic, deci cu *-im* menținut după grafie*: olimpic.* La fel, fr. *olympiade* [⊃lɛpjad] se pronunță după grafie: *olimpiadă.* Acelaşi fenomen îl întâlnim şi la *spadasin* care-l păstrează pe *-in* intact, față de franceză, unde se pronunță [ɛ]: *spadassin* [spadasɛ] .

În câteva cazuri, forma grafică a determinat schimbarea pronunțării. Astfel, fr. *gymnaste* [ʒimnast(ə)] şi *gymnastique*

[ʒimnastik] are în română pronunția *gimnast, gimnastică,* fr. *pugilat* > rom. *pugilat* . La fel, în fr. *cyclisme* [siklism], *cycliste* [siklist] şi *motocyclisme, motocycliste,* grupul grafematic *cy* a dobândit pronunțarea [ci], în conformitate cu pronunția românească a acestei secvențe grafematice.

Problema lui *e* mut din franceză complică încadrarea termenilor de acest fel, întrucât o secvență din structura lor este preluată după formă, iar alta după pronunțare, aceasta din urmă vizându-l chiar pe *e* mut, care este redat fie prin |a| :

- *antrenament* < fr. *antraînement,*
- *cantonament* < fr. *cantonnement,*
- *clasament* < fr. *classement,*

fie prin |ă|, sub presiunea încadrării morfologice:

- *contră* < fr. *contre,*
- *motonautică* < fr. *motonautique,*
- *parapantă* < fr. *parapante,*
- *paletă* < fr. *palette,*

Pentru rigoarea clasificării, am încadrat asemenea termeni în categoria celor adaptați după pronunție. Ca atare, cei câțiva termeni pe care îi putem considera adaptați după formă sunt: *aerobic, aeroclub, cambre, canoe, canotier, chisteră, cibleu, deltaplan, demivoleu, gambit, inter, multiatlon, patină, pion, pistard, surclasa, telemarc.*

De asemenea, coroborat cu acest aspect, se pune problema interpretării grafematice, pentru limba română, a consoanelor şi vocalelor duble din franceză. Am optat, în asemenea cazuri, pentru încadrarea termenilor respectivi în categoria adaptării după pronunțare, deoarece grafia în cauză se corelează cu modificările morfematice determinate de încadrarea morfologică (v. *infra*).

Termenul *sportiv* nu l-a menținut pe *f* din fr. *sportif,* deoarece s-a încadrat în familia termenului *sport* (cf. *sportivitate* < fr. *sportivité*).

Sub raport procentual, ignorând cazurile de etimologie multiplă, din totalul de 165 termeni specifici împrumutați din franceză, 30 de termeni au fost adaptați după formă (incluzându-i aici şi pe cei împrumutați direct), reprezentând 18,2%. Procentul ar putea creşte prin încadrarea aici a acelor termeni care se termină în franceză în *e*

mut sau în consoană şi care au primit la final morfemul gramatical *ă* ca efect al încadrării morfologice.

Adaptarea după pronunție

Există câteva situații tipice ale adaptărilor după sistemul fonetic/fonologic românesc, inclusiv după grafie, în care s-au încadrat şi termenii din domeniul sportului.

Redarea vocalelor *ü* şi *ö*, pe care limba română nu le avea în sistem, s-a făcut prin segmentul de grafeme *chiu*, *ghiu*, în care vocala fr. *ü* a fost descompusă în *i* și *u*, pe de-o parte; şi în *-er sau -or* pentru *ö*:

- fr. *ü*:

Exemple din terminologia strict sportivă lipsesc. În schimb putem preciza că *ü* a fost adaptat după formă ca *u*:

- *junior* < fr. *junior,*
- *juniorat* < fr. *juniorat,*
- *paraşutism* < fr. *parachutisme.*

- fr. *ö*:

- *boxeur* > rom. *boxer,*
- *canoteur* > rom. *canotor,*
- *chuteur* > rom. *şutor,*
- *éliminateur* > rom. *eliminator,*
- *entraîneur* > rom. *antrenor*
- *fleurettiste* > rom. *floretist,*
- *rameur > rom. ramer* (canotaj),
- *relayeur* > rom. *relaior* (participant la curse de ştafetă),
- *scrimeur* > rom. *scrimer*
- *skieur* > rom. *schior,*
- *talonneur* > rom. *taloner* (rugbi).

După modelul lui *birou, stilou, tablou,* în care vocala *o* a fost redată prin diftongul *ou* (cf. fr. *bureau*, *stylo*, *tableau*), a fost adaptat şi fr. *tricot* > rom. *tricou.*

Alte tipuri de adaptare:

- Sufixul fr. *-age* a fost redat prin grafemele *-aj*, păstrându-se pronunția din franceză:

- *acroşaj* < fr. *accrochage,*
- *arbitraj* < fr. *arbitrage,*
- *avantaj* < fr. *avantage,*
- *balizaj* < fr.*balisage,*
- *baraj* < fr. *barrage,*
- *canotaj* < fr. *canotage,*
- *carambolaj* < fr. *carambolage,*
- *cramponaj* < fr. *cramponnage,*
- *dopaj* < fr. *dopage,*
- *demarcaj* < fr. *demarquage,*
- *marcaj* < fr. *marquage,*
- *patinaj* < fr. *patinage,*
- *rulaj* < fr. *roulage.*

• Grupul grafematic *ch* pronunțat [*ş*], a fost redat prin grafemul specific limbii române pentru acest sunet:

- *acroşaj* < fr. *accrochage*,
- *croşeu* < fr. *crochet,*
- *eşec* < fr. *échec,*
- *finiş* < fr. *finish,*
- *fleşă* < fr. *fleche* (scrimă),
- *paraşutism* < fr. *parachutisme,*
- *şutor* < fr. *chuteur.*

La acestea se poate adăuga şi *şlem* < fr. *chelem,* dar mai probabil din germ. *Schlemm.* De asemenea varianta *smaş* < fr. *smash* [*smaʃ*]. Când însă în franceză *ch* era pronunțat [k], ceea ce se întâmplă în cazul unor neologisme, româna a modificat grafia, dar a păstrat pronunția: fr. *christiania* [kristjanja] > rom. *cristiană,* fr. *chronomètre* [kronometr] > rom *cronometru.*

• Grupul grafematic *aî*, redând sunetul-tip [e] a fost redat în română prin *e*, ca grafem specific limbii noastre pentru marcarea sunetului-tip [e]: fr. *antraînement* > rom. *antrenament,* fr. *antraîner* > rom. *antrena,* fr. *essai* > rom. *eseu,* fr. *train* > rom. *trenă.*

• Grupul grafematic *que* (mai rar *qui*) prin care se indică în franceză consoana [c] a fost redat prin grafemul *c* sau *ch* (în interiorul

cuvintelor): *acrobatique* > rom. *acrobatic,* fr. *athletique* > rom. *atletic,* fr. *claquette* > rom. *clachetă,* fr. *contre-attaque* > rom. *contraatac,* fr. *contre-attaquer* > rom. *contaataca,* fr. *croquette*> rom. *crochet,* fr. *disque* > rom. *disc,* fr. *equitation* > rom. *echitație,* fr. *équerre* > rom. *echer,* fr. *équipe* > rom. *echipă,* fr. *équipier* > rom. *echipier,* fr. *esquive* > rom. *eschivă,* fr. *esquiver* > rom. *eschiva,* fr. *gymnastique* > rom. *gimnastică, ,* fr. *marquer* > rom. *marca,* fr. *motonautique* > rom. *motonautică,* fr. *olimpique* > rom. *olimpic,* fr. *plaquer* > rom. *placa,* fr. *raquette* > rom. *rachetă etc.*

În cazul segmentului *-qu-*, adaptarea s-a făcut doar prin *c*, chiar dacă este vorba de interiorul cuvintelor : fr. *demarquage* > rom. *demarcaj,* fr. *marquage* > rom. *marcaj*. Excepție face *aqua,* pronunțat [cv] ca în latină, de unde a fost preluat ca neologism: fr. *aqua-plane* > rom. *acvaplan.*

• Segmentul *th* din cuvintele franceze împrumutate şi ele mai ales din greacă şi latină a fost redat prin *t:* fr. *athlète* > rom.*atlet,* fr. *athletique* > rom. *atletic,* fr. *athlétisme* > rom. *atletism,* fr. *biathlon* > rom *biathlon,* fr.*callisthenie* > rom. *calistenie (*gimnastică*),* fr. *décathlon* > rom. *decatlon,* fr. *marathon* > rom. *maraton,* fr. *pentathlon* > rom. *pentatlon,* fr. *tetrathlon* > rom. *tetratlon,* fr. *triathlon* > rom. *triatlon.*

• Segmentul *ph* din cuvintele franceze provenite din greacă sau din latină, redând sunetul-tip [f], a fost redat în română prin grafemul românesc specific acestui sunet, *f:* fr.*haltérophile* > rom. *halterofil,* fr. *haltérophilie* > rom. *halterofilie.*

• Grupul *ki,* redând africata [ḱ] , corespunde în română grupului *chi:* fr. *skier* > rom. *schia,* fr. *ski-bob* > rom. *schibob,* fr. *skieur* > rom. *schior,* fr. *monoski* > rom. *monoschi,* fr. *téléski* > rom. *teleschi.*

• Grupul grafematic *ou,* redând vocala [u] a fost redat în română prin grafemul simplu *u,* corespunzător sunetului-tip [u]: fr. *retour* > rom. *retur,* fr. *roulage* > rom. *rulaj,* fr. *tour* > rom. *tură,* fr. *tournant* > rom. *turnantă,* fr. *touché* > rom. *tuşeu*, fr. *moulinet* > rom. *muliné.*

• Grafemul *y,* redând sunetul [i], puțin cunoscut în română, a fost redat prin grafemul *i:* fr. *derby* > rom. *derbi,* fr. *polyathlon* > rom. *poliatlon,* fr. *relayeur* > rom. *relaior.*

Există şi câteva cazuri particulare, explicabile şi prin influența altor limbi. Astfel, corespondentul lui *campion* este fr. *champion* [şampion] prin care însă nu poate fi explicat cuvântul românesc. După toate probabilitățile a fost decisivă influența limbii italiene: *campione*. În schimb, termenul *campionat* provine direct din it. *campionato*. De asemenea, *biliard* este mai apropiat de it. *billiardo,* decât de fr.*billiard* [bijar].

Se pare că în cazul lui *dropgol* trebuie pus în prim-plan fr. *drop-goal* [dropgol], față de engl. *drop-goal* [dropgăul].

Dacă în cazul lui *iahting* < *yachting* şansele preluării din franceză sau engleză sunt egale, atât grafia, cât şi pronunția [j⊃tiη] favorizând acest lucru, în ce le priveşte pe *iahtman* şi *iolă*, proveniența franceză pare a fi mai aproape de realitate: fr. y*ahtman* [j⊃tman], față de engl. *yachtsman* [ja:tmen]. La fel fr. y*ole* [jol], față de engl. *yawl* [j⊃l], aici ortografia putând fi decisivă.

Limba italiană pare a fi jucat un rol decisiv şi în cazul lui *scrimă:* it. *scrima*, față de fr. *escrime* (cf. MDN, dar şi DEX), cu toate că, după cunoştințele noastre, denumirea italiană a sportului în cauză este *scherma,* de unde şi *schermidore* „scrimer”. În cazul lui *scrimer*, dicționarele indică doar fr. *escrimeur.*

Pe de altă parte, există termeni care la fel de bine au putut fi împrumutați atât din franceză, cât şi din alte limbi, ortografia şi pronunția nefiind diferențiate:

- *cadet* < fr. *cadet* [cadè], germ. *Kadett,*
- *cros* < fr., engl. *cross,*
- *floretă* < fr. *fleuret* [flörè], germ. *Fleurett,*
- *imparabil* < fr. *imparable,* it. *imparabile* [grupul -*bl*- din franceză a fost redat în română prin -*bil*-],
- *lider* < fr., engl. *leader,*
- *fotbal* < fr., engl. *football,* pronunțat [futbol] în ambele limbi. (Româna a preluat forma, nu pronunțarea, care în final a eliminat dubletul *futbol*.)

- *fotofiniş* < fr., engl. *foto finish,*
- *pasă* < fr. *passe,* engl. *pass,*
- *pelotă* < fr. *pelote,* span. *pelota,*
- *regată* < fr. *régate,* it. *regata,*
- *raliu* < fr., engl. *rally,*
- *tur* < fr. *tour,* germ. *Tour,*
- *trapez* < fr. *trapèze,* germ. *Trapez.*

La acestea se mai pot adăuga: *achiu* (la biliard) < fr. *aquit* sau it. *acchito* (DEX[2] indică numai etimonul francez), *carusel* < fr. *carousel* sau it. *carosella.*

În cazul unor termeni, franceza prezintă o structură hibridă, termen francez – termen englez: *autocart* < fr. *auto* + engl. *kart, autocarting* < fr. *auto.* + engl. *karting.*

Româna a preluat după pronunțare şi acele cuvinte franceze provenite din surse exotice, cum este *caiac* < fr. *kayak* sau *kayac,* provenit din limba populațiilor Groenlandei.

Alți termeni preluați după pronunțare (în afara celor discutați deja):

- termeni în -*isme* [ism]:
- fr. *alpinisme* > *alpinism,*
- fr. *deltaplanisme* > *deltaplanism*
- fr. *parachutisme* > *paraşutism;*
- termeni în -*iste* [ist]:
- fr. *alpiniste* >*alpinist,*
- fr. *deltaplaniste* > *deltaplanist*
- verbele în -er:
- fr. *arbitrer* >*arbitra,*
- fr. *boxer* > *boxa,*
- fr. *canoter* > *canota,*
- fr. *dribbler* > *dribla,*
- fr. *fendre* > *fanda,*
- fr. *flotter* > *flota* (în special cu subst.: *flotare)*
- fr. *lober* > *loba,*
- fr. *passer* > *pasa,*
- fr. *patiner* > *patina,*
- fr. *pivoter* > pivota.

Substantive cu diferite terminații:
- fr. *arbitre* > *arbitru,*
- fr. *basket* > *baschet,*
- fr. *brasse* > *bras,*
- fr. *callisthenie* > *calistenie,*
- fr. *carote* > *carotă,*
- fr. *crosse* > *crosă,*
- fr. *extrême* > *extremă,*
- fr. *feinte* > *fentă,*
- fr. *filet* > *fileu,*
- fr. *fleche* > *fleşă* (scrimă),
- fr. *fleuret* > *floretă,*
- fr. *kartodrome* > *cartodrom,*
- fr. *moto-cross* > *motocros,*
- fr. *panneau* > *panou,*
- fr. *paravant* [paravã] > *paravan,*
- fr. *plongeon* > *plonjon,*
- fr. *tennis* > *tenis,*
- fr. *tournant,-te* > *turnant(ă).*

Sunt câteva cazuri în care adaptarea fonetică a suferit modificări la terminație, datorită încadrării morfologice. Astfel, în multe situații, sufixul fr. -*tion* a fost înlocuit cu -*ție* : fr. *fédération* > *federație*, fr. *natation* > *natație*, (*obstruction* > *obstrucție*).

Pe de altă parte, sufixul francez -*ité* a fost înlocuit pe teren românesc cu -*itate*: fr. *pénalité* >*penalitate,* fr. *sportivité* > *sportivitate.*

În această categorie a schimbărilor fonetice datorate încadrării morfologice se numără şi : fr. *filet* > *fileu,* fr. *carré* > *careu,* fr. *mêlée* > *meleu* (rugbi), fr. *touch*é > *tuşeu,* fr. v*olé* > *voleu.*

În cazul lui *judoka* putem vorbi despre o preluare şi după formă, şi după pronunție [d3udoka]. La fel în situația lui *miler* (atletism): [mailer].

Din punct de vedere procentual, lăsând la o parte termenii cu etimologie multiplă, din totalul de 165 termeni împrumutați din franceză, 132 au fost adaptați în română după pronunțare, reprezentând 80%.

Împrumuturi neasimilate

Battement, bobsleigh (poate proveni şi din engleză), *cupman* (dar şi din engleză), *daviscupman* (la fel), *driver* [draivăr] (dar şi din engleză), *chasse* [ʃasse] (gimnastică), *en-avant* (rugbi), *jiu-jitsu*.

Ca atare, din cei 165 de termeni împrumutați din franceză, cei mai mulți au fost adaptați după pronunțare, adaptarea după formă aplicându-se doar la 30 termeni. Trei termeni prezintă situații speciale: adaptați simultan după formă şi pronunție (*judoka* şi *miler*) iar *contracronometru* reprezintă un calc după fr. *contre la montre*.

Bibliografie

Gh. Adamescu, *Adaptarea la mediu a neologismelor*, București, 1938.

Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, Editura ALL, Bucureţti, 2007.

Maria Iliescu, *Vocabularul minimal al limbii române curente*, Editura Demiurg, București, 1994 (în colaborare cu Adriana Costăchescu).

G. Ivănescu, Liviu Leonte, *Fonetica și morfologia neologismelor române de origine latină și romanică*, „Studii și Cercetări Științifice”, Filologie, Iași, nr. 2, p. 1-24.

Angela Bidu-Vrănceanu, *Terminologie și terminologii*, Editura Universității din București, 2010.

LOANS FROM THE FRENCH LANGUAGE IN THE SPORTS TERMINOLOGY

Abstract

Key words: *Romanian language, French language, lexical loan, sport*

The article describes the adaptation mode to the phonetic and morpho-lexical system of the Romanian language of French loans in the field of sports terminology. The author discusses both the loans taken without the need for adaptation and those that have been adapted in form or by pronunciation. Likewise the non-assimilated loans. The conclusion is that most of the loans were subject to adaptation modalities according to pronunciation.

APARIȚIA INFINITIVULUI ROMÂNESC SCURT. DIRECȚII ȘI OPINII

RALUCA ARIANNA VÎLCEANU
Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte-cheie: *infinitiv, formă lungă, formă scurtă, moştenit, apariție*

> „Infinitivul românesc – privit sub aspect genealogic – este infinitivul latin, continuat şi dezvoltat pe teritoriul Romaniei orientale, după ce ansamblul trăsăturilor comune şi dialectale din protoromână capătă statut de idiom autonom. Cei mai mulți lingvişti fixează acest moment în jurul secolelor al X-lea şi al XI-lea, când protoromâna este divizată în unități dialectale mai mult sau mai puțin independente.” (Diaconescu 1977: 55)

Dintre aceste unități dialectale, dacoromâna va avea o evoluție diferită de a celorlalte trei: aromâna, meglenoromâna şi istroromâna, care au rămas puternic influențate de limba populațiilor cu care au venit în contact, dar au şi conservat unele trăsături de expresie şi de conținut foarte utile pentru descrierea şi definirea infinitivului în limba română.

Comparativ cu celelalte limbi romanice, infinitivul românesc are, pe lângă unele asemănări, şi multe trăsături distincte, ca urmare a evoluției sale specifice, independente. Între aceste trăsături distincte, cea care trebuie remarcată în mod deosebit este apariția unui infinitiv scurt, alături de infinitivul lung: *cântare-cânta*, *cădere-cădea*, *zicere-zice*, *simțire-simți*, *venire-veni*[1]. (Cipariu 1869: 264). Existența acestor

[1] Fenomenul de scurtare a infinitivului prin renunțarea la terminația sau sufixul *-re* pare să fi început încă din latina clasică, în compuse ca *ilicet, scilicet, videlicet* pentru *ire licet, scire licet, videre licet*.

două forme infinitivale a condus la diferențierea lor în planul conținutului, adică forma lungă a devenit expresia unei valori n o m i n a l e: *cântare* (*cădere, zicere, simțire*), iar forma scurtă a devenit expresia unei valori v e r b a l e: *cânta* (*cădea, zice, simți*). Fără apariția formei de infinitiv scurt, ca relație de modalitate în sistemul verbal românesc, infinitivul lung ar fi avut şi în română situația din aromână şi meglenoromână, unde acesta există doar ca substantiv: arom. *acățare, dare, turnare*; megl. *măncari, fațiri, turnari*[2].

În legătură cu apariția sau *originea infinitivului scurt* în limba română, opiniile lingviştilor au mers în două direcții, oarecum paralele: 1. infinitivul scurt a apărut ca urmare a unor cauze externe, adică a influenței limbilor slave vecine; 2. infinitivul scurt este rezultatul unor cauze sau factori de ordin intern.

Pentru prima direcție s-au pronunțat cu precădere cercetători străini, interesați prioritar de slavistică, între aceştia înscriindu-se M. Krepinscky (Krepinscky 1948: 7-8) şi Pavel Beneš (Beneš 1955: 259-263). Primul consideră scurtarea infinitivului lung românesc ca urmare a unui proces de disimilație sintactică, sub influența unui model slav (sârbocroat sau bulgar) analogic: *facere vremii* > *face vremii* şi *vremii face*; *rebdare vreți* > *rebda vreți* şi *vreți rebda*.

M. Krepinscky a pornit de la un punct de vedere pe care-l afirmase deja Gustav Weigand (Weigand 1925: 150), care presupunea că infinitivul scurt românesc ar fi apărut, inițial, în structura formei de viitor *face-vrem* disimilată din *facere-vrem* după un model bulgăresc *biti štă* > *bi štă*, sau prin analogie cu un fenomen de haplologie petrecut în sârbocroată.

Cel de-al doilea, neadmițând opinia lui Krepinscky, ca puțin convingătoare, crede că scurtarea infinitivului în română este urmarea de asemenea a influenței slave, considerată însă nu ca o influență

---

[2] Limbile romanice occidentale folosesc aceeaşi formă infinitivală pentru a reda atât valoarea verbală cât şi pe cea nominală, distincția dintre acestea realizându-se prin mijloace de ordin extern (prezența articolului, distribuția în context). Astfel, fr. *penser* ‘a gândi’ – *le penser* ‘faptul de a gândi, gândirea’, *rire* ‘râde’ – *le rire* ‘faptul de a râde, râsul’; it. *mangiare* ‘a mânca’ – *il mangiare* ‘faptul de a mânca, mâncarea’; sp. *estudiar* ‘a studia’ – *el estudiar* ‘faptul de a studia’, *trabajar* ‘a lucra’ – *el trabajar* ‘faptul de a lucra, lucrarea’.

externă, venită din afară, ci ca rezultat al coexistenței a două limbi, dacoromână şi slavă, vorbite pe acelaşi teritoriu dacoromânesc, de băştinaşi şi de cei veniți din sud, într-o perioadă de încrucişare, cuprinsă între secolele al VI-lea – al XII-lea. Procesul a pornit de la verbe slave ca *platiti*, *postiti*, *prostiti*, *pustiti*, care, prin haplologie, au pierdut terminația *-ti*, devenind *plăti*, *posti*, *prosti*, *pusti*, toate intrând în conjugarea a IV-a. În spiritul celui care vorbea, terminația slavă *-ti* echivala cu terminația latină *-re*, astfel că, prin analogie, aşa cum *platiti* a devenit *plăti*, şi *auzire* a ajuns să aibă alături forma *auzi*. De la verbele din conjugarea a IV-a, procesul s-a extins apoi la toate celelalte, infinitivul românesc manifestându-se, astfel, cu două forme, lungă şi scurtă, în limba veche şi la cronicari în una şi aceeaşi frază. Sufixul *-re*, spune autorul, a fost şi încă este foarte productiv în obținerea numelor de acțiune (sau abstracte verbale) de la verbe şi de origine latină, şi de origine slavă (ex. *creştere*, *venire* etc., respectiv *gonire*, *plătire* etc.).

Opiniei lui P. Beneš îi poate fi alăturat punctul de vedere, relativ asemănător, al cercetătorului bulgar I. Gălăbov (Gălăbov 1961: 280), cu precizarea că acesta plasează chestiunea într-un cadru, tot analogic (cu limba bulgară), mai larg şi mai complicat, infinitivul scurt fiind privit din perspectiva aoristului bulgar şi a formelor perfectului românesc. Altfel spus, acest autor constată că sufixul *-ti* al infinitivului în slava veche (*hoditi*) a început să dispară în bulgara veche şi medie (*hodi*), ceea ce a făcut ca în limba bulgară modernă, ca şi în macedoneană, infinitivele lungi să fie folosite fără acest sufix. Întrucât infinitivul din vechea bulgară *piti* 'a bea' ajunsese aproape omofon cu substantivul *pitije* 'băutură', din care a căzut *-je*, s-a recurs la scurtarea infinitivului pentru a se face diferența între substantiv (*piti*) şi verb (*pi*) (Gălăbov 1961: 280). Este însă foarte puțin probabil, chiar greu de admis, ca fenomenul fonetic petrecut în bulgară să fi influențat scurtarea infinitivului în limba română. Reacția lui Al. Rosetti este de reținut în acest sens: „faptele româneşti nu pot fi explicate prin acestea (scurtarea infinitivului în slava meridională), ci e vorba de o evoluție în aceeaşi direcție în română şi în slavă." (Rosetti 1968: 550).

Printre lingviştii susținători ai acestei prime direcții, privind apariția infinitivului scurt în română sub influența limbilor slave

vecine, se înscria şi românul Theodor Capidan, care spune: „reducerea infinitivului ne-a venit tot de pe malul drept al Dunării.” (Capidan 1924: 242).

Cea de-a doua direcţie privind reducerea infinitivului în limba română, aceea explicabilă prin cauze (şi factori) de ordin intern, ca rezultat al evoluției independente a limbii noastre, este susținută şi demonstrată de cercetători români, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, învățatul de la Blaj T. Cipariu vedea o deosebire de valoare morfologică şi, implicit, de funcţie între cele două forme, lungă şi scurtă, ale infinitivului: „... infinitivii ca substantive, totdeauna-şi rețin silaba terminativă *-re*; iar ca verb, după uzul vulgariu [popular]... mai totdeauna se uzitează în forma scurtă, fără *-re*” (Cipariu 1869: 288). De asemenea, filologul ieşean Ioan Nădejde afirma:

> „... eliminarea silabei *re* nu s-a făcut din pricini fonetice, căci atunci ar fi căzut pretutindenea şi nu numai la infinitive.” (Nădejde 1884: 132). Opinia lui Ioan Nădejde (indirect şi a lui T. Cipariu) este preluată şi dezvoltată de Al. Lambrior, care se pronunță tranşant: „... pierderea silabei *re* nu este un fapt fonetic, căci de-ar fi aşa, s-ar naşte întrebarea pentru ce *-re* din *simțire* a căzut la infinitiv, *a simți*, pe când cel din *subțire* a rămas. Pierderea silabei *re* se explică prin următoarea lege: când din una şi aceeaşi formă se nasc două categorii gramaticale deosebite, atunci forma însăşi se diferențiază în două: *şedere* a rămas sub forma aceasta ca substantiv, iar ca infinitiv, spre diferențiere, a pierdut silaba *re*: *a şedea*” (Lambrior 1897: 44).

La rândul ei, opinia lui Al. Lambrior este, de asemenea, preluată şi articulată mai amplu de către Jacques Byck (Byck 1967: 145-150). Respingând părerile unor lingvişti care puneau apariția infinitivului scurt românesc în legătură cu fapte din alte limbi romanice (retoromana, provensala, italiana, dalmata), ca şi încercările altora (P. Beneš şi M. Krepinscky) de a raporta infinitivul scurt românesc la modele din limbile slave vecine (bulgara, sârbocroata), profesorul Byck opinează că „infinitivul scurt a apărut în limba română independent de faptele similare care au putut să se producă în alte limbi, fie ele romanice sau slave.” (Byck 1967: 146). Şi, mai departe:

> „[s]curtarea infinitivului românesc este un fapt al limbii române. Cazul scurtării infinitivului în latină, prezența infinitivului scurt în provensală, într-o mare parte a retoromanei, în numeroase dialecte italiene şi în dalmată, ca şi în limbile slave menționate mai sus, nu au nimic comun cu fenomenul care se produce în română; aceste fapte confirmă doar posibilitatea unei evoluții independente.” (Byck 1967: 147).

Raportată la infinitivul lung ca formă unică şi primară moştenită din latină, „[c]rearea infinitivului scurt în română este un fenomen de dată recentă” (Byck 1967: 147), confirmat, pe de o parte, de situația existentă în dialectele româneşti suddunărene: macedoromân, meglenoromân şi, mai puțin, istroromân – unde infinitivul lung există numai cu valoare nominală, iar infinitivul scurt este necunoscut, şi, pe de altă parte, situația din textele vechi dacoromâneşti, în care se constată existența, la un moment dat, a unei singure forme comportând două valori diferite: *cântare* verb (*începură a cântare*) şi *cântare* substantiv (*am auzit o cântare fermecătoare*)[3]. A apărut, aşadar, în mod firesc, nevoia unei diferențieri între cele două valori prin ‘extragerea’ unei teme *cânt*- la care a fost adăugat sufixul substantival -*are* (precum participiul *cântat* era considerat ca un derivat adjectival (şi substantival) de la aceeaşi temă *cânt*- cu ajutorul sufixului -*at*), şi aceasta cu atât mai lesne – spune J. Byck – cu cât în română deja exista un sufix -*are* provenind de la sufixele latineşti -*aria* şi -*ale*: *căldare* < lat. *caldaria*, paralel cu *cald* < lat. *caldu* (= clasic *calidus*), respectiv *brățare* < lat. *braciale*, paralel cu *braț* < lat. *braciu* (= clasic *bracchium*). În felul acesta *cântare*, ca substantiv, a putut fi perceput şi el ca un derivat de la verb, precum alte substantive, de tipul *împărțeală*, *săritură*, *despărțenie*, nume de acțiuni derivate de la verbe tot cu ajutorul unor sufixe: -*eală*, -*itură*, -*enie*. (Byck 1967: 64).

Sufixul -*are*, precizează J. Byck, s-a detaşat în aşa măsură, încât a ajuns să devină productiv. Numele de acțiune *despărțare*, *zăcare*, *născare*, *vânzare*, *crezare* sunt derivate de la teme verbale cu ajutorul

---

[3] Un exemplu din Coresi (C_2) este binevenit aici: „Acestea sîntŭ Paştile, ce întru eale e glasŭ de *prăznuire* şi *împreunare* de veselie şi *căutarea* luminei ceia de pururea.”

sufixului -*are*, fără ca verbele de la care derivă să-şi fi schimbat conjugarea. Acestea aparțin vechilor clase: *despărți* (IV), *zăcea* (II), *naşte* (III) etc. (Byck 1967: 148-149). La finele demersului său, Jacques Byck conchide:

> „[d]acă infinitivul scurt *cânta* (sau *fugi*) a putut să ia naştere, acest lucru se explică prin faptul că trebuia să exprime numai sensul verbului reflectat de temă şi prin aceea că este suficient marcat de -*a* (sau de -*i*)... Astfel -*a* a devenit un sufix al infinitivului şi -*are* un sufix substantival, destinat să contribuie la crearea numelor de acțiune.”(Byck 1967: 149-150).

Ne-am oprit mai îndelung asupra demonstrației lui Jacques Byck dat fiind că autorul a surprins esența chestiunii, văzând apariția infinitivului scurt ca rezultat al unui proces intern de ordin lexical, morfologic şi sintactic, derulat, independent de orice influență externă, sub imperiul unei nevoi şi al unei tendințe de limpezire semantică, ivite la un moment dat înlăuntrul sistemului verbal românesc. Reproşul ce i s-a adus, de a fi luat în discuție numai conjugările I şi a IV-a, cele mai bogate, nu şi pe cele de mijloc, a II-a şi a III-a (cele mai sărace), sau de a fi analizat infinitivul lung în doi constituenți: *cânt + are, fug + ire*, nu în trei: *cânt + a + re, fug + i + re* (Diaconescu 1977: 64), ca şi acela că infinitivul lung cu sens verbal şi infinitivul scurt au continuat să coexiste în limba veche (Rosetti 1962: 54) şi chiar azi, rămân minore şi nu împuținează meritul acribului lingvist şi filolog Jacques Byck. În lucrarea sa, *Tendințele actuale ale limbii române*, Al. Graur afirmă: „[t]rebuie să dăm dreptate lui Byck când arată că e necesar să se țină seamă de utilizarea pe care limba a dat-o opoziției celor două forme.” (Graur 1968: 200). Dar e greu de crezut că această utilizare a servit drept punct de plecare pentru scindarea categoriei. În orice caz, trebuie constatat că româna este singura limbă care are două forme de infinitiv cu două valori diferite, „*ceea ce îngreuiază explicarea prin imitarea altei limbi. Pe de altă parte nu se înțelege de ce româna ar fi suprimat o silabă de la infinitivul său, pentru că bulgara suprimase şi ea o silabă de la un infinitiv format cu alt morfem*.” (Graur 1968: 200).

În monumentala sa lucrare consacrată istoriei limbii române, Ovid Densusianu s-a oprit de asemenea asupra scurtării infinitivului prin căderea terminației *-re*, spunând: „această finală a dispărut din conjugare (*-are*, *-ēre*, *-ĕre*, *-ire* s-au redus la *-a*, *-ea*, *-e*, *-i*); ea se regăseşte în formule substantivale ale infinitivului” (Densusianu 1961: 148), şi constată că acelaşi fenomen de apocopare a infinitivului s-a petrecut şi în italiană şi în retică. Considerând că este vorba aici de o *curioasă* concordanță cu limba română, autorul se întreabă, ipotetic, dacă infinitivul cu apocopă din limba română poate fi o răspândire a formei analoge din italiană şi din retică. O asemenea afirmație – răspunde tot el –

> „ar fi greu de făcut, iar ceea ce ne obligă să nu admitem această ipoteză este faptul că în vechea românească se găsesc urme ale infinitivului lung (ca verb), ceea ce arată că această formă a rămas în uz destul de mult. S-ar putea găsi totuşi un mijloc de conciliere a acestor fapte, presupunând că infinitivele cu apocopă existau încă în romanica balcanică, în italiană şi retică, alături de formele lungi, în epoca în care cea dintâi nu se despărțise încă de celelalte, iar infinitivele fără *-re* s-au generalizat în limba română încetul cu încetul, în detrimentul celorlalte. Căderea lui *-re* în limba română n-ar fi, în acest caz, decât în parte rezultatul dezvoltării independente a acestei limbi.” (Densusianu 1961: 148).

După cum se vede, afirmația lui Densusianu porneşte de la o presupunere („presupunând că...”), iar ultima propoziție din citatul de mai sus („n-ar fi decât în parte rezultatul dezvoltării independente”) este contrazisă de absența totală a infinitivului scurt în dialectele aromân şi meglenoromân.

La sfârşitul acestei prezentări (oricum selective) de opinii generate de apariția infinitivului românesc scurt se impun câteva observații şi sublinieri cu caracter mai mult sau mai puțin concluziv.

1. În limba română comună infinitivul moştenit din latină, deci infinitivul lung, a intrat de timpuriu într-un proces de nominalizare, el ajungând astfel forma unică de expresie a două valori morfo-lexicale: verbală şi substantivală (aşa cum s-a întâmplat şi se întâmplă până azi în limbile romanice de apus: franceza, italiana, spaniola, portugheza –

vezi *supra*). Întrucât nevoia de diferențiere şi diversificare, în fapt, a acestor două valori devenea tot mai clar resimțită pentru limba română, factori *interni* de ordin lexical, morfologic şi sintactic (cf. Jacques Byck, Al. Lambrior, I. Nădejde) au condus la apariția unei forme noi, care să exprime distinct şi explicit valoarea verbală de cea substantivală a infinitivului. Distincția între cele două forme (şi valori) a constat, din punctul de vedere al formei, în terminația (sufixul?) *-re*, păstrată în cazul infinitivului nominal: *cântare*, *vedeare*, *zicere*, *venire* şi redusă (apocopată) în cazul infinitivului verbal: (a) *cânta*, (a) *vedea*, (a) *zice*, (a) *veni*. Detaşarea terminației (sufixului *-re*) ca marcă semnificativă a valorii nominale s-a extins, de la conjugările I şi a IV-a (cele mai bogate şi mai productive ca deschidere), şi la celelalte două, cuprinzând infinitivul în ansamblul lui.

2. Procesul acesta, care s-a produs nu dintr-o dată, ci treptat, gradual, a fost înlesnit, cum am spus, de tendința timpurie spre nominalizare (substantivare) a infinitivului, aşa cum o dovedesc aromâna şi meglenoromâna, unde infinitivul s-a păstrat numai cu valoare nominală, forma scurtă a acestuia fiind necunoscută. Totodată, extinderea infinitivului scurt ca modalitate de expresie a valorii verbale,

> „a fost posibilă şi, în acelaşi timp, necesară, datorită faptului că prezenta o formă a cărei structură se apropia cel mai mult de sistemul verbal; cu unii membri ai unor paradigme infinitivul chiar se identifică: *a cânta* / imperfectul pers. a III-a sg. *cânta, a vedea /* imperfectul pers. a III-a sg. *vedea, a face* / prezentul pers. a III-a sg. *face, a veni* / perf. simplu pers. a III-a sg. *veni*."(Diaconescu 1977: 66).

Odată realizată opoziția infinitiv lung – infinitiv scurt, ca expresii concrete şi explicite a două valori distincte: una nominală, cealaltă verbală, a avut loc şi un proces de configurare a modului infinitiv aşa cum îl cunoaştem azi în sistemul verbal românesc, – cu adaosul, important, că cele două forme au rămas să coexiste până azi în limba română, forma lungă continuând, în numeroase situații (expresii, cuvinte compuse, locuțiuni etc.), să-şi învedereze, mai mult sau mai puțin pregnant, sensul acțional (sau procesual).

3. În legătură cu data (perioada) de când se poate vorbi de apariția formelor de infinitiv scurt în limba română, punctele de vedere sunt împărțite. Unii lingviști (P. Beneš, M. Krepinscky, Ivan Gălăbov, Th. Capidan şi alții) o plasează în perioada primelor contacte (şi apoi conviețuiri) pe teritoriul dacoromân, cu slavii veniți din sudul Dunării, alții o văd ca începând din latina populară (în realizarea formelor imperativului prohibitiv: *non cantare* > lat. pop. *non cantu* > rom. *nu cânta* – cf. Al. Rosetti), Ovid Densusianu presupune ca existând de pe vremea când romanica balcanică nu se despărțise încă de italiană şi de retică (cf. *supra*), iar Jacques Byck consideră infinitivul scurt drept o formă recentă (cf. *supra*). Totuşi, luând în considerare, ca material concret (fundamental) faptele şi datele pe care le oferă limba scrierilor religioase (ca şi a documentelor şi actelor particulare) din secolul al XVI-lea (Densusianu 1961: 150-153), se poate constata că procesul de care vorbim aici începuse deja înainte de acest secol (Diaconescu 1965: 167-170). El a evoluat până spre sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, când a intrat în concurență cu formele personale ale modului conjunctiv.

De asemenea, ni se pare potrivit şi interesant să relevăm aici un aspect deloc lipsit de importanță. Este vorba de faptul că, după „desprinderea" sa din forma inițială (şi originară) de infinitiv lung, infinitivul scurt a început să fie întrebuințat, încă din textele vechi, cu valoarea altor moduri. Astfel, el poate fi întâlnit cu valoare de *indicativ* prezent în *Cazania a doua* a lui Coresi: „Iară unii grăescŭ cămila *a fi* funea ceia mai groasă ce e la corabie" (Coresi 1581: 294) şi tot cu valoare de indicativ, însă la timpuri ale trecutului (imperfect, perfect simplu sau perfect compus) în paginile cronicarilor moldoveni, ca o trăsătură de ordin stilistic a scrisului lor: „Fost-au Ştefan Vodă om nu mare de stat, mănios şi degrab *a vărsa* sînge nevinovat". (Ureche 1958: 90); „Şi să şi cunoscu schimbat cu slăbăciune nărocul lui Constantin-Vodă şi de la Brîncoveanul mai puțintel agiutor şi sîlință *a*-i *arăta*". (Neculce 1955: 202); „Atuncea şi-n Moldova s-au aşedzat slujitori pe la meziluri şi pe la margine a să face şi slobozii pe la Cernăuți şi pe la Hotin". (Neculce 1955: 152). Folosirea infinitivului cu valoare de indicativ după anumite verbe, ca: *a (se) părea*, *a se face (a se preface)*, *a susține*, *a crede* ş.a. ne întâmpină şi

în opera unor scriitori din secolele al XIX-lea şi al XX-lea. Câteva exemple sunt edificatoare în acest sens: „Un boier ... crezu *a-şi ascunde* negrul trecut îmbrăcînd haina şi mai neagră a monarhismului”. (*** 1963: 22); „...dar cu cât mai mult se apropiau, o zare de lumină neobicinuită, care sub razele lunii creştea ca un luceafăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea *a ieşi* din sânul bătrânei tulpine”. (Odobescu 1962: 67); „Şi mă chitesc eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Intru mai întâi în casa omului şi mă fac *a cere* pe Ion, să ne ducem la scăldat”. (Creangă 1972: 242); „Iar de sus pân-în podele un paingen prins de vrajă / A țesut subțire pânză străvezie ca o mreajă. / Tremurând ea licureşte şi se pare *a se rumpe*, / Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe”. (Eminescu 1965: 66); „Toți păreau *a se regăsi* în această condiție fatală”. (Călinescu 1967: 133); „Erminia părea mai inocentă decât doamna Ioanide, care făcea impresia *a cunoaşte* viața pe degete”. (Călinescu 1967: 178); „Doamna Ioanide ... se făcea *a nu înțelege*, ascundea pe cât putea toată viața ei fiziologică şi se făcea *a ignora* pe a altuia”. (Călinescu 1967: 177).

Ca şi în cazul celorlalte limbi romanice, infinitivul în limba română a fost şi este întrebuințat până azi şi cu valoare de *imperativ*, ca expresie a unui îndemn, a unui sfat, a unei porunci sau a unei interdicții. De altfel, în română, forma imperativului negativ pentru persoana a doua singular este însăşi forma de infinitiv precedată de adverbul de negație *nu*: *nu cânta*!, *nu bea*!, *nu spune*!, *nu veni*! – ceea ce, aşa cum din cele prezentate anterior s-a putut vedea – se înscrie pe linia unei evoluții fireşti, de continuitate: lat. *non cantare* > rom. *nu cântare* > *nu cânta*. Cu această valoare ... imperativă, exprimând un sfat, un îndemn sau o restricție, infinitivul apare încă în limba textelor româneşti vechi, după cum o dovedeşte acest fragment coresian: „Şpăsenia amu cheamă-o Domnulŭ dragostea vieței şi de grija ceştii lumi şi de pohta ei *a te feri* şi *a fugi*”. (Coresi 1581: 72) (*a te feri* şi *a fugi* = *fereşte-te* şi *fugi*). În a doua jumătate a secolului al XIX-lea (spre finele lui), infinitivul-imperativ primeşte noi valențe, prin imitarea şi calchierea unor construcții sintactice străine, de regulă franțuzeşti, cum sunt, între altele: „*Agiter* avant de s’en servir” = rom. „*A se agita* înainte de întrebuințare”; „*Ne pas se pencher* en dehors” =

rom. „*A nu se apleca* în afară” etc., sau: „*A se păstra* la temperatură constantă”; „*A nu se utiliza* după data expirării”; „*A nu se lăsa* la îndemâna copiilor”; „*A se folosi* numai în caz de urgență”; „*A se injecta* numai intramuscular” etc. Sigur că în toate aceste structuri ar putea fi folosit imperativul propriu-zis: *agită*!, *nu te apleca*!, *vezi*!, *păstrează*!, *nu utiliza*!, *nu lăsa*! etc. – aşa cum se şi obişnuieşte în limba vorbită sau în adresarea directă. Preferința, totuşi, pentru infinitiv aici (în locul imperativului) credem că se explică prin aceea că, datorită sensului său mai general, mai larg cuprinzător, recomandația, prescripția sau interdicția sunt adresate unui subiect general, nedeterminat, iar acțiunea nu se raportează explicit la persoană.

În momentul în care asemenea construcții s-au constituit ca atare, ele au servit drept model – şablon – pentru crearea unei întregi serii de structuri similare, într-un întins şi divers registru funcțional. Iată câteva dintre acestea: „*A se suna* la intrare!”; „*A se bate* la uşă!”; „*A se ține minte*!”; „*A nu se deschide* uşile în timpul mersului!”; „*A se învăța* poezia pe de rost!”; „*A nu se bloca* intrarea!”; „*A nu se călca* iarba!”; „*A nu se fuma* în local!”; „*A se păstra curățenia*!”; „*A nu se vorbi* la masă!”; „*A se plăti* la casă!”; „*A se prezenta* la ordin!”; „*A se păstra distanța* în mers!” etc. Întrebuințarea infinitivului cu valoare de imperativ – atât afirmativ, cât şi negativ –, la „întâlnirea” secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, în limbajul reclamelor, al recomandațiilor şi al avertismentelor publice, ajunsese, prin abuz, să devină hilară şi ridicolă. Faptul, era de aşteptat, n-a putut scăpa condeiului caustic al lui I.L. Caragiale, care, adânc cunoscător al limbii şi fin observator al vorbirii „miticilor” săi, a luat atitudine hotărâtă (ca şi în alte cazuri) împotriva acestei „inflații”, scriind schița *Țal*, împănată cu formule de un haz amar, ca: „*A nu se face* măgării pe stradă!”; „*A nu se-njura*!”; „*A se tăcea*!”; „*A se asculta*!”; „*A nu se sufla* nasul cu degetele!”; „*A nu se mânca* mult rahat!”; „*A nu se lipi* afişe!” etc. – şi încheiată, la despărțirea de snobul său amfitrion, astfel: „– Țal! nene Iancule!... *a se revedea*! Mă întorc şi-i strig şi eu, categoric: – *A se slăbi*, Mitică!” (Caragiale 1972: 118-125). „Biciul” usturător al lui Caragiale s-a resimțit şi de această dată: procedeul a început de atunci să pălească vizibil şi a căzut în ridicol.

Dar dincolo de această zonă, într-un cu totul alt registru şi într-o altă manieră, lipsită de orice conotație peiorativă, infinitivul este întrebuințat în locul imperativului atunci când autorul unui text (de obicei ştiințific, dar nu numai) ține să atenționeze pe cititor că atribuie unui termen ori unei sintagme o anumită semnificație sau face trimitere fie la alte părți (capitole) din respectivul text, fie la diferite surse bibliografice pe care le-a folosit sau vin în atingere cu subiectul dezbătut; în toate aceste împrejurări, autorul precizează între paranteze: (*a se citi*...), (*a se înțelege*...), (*a nu se confunda* cu...), (*a se vedea* şi...), (*a se consulta* şi...) etc., indicații care alternează, de regulă, cu: *vezi*, *vezi şi*, *cf*. Infinitivul folosit aici în locul imperativului nu mai are propriu-zis o valoare imperativă, ci mai curând una de indicație („indicativă"), conferind expresiei o notă de distincție şi de respect față de uzanțele stilului sobru şi, în egală măsură, față de cititorul avizat.

Asupra acestor întrebuințări ale infinitivului: – cu valoare de *indicativ* şi, mai ales, cu valoare de *imperativ* – lucrările româneşti de gramatică (inclusiv cele cu statut de manuale universitare) nu se opresc defel sau se rezumă la două-trei rânduri într-o *Observație*, ignorând o realitate lingvistică atât de evidentă.

Ținem să menționăm, confirmând o aserțiune a acad. Al Graur (Graur 1968: 322), că la un scriitor ca George Călinescu – recunoscut (câteodată şi uşor ironizat) datorită ... „apetitului" său pentru neologism, folosit de el cu totul fără ostentație ci numai ca reflex al vastei lui culturi – infinitivul apare, surprinzător, extrem de frecvent întrebuințat în locul conjunctivului, mai cu seamă cu funcția de atribut şi de complemente – direct, indirect sau diferite circumstanțiale (de scop, de timp ori de mod). Ne rezumăm aici la câteva exemple din romanul *Bietul Ioanide*: „Se făcuse medic ... dar nu îndrăznea *a crede* [să creadă] că poate contribui cu ceva la promovarea medicinei", „Fu puțin cam surprins de *a vedea* [să vadă] pe Tudorel cu cizme în picioare", „De fapt, copiii nu avuseseră intenția *a*-l *da* [să-l dea] afară, ci închiseseră uşa ca să ştie când vine şi să-l împiedice *a* mai *scoate* [să mai scoată] cărți din casă". (Călinescu 1967: 180, 182, 195). Frecvența deosebită a infinitivului în locul conjunctivului se menține şi în celelalte romane călinescene: *Scrinul negru* şi *Enigma Otiliei*.

Referințe bibliografice:

BENEŠ, P.1955: *Încrucișarea latino-slavă în formarea infinitivului românesc*, în „Studii și cercetări lingvistice”, VI.
BYCK, Jacques 1957: *Studii și articole,* București, Editura Științifică.
CAPIDAN, Th. 1924: *Pierderea infinitivului,* în „Convorbiri literare”, LVI, București.
CIPARIU, Timotei 1869: *Gramatica limbei române,* Partea I. *Analitica,* București.
DENSUSIANU, Ovid 1961: *Istoria limbii române*, vol. I, II, Bucureşti, Editura Științifică.
DIACONESCU, Ion 1977: *Infinitivul în limba română,* București, Editura Științifică şi Enciclopedică.
DIACONESCU, Ion 1965: *Unele aspecte ale înlocuirii infinitivului cu conjunctivul în limba română din secolul al XVI-lea,* în „Omagiu lui Alexandru Rosetti”, București.
GĂLĂBOV, Ivan 1961: *Bulgarisch-rumänisch. Berührungen bei der Umwandlung des Infinitivsystems,* în „Zeitschrift für slavische Philologie”, Band XXIX, Heft 2.
GRAUR, Al. 1968: *Tendințele actuale ale limbii române,* București, Editura Științifică.
IVĂNESCU, G. 1980: *Istoria limbii române,* Iași, Editura Junimea.
KREPINSCKY, M. 1948: *L'infinitif abrégé du roumain imitation du slave*, în „Rumanoslavk,, I, Praga.
LAMBRIOR, Al. 1897: *Carte de citire,* ediția a III-a, Iași.
NĂDEJDE, I. 1884: *Gramatica limbei române (Fonetica, Etimologia, Sintaxa și Istoria limbei),* Iași.
NICULESCU, Alexandru 1965: *Individualitatea limbii române între limbile romanice*. Contribuții gramaticale, Bucureşti, Editura Științifică.
ROSETTI, Al. 1962: *Istoria limbii române*, vol. II. Ediția a patra, revăzută şi adăugită, Bucureşti.
ROSETTI, Al. 1968: *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, Bucureşti.
WEIGAND, Gustav 1925: *Ethnographie von Makedonie,* în „BalkanArchiv” I.
*** 1963: *Gramatica limbii române,* vol. I, Bucureşti, Editura Academiei.

Surse:

CORESI, 1581: Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*. Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, vol. I. *Textul*, Bucureşti, Atelierele Grafice SOCEC & Co., 1914.
CREANGĂ, I. 1972: *Opere*, ediție bibliofilă, Bucureşti, Editura Minerva.
EMINESCU, M. 1965: *Poezii*, ediție bibliofilă (îngrijită de Perpessicius), București.
CARAGIALE, I.L. 1972: *Opere alese*. Antologie şi prefață de Marin Preda, Bucureşti, Editura Cartea Românească.
CĂLINESCU, G. 1967: *Opere*, vol. 5, Bucureşti, Editura Pentru Literatură.

ODOBESCU, A. I. 1962: *Pseudo-cynegeticos sau fals tratat de vânătoare*, București, Editura pentru Literatură.
NECULCE, Ion 1955: *Letopisețul Țării Moldovei (de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat)* precedat de *O samă de cuvinte*, Ediție îngrijită, cu glosar, indice și o introducere de Iorgu Iordan, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
URECHE, Grigore 1958: *Letopisețul Țării Moldovei*, colecția „Clasicii români”. Ediția a II-a (îngrijită și prefațată de P.P. Panaitescu), București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă.

THE EMERGENCE OF THE SHORT ROMANIAN INFINITIVE.
DIRECTIONS AND OPINIONS

Abstract

Keywords: *Infinitive, long form, short form, inherited, emergence.*

The Romanian language has inherited from Latin one Infinitive form, form which is named today *long form* (or non-shortened, see Ovid Densusianu); and later on, from that long form emerged a *short form* (shortened), the Romanian language becoming the only Romanic language with two Infinitive forms. We thought it was necessary to discuss this phenomenon (with all its implications: origin, foreign influences or not, seniority, etc.) because, without the emergence of this short form, the fate of the initial Infinitive, which is the long form, inherited from Latin, would have been in Romanian as it is in Aromanian and Megleno-Romanian (minus Istro-Romanian), which are south-danubian Romanian dialects in which a short form of Infinitive is inexistent and the long Infinitive has more a value of a noun than a verb. More precisely said, the Romanian language would have become poorer than all the other Romanic languages, where the Infinitive has developed more, as meaning, values and tones and moreover it is very frequent, as it happens in Spanish. Or, didn't it happen, though, such as the short form, which is newer and which emerged from the "whole" one (as it is said by Alexandru Philippide in his Elementary Grammar of the Romanian language) came to save and to strengthen the positions of the Infinitive in the Romanian verbal system. Also, in many situations, as in, for example, the equivalence and substitution (more precisely the competition) Infinitive/Conjunctive, only the short form is being considered, especially beginning with the XVIII century.

CRONICĂ DE SIMPOZION

Pe data de 15 mai 2018 a avut loc în cadrul Universității de Vest din Timişoara un simpozion internațional organizat și susținut de Centrul de Limbă Portugheză Camões (CLP) de la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara, în parteneriat cu Institutul Camões I.P. (Portugalia), cu Centrul de Studii Romanice (CSRT) și cu Biblioteca Central Universitară „Eugen Todoran" (BCUT). Este a doua ediție a manifestărilor dedicate limbilor romanice, după cea din 2017, organizată anul acesta cu ocazia Zilei Internaționale a Comunităților de Limbă Oficială Portugheză (5 mai) și a Zilei Internaționale a Latinității (15 mai).

Simpozionul a avut ca principal obiectiv aprofundarea unei teme fundamentale pentru formarea și dezvoltarea canonului literar actual în spațiul vorbitor de limbi romanice, pe trei continente. Termen amplu contestat și definit în directă legătură cu *locul enunțării* (Mudimbe 1988, Bhabha 1994, Mignolo 2005, Quijano 2005), postcolonialul aduce în atenție dezbateri despre violența relațiilor coloniale, urmările și reprezentările acestora în societățile actuale. În acest context, literatura postcolonială se prezintă ca spațiu de întâlnire și contestare ale celor mai variate problematici. Dar oare reușește să răspundă diversității lingvistice și tematice ale lumilor pe care le descrie? Și, în cele din urmă, prin ce se definește literatura postcolonială? Acestea sunt doar o parte dintre întrebările formulate de Iolanda Vasile, lector de limba portugheză la Universitatea de Vest, întrebări la care au fost provocați să răspundă participanții.

În apelul simpozionului s-au încurajat propunerile interdisciplinare și comparative despre autori, texte și elemente textuale puțin studiate până acum. Tematicile orientative propuse de organizatoare au fost următoarele:

- relația colonială;
- metropolă/colonie;

- literatura națională și ideea de națiune/ literatura postcolonială și neocolonială;
- limbaj, identitate și reprezentare;
- poezie și forme de artă de rezistență;
- literatura de protest;
- limbi vernaculare vs. limbi oficiale;
- postcolonialism și literatura de călătorie;
- literatura misionară și postcolonialismul;
- postcolonialism și scriere autobiografică;
- oralitate, povestire și istorie postcolonială;
- studii de gen și literatură postcolonială.

Lucrările au putut fi prezentate în oricare dintre limbile romanice, datorită faptului că organizatoarele au urmărit promovarea intercomprehensiunii în aria romanică.

În prima parte a simpozionului au prezentat comunicări Sónia Dias Mendes de la Institutul Camões I.P./Universitatea din București (Mia Couto: A repaginação do mundo através da Moçambicanidade), Luminița Vleja, UVT (Voces de la narrativa filipina en español: *Noli me tangere*), Adolfo R. Posada, UVT (Neocolonialismo y barbarie en *Gracias* de Pablo Katchadjian). După dezbaterile extrem de interesante pe marginea acestor comunicări au urmat Ilinca Ilian, UVT (*Escribir la historia en Latinoamérica: las certezas postcolonialistas vs. la desconfianza auctorial*), Ioana-Maria Marcu, UVT (*Être o une pas être post(-)coloniale. Le cas de la littérature issue de l'immigration maghrébine*), Caio Simões de Araújo, Institutul de Științe Umaniste din Viena (*O amor em terra de estranhos: gênero, desejo e intimidade colonial no romance francês e português*), Iolanda Vasile, Universitatea din Coimbra/Institutul Camões I.P./Universitatea de Vest din Timişoara (*Perfis femininos na literatura angolana sobre a Guerra de Independência*). Același tip de dezbateri și discuții fructuoase pe baza acestor comunicări valoroase au încheiat simpozionul, apreciat, atât de participanți cât și de cei care au asistat, ca fiind o manifestare de înaltă ținută academică.

În calendarul evenimentului au fost precizate şi câteva **referințe bibliografice** utile pentru participanți:

Bhabha, H. 1994 *The Location of culture* (New York: Routledge).
Mignolo, W. 2005 *La razón postcolonial: herencias coloniales y teorias postcoloniales*
(*AdVersuS* , Año II, Nº 4).
Mudimbe , V. Y. 1988 *The Invention of Africa. Gnosis, Philosophy and the Order of*
Knowledge (Bloomington: Bloomington University Press).
Quijano, A. 2005 *Colonialidade do poder, Eurocentrismo e América Latina* (Buenos Aires:
CLACSO, Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales).

Ca urmare a inițiativei şi demersurilor realizate de Iolanda Vasile, lucrările simpozionului vor putea fi publicate, împreună cu alte lucrări pe aceeași tematică, în revista *Caligrama: Revista de Estudos Românicos* [Revista de Studii Romanice]. Revistă internațională fondată în 1981, *Caligrama* aparține Departamentului de Limbi Romanice a Facultății de Litere a Universității Federale din Minas Gerais [Universidade Federal de Minas Gerais]. Revista reunește patru domenii de studiu: Filologie romanică, Limbă și literatură spaniolă, Limbă și literatură franceză, Limbă și literatură italiană.

Luminița Vleja

RECENZII

Georgiana Lungu-Badea, Nadia Obrocea (coordonatori), *Studii de traductologie românească. I. Discurs traductiv, discurs metatraductiv*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2017, 295 p. (ISBN 978-973-125-465-4; 978-973-125-525-5)

Volumul *Studii de traductologie românească I. Discurs traductiv, discurs metatraductiv* reafirmă interesul traductologilor din România pentru o cercetare fundamentală, dar și aplicată a fenomenului traducerii.

Atenția sporită care se acordă traducerii în ultima perioadă și, îndeosebi, competențelor traductive se datorează complexității factorilor socio-economici și culturali, care afectează puternic dinamica societății contemporane.

Reunind studii și cercetări care prin reflecții asupra discursului metatraductiv, dar și prin analize strict traductologice, volumul coordonat de prof. univ. dr. Georgiana Lungu-Badea și lect. univ. dr. Nadia Obrocea își propune să descifreze tendințele actuale în traductologia românească.

Volumul este structurat în două părți. Prima parte grupează studii despre discursul metatraductiv (Ileana Oancea și Nadia Obrocea, Cristina Varga, Diana Moțoc, Anda Rădulescu), studii despre discursul posttraductiv (Muguraș Constantinescu, Simona Constantinovici, Valy Ceia) și studii de istorie a traducerii (Larisa Schippel și Hélène Lenz). Partea a doua a volumului reunește analize lingvistice (Richard Sârbu), precum și critică de traducere cu sau fără impact didactic (Dana Crăciun, Ludmila Zbanț, Georgiana Lungu-Badea, Luminița Vleja, Christina Mițariu).

Fără a-și propune epuizarea ariilor de cercetare specifice traductologiei, reconsiderând și valorificând spectrul traductologic în cheie interdisciplinară, autorii studiilor incluse în volum abordează

probleme precum: specificitatea climatului traductiv, cultura discursivă a traducătorului român, operativitatea conceptelor traductologice, interacțiunea sistem-normă-uz, anacronismele în practica traductivă românească, influențe occidentale asupra cercetării traductologice românești și a factorilor care justifică alegerea modelelor de cercetare traductologică, finalitatea cercetărilor traductologice românești etc.

În felul acesta, volumul *Studii de traductologie românească. I. Discurs traductiv*, *discurs metatraductiv* reliefează caracterul complex, multilateralitatea traductologiei, afirmând necesitatea și utilitatea analizelor interdisciplinare aplicate la traducerea-proces și traducerea-rezultat.

Analizând o varietate de direcții și perspective în cercetarea traductologică românească, limpezind unele chestiuni mai puțin dezbătute, volumul *Studii de traductologie românească. I. Discurs traductiv*, *discurs metatraductiv* reușește să pună pe deplin în valoare cercetarea traductologică românească actuală.

Mața Țaran Andreici

Raluca Arianna Vîlceanu, *Gramática de la lengua español. Primer curso. Primer semestre,* Timişoara, Editura WALDPRESS, 2018, ISBN: 978-606-614-209-0, 140 páginas.

Raluca Arianna Vîlceanu es profesora de lengua española en la Universidad de Oeste de Timişoara, Facultad de Letras, Historia y Teología, Departamento de lenguas modernas-Español. Da clases de morfología, cursos prácticos y didáctica. Ha escrito varios artículos de lengua española para distintas revistas un manual de curso práctico para estudiantes de español como lengua extranjera, *Curso práctico. Cultura, civilización, gramática y vocabulario de la lengua española* (2016).

Gramática de la lengua español. Primer curso. Primer semestre, es un manual de morfología española destinado a los estudiantes del primer año que estudian filología o lenguas modernas aplicadas en la Universidad de Oeste de Timişoara.

El libro está dividido en dos partes. En la primera parte se presenta la teoría que los estudiantes aprenderán durante el curso de lengua española contemporánea y en la segunda los ejercicios prácticos que los estudiantes profundizarán durante los seminarios de lengua. También incluye la clave de los ejercicios y tres modelos de examen.

La primera parte del libro dedicada a la teoría incluye diez capítulos: *El alfabeto, Elementos de ortografía, El acento, El artículo, El sustantivo, El adjetivo, El adverbio, La preposición, La conjunción* y *La interjección.*

En el primer capítulo, *El alfabeto,* se presentan las reglas de pronunciación.

En el segundo capítulo, *Elementos de ortografía,* se explican los usos de los signos de puntuación y de los signos diacríticos.

En el tercer capítulo, *El acento,* se explican las reglas generales de acentuación, se dan algunas explicaciones sobre la acentuación gráfica de los adverbios acabados en *–mente,* sobre la acentuación gráfica de las palabras compuestas y de los monosílabos. El capítulo cierra con la clasificación de las vocales y algunas aclaraciones sobre los diptongos, triptongos e hiatos.

En el siguiente capítulo, *El artículo,* se define el artículo, se presenta la diferencia entre el artículo definido e indefinido, se mencionan los casos de contracción del artículo, y también se presenta las situaciones del artículo delante de los sustantivos con a o ha acentuada, la del artículo y los nombres propios y la función sustantivadora del artículo.

En el próximo capítulo, *El sustantivo,* se define el sustantivo, se presentan la clasificación del sustantivo, los géneros del sustantivo y el número.

El sexto capítulo, *El adjetivo*, se define el adjetivo, se presentan la clasificación del adjetivo, la formación del plural del adjetivo, se ofrecen algunas observaciones sobre la colocación del adjetivo, se presenta la situación de la apócope, se mencionan los grados de comparación del adjetivo y se dan algunas observaciones, el capítulo cierra con algunas aclaraciones sobre la concordancia entre el sustantivo y el adjetivo.

En el séptimo capítulo, *El adverbio*, se define el adverbio, se presenta la clasificación del adverbio, se ofrecen algunas observaciones sobre la colocación del adverbio y sobre la situación de la apócope y se mencionan los grados de comparación del adverbio.

El siguiente capítulo, *La preposición,* se define la preposición y se presentan los usos de algunas preposiciones.

En el penúltimo capítulo, *La conjunción,* se define la conjunción y se da una clasificación.

En el último capítulo, *La interjección,* se define la interjección, se da una clasificación y se presenta el significado de algunas interjecciones y expresiones interjectivas.

Como hemos dicho al principio, se trata de un curso de morfología española (curso y seminario) que se enseña a los estudiantes de Lengua y literatura y Lenguas modernas aplicadas en la

Universidad. La segunda parte del libro, la parte práctica, ofrece una serie de ejercicios que tienen como objetivo profundizar la teoría en los seminarios de lengua. Al igual que el curso, está dividida en diez capítulos. El nombre de los capítulos es el mismo, puesto que ahora se trata de poner en práctica la teoría.

La autora ofrece un abanico de ejercicios que tienen como objetivo la adquisición de la teoría. Los ejercicios son diversos como por ejemplo: poner los signos de puntuación en un texto, acentuar palabras, poner el artículo/adjetivo correspondiente a los sustantivos, cambiar el género de los sustantivos, poner en plural los sustantivos/adjetivos, clasificar los sustantivos, buscar los gentilicios de distintos países, ejercicios con expresiones idiomáticas, formar adverbios a partir de adjetivos, completar los huecos con el adverbio/la preposición/conjunción/interjección correspondiente y relacionar interjecciones con su significado.

Los modelos del examen final que aparecen al final del libro son muy útiles para los estudiantes, porque pueden familiarizarse con los tipos de ejercicios que aparecerán en el examen.

La mezcla entre la teoría y práctica hace que el libro sea una herramienta útil tanto para los que estudian el español como para los profesores que imparten clases. La teoría enseñada en el curso será puesta en práctica en el seminario para que el estudiante asimile mejor los nuevos conocimientos adquiridos.

Roxana Maria Crețu

Raluca Arianna Vîlceanu, *Curso práctico. Cultura, civilización, gramática y vocabulario de la lengua española*, Madrid, Niram Art Editorial, 2016, ISBN: 978-84-944441-8-0, 178 páginas.

Raluca Arianna Vîlceanu es profesora de lengua española en la Universidad de Oeste de Timişoara, Facultad de Letras, Historia y Teología, Departamento de lenguas modernas-Español. Da clases de morfología, cursos prácticos y didáctica. Ha escrito varios artículos de lengua española para distintas revistas.

Curso práctico. Cultura, civilización, gramática y vocabulario de la lengua española es un manual de español destinado a los estudiantes rumanos, sobre todo a los estudiantes que estudian filología o lenguas modernas aplicadas en la Universidad de Oeste de Timişoara.

El libro está dividido en 12 unidades muy bien estructuradas, puesto que cada una empieza con un texto de cultura y civilización dónde la historia es presentada cronológicamente desde la Prehistoria hasta la actualidad, seguida por una serie de preguntas sobre el texto, además incluye nociones de ortografía o gramática y vocabulario (palabras y expresiones), y por supuesto actividades prácticas para que el estudiante pueda asimilar los nuevos contenidos adquiridos en cada unidad. Al final de la unidad hay un glosario de términos utilizados en el texto con su definición y su equivalente rumano y al final del libro encontramos la clave de los ejercicios y un apartado gramatical en el que se presenta mediante recuadros la formación de los modos y tiempos verbales del español.

Las doce unidades son: *Prehistoria y culturas antiguas, Hispania romana, Visigodos y musulmanes, La España de la Reconquista, Expansión de Castilla y Aragón, Los Austrias Mayores, El Siglo de Oro, La España de los Borbones, La España de las Revoluciones,*

Restauración y fin de la Monarquía, Segunda República y Guerra Civil, Dictadura Franquista y Transición Democrática.

La primera unidad, *Prehistoria y culturas antiguas*, comienza con un texto sobre los acontecimientos prehistóricos en la Península Ibérica, tiene contenidos ortográficos sobre los signos diacríticos, que son presentados mediante un recuadro con tres columnas, en la primera aparece escrito el nombre del signo, en la segunda columna aparece el signo y en la última columna aparece la definición y el uso de dicho signo, seguidos por una serie de actividades. También aparecen algunas expresiones en relación con el texto y por supuesto, un glosario al final de la unidad.

En la segunda unidad, *Hispania romana*, tenemos un texto sobre la conquista de Hispania por los romanos, como contenidos gramaticales el verbo con sus modos y tiempos verbales y los valores del presente de Indicativo, ejercicios con este tiempo verbal. Para la parte dedicada vocabulario se actualizan los sinónimos y los antónimos y, por supuesto ejercicios con estos partiendo del texto.

En la tercera unidad, *Visigodos y musulmanes*, empieza con un texto sobre cómo los visigodos y más tarde los musulmanes conquistaron la Península Ibérica y qué herencia cultural dejaron. En cuanto a los contenidos gramaticales, en esta unidad los estudiantes aprenderán los valores del futuro perfecto e imperfecto de indicativo. Y, la parte dedicada al estudio del vocabulario se centra en los parónimos.

La siguiente unidad, *La España de la Reconquista*, comienza con un texto sobre la Reconquista, habla de los reinos cristianos y los reinos musulmanes. Como contenidos gramaticales se presentan los valores del imperfecto de indicativo y como contenidos del vocabulario ejercicios con sinónimos y antónimos.

A continuación, en *Expansión de Castilla y Aragón*, se habla sobre la expansión territorial de los dos reinos más importantes de ese periodo, Castilla y Aragón, y la disminución del reino musulmán. En la sección dedicada a la gramática se trata el tema de los usos y contrastes de los pasados de indicativo (imperfecto, indefinido, pretérito perfecto y pluscuamperfecto) y en la sección dedicada al vocabulario se mencionan algunas expresiones con la palabra *paso*.

Sigue la unidad, *Los Austrias Mayores*, que empieza con un texto que trata sobre los sucesos del siglo XVI en España, durante los reinados de Carlos V y Felipe II. En cuanto a la gramática, se presentan los valores del condicional simple y compuesto de Indicativo, también aparece en esta unidad algunos ejercicios de ortografía en relación con las grafías de *x* y *s*. En la parte destinada al vocabulario se trabajarán algunas expresiones.

En la unidad *El Siglo de Oro* se habla sobre la importancia del Siglo de Oro para la cultura española. En la sección dedicada a la gramática se trata el tema de los usos de las preposiciones *por* y *para* y en la del vocabulario aparecen palabras y expresiones relacionadas con la casa.

En la siguiente unidad, *La España de los Borbones*, aparece un texto que trata sobre la España del siglo XVIII, del hecho que se cambia de la dinastía con el reinado de Felipe. En los contenidos gramaticales aparecen los verbos con dos participios, las perífrasis verbales de infinitivo, gerundio y participio. En la parte destinada al vocabulario aparecen expresiones con animales.

La novena unidad, *La España de las Revoluciones*, empieza con un texto sobre los acontecimientos del siglo XIX en España que está en un momento de crisis. La sección dedicada a la gramática trata sobre los valores y usos del subjuntivo, y en la del vocabulario hay ejercicios con antónimos.

En la antepenúltima unidad, *Restauración y fin de la Monarquía*, empieza con un texto que habla sobre la vuelta a la monarquía después de la Primera República, los reinados de Alfonso XII y Alfonso XIII y el comienzo de la Segunda República. En cuanto a los contenidos gramaticales, en esta unidad se presentan los contrastes entre el Indicativo y el Subjuntivo y entre el Infinitivo y el Subjuntivo. En la parte destinada al vocabulario los estudiantes actualizan algunas palabras y expresiones del texto.

La penúltima unidad, *Segunda República y Guerra Civil*, comienza con un texto sobre los acontecimientos del siglo XX, qué supuso para España Segunda República y la Guerra Civil. Como contenidos gramaticales tenemos el Imperativo y, en la sección

dedicada al vocabulario, se hace un recorrido por la gastronomía española.

Y, la última unidad, *Dictadura Franquista y Transición Democrática*, cierra con un texto sobre la dictadura de Francisco Franco y el camino hacia la Transición. En cuanto a la gramática, se presentan los usos de *ser* y *estar*, y algunos adjetivos que cambian de significado según se utilicen con *ser* o con *estar*. En cuanto al vocabulario, se presentan algunas expresiones con *ser* y con *estar*.

Después de las doce unidades, se ofrece la clave de los ejercicios de cada unidad y un breve apartado dedicado a los modos y tiempos verbales, que contiene algunos modelos de conjugación de los verbos en todos los modos y tiempos verbales. El libro cierra con la presentación de la bibliografía utilizada en la elaboración del manual, que consta de varios libros de gramática relevantes para el estudio del español y algunos enlaces.

La mezcla de nociones de cultura y civilización, gramática, ortografía y vocabulario de una manera innovadora y a la vez práctica hace que el libro sea una herramienta útil tanto para los que estudian el español como para los profesores que imparten clases. La teoría va seguida de práctica para que el estudiante asimile mejor los nuevos conocimientos adquiridos.

Roxana Maria Crețu

Mihaela Varga, *Dicționar de termeni sportivi*, Editura EUniversitaria, Craiova, 2018

Dicționar de termeni sportivi este o lucrare exemplară de specialitate. Lucrarea a apărut la editura Universitaria din Craiova, în anul 2018. Atât titlul, cât şi coperta cărții sunt definitorii şi sugestive în ceea ce priveşte conținutul lucrării.

Întrucât cartea are menirea unui dicționar, structura acesteia este în mod natural şi firesc în conformitate cu rigorile prezentării şi explicării unor termeni şi noțiuni. Autoarea subliniază concis şi coerent în *Prefață* scopul şi destinația acestei lucrări. De asemenea, nu lipsesc şi îndrumările pentru folosirea acestui dicționar, informații care preced termenii definiți şi exemplificați. Lista lexemelor abreviate vine în ajutorul cititorilor care consultă acest dicționar.

În *Dicționar*, autoarea a cules o seamă de termeni, care însumează cuvinte, sensuri şi expresii vechi şi noi din domeniul sportiv, termeni pe care îi explică din punct de vedere etimologic, excepție făcând doar noțiunile care fac referire la sporturile apărute recent.

Alături de termenii sportivi, autoarea explică denumirea diferitelor activități care au legătură mai mare sau mai mică cu domeniul sportului, dar care implică într-un fel sau altul ideea de competiție. În acest sens, Mihaela Varga subliniază faptul că: „În cazul cuvintelor polisemantice, au fost selectate numai sensurile care au tangență cu sportul” (Varga 2018: 1).

Dicționarul cuprinde şi termeni medicali, care se relaționează cu domeniul sportiv. Mai mult decât atât, ceea ce face ca lucrarea să fie una complexă, este şi faptul că autoarea introduce şi termeni în directă legătură cu domeniul sportiv, adică explică şi familia lexicală a unui termen sportiv.

Ceea ce este inedit la acest dicționar este faptul că, pe lângă termenii tradiționali sportivi, acesta aduce exemplificări şi ale termenilor care fac referire la sporturi apărute în ultima vreme. Originalitatea dicționarului este evidentă prin maniera în care autoarea selectează, prezintă, explică termeni vechi şi noi, prin faptul de a fi inserat noțiuni tangente activităților sportive. Având o documentație bogată la bază (15 dicționare şi 3 cărți cuprinse în bibliografie), prezentul dicționar se relevă a fi o lucrare valoroasă şi utilă, care se adresează în exclusivitate celor care au trebuință de informații şi elucidări ce vizează anumiți termeni sportivi.

Remina Sima

philologicaBANATICA

1

2018

